

ॐ शेट नगीनजाई मंजुजाई जैन साहित्योदारे-ग्रन्थांक-३. ॐ

आचार्य श्रीमद्-विजयदानसूरीश्वर-विरचित-

“विविध-प्रश्नोत्तर।”

प्रकाशक-

शेट नगीनजाई मंजुजाई जै-सा-फंड माटे

ज्वाइचंद नगीनजाइ ऊवेरी ।

—सुरत ।

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૨૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ વિવિધ પ્રા.જ્ઞોત્તર

વિષય ૮/૩૯.૧૫

शेठ नगोबजा मंजुभाइ जैन साहित्योद्यारे ग्रन्थांक० ३.

अमद् विजयदानः रीश्वरं विरचित

विविध प्रश्नोत्तर.

प्रकाशक

शेठ नगोबजा मंजुभाइ जे. सा. फंड माटे

जगन्नाथचंद नगोबजाइ कवेरी.

गोपा—सुरत.

सर्वे हक स्वाधीन.

श्री बीरछाजन प्रीन्टींग प्रेसमां छा. रतीकाळ केशवकाळे छाप्युं

ठे. हाजापटेकनी पोळ,—अमदावाद.

वीरात्. २४५३.

विक्रम १९८३.

इ. स. १९२७.

प्रत १०००.

आवृत्ति १ ली.

मूल्य ०-१२-०.

અર્પણ પત્રિકા.

શાસન સૌભાગ્ય તિલક, સદ્ધર્મ રસક જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયકમલ સૂરીશ્વરજી
મહારાજ સાહેબનાં પરમ પવિત્ર સેવામાં.

નિર્ગ્રંથ દિગ્દર્શને,

નિર્મલ દીર્ઘ ચારિત્ર પરીચયી આપ આ ભૂતલને પાવન કરી રહ્યા હતા. નાથનો
સંગમ શોધતી શુભ સરિતાઓના, આપ, શાસ્ત્રથી ગંભીર દ્વિરિચ્છાએટી રત્નાકર
હતા. સૂર્યવત્ સર્વત્ર મિથ્યાત્વ અંધકારનો ધ્વંસ કરનારું મહ્ય પ્રાણિરૂપ કમલને
વિકસિત કરનારું અને કુમતિ ધ્રુવદોને મગાડનારું આપનું પ્રભાવ સંપન્ન ચરિત્ર
તો વચનાતીત હતું. સ્વર્ગત પ્રાતઃ સ્મરણીય પરમ શુભ ન્યાયાંબોનિધિ પાંચાલ દેશોદ્ધારક
શ્રીમદ્ વિજયનંદ સૂરીશ્વરજી મહારાજની સુવિશુદ્ધ પાટે આપ, આપના પ્રશુભ
યોગ્ય શુભારાગચો રાંઘાયલા સકલ સંઘ સમુદાયના અગ્રગણ્ય પુરુષોના અત્યંત
આગ્રહથી અભિષિક્ત કરાયેલા એકજ રૂપાસહ હતાં. જગતના એકાંત ઉપકાર માટે પ્રવા-
હિન થયેલા આપના નિરાદર જીવન આગલ અમારુ આ અતિ અત્ય અર્ચ્ય છે. તો પણ
તે, આપના ચરણ કમલ સન્મુખ આપના આદ્ય પટ્ટધરના આ લઘુ પુસ્તક રૂપે સમર્પણ
કરીને અમો કુતાર્ય થઈએ છીએ.

લી.

પ્રકાશકો.

न्यायाम्भोनिधि जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयानन्दसूरीश्वर पट्टप्रभावक-

Shrimad Vijayakamalsooresvarji Maharaj.

श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वर महाराज

“जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वर महाराज।”

“जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वरजी महाराज।”

✻ जन्म विक्रम सं-१९०८, गरगा (पंजाब) ✻

दूरदक्ष दीक्षा वि-सं-१९२९, जीरा (पंजाब)

संवेगी दीक्षा वि-सं-१९३२, अमदावाद (गुजरात)

आचार्य पद वि-सं-१९५७, पाटण (गुजरात)

स्वर्गवास वि-सं-१९८३ जलालपुर (मुरत)

॥ नमः श्रीमत्पराशर्य परमात्मने ॥
॥ नमः श्रीमत्पराशर्य परमात्मने ॥

प्रस्तावना.

प्रारंभમાં श्रीમદ્દેવ પ માત્માન નમસ્કાર કરીને આ પુસ્તક અને તેના રચનાર સંબંધી ટુંક હકીકત રજુ કરતાં અમોને પરમાનંદ થાય છે.

વિવિધ પ્રશ્નોત્તરમાં બાંચકોન અસાધારણ જ્ઞાન આપનારો આ ગ્રંથ ઇટલો બધો મુગમ અને સુરમ્ય છે કે તેને માટે પ્રજાવાના લલ્લવાનો પ્રયાસ હસ્ત કંકણ માટે આરસી ધરવા જેવો લાગે છે. તથાપિ ગ્રંથ તરફ બાંચકાનો યથાથ અભિરુચિ તેમજ આદર ઉત્પન્ન કરવા માટે તેની તથા તેના રચનાર મહર્ષિની જે વાસ્તવિક વિશેષતાઓ રહેલી છે તેની યત્નિ ચિત્ત રૂપાલ દર્શક ઉપોદ્ઘાત્ કરવાની આવશ્યકતાના શુદ્ધમાનો જરૂર સ્વિકાર કરશેજ.

જૈન ગૂર્જર સાહિત્યમાં આજે અનેક ગ્રંથોની નામાવલી દૃષ્ટિગોચર થાય છે. જેમાં પ્રશ્નોત્તર પદ્ધતિ રચાયેલા જુદા જુદા ગ્રંથોનું પળ સ્થાન રહેલું છે. બાંચનારાઓને વિષયનો સહેલાઈથી બોધ કરાવવા માટે પ્રશ્નોત્તરની પદ્ધતિ જૈન શૈલિમાં ઘણો જુની અને જાણિતી છે. એ મનોરમ્ય શાસ્ત્રીય શૈલીમાં આ ગ્રંથમાં ઘુંચાયેલા પ્રશ્નોત્તરો આજથી લગભગ ચાર વર્ષ પૂર્વે શ્રી વીરજ્ઞાસન માસિકમાં પ્રગટ થયા હતા. તેને એક સ્થાયી ગ્રંથ તરીકે પ્રકાશમાં લાવવાનું અમોને જે આકર્ષણ થયું છે તે તેનામાં રહેલી નવોનતા, રસમેરકતા અને આ જોવન પર્યંત અનેક ઉપયાગો મનનીય વિષયોની વિદ્વતાભરા સમમાણ બોધકતાને આમારી છે. બાંચક જેમ જેમ આ ગ્રંથના પાનામાં ડંડો ઉતરતો જશે તેમ તેમ તેને સ્પષ્ટ ખાસ થતો જશે કે તેના ટુંકા કદમાં પણ શ્રીમતા પુણ્યપ્રાપ્તિ તે અનુપમ જ્ઞાન શરણાંનો તેમજ વિવિધતાના આદર્શ કેવા કુશલતાથી રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

આ ગ્રંથમાં જૈનજીવનના ઘણાજ આવશ્યક વિષયો ચર્ચવામાં આવેલ હોય છતાં સહજ જ છે. કિંતુ એમાં આવતા સિદ્ધાંત વિષયક, ઉપોત્તિષ્ વિષયક, ગણિત વિષયક અને સિલ્પ શાસ્ત્ર વિષયક જુદા જુદા પ્રશ્નોત્તરો ગ્રંથકાર આચાર્યશ્રીનો અનન્ય વિદ્વતાના બાંચકોને પરિચય કરાવશે, ઇટલું નાંદ પળ અજ્ઞાનતાથી આપણા ધામક જો રનમાં કેટલીએક વસ્તુ જે નહિ દેખવાજામ સ્વલ્પનાઓ થવા પામતી, -જનનાંદેરમાં મધુના દૃષ્ટિ, ધનનાંદેર વિગેરે જૈનધર્મનો અત્યંત આવશ્યક ભાવનોમાં જે ગંભીર મુલ્યા થવા પામતો તે તમામ આ ગ્રંથના બાંચવાથી દૂર થઈ શકશે એમાં જરાય શંકા નથી.

શ્રીમદ્ વિજયદાન સૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રી શ્રોજિનના મહાન્ જ્ઞાતા અને પ્રતાપી પુરુષ છે. વ્યાપક જેવા અભિધાયક અને સમગ્ર સુસાધ્ય સ્વેચ્છા વિષયમાં પણ તેઓ-શ્રોના નિર્મલ બુદ્ધિનું કેવું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તે છે તે જ્ઞાતાને સુવિદિત છે. આ સિવાય વડોદરા રાજ્યના નરેશ શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ સરકારે સ્વાસ નિર્મળ કરીને ગ્રંથકાર આચાર્યશ્રી પાસે કરાવેલાં રાજ પ્રતિબાધક વ્યાખ્યાનો ઘણાં જ મનનીય છે; એ વ્યાખ્યાનો શ્રીમંત સરકારે પોતાના તરફથી વહાલ પડાવ્યા છે અને તે રાજ્યના પુસ્તક પ્રકાશન સ્થાતામાંથી આજે પણ મલી શકે તેમ છે. આ આદિત્તમાં આચાર્યશ્રીએ કેટલોક સુખરો વધારો કર્યો છે. ને કેટલાક જાણવાજોગ નવા પ્રશ્નોચરોનો વધારો પણ કર્યો છે.

અને આ પંક્તિને કેટલુંક ઇતિહાસ રજુ કરવો યોગ્ય પારીષ્ટીય. મહુમ ક્ષેત્રના શેઠ નગીનભાઈ મંજુભાઈ શ્વેચ્છા પાતના પાછલ રૂ. ૨૫૦૦૦) અંકે પચીસ હજારની રકમ કાઢી જેને ધર્મના પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવા માટે ફંડ સ્થાપવા પોતાના પુત્રો તથા વંધુઓને જમાવ્યું હતું તેમાં તેઓજના વડીલ શુભ મહુમ શેઠ જેનાઈ નગીનભાઈ શ્વેચ્છા રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજારનો રકમ આપી છે તે કમેરતાં આ ફંડ કુલે રૂપિયા ૩૦૦૦૦) ત્રીસ હજારનું થયું છે. તેનો મુખ્ય હેતુ જૈન સ્વેતામ્બર મૂર્તિ પૂજક સાહિત્યના પ્રાચીન તથા અવાચીન ગ્રંથો મુખ્યત્વે ગુજરાતી તથા હિંદી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ કરી સસ્તો કૌમરે વેચવાં.

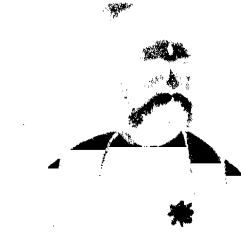
પ્રાંતે અમારે નમ્રપણે જણાવું જોઈએ કે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ કપોલ કલ્પિત વાતોના પ્રચારને દૂર કરવા માટે આ ગ્રંથ અતિ કિંમતો અને જરૂરી છેલ્લા પંદુ ફાળી જૈનસમાજ-હંસકાર ન્યાય પ્રમાણે તેના ઇચ્છાંત હાથ છે અને છાપાદોષથી અથવા તેવાજ કોઈ અન્ય પ્રમાદ દોષથી ગ્રંથ પ્રકાશનમાં જો કંઈ ક્ષુલ્લ વેલ્લાય તો દરજર કરશે.

આ સ્થળે પ્રમ પૂઝ આગવોદારક સાક્ષર શિષ્યોની અધ્યક્ષ શ્રીમદ્ સાગરજી મહારાજના આભાર માનતાં અમોને અત્યંત દર્પ થાય છે. તેઓશ્રીનો સલાહથીજ આ ફંડ સ્થાપવામાં આવ્યું છે. અને મહુમ શેઠ નગીનભાઈ મંજુભાઈનો તેઓશ્રી તરફ સંપૂર્ણ પૂજ્યભાવ હોવાથી તેઓશ્રીના ઉપદેશનુંજ આ પરિણામ છે.

શ્રી.

પ્રકાશકો.

श्री सागरानन्दगुरुपदेशाद्, यो जैन साहित्य विकासनाय ।
तदीयकोशोऽर्पितवान् धनंस्व, सोऽयं सुधीः श्रेष्ठि नगीनचन्द्रः ॥१॥

शेठ नगीनबाघ मधुबाघ ज्वेरी सुरत

जन्म विक्रम १८१४

वंशाब्ध कृष्ण ३

स्वगवास विक्रम १८७७

कार्तिक शुक्ल १०

॥ नमः श्रीमाध्वे जयानंदसूरीश्वरचरणपंकजेभ्यः ॥

विषया-क्रमणिका.

प्रश्नः	पत्रांक.
१ जवनपतिथी अधिक ऋद्धिवाळा कोइ व्यंतर होय ?	१
२ ईशानइंद्रनुं वाहन तथा शस्त्र शुं ?	२
३ श्रीस्थुलिजद्रस्वामिनुं नाम केटला काल रहेशे ?	२
४ श्रीसिद्धजगवान्मां अनंत चतुष्क कयुं ?	२
५ श्रीसुनक्षत्र अने श्रीसर्वानुभूति कया देवलोकमां गया ?	२
६ देवताउं कइ जाषा बोले ?	३
७ जवनपतिमां नीकळीने श्रीतीर्थकर थाय ?	४
८ व्यवहारी अने अव्यवहारी कोने कहेवा ?	४
९ देवोने निद्रा होय ?	५
१० अनंतानुबंधी कषायनो जघन्य उदय काल केटलो ?	५
११ कोरु मग सचित्त के अचित्त ?	६
१२ नारकीउं कोइ वखत परमाधार्मिकना सामा थाय ?	६
१३ जृजकदेवो कइ निकायना तथा तेमनी स्थिति केटली ?	७
१४ साधु साध्वीनी वफी दीक्षामां दिग्वंधनमां केटला नामो आपवा ?	७
१५ सिद्ध जगवान्मां प्राण केटला ?	८
१६ जातिस्मृतिज्ञानवान् केटला ज्ञो देखे ?	८
१७ शुक्लपादिक अने कृष्णपादिक जीवोनुं स्वरूप ?	९
१८ औषध ज्ञेयज शब्दनो अर्थ ?	१०
१९ मनःपर्यायज्ञान कोने थाय ?	१०

- २० मनःपर्यायज्ञानीने अधिज्ञान अवश्य होय ? १०
- २१ परमाधिज्ञान थया पठी केटला काले केवळ ज्ञान थाय ? ११
- २२ पौषधना एकासणामां लीळुं शाक कटपे ? ११
- २३ मोळीच्याना तेलथी तळेची वस्तु कमाहविगयमां गणाय ? १२
- २४ श्री आचार्यमहाराजा गौचरी जाय ? १२
- २५ स्त्यानार्द्धि निद्रानुं वर्तमान काळमां केटलुं बळ ? १३
- २६ उपशम अने द्योपशम सम्यक्त्वमां जिनता शी ? १४
- २७ श्रीमहावीरपरमात्माए केवल ज्ञान पाम्या पठी तप केटलो कयो ? १५
- २८ विजयादि अनुत्तरमां गयेल उत्तम जीवो व्यंतरादि देवोमां तथा नरक अने तिर्यचादि गतिमां जाय ? १७
- ३० परमाणु अने प्रदेशमां जेद शो ? १७
- ३१ सर्व केवलज्ञानी केवली समुद्रघात करे ? १७
- ३२ कटपवृक्षादिक अर्थिजनोना मथोरथ देवताउनी सहायथी पूरे के स्वयं ? १७
- ३३ संध्या प्रतिक्रमणमां प्रत्याख्यान मुहपत्तिनी प्रतिलेखना खमासमण दर्श आदेश मागीने करवी के केम ? १८
- ३४ साधुउने निंयजातिमां गौचरी जावा कटपे ? १८
- ३५ द्वायिकसम्यक्त्ववान् श्रीश्रेणिकमहाराजादि अनंतानुबंधी कषायना उदय विना नरकमां केवी रीते गया ? २०
- ३६ उपधाननी क्रिया कोण करावी शके ? २१
- ३७ श्रीविजय शेठ अने विजया शेठाणी जेवा जीजा श्रावक श्राविकाउं थयेल ठे ? २२
- ३८ पक्खी पन्तिकमणामां ठीक क्यांथी क्यां सुधी वर्जवी ? २३

- ३९ धनुषादिकना जीवने जेम पापनी क्रिया लाजे तेम
पातरादिकना जीवने पुण्यबंध थाय ? १३
- ४० श्रीसुधर्मास्वामी आदि पर्युषणमां शुं वांचता हशे ? १४
- ४१ श्रीलघुशुद्धिग्रंथना कर्त्ता श्रीहरिजडसूरीश्वरजी कया ? १५
- ४२ श्रीगौतमस्वामिजीने श्रीमहावीरस्वाजीनी साथे
संबंध पाठळना कया जवथी ? १५
- ४३ कई गतिमांथी आवेला चक्रवर्त्ती थाय ? १६
- ४४ श्रीमहावीरस्वामिजी मनुष्यना जवमांथी आवीने
बावीसमा जवमां चक्रवर्त्ती थया ? १६
- ४५ संध्यानुं प्रतिक्रमण कर्या पठी श्रावक देराशर दर्शन
करवा जई शके ? १६
- ४६ पौरुषी आदि तिविहार थाय ? १७
- ४७ खर्जूरी अथवा मुंजनी पुंजणीथी साधु प्रमार्जन करे ? २७
- ४८ पुष्यनक्षत्रनुं बज्रवानूपणुं ? १८
- ४९ दीक्षा अवसरे मूळ नाम बदली बीजुं नाम राखी शकाय ? १८
- ५० उपधानमां चोमासीनी असजाय गणाय ? १९
- ५१ श्रीतीर्थकर नाम कर्मनो हेतु कयुं सम्यक्त्व ? १९
- ५२ वर्त्तमान काळमां जरतक्षेत्रना मनुष्यने ह्यायिक
सम्यक्त्व उत्पन्न थाय ? १९
- ५३ तळेली पूरी आदिमां केटली विगय ? २१
- ५४ श्रीआतिमुक्त कुमारे केटला वर्षनी वयमां दीक्षा लीधी ? २१
- ५५ जावतीर्थ कोने कहीये ? २१
- ५६ अग्निने विषे उंदरो उत्पन्न थाय ? २३
- ५७ रात्रिए विजळीनी उजेही लागे ? २३

५८ मिथ्यात्वने गुणस्थानक कहेवानो हेतु ?	३४
५९ स्तवन चैत्यवंदन अने स्तुतिमां जेद शो ?	३४
६० सर्व वायुकायने वैक्रिय लब्धि होय ?	३५
६१ जरत जरेलुं वस्त्र साधु साध्वीने कटपे ?	३५
६२ सास्वादन सम्यग्दृष्टि लब्धि अपर्याप्तामां उत्पन्न थाय ?	३६
६३ रात्रिए रुना पुंवर्मां कानमां साधुर्लपे अवश्य राखवा ?	३६
५४ अंबर तापसी शुं तीर्थकर थशे ?	३७
६५ सिद्ध शिला अने अलौकनी वचमां अंतर केटसुं ?	३७
६६ नरकमां बादराघिकाय ठे ? नथी तो नारकीउं साथी दाऊा ?	३८
६७ ज्ञाननी वृद्धि करनारा नक्षत्रो कया कयां ?	३८
६८ श्रीआडकुमारनी स्त्रीए शामाटे रेंटीउं कांल्यो ?	३८
६९ मूळाना पत्र आदि ज्ञद्य के अज्ञद्य ?	४०
७० रंगीत पात्रो तरुके केटला काळ सुकवाय ?	४०
७१ मैथुन सेवनमां केटला जीवोनो नाश थाय ?	४१
७२ स्वप्रज्ञावथी प्रशामित वैरादि एवा श्रीमहावीर स्वाभिजीनी विद्यमानपणामां उज्जितादिकनी विरुंवना केम अह ?	४१
७३ संविग्रपाक्षिक शिष्य करे ?	४३
७४ चणादिकनी ज्ञाजी साथे विदळ थाय ?	४६
७५ बावळीया तथा कुमटीआ साथे विदळ थाय ?	४६
७६ चक्रवर्ती फरीने चक्रवर्ती थाय तो केटला काळे ?	४७
७७ उपशम सम्यक्त्वनो उत्कृष्ट काल केटलो ?	४८
७८ जघन्यथी केटला आयुष्यवाळो मनुष्य नरकमां जाय ?	४८
७९ पांच सम्यक्त्वमां पौद्गलिक केटलां ?	४८
८० सात विकथाउं कइ ?	४९

- ८१ शीखवंत पुरुषोए स्त्रीनुं आसन अने शीखवती स्त्रीए पुरुषनुं
आसन केटला काळ त्यागनुं ? ५०
- ८२ परमाधार्मिकनी करेखी वेदना केटली नरकमां होय ? ५०
- ८३ काची केसी तथा काचां चीजमां आदिना कटका बेघमी
पठी फासु थाय ? ५१
- ८४ चउविहारमां अनाहार वस्तु कटपे ? ५१
- ८५ सांप्रत काळमां केटला निर्धयो लाजे ? ५३
- ८६ धोयेलां वस्त्रो साधु साध्वीउं तरुके सुकवे ? ५४
- ८७ गाममां एक रात्रि नगरमां पांच रात्रि वसवानो कटप कोनो ? ५४
- ८८ साधु साध्वीउं नदी उतरी ईरियावही करे ? ५५
- ८९ श्रीतीर्थकर महाराजना जन्म पठी तेमनी माताने बीजा
पुत्रनो जन्म थाय ? ५५
- ९० श्रावक श्राविकाने चरवळो राखवानुं कया शास्त्रमां ठे ? ५५
- ९१ श्रीविहरमानजिनेश्वरोना छंढन कया ? ५६
- ९२ प्रथम पौरुषीमां लावेल आहार केटला काळ कटपे ! ५७
- ९३ श्रीजिनमंदिरमां दर्शन करतां श्रावके पाठमी उतारवी ? ५८
- ९४ श्रीस्थंजनपार्श्वनाथजीनी मूर्ति कोणे जरावी ? ५८
- ९५ श्रीधन्नाशाळीजडजी कइ गतिमां गया ? ६०
- ९६ प्रमादी साधु आवश्यकनो त्याग करी ध्यान करी शके ? ६१
- ९७ रात्रिभोजनमां अधिक दोष शा आधारे ? ६१
- ९८ चारणमुनिउं रात्रिए गमनागमन करे ? ६२
- ९९ अचित्तरज उद्गावणीनो कायोत्सर्ग क्यारे करवो ? ६३
- १०० छुला आंधळा आदिने दीक्षा देवाय ? ६४
- १०१ वरुण्वरादिना फळो शा कारणथी अजइय ? ६४

- १०२ इक्षुरस केटला काळ कढ्ये ? ६५
- १०३ श्रीअजितशांतिस्तोत्रना कर्त्ता श्रीनंदीषणमुनि क्यारे थया ? ६५
- १०४ काची ठासनी साथे विदळनी जेम अन्य कइ वस्तु अजइय ? ६६
- १०५ साधुउए धर्मानुष्ठान कइ दिशामां मुख राखीने करवुं ? ६६
- १०६ श्रीजिनेश्वर जगवान्ना ललाटमां सुवर्णादिकना तिलक
चमाववानी प्रवृत्ति केटला कालनी ठे ? ६७
- १०७ साध्वीजी पुरुषोनी सजामां श्रीकल्पसूत्र वांची शके ? ६८
- १०८ अपुनर्वंधक अने सकृतबंधकमां जेद शो ? ७१
- १०९ अव्रती श्रावकोने प्रतिक्रमण शानुं ? ७२
- ११० श्रीजक्तामरस्तोत्रनां काव्यो केटलां ? ७३
- १११ नवकारमंत्र चौदपूर्वनो सार कया ग्रंथमां ठे ?
- ११२ श्रीतीर्थनो व्यवच्छेद कया कया श्रीतीर्थकरोना आंत-
रामां थयो ठे ? ७४
- ११३ पांचमा आरामां गामो श्मसान समान कया सूत्रमां ठे ? ७५
- ११४ नवीन प्रसुत गाय जेंस आदिनुं दुध केटला दिवसे कढ्ये ? ७६
- ११५ साधु साध्वीने गौचरी आलोववानी विधि ? ७७
- ११६ गोळ खांरु साकर आदिथी फासु थयेल पाणीनो
काळ केटलो ? ७८
- ११७ श्रीजिनेश्वरनी दृष्टि द्वारना कया जागमां राखवी ? ७९
- ११८ श्रीमेघकुमारनी माता धारणीने केटला पुत्र ? ८०
- ११९ अजव्यने कइ कइ वस्तुनो प्राप्ति न थाय ८०
- १२० मोटा रोगो कया ? ८२
- १२१ नवे वासुदेवोनु शारीरिक बळ सरखुं होय ? ८२
- १२२ श्रीशांतिनाथस्वामिनी माताए केटलां स्वप्नो जोयां ? ८३

- ११३ उपवासमा पाणहार नवकारसी थाय ? ८४
- ११४ श्रीब्राह्मीसुंदरीजी कुंवारीउ के परणेत्री ? ८४
- ११५ मनुष्य लोकनी बहार कई कई वस्तु नथी ? ८४
- ११६ ध्वादशांगीना प्रणेत श्रीगौतमस्वामिजी प्रश्नो पुढे
एमां हेतु ? ८५
- ११७ 'ऊंकारावसारा' थी त्रण पदो सर्वे जेगा मर्लाने शा
कारणथी बोले ?
- ११८ श्रीकृष्ण महाराजाना जवो केटला ? ८७
- ११९ देवताउ अवधिज्ञानथी कर्म पुद्गलने देखे ? ८८
- १२० लोच कया कया नक्षत्रोमां थइ शके ? ९१
- १२१ साधुउ कया नक्षत्रमां स्वर्गवास थयेल होय तो
पुतळां करवां ? ९१
- १२२ श्रीतीर्थकर विना अन्य मनुष्य अवधिज्ञान सहित
गर्जावासमां आवे ? ९३
- १२३ अवधिज्ञानथी मनःपर्याय ज्ञानने जुडु मानवानो हेतु शो ? ९४
- १२४ देवो मांसादि पदार्थोनुं नक्षत्र करे ? ९५
- १२५ श्रीजिनेश्वरनी पूजामां केशर शास्त्रोक्त ठे ? ९५
- १२६ यक्षयक्षिणीनी पूजा मानता करवाथी मिथ्यात्व लागे ? १०१
- १२७ श्रीजिनेश्वरदेवनी नवांग पूजानुं वर्णन ? १०३
- १२८ श्रीजिनमंदिरनी ध्वजानी ठाया केटला काळ त्यागवी ? १०४
- १२९ वर्धमान तपनी उळीनी आयंबिलमां ठासनो पदार्थ कदपे ? १०४
- १३० पंचमीनो तप करनारने जाडवा शुदी ५ मे उपवासज
करवो पढे के ? तथा ते तिथिए लीछुं शाक कदपे ? १०५

- १४१ अक्षरनो अनंतमो जग सर्व जीवने उघामो सदा
होय तेनो अर्थ ? १०७
- १४२ ध्वजादंरुनु प्रमाण ? १०८
- १४३ नरकाना जीवो शा शा कारणे सात्तावेदचीयनो अनुजब करे ? १११
- १४४ गजारवनो शब्द शार्थी उत्पन्न थाय ठे ?
- १४५ कुसुंजानी भाजीना शाकनो बीजा कया शाकनी साथे
मेलाप करवार्थी सूक्ष्म जीवोनी उत्पत्ति थाय ? ११३
- १४६ अलोकमां जीव अजीवना केटला जेद ? ११४
- १४७ लोकांतिक देवोना जव ? ११४
- १४८ परमाणु पुद्गलना वर्ण गंध रस स्पर्शनो परावर्त्तन थाय ? ११५
- १४९ श्रीमहावीर स्वामिजीना ७२ वर्षना आयुष्यनी गणना ? ११५
- १५० श्रीमान् अजयदेवसूरीश्वरजी कया मङ्गमां थया ? ११२
- १५१ श्रीशत्रुंजय उपर जेवां तेवो संयमी पण वंदनिकतो अर्थ ? ११४
- १५२ स्थापनाचार्य केटला जेवो होय तो क्रियानी शुद्धि थाय ? ११५
- १५३ श्रीमरुदेवा माताने चौद स्वप्नोना अर्थ कोणे कहो ? ११७
- १५४ दिगंबरना मंदिरोमां वंदन पूजन थाय ? ११८
- १५५ चौदश आदि रिक्तातिथिमां प्रतिष्ठा थाय ? ११९
- १५६ पाक्षिक प्रतिकमणमां कयां सुधी ठीक आवे तो फरीथी
करवुं अने फरीथी न थाय तो शुं करवुं ? १२१
- १५७ कागल उपर ७४ नो आंक करवानो हेतु ? १२३
- १५८ साधुउने कारणे दिवस सुवानी आझा ? १२४
- १५९ देवताउं जवधारणीय शरीरथी अही आवे ? १२४
- १६० कुणालाना नाशक कुरुट उत्कुरुट मुनिउं कइ गतिमां गया ? १२६
- १६१ समवसरणमां अल्पक्रुद्धिवाळाउं महर्द्धिकोने
नमस्कार करे ? १२८

- १६२ श्रीश्रजितनाथस्वामिना पिता कइ गतिमां गया ? १३८
- १६३ चक्रुहीनने केवल ज्ञान थाय ? १३९
- १६४ नारकी अवधिज्ञानथी पाठला जवना दुष्कृतने जाणे ? १४०
- १६५ पर्युषण पर्वना विना श्रीकटपसूत्र सजामां वंचाय ? १४१
- १६६ ब्रह्मचर्यथी रहित साधुने वंदन थाय ? १४२
- १६७ पूजामां केवां अने केटलां वस्त्रो वापरवां ? १४३
- १६८ बृहत् टीपणी ग्रंथ प्रमाणिक ठे के ? तेना आधारे केट-
लाक श्रीशत्रुंजयमहात्म्यने अप्रमाणिक कहे ठे ? १४१
- १६९ श्रीमहावीरस्वामिजीना तीर्थमां कोणे कोणे तीर्थकर
नाम कर्म बांध्युं ? १४५
- १७० पौरुषी आदि त्रिविहार करे तेणे प्रत्याख्यान केटली
वखत पारवुं तथा रात्रिए त्रिविहार करे तेणे पारवुं के केम ? १४६
- १७१ जगतमां अंधकार केटलां कारणोथी थाय ? १४६
- १७२ सौधर्मादि इंद्रोना लोकपालनां नामो ? १४७
- १७३ कुत्रिकापण पांचमा आरामां क्यां सुधी हती ? १४८
- १७४ जीव गर्जावासमां उत्कृष्टो केटला काल रहे ? १५०
- १७५ रत्नकंबलनो स्वजाव केवो होय ? १५०
- १७६ चोथाआरामां पुस्तको हतां ? १५१
- १७७ साधु एकला विहार करी शके ? १५२
- १७८ देवो अथवा विद्याधरो कोने कोने संहरण न करी शके ? १५४
- १७९ कोणिकनी मदतमां सौधर्म इंद्र तथा चमरेंद्र शा
कारणथी आव्या ? १५४
- १८० तामली तापसे क्या जवमां सम्यक्त्व प्राप्त कर्युं ? १५५

- १८१ श्रीचेना महाराजा अने कूर्णिकना संग्राममां केटला
मनुष्योनो नाश थयो ? १५५
- १८२ तंडुलमहनुं आयुष्य केटलुं अने मरीने कइ गतिमां जाय ? १५६
- १८३ श्रावकनी प्रतिमावहन धर्म विच्छेद ठे ? १५७
- १८४ आचारांग आदि सूत्रोनां उपांगो ? १५७
- १८५ अजह्य अनंतकाय प्रासुक बीजा घरे तैयार मले
तो श्रावकने कल्पे ? १६०
- १८६ युगलिक मनुष्यना शरीरनो संस्कार कोण करे ? १६०
- १८७ जारंरुपही केवा होय ?
- १८८ कुसुमिण्डुसुमिणनो कायोत्सर्ग केटलो करवो ? १६२
- १८९ चक्रवर्त्ती तिमिस्रा गुफाने उघामे त्यारे तेनो घोनो
बारयोजन पाठो फरे ए दंतकथा सत्य ठे ? १६३
- १९० खांरु क्यांथी क्यां सुधी अजह्य ? १६५
- १९१ श्रीप्रजबस्वामिनी श्रीजंस्वामेनी साथे दीक्षामां विरोध ? १६५
- १९२ नरकगतिमां केटला रोगो होय ?
- १९३ उंटमी तथा घेटीनुं दुध अजह्य ? १६८
- १९४ श्रीदेवाधिदेवनी पहेला पहोरमां तथा चोथा पहे-
रमां देशना ? १६९
- १९५ जावी तीर्थकरना जीवो नरकमां केवो आहार करे ? १७०
- १९६ श्रीसिद्धसेन दिवाकर कया गच्छमां थया ? १७०
- १९७ श्रीआचार्यमहाराज जिनालयमां दर्शन करवा आवे
त्यारे श्रावको उजा थाय ? १७१
- १९८ साध्वीजीने मनःपर्याय ज्ञान थाय ? १७३

- १९९ धर्मध्यानना ध्याता कोण होइ शके ? १९४
- २०० दीक्षानी उपधिनुं खर्च केटलुं ? १९४
- २०१ कुत्रिकापणनो अर्थ शो ? १९५
- २०२ देवोना नाटकनो काळ केटलो ? १९६
- २०३ श्रीचेमामहाराजने केटली पुत्रीउं तथा तेनो विवाह कोणे कर्यो ? १९६
- २०४ कया कया गुणस्थानमां काळधर्म पामे तथा केटला गुण-स्थानक परजवमां साथे जाय ? १९७
- २०५ श्रीकेवलज्ञानीने ध्यान अथवा आवश्यकदिक होय ? १९९
- २०६ स्थापनाचार्य पासे देववंदन थाय ते स्थापना कोनी ? १७०
- २०७ शाश्वती प्रतिमाउंनी उंचाइ केटली ? १७१
- २०८ वासुदेवो उपाने ठे ते शिलानुं नाम कोटीशिला शा कारणथी ? १७२
- २०९ जवनपतिना जवनो रत्नप्रज्ञाना कया स्थानमां ? १७६
- २१० अजीर्ण केटला प्रकारनुं ? १७७
- २११ चक्रवर्ती आदि महात्माउंना पण अस्थी देवलोकमां देवो पूजे ठे ? १७७
- २१२ कया कया सूत्रो पांचमा आराना अंत सुधी रहेशे ? १७७
- २१३ आवती चोवीशीना प्रथम तीर्थकर श्रीपद्मनाजना माता पिताना नाम ? १७७
- २१४ श्रीतीर्थकर महाराजाउं वार्षिक दान प्रातःकाळथी कयां सुधी आपे ? १७९
- २१५ सामायिक पौषयनां आचूषण पहेरवां कदपे ? १७९

- ૨૧૬ અવધિજ્ઞાની મહાત્મા પરમાણુને દેખે ? ૨૯૦
- ૨૧૭ ઑંકાર શબ્દનો અર્થ ? ૨૯૧
- ૨૧૮ ઠઠા આરામાં જરતક્ષેત્રના મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ થાય ? ૨૯૨
- ૨૧૯ અલ્પશમાં જીવ હોય ? ૨૯૩
- ૨૨૦ શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના રચનાર કોણ ? ૨૯૫
- ૨૨૧ નવકારવાલીના એકસોને આઠ મળકાનો શો હેતુ ? ૨૯૬
- ૨૨૨ તરપણી આદિનો દોરો કયા શાસ્ત્રમાં છે. ૨૦૦
- ૨૨૩ રુદ્રો કેટલા થયા તથા કોના કોના શાસનમાં થયા ? ૨૦૦
- ૨૨૪ શ્રીમહાવીર પરમાત્માની વિદ્યમાનતામાં કુત્રિકાપણો
ક્યાં ક્યાં હતી ? ૨૦૨
- ૨૨૫ બાર ચક્રવર્તી નવ વાસુદેવ પ્રતિવાસુદેવ અને બલદેવો
કોના કોના શાસનમાં થયા ? અને તેડે કઈ ગતિમાં ગયા ? ૨૦૪
- ૨૨૬ શ્રીમહાનિશીથના યોગવહન કરેલ સાધુ સુયગન્ગ-
આદિ સૂત્રોના યોગ કરાવી શકે ? ૨૦૬
- ૨૨૭ કોઈ સાધ્વી વેશ્યાને ત્યાં રહેલ છે ? ૨૦૭
- ૨૨૮ દેવવંદનમાં સાધ્વીડે સૂત્ર જાણે તે શ્રાવકોને કલ્પે ? ૨૦૮
- ૨૨૯ આયંબીલમાં લુણ કલ્પે ? ૨૦૯
- ૨૩૦ જન્મમરણનું સૂતક કેટલું. ૨૧૦
- ૨૩૧ મહાવીરે ક્ષેત્રમાં આર્યદેશ કેટલા ? ૨૧૪
- ૨૩૨ શ્રીપુંરિક સ્વામી પાસે નમુત્યુણં કહેવાય ? ૨૧૪
- ૨૩૩ શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિના તથા શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞાજીના જન્મ કેટલા ? ૨૧૫
- ૨૩૪ શ્રીશ્રેણિકમહારાજા પહેલાં શ્રી જિનમંદિર અને જિન
મૂર્તિડે હતી ? ૨૧૫

- २३५ सामन्तसत्त्वमां प्रण कञ्चु स्मृति स्थापन करवानं कया
करवानां ठे ? २१८
- २३६ चित्तने लेप करवानो कय कया सूत्रमां ठे ? २१९
- २३७ बलिकर्म करवाना अर्थ ? २१९
- २३८ श्रीजिनप्रतिमा जिन सारखी कया सूत्रमां ठे ? २२०
- २३९ शोहहुंजए, गिरमार, कञ्चु, तारंगा, कञ्चु अने
समेत शिखर मामकामुं कया सूत्रमां ठे ? २२०
- २४० अलीछीपमां शाश्वती वस्तु केटली ? २२१
- २४१ शोहहुंजए शाश्वतो ठे तें कियेना बाठो ? २२२
- २४२ संध्यानो पौषध लीधा पठी पण्णी पीबीय ? २२३
- २४३ उपधान वाहीने वांचना नवकारपूर्वक कियवां के कैम ? २२४
- २४४ उपधानादिनी नदीमां नदीसूत्र संजळाय ? २२४
- २४५ माळा पहेरनारने पवेयणुं करावाय ? २२५
- २४६ उपधान वांचना अधिक आविकोठ बेसीने लेवे के
उजा रहीने लेवे ? २२५
- २४७ उपधाननी माळारोपणनी नदी चोमासामां थाय ? २२६
- २४८ उपधानमां तपने दिवसे पंचमी रोहिणी आवे तो तेज
तपणी सरे के जूदो करवो पके ? २२६
- २४९ सामायिकमां सामायिक लेवे तथा पौषधमां पौषध लेवे
तो केटला आदेश मागवा ? २२८
- २५० पौषधमां मात्रुं करीने गमणागमणे केहेवा जोश्य ? २२९
- २५१ उपधाननो तपपूर्ण थया पठी अंदर रही पवेयणुं करे
तेने दिवस पके तो दिवसनी बुद्धि थाय के नहि ? २२९

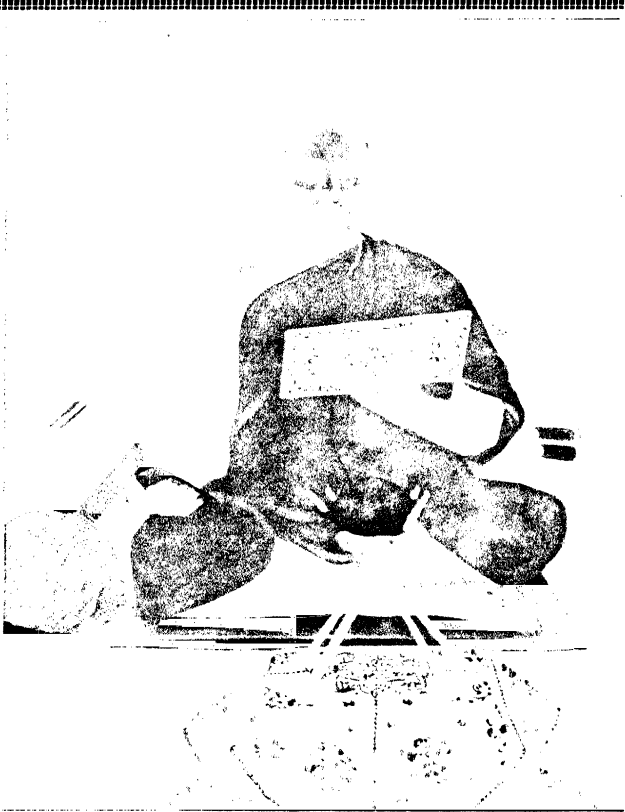
- ૨૫૨ સામાયિક પૌષધમાં વાસકેપાદિકથી જ્ઞાનની પૂજા થાય ? ૨૨૯
- ૨૫૩ પૌષધમાં ઉપવાસ કરેલ અથવા આયંબિલ આદિ કરેલ શ્રાવિકાને સંધ્યાની પમિલેહણમાં કંઈ જિજ્ઞાસા હશે ? ૨૩૦
- ૨૫૪ રોહિણીવ્રતવાળાને ઠક્કીય ઉપધાનમાં ઠટે દિવસ રોહિણી આવે તો શું કરે ? ૨૩૧
- ૨૫૫ સરસ્વતી દેવીનું વર્ણ આદિ સ્વરૂપ કેવું છે ? ૨૩૨
- ૨૫૬ ષોરુશ વિદ્યાદેવીનાં વાહન આદિનું વર્ણન કેવું છે ? ૨૩૨
- ૨૫૭ પૌષધમાં પ્રતિલેખના કરી કાજો પરિઠવી શરિયાવહી કરી ગમણાગમણે કરવા જોઈએ ? ૨૩૨
- ૨૫૮ જન્માન્નિષેકમાં એક ક્રોર અને સાઠ લાખ કલ્-જ્ઞાનો હીસાબ ? ૨૩૬
- ૨૫૯ ચૈત્ર આસોની અસ્વાધ્યાયમાં કરેલો તપ વીશસ્થાનક તપમાં રોહિણીતપમાં કે આલોચણમાં ગણાય ? ૨૩૯
- ૨૬૦ ઋતુની અસ્વાધ્યાયના દિવસમાં શ્રાવિકા કરેલો તપ આલોચણમાં, રોહિણી, જ્ઞાનપંચમી, મૌનૈકાદશી અને વિશસ્થાનક આદિ તપમાં ગણાય ? ૨૪૦
- ૨૬૧ ઇંદ્રનું પાલક વિમાન સચિત્ત હોય કે અચિત્ત હોય ? ૨૪૧
- ૨૬૨ પાલકાદિ દશ વિમાન કરનાર દેવોનાં નામ ? ૨૪૧
- ૨૬૩ પાલકાદિ વિમાનોની લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંચાઈ તથા મહેંડધ્વજાની ઊંચાઈ ? ૨૪૧
- ૨૬૪ ચંદ્રપૂર્વી કાર્તિક શ્રેષ્ઠી સૌધર્મઈંદ્ર કેમ થયા ? ૨૪૩
- ૨૬૫ નવકારમંત્રની ઊઠીના કેટલા ઉપવાસ તથા કેટલું ગરણું ? ૨૪૪

“कैलासोदरसत्कीर्ति, शीतांशुज्ज्वलसंयमम् । वन्दे श्रीवीरविजयो-पाध्यायं मुनिपुङ्गवम् ॥१॥”

सदस्योद्धारक-न्यायाभोनिधि-श्री १००८ श्रीमद् विजयानन्दसूरिभक्त-शिष्यरत्न-

“Upadhyaji Shree Virvijayaji Maharaj.”

” लोखोवरी ३ भाई २००१ ॥३॥ लोखोवरी ३ भाई २००१ ॥३॥ ”

“ उपाध्यायजी श्री १००८ श्रीमद् वीरविजयजी महाराज । ”

जन्म वि-सं-१९०७ पडवा (भावनगर)

दीक्षा वि-सं-१९३५ अंबाला (पंजाब)

उपाध्याय पद १९५७ पाटण (गूजरात)

स्वर्गवाम — १९७५ खंभात (गूजरात)

“-प्रकाशक-वाङ् मुमेरमलर्जी मुरानार्जी-कलकत्ता ”

उपाध्याय-श्रीमद्-वीरविजयमुनिपुङ्गव-

—गुणस्तुत्यष्टकम् ।

→□□←

“ शार्दूल विकीर्णितम् । ”

—सिरुश्रीततिनोपजावनगरं सौ हृद्देशेऽन्विते,
ग्रामे श्रीपदवाजिषां च दधति ध्वान्तहिदे देहिनाम् ।
यो जन्माऽश्रयताऽष्टखांकधरणीसंख्ये शुभे वत्सरे,
भक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ १ ॥

—मत्वा सामजकर्णचञ्चलतरं यः श्रीजरं देहिना-
मायुष्यं करसम्पुटस्थजलवन्नित्यं विज्ञान्य ह्यपि ।
लेजे संयममकुवह्निनवचूर्वर्षे शुजे बैकमे,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोभिदे ॥ २ ॥

—जैनेन्द्रश्रुतसागरं सुगहनं सद्बोधपाथोचृतं,
रङ्गरङ्गतरङ्गसङ्गतमरं नैर्मह्यकार्यङ्गिनाम् ।
गन्तुं सौख्यनिकेतनं शिवपुरं यो बुद्धिनावाऽतरत्,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ३ ॥

—कीणाकोकिलकम्बुशब्दनिकरं बाणी यदीयाऽमला,
माधुर्येण जिगाय चाऽम्बुदध्रवं घोषेण गर्जरवम् ।
गन्धर्वा स्त्रिदिवौकसश्च सरसं गानेन षड्जादिषु,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ४ ॥

—कुर्वन्नुग्रविहारमङ्गिनिवहं गोभिः प्रबोधं नयन्,
पीयूषांशुरिव प्रतापजवनं यो निष्कलङ्कयुतिः ।

संप्राप्तः पदवीं मुनीषुनवभूवर्षे च सङ्काऽऽग्रहात्,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ५ ॥

—दुष्कर्मैन्धनसञ्चये श्रितवति प्लोषं यदीयक्रम—
सन्नक्तिज्वलनेन कश्चनजनो मूकोऽपि वक्ताऽजवत् ।

सङ्काश्चर्यकरं च संयमरतं सङ्गन्तल्लेलायहं,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ६ ॥

—यः पीयूषकिरागिरा विशदया सङ्कं सदाऽप्रीणयत्,
कुन्देन्दूज्ज्वलयाऽखिलं क्षितितलं कीर्त्या चकारोज्ज्वलम् ।

अन्तर्वैरिगणं जिगाय बलिनं वैराग्यखड्गेन च,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ७ ॥

—प्राणिहामणकर्म धर्मितिलको यः कर्ममर्महिदे,
सानन्दं विरचय्य बाणमुनिनन्देन्दुप्रमे वत्सरे ।

कृत्वाऽऽयुःस्थितिपूर्णतां सुमनसाऽगादेवज्जुयं शुजं,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ८ ॥

❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

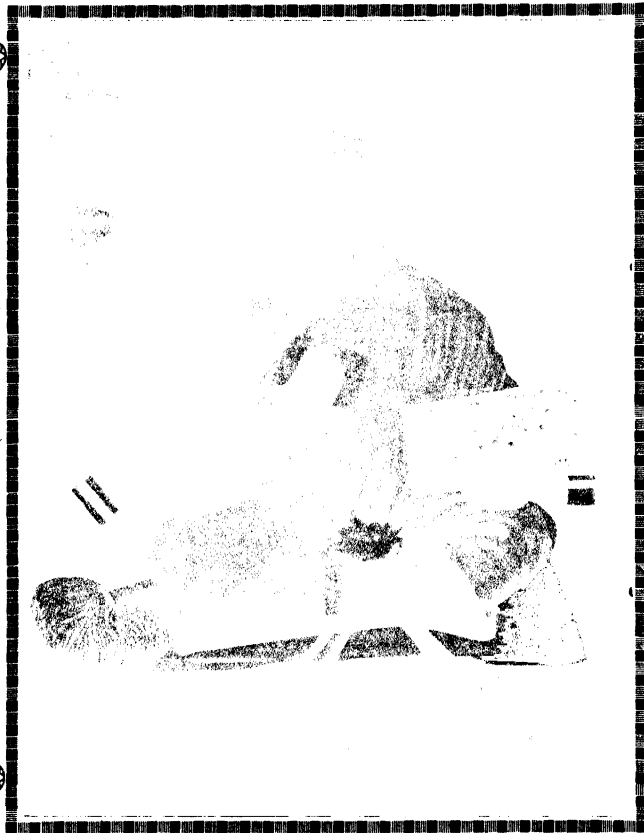
“ श्रीमदमरविजय—क्रीमान्जोरुहषट्पदः ।

एतच्चक्रेऽष्टकं जक्त्या, चतुरविजयो मुनिः ॥ ९ ॥ ”

उपाध्यायजी श्री १००८ श्रीमद् वीरविजयजी महाराजना शिष्यरत्न-अने
जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वरजी महाराजना प्रथम पट्टधर-

“आचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयदानसूरीश्वरजी महाराज”

Acharya Shrimad Vijayadan Sooresvarji Maharaj

“आचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयदानसूरीश्वरजी महाराज।”

जन्म वि-सं-१९२४ श्रीछुवाडा (काठियावाड)

दीक्षा वि-सं-१९४६ गोधा (काठियावाड)

गणी-पंन्यासपद-१९६२, खंभात (गुजरात)

आचार्य पद-१९८१, छाणी (गुजरात)

“प्रकाशक-बाबू सुमेरमलजी मूरानाजी-कलकत्ता।”

आचार्य श्रीमद् विजयदानसूरीश्वर—

गुणस्तुत्यष्टकम् ।

“ गार्ग्यजिह्वीयेन्द्र । ”

क्षेत्रे वेदकराङ्कभूपरिमिते वर्षे जनिं वैक्रमे,
शुक्ले कार्तिकमासि योऽहनि चतुर्दश्यां प्रशस्तैर्ग्रहैः ।
जव्याम्नोरुहजासनैकतरणिर्गोर्जिर्जनान् बोधयन्,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ १ ॥

षरुवेदाङ्कधराप्रमे च शरदि स्फुर्जिह्वीरुद्भाशयो,
मार्गे मासि शुक्ले दशे च धवले सत्पञ्चमीवासरे ।
दीक्षां यः समवाप वीरविजयोपाध्यायपादान्तिके,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ २ ॥

वासनेपमिषेण वीरावजगोपाध्यायपादा मुदा,
योग्यत्वं विनिजाल्य सौवसुगुणान् दीक्षाक्षणे यं ददुः ।
जक्त्या जव्यजनस्तुतांग्रियुगलः शुद्भाशयो निर्मदः,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ३ ॥

सन्निपनयप्रमाणरुचिराञ्जैनागमान् वेद यः,
कर्मग्रन्थेष्वेव च प्रकरणग्रन्थेषु योऽङ्कुषधीः ।
सृजज्ज्योतिषशास्त्रतत्त्वविदुरो दक्षो मुहूर्त्तादिषु,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ४ ॥

सम्प्रापन्नयनं नन्दवसुधा वर्षे च मार्गार्जुने,
 मन्त्रैस्तद्दिवास्तरे गाणपतं तत्रैव मासे तथा ।
 सत्यव्यासपदं विश्वरूपधिशो यः पौ मासीदिने,
 सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ५ ॥

टांकाः पर्यवर्त्ताः तांकाः चिरेज्यश्वोऽन्वस्यऽनवः,
 श्रीजनागमं न्हतिप्रकरणप्रश्ने च आदाय सः ।
 अल्पं तांकाः प्रश्नप्रश्नोचनकृते प्रश्नोत्तराणां लिखत,
 सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ६ ॥

चन्द्राष्टातिभृतिप्रमे च कमलाचार्येण वायापुरे,
 शुक्ले यो गशीचमासि मासिमासं सत्यव्यासरे ।
 लेजे सूरिपदं यशस्ततिभृताश्चामः सः सदगुणी,
 सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ७ ॥

आक्षेपं इति यस्य नैव पदवीभ्रमोऽपि विद्यावतो,
 नानाजेदत्तः कृतोऽपि न मनाक् क्रोधावकाशः कथित ।
 विद्वद्भिष्यगणस्तुताहं गलः आहं कृतिर्नेदयते,
 सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ८ ॥

शेठ नगीनजाइ मंजुजाई जैन साहित्योद्धार-ग्रंथांके.

विविध-प्रश्नोत्तर ।

सम्पादक—

आचार्य श्रीमद् विजयदान सूरेश्वरजी ।

—प्रकाशक—

शेठ नगीनज़ाई मंबुज़ाई जैन

साहित्योद्धार फंड तरफ़्ती

ज़ाईचंद नगीनचंद शेठ ।

गोपीपुरा—सुरत ।

मुद्रक—

रतिलाल केशवलाल शाह ।

वीरशासन प्रिन्टींग प्रेस

हाजा पटेलनी पोळ—अमदाबाद.

पूज्यपादप्रातःस्मरणो यस्य सकलशास्त्रपारदृशाचार्यमहाराज-

श्रीमद्विजयदानसूरीश्वरविरचित.

विविध-प्रश्नोत्तर.

मंगलाचरणम्.

युगादौ धर्मदातारं, त्रातारं दुर्गदुर्गतेः ।
श्रीनाभेयं महादेवं, वन्दे त्रैलोक्यशङ्करम् ॥ १ ॥
शान्तिं शान्तिकरः शान्तिः, दिशतु वः सदा विभुः ।
कपोतरक्षकः श्रीमान्, पदवीद्वयधारकः ॥ २ ॥
जय जीवव्यथाछेत्तः ! कन्दर्पतृणपावक ! ।
यदुकुलनभश्चन्द्र ! वाञ्छितकल्पपादप ! ॥ ३ ॥
अज्ञानध्वान्तमार्तण्ड ! जगत्पूज्यशिरोमणे ! ।
पार्श्वनाथ ! नमस्तुभ्य-मन्तरङ्गारिनाशक ! ॥ ४ ॥
मोहसुभटजेतारं, भेत्तारं कर्मभूभृताम् ।
अक्षयसौख्यदातारं, प्राप्तानन्तचतुष्टयम् ॥ ५ ॥
सर्वज्ञं श्रीमहावीरं, जंतुजाताभयप्रदम् ।
योजनगामिनीवाचं, त्रिदशेश्वरपूजितम् ॥ ६ ॥
विविधानि नमस्कृत्य, कुर्वे प्रश्नोत्तराण्यहम् ।
शास्त्रानुसारतः सम्यक्, भव्यानां ज्ञानहेतवे ॥ ७ ॥

प्र०-१-जवनपतिदेवोथो अधिकऋद्धिवाळा कोइ व्यंतरदेवो होय ?

उ०-श्री जगवतीसूत्रना पहेला शतकना बीजा उद्देशानी टीकामां
टीकाकार श्री अजयदेव सूरीश्वरजी महाराजे कहुं ठेके:-

“ संति व्यन्तरेभ्यः सकलशादल्पद्वयो भवनपतयः केचन ”

सारां:-कोइक जवनपतिना देवताओ व्यंतरदेवो थकी पण अ-
ल्पऋद्धिवाळा होय ठे.

પ્ર૦-૨-સૌધર્મ ઇંદ્રનું વાહન ઔરાવણ હસ્તિ તથા વજ્ર શસ્ત્ર હાથમાં છે, એમ શ્રીકલ્પસૂત્રમાં કહેલ છે, તો ઇશાનઇંદ્રનું પણ તેજ સમજવું કે વીજું?

જ૦-શ્રી જગવતી સૂત્રના ત્રીજા શતકના પ્રથમોદ્દેશામાં કહેલ છે કે:-

“ ઈસાણે દેવિદે દેવરાયા સૂલપાણી વિસભવાહણે ” ॥

સારાંશ:-ઈશાનઇંદ્રનું વાહન વૃષજ તથા શૂર શસ્ત્ર હાથમાં છે.

પ્ર૦-૩-શ્રીસ્થુલિન્નદ્રસ્વામીનું નામસ્મરણ કેટલા કાલ સુધી રહેશે?

જ૦-ચોરાશી ચોવીશી રહેશે. ઉપદેશતરંગિણીમાં કહ્યું છે કે:-

“સ્થૂલભદ્રનામસ્મરણં ચતુરશીતિજિનચતુર્વિંશતિકાં યાવદ્ ભવિષ્યતિ”

સારાંશ:-શ્રીસ્થુલિન્નદ્રસ્વામીનું નામસ્મરણ ચોરાશી (૬૪) ચોવીશી સુધી રહેશે.

પ્ર૦-૪-શ્રીસિદ્ધજગવાનમાં અનંતચતુષ્ક કયું ?

જ૦-જ્ઞાન, દર્શન, વીર્ય અને સુખ. શ્રી યોગશાસ્ત્રમાં કલિકાલસર્વજ્ઞ જગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ ફરમાવે છે કે:-

“ મુક્તા એકસ્વભાવાઃ સ્યુઃ, જન્મદેવલોકેશ્વરાર્હિતઃ ।

અનંતદર્શનજ્ઞાન-વીર્યાનંદમયાશ્ચ તે ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-જન્મ આદિ ક્લેશથી રહિત મુક્ત આત્માઓ એક સ્વજા-વવાળા હોય છે. તે આત્માઓ અનંતદર્શન, અનંતજ્ઞાન, અનંતવીર્ય અને અનંતસુખમય હોય છે.

પ્ર૦-૫-ગોશાલાણ મુકેલી તેજોલેશ્યાથી જસ્મીન્નૂત થયેલા શ્રીસુ-નક્ષત્ર અને શ્રીસર્વાનુભૂતિ નામના મુનિવરો કયા દેવલોકમાં ગયા ?

જ૦-શ્રીસુનક્ષત્રમુનિ આઠમા દેવલોકમાં અને શ્રીસર્વાનુભૂતિ બારમા દેવલોકમાં ગયા છે. ઉપદેશમાલાનો ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“સુનક્ષત્રસાધુર્ગોશાલકાયૈવં વદતિ-ઓ! સ્વર્ગમાં ચાર્ય કિં નિન્દસિ સ

एव त्वं गोशालक इति श्रुत्वा क्रोधवशतस्तेन तेजोलेइयया ज्वालितः समाधिना मृत्वाऽष्टमस्वर्गे देवत्वेनोत्पन्नः एतदवसरे द्वितीयः सर्वानुभूतिनामापि सर्वजीवान् क्षामयित्वा अनशनाराधनां कृत्वा समागत्य गोशालकसन्मुखं वदतिस्म दुष्टेन सोऽपि ज्वालितो मृत्वा द्वादशे स्वर्गे समुत्पन्नः ।”

सारांशः—श्रीसुनह्रत्रमहर्षिण गोशालाने कह्युं के तुं गोशालोज ठे. पोताना धर्माचार्यनी निंदा केम करे ठे ? आ सांजळी क्रोधथी गोशालाए तेजोलेइया मुकी, तेथी बळी समाधि पूर्वक मरी श्रीसुनह्रत्रमुनि आठमा देवलोकमां गया. आ अवसरे सर्व जीवोने खमावी अनशनद्वारा आराधना करी त्यां आवी श्रीसर्वानुभूति मुनिण गोशालाने कह्युं के—हे दुष्ट गोशाला ! स्वधर्माचार्यने केम निंदे ठे. आ सांजळी क्रोधांध गोशाले तेजो लेइया मूकी तेथी दग्ध थई श्रीसर्वानुभूतिमुनि बारमा देवलोकमां गया.

प्र०—६—देवताओ ठ जाषामांथी कइ भाषा बोले अने तेनो अर्थ शो?

उ०—कंश्क प्राकृत अने कंश्क मागधी बन्ने मिश्रित (अर्द्ध मागधी) जाषा देवताओ बोले. श्रीजगवतीसूत्रना पांचमा शतकना चोथा उद्देशामां स्पष्टतया उल्लेख ठे केः—

“ देवा णं भंते ! कयराए भासाए भासंति कयरा वा भासा भासिज्जमाणी विसिस्सई ! गोयमा ? देवाणं अद्धमागहाए भासाए भासंति सावि य णं अद्धमागहा भासिज्जमाणी विसिस्सई । ”

व्याख्या—‘ विसिस्सई ’ ति विशिष्यते विशिष्टा भवतीत्यर्थः । ‘ अद्धमागह ’ ति भाषा किल षट्विधा भवति यदाह—

‘ प्राकृतसंस्कृतमागध—पिशाचभाषा च सूरसेनी च ।

षष्ठोऽत्र भूरिभेदो, देशविशेषादपभ्रंशः ॥ १ ॥ ’

तत्र मागध जाषालक्षणं किञ्चित्किञ्चित् प्राकृतभाषालक्षणं यस्यामस्ति सार्द्धं मागध्या इति व्युत्पत्त्याऽर्द्धमागधीति । ”

सारांशः—देवताओ अर्द्धमागधी जाषा बोले. प्राकृत, संस्कृत, मागधी,

પિશાચી, સૂરસેની અને અપવ્રંશ આ ૭ પ્રકારની જાણા છે. તેમાંથી કણ્ઠક માગધી જાણાનું લક્ષણ અને કણ્ઠક પ્રાકૃત જાણાનું લક્ષણ જેમાં હોય તેને અર્ધેમાગધી કહેવાય.

પ્ર૦-૭-ભુવનપતિમાંથી આવીને તીર્થંકર થાય ?

૭૦-જવનપતિમાંથી નીકળીને કોણક તીર્થંકર થાય. શ્રીપ્રજ્ઞા-પના સૂત્રના ૨૦ મા પદની વૃત્તિમાં કહેલું છે કે:-

“ વસુદેવચરિત્રે પુનઃ નાગકુમારેભ્યોઽપ્યુદ્ધતોઽનન્તરમૈરવતક્ષેત્રેઽસ્યા-
મેવાવર-ર્ષિણાં ચતુર્વિંશતિતમસ્તીર્થંકર ઉપદર્શિતઃ તદ્વત્તત્ત્વં કેવલિનો
વિદન્તિ ”

સારાંશ:-ઐરવતક્ષેત્રમાં આ ચોવીશોમાં થયેલા ચોવીશમા તીર્થંકર નાગકુમારમાંથી નીકળીને થયા છે. તથા શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉલ્લા-
સમાં કહેલ છે કે:-

“ ભાવિદ્વિતીયતૃતીયતીર્થંકુતોરુદાયિસુપાર્શ્વજોવયોરન્તરકાલસ્યાલ્પ-
ત્વાદૈમાનિકદેવગતિર્ન સંગચ્છતે, નરકગતિરપિ તથાવિધયોર્ન સંગચ્છતે,
ન ચ ભવનપત્યાદિગતિઃ તત આગતાનાં તીર્થંકરત્વપ્રાપ્તિનિષેધાત્ કા
ગતિરિતિ પ્રશ્નોઽત્રોત્તરં અનયોર્ગતિઃ શાસ્ત્રે શ્રુતા નાસ્તિ પરં ભવનપતિગતિઃ
સંભાવ્યતે યતો વસુદેવહિંદૌ ભવનપતેરાગતસ્ય તીર્થંકરત્વં પ્રતિપાદિતમ-
સ્તિ તત્ત્વં તત્ત્વવિદ્વેદ્યમિતિ ॥ ૧૧ ॥

સારાંશ:-આવતી ચોવીશોમાં બીજા ત્રીજા તીર્થંકર દેવો શ્રી
જગવાન્ મહાવીરસ્વામીના કાકા હુપાર્શ્વનો જીવ તથા શ્રી શ્રેણીક-
મહારાજાના પૌત્ર પૌષધમાં કાલધર્મ પ્રાપ્ત થયા તે ઉદાયિ રાજાનો
જીવ, આ બન્નેની નરકગતિનો તો સંજવ નથી અને વૈમાનિક દેવોનો
જઘન્યમાં જઘન્ય પદ્યોપમથી ઓઢી સ્થિતિ નથી, તેમજ આંતરુ
ઓઢું હોવાથી જવનપતિમાંથી નીકળી થવા સંજવ છે.

પ્ર૦-૮-વ્યવહારી જીવો અને અવ્યવહારી જીવો કોને કહેવા ?

उ८-पंचदंरु कथामां कहेल ठे के:-

“ सर्वे जीवा व्यवहारिव्यवहारितया द्विधा सूक्ष्मा निगोदा एवान्त्या-
स्तेभ्यो अन्ये व्यवहारिणः ॥ २७१ ॥”

सारांश:-अनादि सूक्ष्म निगोद अव्यवहारी, बाको सर्व व्यवहारी
तथा श्री पद्मवर्णाना अठारमा पदनी टीकामां कहेल ठे के:-

“ ये निगोदावस्थात उद्भूत्य पृथ्वीकाद्यादिभेदेषु वर्तन्ते ते लोकेषु दृष्टि-
पथमागताः सन्तः पृथिवीकायिकादिव्यवहारमनुपतन्तीति व्यवहारिका
उच्यन्ते, ते च यद्यपि भूयो निगोदावस्थामुपयान्ति तथापि ते सांव्यवहारिका
एव, संव्यवहारे पतितत्वात् ये पुनरनादिकालादारभ्य निगोदावस्थामुपगता
एवावतिष्ठन्ते ते व्यवहारपथातीतत्वादसांव्यवहारीकैः । ”

सारांश:-अनादी निगोदमांथी नीकळी पृथिवीकायादिकमां आवी
ते फरीथी निगोदमां जाय तो पण व्यवहार करेलो होवाथो ते संव्य-
वहारीक जाणवा. जे अनादि कालथी सूक्ष्म निगोदथी नीकळयाज
नथी ते अव्यवहारी जाणवा.

प्र०-ए-देवोने निद्रा होय ?

उ०-देवोने निद्रा न होय. श्रीरायपसेणोनी टीकामां कहुं ठे के:-

“ सूर्याभविमानवासिभो देवा देव्यश्च यथासुखमासते शरते दीर्घकाय-
प्रसारणेन नतु निद्रां कुर्वन्ति तेषां देवयोनिकत्वेन निद्राया अभावात् । ”

सारांश:-सूर्याभविमानवासी देवदेवीओ यथासुख बेसेठे, काया
पसारी शय्यामां जागता सुवे ठे, कारण के देवोने निद्रा न होय.

प्र०-१०-अनंतानुबंधी कषायनो जघन्य उदय केटला कालनो ?

उ०-अनंतानुबंधी कषायनो जघन्य उदय अंतरमुहूर्तनो. श्री
योगशास्त्रमां श्री हेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाए कहेल ठे के:-

“ प्रसन्नचन्द्रादेः क्षणमात्रस्थितीनामपि कषायाणामनन्तानुबन्धित्व-
मन्यथा नरकयोग्यकर्मोपार्जनाभावात् । ”

સારાંશ:-નરકગતિયોગ્ય કર્મ ઉપાર્જન કરાવનાર અનંતાનુબંધી કષાયનો જપન્ય હૃદય અન્તર્મુદ્ધર્ત પ્રમાણ શ્રીપ્રસન્નચંદ્રાદિતી મા-
ફક જાણવો.

પ્ર૦-૧૧-કોરુ મગ આદિ સચિત્ત ઠે કે અચિત્ત ?

ઉ૦-કોરુ મગ આદિ અચિત્ત ઠે. શ્રી ઓઘનિર્યુક્તિની ટીકામાં ટીકાકાર મહર્ષિએ કહેલ ઠે કે:-

“ અચિત્તાનામપે કદાચિદ્વનસ્પતિનામવિનષ્ટા યોનિઃ સ્યાદ્ ગુહ્યચિમુદ્ગાદીનાં તથાદિ ગુહ્યચિ શુલ્કા સતી જલસેકાન્તાદાત્મ્યં મજન્તો દૃશ્યતે, एवं कंकटुकमुद्गादिष्वपि, अतो योनिरक्षणार्थमचेतनयतनापि न्यायवस्येवेति । ”

સારાંશ:-ગઠો આદિ કોઈક અચિત્ત વનસ્પતિઓની પણ યોનિ સચિત્ત હોય ઠે. જેમ સુકી ગઠો કોરુ મગ આદિ પાણીના સિંચ-
ચનથી પાઠા સચિત્ત થાય ઠે. તેથી તેની યોનિના રક્ષણ માટે યતના
કરવી યોગ્ય ઠે. શ્રાઘ્નવિધિમાં કહ્યું ઠે કે:-

“કંકટુકમુદ્ગ હરિતકીકુલિકાદિરચેતનોઽપ્યવનિષ્ટયોનિરક્ષણાર્થં નિઃ-
શુકતાદિપરિહારાર્થં ચ દન્તાદિમિર્મ મજ્યતે । ”

સારાંશ:-કોરુ મગ તથા હરકના ઠઢીયા આદિને અચિત્ત કહેલ
ઠે. પણ તેની આંખી યોનિના રક્ષણ માટે તથા નિઃશુકતાના પરિહારાર્થે
તે દાંતથી જાંગવા નહીં પણ આંખા ગઠી જવા.

પ્ર૦-૧૨-નરકની અંદર નારકી જીવોને પરમાધાર્મિક કદર્યના કરે
ઠે પણ નારકીઓ કોઈપણ વખત પરમાધાર્મિકના સામા થાય સ્વરા કે?

ઉ૦-શ્રીપદ્મવર્ણા સૂત્રના બાવીશમા પદનો ટીકામાં કહેલ ઠે કે:-

“ મવનવાસ્યાદયો દેવાઃ તૃતીયાં પૃથિવીં યાવદ્ ગતા મનિષ્યન્તિ ચ
કિમર્થં જ્ઞતા મનિષ્યન્તીતિ જેવુચ્ચતે-પૂર્વજાંજ્ઞાતિકસ્ય વેદવાસુપશમયિતું
પૂર્વજો વેદનામુદીરયિતું તત્ર ગચ્છન્તિ, તદાસીમન્તકાલાવેતદપિ મ-

वति तद्गताः सन्तो ना कैर्बध्यन्ते इति, आह च मूलटीकाकारोऽपि तत्र गता ना कैर्बध्यन्ते इत्यप्यनन्तकाले एव कार्यचित्सम्भवमत्रमिते । ”

सारांशः—अहिं जेम केदखानामां केदीओने जेखरो मारे कुटे ठे अने कोइ वखत केदीओ पण एकसंय करी सामा थाय ठे, तेम नास्कीओ पण कदाचित् परमाधार्मिकने बांधे, परन्तु ए आश्चर्यचूत बनाव अनंताकाले संजवे.

प्र०—१३—जृञ्जकदेवो कइ निकायना तथा तेमनी स्थिति केटसी ?

उ०—जृञ्जक देवो व्यंतर निकायना अने पढ्योपनी स्थितिवाळा जाणवा. श्रीजगवती सूत्रना चौदमा शतकना आठमा उद्देशामां कह्युं ठे केः—

“ जृम्भाणं देवाणं भंते ! केवतिर्यं कालं ठिती पन्नत्ता ? गीयमा ! एगं पलिभोवमं ठिती पन्नता । ” व्याख्या—“ जृम्भन्ते—विजृम्भन्ते स्वच्छन्द-चारितया चेष्टन्ते ये ते जृम्भकाः तिर्यग्लोकवासिनी व्यन्तराः । ”

सारांशः—स्वच्छंदपणे क्रिया करे ते जृञ्जकदेवो व्यंतरनिकायना अने तेमनी स्थिति एक पढ्योपमनी ठे.

प्र०—१४—साधु साध्वीनी वनोदीक्षामां दिग्बन्धनमां आ-आवि-कानुं नाम आपवानुं कहैल ठे ?

उ०—साधु साध्वीनी वनो दीक्षा वखते दीग्बन्धनमां आवक आ-विकानुं नाम आपवा. कोइ ग्रंथमां नथी. माटे आवक आविकानुं नाम आपवुं योग्य लागतुं नथी. श्री आचार्य गे सूत्रना ग्रंथम अध्वयनना सातमा उद्देशानी टीकामां कहैल ठे केः—

“ गणेशव कोटीकः २००० कुलं बाल्या शास्त्र अनुकीर्तिवान् आचार्य उपाध्यायश्च साध्व्या ३१ तिली तृतीयोद्विष्ट्या ”

सारांशः—साधुनी वनोदीक्षामां दिग्बन्धनमां तारो कोटीक गण्ड, स्थानिय कुल, वैरी शाखा, अमुक आचार्य अने अमुक उपाध्याय एवे

नाम अने साध्वीनी वनीदोह्यामां आचार्य, उपाध्याय अने प्रवर्तिनी
आ त्रण नामो आपवां. तथा-

आचार्येणात्मनो वामपार्श्वे स्थापितस्य व्रतारोपणरूपोपस्थापना यथा-
विधि विवेया ततो दिग् निबध्यते द्विविधा त्रिविधा वा तत्र साधोर्द्विविधा
तथया आचार्यस्योपाध्यायस्य च, व्रतिन्यास्त्रिविधा तथया आचार्यस्योपा-
ध्यायस्य प्रवतिन्याश्च ॥ ”

सारांशः-श्रीआचार्य महाराजे पोतानी काबी बाजु राखी शिष्यने
व्रतारोपण रूप उपस्थापना करवी.तेमां दिग्बन्धनमां साधुने आचार्य अने
उपाध्याय एम बे नाम तथा साध्वीने आचार्य, उपाध्याय अने प्रवर्तिनी
एम त्रण नाम कहेवां. आ प्रमाणेनो उल्लेख श्री यतीजीतकटपमां
ठे तथा तेवीजरीते श्री बृहत्कटपभाष्यादि अनेक सूत्रोमा ठे.

प्र०-१५-प्राणोने धारण करे तेने जीवकहीए तो श्री सिद्ध जग-
वान्मां केटला प्राण ?

उ०-श्री सिद्ध जगवान्मां चार प्राण होय. श्रीषट्दर्शनसमुच्चयनी
टीकामां कहुं ठे के:-

“ उच्छ्वासा भावप्राणाश्चेत्यादि, अनन्तज्ञानानन्तदर्शनानन्तवीर्या-
नन्तःखलक्षणं जीवनं सिद्धानामपि भवतीत्यर्थः ”

जावार्थः-श्रीसिद्धजगवान्मां ‘अनंतज्ञान, अनंतदर्शन, अनंतसुख
अने अनंतवीर्य आ चार जावप्राणो होय.

प्र०-१६-जातिस्मृतिज्ञानवान् जातिस्मृतिज्ञाने करीने उत्कृष्टा-
वधारेमां वधारे पोताना पाठला जव केटला देखे ?

उ०-जातिस्मृति ज्ञानी संख्याता जव देखे. श्री-आचारंग सूत्रना
पहेला श्रुतस्कंधना पहेला अध्ययनना प्रथम उद्देशानो टीकामां एवो
उल्लेख ठे के:-

“ जातिस्मरणं तु नियमतः संख्येयानिति । ”

સારાંશ:-જાતિસ્મરણજ્ઞાનવાન્ નિયમે કરીને ઉત્કૃષ્ટા પોતાના સં-
સ્થાતા જવ દેખે. તથા શ્રી રત્નસાર ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે:-

“પુદ્ગભવા સો પીછહ્ એકં દો તિષ્ઠિ જાવ નવગં વા ।

ઉવરિં તસ્સ અવિસઓ સમાવઓ જાહસરણસ્સ ॥ ૧ ॥”

સારાંશ:-જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાનવાન્ પાઠલા એકબે ત્રણ જવ યાવત્ નવ
જવ દેખે ઉપરાંત દેખવાનો તેનો સ્વજાવ નથી. તથા

“પૂર્વભવજાતિસ્મરણં નવ ભવાન્ પ્રાક્તનાન્ યાવત્ પશ્યતિ તન્મતિ-
જ્ઞાનસ્યૈવ ભેદઃ ।”

જાવાર્થ:-જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાન પાઠલા નવ જવ સુધી દેખે. જાતિસ્મૃતિ-
જ્ઞાન મતિજ્ઞાનનો જેદ છે. આ પ્રમાણે શ્રી વિનયંધર ચરિત્રમાં પણ
જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાનવાળો નવ જવ પાઠલા દેખે. એમ કહ્યું છે. તથા
શ્રી વિચારશતકમાં શ્રી સમયસુંદરોપાધ્યાયજી પણ લખે છે કે:-

“જાતિસ્મરણતો મનુષ્યો નવ ભવાન્ પશ્યતિ નત્વધિકાન્ હૃદં ચ
મતિજ્ઞાનભેદ એવેત્યાદિ ।”

સારાંશ:-જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાનવાન્ મનુષ્ય નવ જવજ દેખે ઉપરાંત ન
દેખે. જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાન મતિજ્ઞાનનો જેદ છે.

પ્રશ્ન-૧૭-શુક્લપાદ્ધિક જીવો કોને કહેવા અને કૃષ્ણપાદ્ધિક જીવો
કોને કહેવા ?

ઉપ-શ્રી સ્થાનાંગસૂત્રના પહેલા ઠાણાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“કૃષ્ણપાદ્ધિકેત્ત યોર્લક્ષણં-જેસિમવહ્દો પુગલપરિયદ્દો સેસઓ ય
સંસારો । તે સુક્ષ્મપક્ષિયયા ચલુ અહિએ પુણ કન્હપક્ષી ય ॥ ૧ ॥”

સારાંશ:-જે જીવોનો સંસારપરિત્રમણ કાલ અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તન
બાકી રહેલ છે તે શુક્લપાદ્ધિક અને જે જીવોનો સંસારપરિત્રમણકાલ
અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તન કરતાં અધિક બાકી છે તે કૃષ્ણપાદ્ધિક. તથા
શ્રી દશાશ્રુતસ્કંધના ઠાઠા અધ્યયનની ચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે:-

“सु-पाकेलओ अंतो पुगलपा एवम् नियमा स्तिष्ठित्वात्तं सम्मादि-
मिच्छदिद्वी वा होजा ।”

ज्ञावार्थः-शुक्लपक्षी अंतःपुद्गल परावर्त्तन कालां अवय मोक्ष
जाय. शुक्लपक्षी सम्यक्दृष्टि पण होय अने मिथ्यादृष्टि पण होय.

प्र०-१८-औषध तथा जेषज शब्दनो एकज अर्थ ठे के जिन ?

उ०-श्री विपाकसूत्रनी टीकामां कहेल ठे के:-

‘ ओसहभे ज्जेणं’ ति औषधानि एकद्रव्यरूपाणि ‘भेसज्जेहि य’ ति
भेषजानि अनेकद्रव्यरूपाणि पथ्यानि वा । ”

ज्ञावार्थः-एक द्रव्यने औषध तरीके अने अनेक द्रव्य अथवा
पथ्य वस्तुने जेषज तरीके जणावेल ठे.

प्र०-१९-मनःपर्याय नामनुं चोथुं ज्ञान साधुमहाराजाओनेज थाय
के गृहस्थने पण थाय ?

उ०-गृहस्थने मनःपर्याय ज्ञान न थाय. साधु महाराजाओनेज
थाय. श्रीपन्नवणासूत्रना त्रीजा पदनी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे के:-

“ संतानामवामर्षौषध्यः । द्विष्टिः । सानां मनःपर्यवज्ञानसंभवात् । ”

ज्ञावार्थः-आमर्षौषध्यादि ऋद्धिने पामेला महर्षिओनेज मनःपर्याय-
ज्ञान उत्पन्न थाय पण गृहस्थोने तो नज थाय.

प्र०-२०-मनःपर्यायज्ञानीने अवधिज्ञान नामनुं त्रीजुं ज्ञान अ-
वश्य होय ?

उ०-केटलाक मनःपर्यायज्ञानी महर्षिने अवधि ज्ञान होय केटला ने
न पण होय. श्री नंदीसूत्रनी टीकामां कहेल ठे के:-

“ आमर्षौषध्यादं प्राप्स्यति । तद्विदुः । वा प्राप्स्यति मनःपर्याय-
ज्ञानमुत्पद्यते नानृद्धिप्राप्तस्य अन्ये त्ववध्युद्धिप्राप्तस्यैवेति नियममाचक्षते
तदयुक्तं सिद्धप्राभृतादावधिमन्तरेणापि मनःपर्यायज्ञानसिद्धिः । ”

सारांशः—आमर्षौषध्यादिकृद्धिमांथी कोइ एक कृद्धिधारीने अथवा अवधिज्ञानरूप कृद्धिने पामेला महर्षिउने मनःपर्यायज्ञान उत्पन्न थाय पण कृद्धिरहितने नहि. कोइक अवधिज्ञानीनेज मनःपर्यायज्ञान माने ठे ते ठीक नथी, कारणके श्रीसिद्धप्राज्ञतादिमां अवधिज्ञान विना पण मनःपर्यायज्ञानने अनेक वखत कहेल ठे. तथा—

“जे तिल्लाणी ते आभिणिबोहियनाणी, सुयनाणां, ओहीनाणी, अहवा आभिणिबोहीयनाणी, सुयनाणी, मणपज्जवनाणी ।”

सारांशः—जे त्रणज्ञानी ते मतिज्ञानी १, श्रुतज्ञानी २, अवधिज्ञानी ३, अथवा मतिज्ञानी १, श्रुतज्ञानी २, मनःपर्यायज्ञानी ३, आ प्रमाणे श्री जगवतीसूत्रना आठमा शतकना बीजा उद्देशामां पण अवधिज्ञान-सहित महर्षिओने तथा अवधिज्ञान रहित महर्षिउने पण मनःपर्यायज्ञान उत्पन्न थाय एवो स्पष्ट उल्लेख ठे.

प्र०-२१—साधुमहर्षिउने परमावधिज्ञान थया पढी केटला काले केवलज्ञान प्राप्त थाय ?

उ०—परमावधिज्ञान थया पढी अवश्य अन्तमुहूर्तकाले केवलज्ञान उत्पन्न थाय. श्रीजगवतीसूत्रना अठारमा शतकना आठमा उद्देशानी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे केः—

“परमावधिकश्चावश्यमन्तमुहूर्तेन केवली भवति ।”

जावार्थः—परम अवधिज्ञानी अवश्य अन्तमुहूर्त काले केवलज्ञानी थाय.

प्र०-२२—पौषधमां एकासणुं करनार श्रावकने लीलुं शाक कट्ये के केम?

उ०—पौषधमां लीलुं शाक न कट्ये. श्रीसेनप्रश्नमां श्रीसेनसूरिजी-महाराजे कहेल ठे केः—

“उपधानपौषधैकाशनकमध्येऽन्यपौषधैकाशनकमध्ये वाऽऽर्द्रशाकभक्षणं

शुध्यति नवेति, प्रश्नोऽत्रोत्तरं उभयपौषधैकाशनके आर्द्रशाकभक्षणप्रवृत्ति-
रधुना नास्ति ॥ ६० ॥

सारांशः—उपधानना पौषधमां तेमज अन्य पौषधमां पण एकासणुं
करनारेने लीखुं शाक खावानी प्रवृत्ति सांप्रत कालमां नथी.

प्र०—१३—मोळोयाना तेलथी तळेळी वस्तु कमाह विगयमां गणाय ?

उ०—मोळीया तेलथी तळेळी वस्तु कमाह विगयमां न गणाय.
श्रीसेनप्रश्नना चोथा उल्लासमां कहेल ठे केः—

“येषां कडाहविकृतिप्रत्याख्यानं भवति तेषां डोलियाख्यतैलतलित-
पक्वान्नादिकं कल्पते न वेति, प्रश्नोऽत्रोत्तरं—डोलियाख्यतैलं विकृतिर्न
भवति तेन तत्तैलनिष्पन्नं पक्वान्नाद्यपि विकृतिर्न भवति ॥ २५ ॥”

ज्ञावार्थः—मोळीउं तेल तेलविगयमां नथी तेथी ते तेलमां तळेळो
वस्तु कमाह विगयमां न गणाय.

प्र०—१४—श्री आचार्य महाराजा गौचरी जाय ?

उ०—श्री आचार्यमहाराज स्वयं गौचरी न जाय अने जाय तो दंग
आवे. श्रीव्यवहारज्ञाप्यना ठाठा उद्देशानी टीकामां कहेल ठे केः—

“उप्पन्ननाणा जह नो अडंति, चोत्तीसबुद्धातिसया जिणिंदा।

एवं गणी अट्टगुणोववेओ, सत्थाव नो हिंडइ इहिंमं तु ॥ १ ॥”

व्याख्या—“यथा उत्पन्ने ज्ञाने जिनेन्द्राश्चतुस्त्रिंशद्बुद्धातिशयाः—सर्वज्ञा-
तिशया देहसौगन्ध्यादयो येषां ते तथा भिक्षां न हिंडन्ते, एवं तीर्थकरदृष्टा-
न्तेन गणी—आचार्योऽष्टगुणोपेतोऽष्टविधगणिसंपदुपेतः शास्ता—तीर्थकर
इव ऋद्धिमान् न हिंडते ॥ १ ॥

गुरुहिडणंमि गुरुगा, वसभे लहुआऽनिवारयंतस्स।

गीतागीते गुरुलहु, आणादीया बहू दोसा ॥ २ ॥

व्याख्या—आचार्यं भिक्षामदामोति व्यवसितं यदि वृषभो न निवा-
रयति तदा तस्यानिवारयतः प्रायश्चित्तं चत्वारो लवुकाः, अथ वृषभेण
निवारितोऽपि न तिष्ठति तर्हि वृषभः शुद्ध आचार्यस्य प्रायश्चित्तं चत्वारो
गुरुकाः, तथा गीतार्थी भिक्षुश्चेन्न निवारयति तदा तस्य मासगुरु, अगो-

तार्थस्य भिन्नोपरनिवारतो मासलघु, आचार्यस्य गीतार्थगीतार्थाभ्यां वारि-
तस्यापि गमने प्रत्येकं चतुर्गुरु आज्ञादयश्चेमे वक्ष्यमाणा बहवो दोषाः । ”

भावार्थः—केवल ज्ञान उत्पन्न थया पढी चोत्रीस अतिशयवंत श्री
तीर्थकर महाराज गौचरी न जाय तेम आठ प्रकारनी गणी संप-
दाए युक्त श्री आचार्य महाराज गौचरी न जाय. श्री आचार्य महा-
राज गौचरी जवाने तत्पर थाय अने तेमने श्री वृषज (श्री उपा-
ध्यायजी) महाराज निषेध न करे तो श्री उपाध्यायजीने चतुर्लघु
प्रायश्चित्त आवे. श्री उपाध्यायजीए निषेध करवा ठतां श्री आचार्य
महाराज गौचरी जाय तो श्री आचार्य महाराजने चतुर्गुरु प्रायश्चित्त
आवे. तथा आचार्य महाराजने गौचरी जवानो निषेध गीतार्थ
मुनिराज न करे तो गीतार्थ मुनिराजने गुरुमास प्रायश्चित्त आवे
गीतार्थ मुनिश्रीए निषेध करवा ठतां श्री आचार्य महाराज गौचरी
जाय तो श्री आचार्य महाराजने चतुर्गुरु प्रायश्चित्त आवे. श्री आचार्य
महाराजने गौचरी जतां अगीतार्थ मुनि निषेध न करे तो अगी-
तार्थ मुनिने लघुमास प्रायश्चित्त आवे अगीतार्थ मुनिए निषेध
करवा ठतां जाय तो श्री आचार्य महाराजने चतुर्गुरु प्रायश्चित्त आवे.

प्र०-१५-स्त्यानर्द्धि निद्रानुं बल वासुदेवयो अर्ध कहेल ठे ते व-
र्त्तमानकाले संजवे ?

उ०-सांप्रतकालमां स्त्यानर्द्धि निद्रानुं बल सामान्य मनुष्यथी
बमणुं, त्रणगणु अथवा चारगणु होय. श्री बृहत्कल्पजाप्यवृत्तिना
त्रीजा खंरुमां कहेल ठे के:-

“ केशवो-वासुदेवस्तस्य बलादर्द्धबलं स्त्यानर्द्धिमतो भवतीति तीर्थकू-
दादयः प्रज्ञापयन्ति । एतच्च प्रथमसंहनिनमङ्गीकृत्योक्तं, इदानीं पुनः सा-
मान्यलोकबलाद् द्विगुणं त्रिगुणं चतुर्गुणं वा बलं भवतीति मन्तव्यम् । ”

जावार्थः—स्त्यानार्थं निद्रानुं बल वासुदेव थकी अर्धबल वज्रक्रुष-
जनाराच संघयणवाळाने होय. वर्तमानकाले सामान्यलोकना बलथी
बेगणुं, त्रणगणुं अथवा चारगणुं होय.

प्र०-२६-उपशम सम्यक्त्व अने क्षयोपशमसम्यक्त्वमां जिन्नता शो?

उ०—उपशम सम्यक्त्वमां सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय सर्वथा न
होय. क्षयोपशम सम्यक्त्वमां सम्यक्त्व मोहनीयनो विपाकोदय तथा
मिथ्यात्वमोहनीयनो प्रदेशोदय होय. श्रीजगवतीसूत्रना पहेला
शतकना त्रीजा उद्देशानी टीकामां कहेल ठे के:-

“क्षयोपशमो ह्युदीर्णस्य क्षयोऽनुदीर्णस्य च विपाकानुभवापेक्षया
उपशमः प्रदेशानुभवस्तूदयोऽस्त्येव, उपशमे तु प्रदेशानुभवो नास्ति ।”

सारांशः—उदयमां आवेल मिथ्यात्वमोहनीनां पुद्गलोनां विपाकानुज-
वनी अपेक्षाए उपशम पण प्रदेशानुजवनी अपेक्षाए उदय होय तेनुं
नाम क्षयोपशम सम्यक्त्व अने ज्यां प्रदेशानुजवनी अपेक्षाए पण
मिथ्यात्वमोहनीनां पुद्गलोनां उदय न होय तेनुं नाम उपशम
सम्यक्त्व. श्रावकप्रज्ञासिनी टीकामां पण कहेल ठे के:-

“क्षयोपशमिकादस्य को विशेषः ? इति उच्यते, तत्रोपशान्तस्यापि
मिथ्यात्वस्य प्रदेशानुभवोऽस्ति नत्वौपशमिके, अन्ये तु व्याचक्षते श्रेणिम-
ध्यवर्तिन्येवौपशमिके प्रदेशानुभवो नास्ति नतु द्वितीये, तथापितत्र सम्य-
क्त्वाग्वनुभवाभाव एव विशेषः । ”

सारांशः—क्षयोपशमसम्यक्त्व अने उपशमसम्यक्त्वमां फरक शो
ठे ? उत्तर क्षयोपशमसम्यक्त्वमां उपशम पामेशी मिथ्यात्वमोहनी-
यनो प्रदेशोदय होय, अने उपशमसम्यक्त्वमां मिथ्यात्व मोहनीयनो
प्रदेशोदय न होय. बीजा आचार्यों कहे ठे के—श्रेणिगत उपशम सम्य-
क्त्वमां मिथ्यात्वमोहनीयना प्रदेशोदय न होय, पण श्रेणि विनाना

उपवाससम्यक्त्वमां मिथ्यात्वमोहनीयनो प्रदेशोदय होय. तथापि ते उपशमसम्यक्त्वमां सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय तो नज होय, अने कयोपशम सम्यक्त्वमां सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय होय एटलो ब-
न्नेमां विशेष ठे.

प्र०-१९-श्रमण जगवान् महावीरस्वामीए उद्मस्थ अवस्थामां तप कयों तेनुं वर्णन तो सांभळवामां आवेल छे पण केवली अव-
स्थामां केटलो तप कयों ?

उ०-श्री श्रमण जगवान् महावीरस्वामीए केवली अवस्थामां मोह-
समये ठठनो तप कयों ते शिवाय तप करेल नथो. श्री जगवतीसू-
त्रनाबीजा शतकना पहेला उद्देशामां कहुं ठे के:-

“ तेणं काले तेणं समए समणे भगवं महावीरे वियडभोइया वि होत्था”
व्याख्या “वियडभोइ ति व्यावृत्ते व्यावृत्ते सूर्ये भुंक्ते इत्येवं शीलो व्या-
त्तभोजी प्रतिदिनभोजी इत्यर्थः । ”

सारांश:-केवली अवस्थामां तपश्चर्या करवाना प्रयोजननो अजाव
होवाथी श्रमण जगवान् श्री महावीरस्वामी प्रतिदिन जोजन करता
हता.

प्र०१८-पहेले दिवसे एकासणुं, बीजे दिवसे उपवास अने त्रीजे दिवसे
एकासणुं आनुं नाम चतुर्थजक्त कहिए. आ प्रमाणेज ठठजक्तअ-
ठमजक्तादिकपारणे उत्तरपारणे एकासणादिकनो नियम खरो ?

उ०-चतुर्थजक्त ए एक उपवासनी संज्ञा ठे. श्रीजगवतीसूत्रना
बीजा शतकना पहेला उद्देशानी टीकामां कहुं ठे के:-

“ चतुर्थं भक्तं यावत् भक्तं त्यज्यते यत्र तच्चतुर्थमियं चोपवासस्य संज्ञा
एवं षष्ठादिकमुपवासस्य यादेरिति । ”

सारांश:-चार जोजन जे तपमां त्याग थाय तेनुं नाम चतुर्थजक्त

આ એક ઉપવાસની સંજ્ઞા જાણવી, આ પ્રમાણે ઠઠાદિક બે ઉપવાસાદિકની સંજ્ઞા અર્થાત્ ઠઠ બે ઉપવાસની, અઠમ ત્રણ ઉપવાસની યાવત્ ચોત્રીસ જક્ત સોલ્હ ઉપવાસની સંજ્ઞા જાણવી. તથા શ્રી સ્થાનાંગ મૂત્રના ત્રીજા સ્થાનકના બીજા ઉદ્દેશામાં પણ કહેલ તે કે:-

“ એકં પૂર્વદિને દ્વે ઉપવાસદિને ચતુર્થ પારણકદિને ભક્ત-ભોજનં પરિ-
હરતિ યત્ર તપસિ તત્ચતુર્થભક્તં તદ્યસ્યાસ્તિ સ ચતુર્થભાક્તકસ્તદ્-
એવમન્યત્રાપિ શબ્દવ્યુત્પત્તિમાત્રમેતત્ પ્રવૃત્તિસ્તુ ચતુર્થભક્તાદિશબ્દાના-
મેકાદ્યુપવાસાદિષ્વિતિ ॥ ”

સારાંશ:-પ્રથમ દિવસ એક જક્ત, ઉપવાસના દિવસે બે જક્ત અને પારણક દિવસે એક જક્ત મઢી ચાર જક્ત (જોજન) જે તપમાં ત્યાગ થાય તેનું નામ ચતુર્થ જક્ત કહીએ તે તપવાઢાને ચતુર્થજક્તિક કહીએ એવીજ રીતે છટ્ટ અટ્ટમાદિ ચતુર્થજક્તાદિ શબ્દાદિની આ ફક્ત વ્યુત્પત્તિજ જાણવી. ચતુર્થજક્તાદિ શબ્દોની પ્રવૃત્તિ તો ઉપવાસાદિકમાં છે. તથા શ્રીકલ્પસૂત્રસમાચારીમાં કહ્યું છે કે:-

“ વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયસ્સ અટ્ટમભત્તિયસ્સ મિક્ખુસ્સ કપ્પંતિ દો ગો-
યરકાલા ગાહાવહલ્લં ભત્તાપ વા પાણાપ વા નિક્ખમિત્તપ વા પવિસિત્ત-
પ વા । ૨૨ । વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયસ્સ અટ્ટમભત્તિયસ્સ મિક્ખુસ્સ કપ્પંતિ
તઓ ગોય કાલા ૦ । ૨૩ । વિગિઢમાપ વાસાવાસં મિક્ખુસ્સ કપ્પંતિ સવેવિ ગો-
ય કાલા ૦ । ૨૪ । ”

સારાંશ:-ચતુર્માસ સ્થિત રહેલ ઠઠજક્તિક સાધુને ગૃહસ્થના ઘરે બે વખત જ્ઞાત પાણી લેવા જવા આવવાને વાસ્તે કલ્પે. ॥ ૨૨ ॥ વર્ષા-
રુતુ રહેલ અટ્ટમજક્તિક સાધુને ગૃહસ્થના ઘરમાં ત્રણ વખત આહાર પાણી લેવા જવા આવવાને કલ્પે. ॥ ૨૩ ॥ વર્ષા ચતુર્માસ રહેલ ચાર ઉપવાસાદિક કરેલ સાધુને જેટલી વખત ઇચ્છા થાય તેટલી વખત આહાર પાણી લેવા ગૃહસ્થના ઘરે જાવા આવવાને કલ્પે. ॥ ૨૪ ॥

जो चतुर्थ जक्त एक उपवासनी संज्ञा न होय तो आ श्रीकृष्णसूत्रना पाठनो संबंध केम मले ? अर्थात् एक उपवासनी संज्ञा होय तो ज संबंध मले.

प्र०२९-विजयादि चार अनुत्तर विमानमां एक वखत गयेलो जीव व्यंतरादि देवगतिमां अथवा नारकीआदि तीर्थच गतिमां जाय ?

उ०-विजयादि चार अनुत्तर विमानमां गयेल उत्तम आत्मा तीर्थचमां नरकमां तथा वैमानिक शिवाय अन्य देवोमां न जाय. अर्थात् मनुष्यमां तथा वैमानिक देवोमांज जाय. श्रीपद्मवणासूत्रना पंदरमा पदमां कहेल ठे के:-

“ इह विजयादिषु चतुर्षु गतो जीवो नियमात् तत उद्धृतो न जातुचि-
दपि नैरयिकादिपंचेन्द्रियतिर्थक्षपयवसानेषु तथा व्यन्तरेषु ज्योतिष्के च
मध्ये समागमिष्यति तथास्वाभाव्यान्मनुष्येषु सौधर्मादिषु वा गमिष्यति
तत्रापि जघन्यत एकं द्वौ वा भवानुत्कर्षत संख्येयान् न पुन असंख्येयान्
अनन्तान् वा । ”

सारांश:-विजयादि चार अनुत्तरमां गयेलो जीव नरकगतिमां, एकेन्द्रियथी पचेन्द्रियसुधी तीर्थच गतिमां तथा व्यंतर, ज्योतिष्क, जवनपतिआदि देवगतिमां नियमे करीने न जाय, मनुष्य तथा सौधर्मादि वैमानिकमांज जाय तेमां पण जघन्यथी एक अथवा बे जव अने उत्कृष्टा संख्याता जव करे पण असंख्याता अथवा अनंता जव न करे.

प्र०-३०-परमाणु अने प्रदेशमां जेद शो ?

उ०-स्कंधनी साथे रहेलो प्रदेश, जुदो पने ते परमाणु. श्री नवत-
त्त्वनी टीकामां श्री समयसुंदरजी उपाध्यायजीए लखेल ठे के:-

“ ननु प्रदेशपरमाण्वोः परस्परं को भेदः ? उच्यते प्रदेशोऽपि निर्विभागः
परमाणुरपि निर्विभागः परं स्कन्धलग्नः प्रदेशः स्कन्धात् पृथग्भूतः परमा-
णुरिति । ”

સારાંશ:-પ્રદેશના પણ બે જાગ થાય નહીં તેમ પરમાણુના પણ બે જાગ થાય નહીં. તો પઠી પ્રદેશ અને પરમાણુમાં જેદ શો ? ઉત્તર એ છે કે-પુદ્ગલસ્કન્ધોથી જુદો પડે તેને પરમાણુ કહેવાય અને તેજ પરમાણુને જ્યાંસુધી તે પુદ્ગલસ્કન્ધોની સાથે સમ્બન્ધવાળો હોય ત્યાં સુધી તેને પ્રદેશ કહેવાય, બીજો વિશેષ નથી.

પ્ર૦-૩૧-કેવલીસમુદ્ઘાત સર્વ કેવલજ્ઞાની કરે ?

ઉ૦-કોઈ કેવલી જગવાન્ કેવલી સમુદ્ઘાત કરે કોઈ કેવલી જગવાન્ કેવલી સમુદ્ઘાત ન કરે. શ્રીગુણસ્થાનકમારોહમાં કહેલ છે કે:-

“ યઃ ષષ્માસાધિકાયુષ્કો, લભતે કેવલોદ્ગમમ્ ।

કોત્યસો સમુદ્ઘાત-મન્યે કુર્વન્તિ વા ન વા ॥ ”

સારાંશ:-કેવલજ્ઞાન થયા પઠી જે કેવલજ્ઞાની મહારાજાઓને ૭ માસ થકી અધિક આયુષ્ય હોય તે સર્વ કેવલી જગવાનો કેવલી-સમુદ્ઘાત કરે અને બીજા એટલે કેવલજ્ઞાન પામ્યા પઠી અન્તર્મુહૂર્ત્તથી આરંજી યાવત્ ૭ માસ સુધી બાકી આયુષ્યવાળા કોઈ કેવલી જગવાન્ કેવલી સમુદ્ઘાત કરે અને કોઈ ન પણ કરે.

પ્ર૦-૩૨-કલ્પવૃક્ષ, ચિન્તામણિરત્ન આદિ ઉત્તમ વસ્તુ ઈર્થિજનોના મનોરથોને પોતાની શક્તિથી સફલ કરે છે યા દેવોની સહાયથી ?

ઉ૦-કલ્પવૃક્ષાદિકના અધિષ્ઠાયક દેવતાઓ ઈર્થિજનાની ઇચ્છા-પૂર્ણ કરે છે. શ્રીવીતરાગસ્તવની ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“ કલ્પવિટપો તથાવિષદેવતાદિસન્નિધાનાદર્થિસાર્થમનોરથપ્રથનેન પ્રભાવાલ્લો ભવતિ ”

સારાંશ:-કલ્પવૃક્ષ તેવા પ્રકારના દેવાદિની સહાયબળે ઈર્થિવર્ગની મનોરથપૂર્તિ કરવાથી પ્રજાવશાલિ થાય છે. આ રીતે ચિન્તામણિરત્નાદિ પદાર્થો માટે પણ સમજી લેવું.

प्र०-३३-संध्याना प्रतिक्रमणमां सामायिक लोधा पढी सजायनो
आदेश मागो खवकार गणी भावको जे पच्छस्काण मुहपत्तिनी प्रतिले-
खना-पफिलेहणा करे ठे तो ते मुहपत्तिनी प्रतिलेखना करवा पूर्वे
खमासमण दर्ई आदेश मागवानी जरूर ठे या नहि ?

उ०-खमासमण दर्ई मुहपत्ति प्रतिलेखनानो आदेश मागवो जोइए.
श्रीसेनप्रश्नना चोथा उद्धासमां कहेख ठे के:-

“ संध्याप्रतिक्रमणे सामायिकोच्चारानन्तरं स्वाध्यायनमस्कारत्रयं कथ-
यित्वा वन्दनकप्रत्यारूपानमुखवस्त्रिका प्रतिलिख्यते सा क्षमाश्रमणं दत्त्वा
प्रतिलिख्यते किं वा क्षमाश्रमणं विना तथा सा किं कथयित्वा प्रतिलिख्यते
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरं सामायिकं कृत्वा विसृज्य संदिसावुं प्रमुख क्षमाश्रमण-
चतुष्टयं दत्त्वा नमस्कारत्रयं च कथयित्वा क्षमाश्रमणपूर्वकं ‘इच्छाकारेण
संदिसह भगवन् ! मुहपत्ती पडिलेहुं’ इत्यादेशपूर्वं मुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य
वन्दनकत्रयं च दत्त्वा प्रत्यारूपानं कर्तव्यमिति ॥ १६१ ॥ ”

सारांश:-सांजना प्रतिक्रमणमां सामायिक लक्ष्णे ‘ वेसणे संदिसावुं ’
आदि चार खमासमण दक्ष्णे त्रण नवकार गण्या बाद खमासमण
दर्ई “ इच्छाकारेण संदिसह जगवन् ! मुहपत्ति पडिलेहु ? ” आ प्रमाणे
नो आदेश मागोने मुहपत्तिनी पफिलेहणा करी वे वांदणा दर्ई प्रत्या-
ख्यान करवुं जोइए.

प्र०-३४-साधुमहात्माउ निंध्य जातिमां गौचरी माटे जाय ?

उ०-साधुउ निंध्यजातिमां गौचरी न जाय. श्री दशवैकालिकभूत्रना
पांचमा अध्ययनमां कह्युं ठे के:-

“ पाण्डकुलं न पविसे ”

सारांश:-निषेध कुलमां साधुउ गोचरी न जाय. तथा श्री व्यव-
हारजाण्यवृत्तिमां लेखेख ठे के:-

“ सूतकादि दश दिवसान् यावत् वर्ज्यते इति, यावत्कथिकं वरुड-
छिपकचर्मकारडोबादि ”

સારાંશ:-વર્જનિક કુલકના બે જેદ ૧ અલ્પકાલિક ૨ યાવત્જીવ. જન્મ મરણનું સૂતક દશ દિવસ સુધિ વર્જવું તે અલ્પકાલિક, વરુ, ઠિંપક, ચમાર, કોંચ આદિ અધમ જાતિના ઘરનો આહારાદિ વર્જવો તે યાવજ્જીવસુધી તથા આ પ્રમાણેજ શ્રી નિશીથસૂત્રમાં પણ પ્રતિષેધકુલમાં ગોચરી જવાનો નિષેધ છે અને શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના પહેલા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશાની ટીકામાં પણ જુગપ્સિત-નિંદિત ચમારાદિના કુલોમાં ગોચરી જવાનો નિષેધ છે.

પ્ર૦-૩૫-દ્વાયિકસમ્યક્ત્વના સ્વામી શ્રી શ્રેણિક મહારાજ આદિ નરકમાં ગયા તો શું અનંતાનુબંધી કષાયના ઉદય વિના પણ કોઈ નરકમાં જઈ શકે સ્વરા ?

૭૦-શ્રી શ્રેણિક મહારાજાદિને અપ્રત્યાખ્યાની કષાયનો ઉદય અનંતાનુબંધી જેવો હોય એમ સંજવે છે. શ્રીવિણયંધરચરિત્રમાં કહ્યું છે કે:-

“ સંજ્વલનક્રોધઃ સંજ્વલનરૂપોઽપિ તિષ્ઠતિ ૧, કદાચિત્પ્રત્યાખ્યાનરૂપો ભવતિ ૨, કદાચિદ્પ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૩, કદાચિદનન્તાનુબન્ધિરૂપઃ ૪, તથા પ્રત્યાખ્યાનક્રોધઃ સંજ્વલનરૂપઃ ૫, પ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૬, અપ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૭, અનન્તાનુબન્ધિરૂપઃ ૮, એવમપ્રત્યાખ્યાનક્રોધઃ સંજ્વલનરૂપઃ ૯, પ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૧૦, અપ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૧૧, અનન્તાનુબન્ધિરૂપઃ ૧૨, તથા અનન્તાનુબન્ધિક્રોધઃ સંજ્વલનરૂપઃ ૧૩, પ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૧૪, અપ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૧૫, અનન્તાનુબન્ધિરૂપઃ ૧૬, એવં ક્રોધસ્ય ષોડશ ભેદાઃ સ્યુઃ તથા માનમાયાલોભાનામપિ ષોડશ ષોડશ ગણનયા ૬૪ ભવન્તિ । ભગવત્યજ્ઞાદિશ્વયં વિચારોઽસ્તિ તદ્ભ્યાયેન ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વવતાં નરકગમનસમ્ભવો નાન્યથા. ”

સારાંશ:-સંજ્વલનનો ક્રોધ સંજ્વલનરૂપ ૧, કદાચિત્ પ્રત્યાખ્યાનરૂપ ૨, કદાચિત્ અપ્રત્યાખ્યાનરૂપ ૩ અને કદાચિત્ અનંતાનુબંધી રૂપ ૪. એજ પ્રમાણે પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ સંજ્વલનરૂપ. ૫ કદાચિત્ પ્રત્યા-

ख्यानरूप ६ कदाचित् अप्रत्याख्यानरूप ७ अने कदाचित् अनंतानु-
बंधीरूप ८. तेमज अप्रत्याख्यानी क्रोध कदाचित् संज्वलनरूप ९,
कदाचित् प्रत्याख्यानरूप १०, कदाचित् अप्रत्याख्यान रूप ११ अने
कदाचित् अनंतानुबंधीरूप १२. तेमज अनंतानुबंधीनो क्रोध कदाचित्
संज्वलनरूप १३, कदाचित् प्रत्याख्यानीरूप १४, कदाचित् अप्रत्याख्या-
नीरूप १५ अने कदाचित् अनंतानुबंधीरूप १६. आ प्रमाणे सोल जेद
क्रोधना तेवाज सोल मानना, सोल मायाना अने सोल लोचना सर्वे
मली कषायना चोसठ जेद थाय. आ विचार श्री भगवत्यादि अं-
गोमां ठे. आ रीतिथी श्रीश्रेणिकमहाराजादिनो अप्रत्याख्यानी कषा-
यनो उदय अनंतानुबंधी स्वरूप होवाथी तेउ नरकगतिमां जाय एम
संजवे ठे अन्यथा नहीं. तथा श्री लोकप्रकाशना त्रीजा सर्गमां पण
कहुं ठे के:-

“स्युः प्रत्येकं चतुर्भेदाः, भेदाः संज्वलनादयः ।

एवं षोडशधैकैक-अतुःषष्टिविधा इति ॥ २२ ॥

यथा कदाचिच्छिष्टोऽपि, क्रोधादेर्याति दुष्टताम् ।

एवं संज्वलनोऽप्येति, काप्यनन्तानुबन्धिताम् ॥ ४२३ ॥

एवं सर्वेष्वपि भाव्यम् ॥

तत एवोपपद्येतानन्तानुबन्धिभाविनी ।

कृष्णादेर्गुर्गतिर्गुनं, क्षीणानन्तानुबन्धिनः ॥ ४२४ ॥

सारांशः-संज्वलनादिक प्रत्येक कषायोना चार चार जेद थवाथी
सोल कषायना चोसठ जेद थाय, जेम श्रेष्ठ मनुष्य पण क्रोधादिकथी
कदाचित् दुष्टपणाने प्राप्त थाय ठे. तेम संज्वलन कषाय पण अनंता-
नुबंधीपणाने प्राप्त थाय. एम सर्व कषायोने माटे जाणवुं. अने तेज
कारणथी क्षीण अनंतानुबंधी कषायवाळा श्रीकृष्णमहाराजादिनी
अनंतानुबंधीना उदयथी थवा वाळी नरकगति संजवे.

प्र०-३६-उपधाननी क्रिया दरेक साधुमहात्माउं करावी शके ?

૭૦-ઉપધાન વહન કરવાની ક્રિયા શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રના યોગ વહન કરેલા હોય તે સાધુ મહારાજ કરાવી શકે. શ્રી તત્ત્વતરંગિણીમાં કહેલ છે કે:-

“ કૃતમહાનિશીથાદયોગા- છાનાનામેવોપધાનવાહનાદિ યુક્તં નેતરે-
ષામાજ્ઞામહ્નાદિદોષૈઃ સંસારપરિભ્રમણપ્રસંગાત્ ”

સારાંશ:-જે સાધુમહાત્માએ શ્રીમહાનિશીથ નામના સિદ્ધાન્તાદિના યોગને વહન કર્યા હોય તેને કરાવી શકે. આજ્ઞાજંગ કરવાથી સંસાર પરિભ્રમણ થવાના કારણથી બીજાને ન કરાવી શકે. તથા શ્રીસેન-પ્રશ્નના બીજા ઉદ્વાસમાં શ્રીસેનસૂરિજી મહારાજ ફરમાવે છે કે:-

“ શરીરાસ્વાધ્યાયકારણે સત્યનૂઢમહાનિશીથયોગસ્ય સાધોઃ સમીપે
આવિકા ઉપધાનક્રિયાં કરોતિ ન વેતિ પશ્ચોન્નૌત્તરં શરીરાસ્વાધ્યાયકા-
રણેઽપિ શ્રીમહાનિશીથયોગવાચ્યન્ટિક એવોપધાનક્રિયાં કરોતિ નાન્યસ્ય
પાર્શ્વે ॥ ૫૮ ॥ ”

સારાંશ:-આવિકા શરીર અસ્વાધ્યાય (ક્રતુધર્મ)ના કારણે પણ શ્રી મહાનિશીથ સિદ્ધાન્તના યોગવહન કરેલ સાધુ મહારાજ પાસેજ ઉપધાનની ક્રિયા કરે પણ બીજા પાસે ન કરે. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જે દિવસ ગણતરીમાં પણ ન આવે તે દિવસે પણ ક્રિયા શ્રી મહાનિશીથ-સૂત્રના યોગોદ્વહન નહિ કરેલા સાધુ મહારાજ પાસે ન થઈ શકે તો પછી અન્ય (શુદ્ધ) દિવસોને માટે તો કહેવું જ શું ?

પ્ર૦-૩૭-શ્રીમાન્ વિજયશેઠ અને વિજયા શેઠાણીના જેવું આદર્શ શ્રમણોપાસક યુગલ બીજું થયું હોય એમ જાણવામાં છે. ?

૭૦-જરૂર શહેરમાં વસતા સુશ્રાવક જિનદાસ અને તેમની ધર્મ-પત્ની શ્રીમતી સુહાગદેવીનું શ્રીમાન્ વિજયશેઠ અને વિજયાશેઠા-ણીના જેવુંજ આદર્શ શ્રમણોપાસક યુગલ થયું છે. શ્રી ઉપદેશતરંગિણીમાં કહ્યું છે કે:-

“વસન્તરે શિવંક : શ્રેષ્ઠી પરમાર્હતો નિવસતિ સ્મ, તત્ર શ્રીધર્મદાસ-
સૂરયઃ સંપ્રાસાઃ, વંદનાર્થે શિવંકરો ગતઃ, સંસ્કૃતજ્ઞાને દત્તાનિ, ગુરુપાર્શ્વે આ-
લોચના ગૃહીતા, સહર્ષેણાભાણિ-ભગવન્ ! મમ લક્ષસાધર્મિકમોજનપ્રદન-
મનોરથોઽસ્તિ પરં કિં કરોમિધનં તથાવિધં નાસ્તિ ગુરુભિરભાણિ-યાદિ
મૃગુકચ્છે શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિવંદનાર્થે તત્ર જિનદાસાભિઃ શ્રાદ્ધઃ માર્યા-
હાગદેવાયુતઃ સર્વશક્ત્યા વસ્ત્રમોજનાચલંકરણીયઃ તદ્વાત્સલ્યેન લક્ષ-
સાધર્મિકમોજનદાનપુણ્યં મવિષ્યતિ । ”

સારાંશઃ-વસંતપુર નામના નગરમાં પરમ જૈન શિવંકર નામા શેઠીઓ
વસે છે. તે નગરમાં શ્રી ધર્મદાસ નામા આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા. શિ-
વંકર શેઠ વાંદવાને વાસ્તે ગયો. વાંદી આલોચના લઈ હર્ષથી ગુરુ
મહારાજને કહ્યું. જગવન્ ! એક લાખ સાધર્મિકોને જોજન કરાવવાનો
મારો મનોરથ છે પણ શું કરું તેટલું ધન નથી. ગુરુ મહારાજે કહ્યું-
ઝરુચમાં શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામીને વંદન કરવાને જા ત્યાં સુદાગદેવી
નામની સ્ત્રીની સાથે જિનદાસ નામા શ્રાવકને સર્વ શક્તિથી વસ્ત્રજો-
જનાલંકારાદિકે અલંકૃત કરવો. તેના વાત્સલ્યથી લાખ સાધર્મિકને
જોજનનું દાન આપ્યાનું પુણ્ય થશે.

પ્ર૦-૩૮-પાક્ષિક-પરકી આદિ પ્રતિક્રમણમાં ક્યાંથી આરંજી
ક્યાં સુધી ઠીંકને વર્જવી ?

૭૦-ચૈત્યવંદનથી આરંજી શાંતિ સુધી ઠીંક વર્જવી. શ્રીસેનપ્રભમાં
કહ્યું છે કે:-

“ પાક્ષિકપ્રતિક્રમણે શ્વેતકદા નિવાર્યતે इति પ્રમ્નોઽપ્રોત્તરં ચૈત્યવંદના-
દિત આરમ્ભ્ય શાન્તિં યાવત્ શ્વેતનિવાર્યતે इति પરંપરાસ્તિ ॥ ૨૧ ॥ ”

સારાંશઃ-પાક્ષિક આદિ પ્રતિક્રમણમાં ચૈત્યવંદનથી આરંજીને
શાન્તિ સુધી ઠીંક વર્જવી. એમ પરંપરા છે.

પ્ર૦-૩૯-ધનુષ આદિથી થતી સાવચ-પાપમય ક્રિયાનું અશુભ
કર્મના બંધરૂપ ફલ જે જીવોના શરીરથી ધનુષ બનેલ છે તે જીવોને

थाय तो जे जीवोमां शरीरनां (मुनिउना उपयोगमां आवतां) पात्रादिक बनेल ठे ते जीवोने पुण्यकर्मनो बंध थाय या नहि ?

उ०—जे जीवोना शरीरनां पात्रादिक बनेल ठे ते जीवोने पुण्य कर्मनो बंध न थाय. श्रीजगवतीसूत्रना पांचमा शतकना ठछा उद्देशानी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे के:—

“अविरतिपरिणामाद् बन्धः अविरतिपरिणामश्च यथा पुरुषस्यास्ति एवं धनुरादिनिवर्तकशरीरजीवानामपीति, सिद्धानां तु नास्त्यसाविति न बन्धः, पात्रादिजीवानां च न पुण्यबन्धहेतुत्वं तद्धेतोर्विवेकादेस्तेष्वभावदिति ।”

साराशः—अशुजकर्मना बंधमां हेतुचूत अविरति परिणाम पुरुषनी जेम विद्यमान होवाथी गत्यंतरमां जे जीवोना शरीरथी धनुष आदि बनेल ठे ते जीवोने धनुषआदिथी थतो पापमयक्रियाना फल रूप अशुजकर्मनो बंध जरूर थाय, श्रीसिद्धजगवानने तो अविरति परिणाम न होवाथी कर्मबंध न थाय. परन्तु जे जीवोना शरीरथी पात्र विगरे बनेल ठे, तेउने शुज कर्मना बंधमां हेतुचूत जे विवेक विगरे तेनो अज्ञाव होवाथी पुण्य कर्मनो बन्ध न थाय.

प्र०—४०—ज्यारथी श्रीजडबाहुस्वामी महाराजाए श्रीकल्पसूत्रनी रचना कीधी त्यारथी आरंजीने श्रीपर्युषणा पर्वना दिवसोमां ते सूत्र वंचाय ठे पण तेनी पूर्वे श्रीसुधर्मास्वामी आदि परमर्षिओ शुं वांचता हशे ?

उ०—नवमा पूर्वमांथी आ श्री कल्पअध्ययन वांचता हशे. श्री सेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां श्रीसेनसूरिजी महाराज कहे ठे के:—

“श्रीभद्रबाहुस्वामिना नवमपूर्वादुद्धृतः श्रीकल्पः श्रीपर्युषणापंचदिनीं यावद्वाच्यमानोऽस्ति श्रीसुधर्मास्वामिप्रभृत्याचार्याणां तु पर्युषणासमये किं शास्त्रं वाच्यमानमभूदिति प्रश्नोऽत्रोत्तरं सुधर्मस्वामिप्रमुखा नवमपूर्वगतमेवैतदध्ययनं यथावस्थितं व्याख्यातवन्त इति संभाव्यते ॥ २०१ ॥ ”

सारांशः—श्री ज्ञानबाहुस्वामी महाराजे नवमा पूर्वथी उद्धार करेख श्री कल्पसूत्र पर्युषणना पांच दिवस वंचाय ठे पण ते पहेलां श्री सुधर्मास्वामी आदि आचार्य जगवानो पर्युषणना समयमां कयुं शास्त्र वांचता हशे इति प्रश्न अत्र उत्तर श्री सुधर्मास्वामी आदि नवमा पूर्वमां रहेलुं आज अध्ययन यथावस्थित वांचता हशे एवी संज्ञा-वना करी शकाय ठे.

प्र०-४१-श्री लग्नशुद्धि ग्रंथना कर्ता श्रीहरिजिज्ञसूरिजी कया समजवा?

उ०—लग्नशुद्धिना कर्ता याकिनी महत्तरासुनु श्रीमान् हरिजिज्ञसूरिजी जाणवा. श्रीमान् कुलमंरुनसूरिजी महाराज विचारामृत-संग्रह नामना ग्रंथमां लखे ठे केः—

“ धर्मसंग्रहण्यनेकांतजयपताकापंचवस्तुकोपदेशपदलग्नशुद्धिलोकतत्त्व-निर्णययोगविन्दुधर्मविन्दुपंचाशकषोडशकाष्टकादिप्रकरणानि चतुर्दशशत-मितानि पूर्वश्रुतव्यवच्छेदकालानंतरं पंचपंचाशता वर्षाः दिवं गताः श्रीहरि-भद्रसूरिभिर्विरचितानि ”

सारांशः—१ धर्मसंग्रहणी २ अनेकांतजयपताका ३ पंचवस्तु ४ उपदेशपद ५ लग्नशुद्धि ६ लोकतत्त्वनिर्णय ७ योगविंदु ८ धर्मविंदु ९ पंचाशक १० षोडशक ११ अष्टकादि चउदसो प्रकरणो पूर्वश्रुतना व्यवच्छेद पठी पंचावन वर्षे स्वर्गने अलंकार करनार याकिनीमहत्तरासुनु श्रीहरिजिज्ञसूरिजीए रचेलां ठे.

प्र०-४२-श्रीमान् गौतमस्वामीने जगवान् महावीरस्वामीजी उपर अत्यंत राग हतो तो प्रथम कोइ जवमां तेमनो परस्पर निकट सम्बन्ध थयो ठे ?

उ०—श्रीत्रिपृष्ठासुदेवना जवमां बन्नेनो निकट संबंध थयेज ठे. श्रीजगवती सूत्रना चौदमा शतकना सातमा उद्देशानी टीकासां उल्लेख ठे केः—

“ त्रिपृष्ठभवे भगवतो गौतमः सारथिः ”

सारांशः—जगवान् महावीरस्वामीनो जीव जे समये त्रिपृष्ठ नामना वासुदेव हता ते अवसरे श्रीमान् गौतमस्वामीनो जीव तेमना रथना सारथी तरीके हता.

प्र०—४३—कइ कइ गतिमांथी आवेला जीवो चक्रवर्ती थाय ?

उ०—नरकगति तथा देवगतिथी आवेला जीवो चक्रवर्ती थाय. श्रीजगवतीसूत्रना बारमा शतकना नवमा उद्देशामां कहेल ठे के:-

“ नरदेवाणं भंते कओर्हितो उवबज्जंति ? किं नेरइएर्हितो ? पुच्छा, गोयमा ! नेरइएर्हितोवि उवबज्जंति नो तिरिइएर्हितो नो मणुएर्हितो देवेर्हितो वि उवबज्जंति । ”

सारांशः—नरक तथा देवगतिमांथी आवेला जीवो चक्रवर्ती थाय, परन्तु मनुष्य तथा तिर्यचगतिमांथी आवेला जीवो चक्रवर्तीपणुं न पामे. तेमज श्रीसंग्रहणीसूत्र आदि शास्त्रोमां पण कहेल ठे.

प्र०—४४—जगवान् श्री महावीरस्वामीनो जीव एकवीसमे जवे मनुष्य हतो अने बावीसमे जवे तेउ चक्रवर्ती थया ते केम बने ?

उ०—मनुष्यमांथी आवी चक्री न थाय. थया ते आश्चर्य जाणवुं. श्रीदेवज्जसूरिकृत श्रीमहावीरचरित्रमां कहेल ठे के:-

“ एए य चक्खिइहिं, लब्धो पुणेण बीरजिणजीवो ।

अच्छेरगए भावे नायवो खित्तविदेहेसु ॥ १ ॥ ”

जावार्थः—जगवान् श्रीमहावीरस्वामीनो जीव मनुष्यगतिमांथी आवी पुन्य थकी चक्रवर्ती थया ते महाविदेह क्षेत्रमां आश्चर्य थयुं.

प्र०—४५—संघ्यानुं प्रतिक्रमण कर्या पढी श्रावक देराशर दर्शन करवा जइ शके ?

उ०—संघ्याना प्रतिक्रमण कर्या पढी श्रावक देराशर दर्शन करवा जई शके. श्री आचारोपदेश नामा ग्रंथना पांचमा वर्गमां लखेन्न ठे के:-

“ विहितावश्यकः आढः, कुर्याद्विश्रामणां गुरोः ॥ ९ ॥

बद्धावृतमुखो मौनी, हरेत् सर्वागजं श्रमम् ।

गुरुं संवाहयेद्यत्नात्, पादस्पर्शं त्यजन्निजम् ॥ १०॥

ग्रामचैत्ये जिनं नत्वा, ततो गच्छेत्स्वमन्दिरम् ॥ ”

सारांशः—प्रतिक्रमण करीने वस्त्रथी मुख ढाकी मौनपणे गुरुमहाराजने पोताना पगनो स्पर्श न थाय तेवी रीतीथी श्रावक गुरुमहाराजना सर्व अंगना श्रमने दूर करवा विश्रामणा (वैयावच्च) करी ग्रामना देराशर (मन्दिर) मां दर्शन करी पोताना घरे जाय. आ पाठमां स्पष्टपणे प्रतिक्रमण करी गुरुनी वैयावच्च करी पढीथी देराशर जवानी विधि प्रतिपादन करेल ठे.

प्र०-४६-उपवास, आर्यंबिल, एकासणुं विगेरे त्रिविहार अने चोविहार एम बन्ने प्रकारे थाय ठे तेम पौरिसी विगेरे पण त्रिविहार थाय या नहि ?

उ०-पौरिसी विगेरे पण त्रिविहार थाय प्रातःस्मरणीय, जगवान् श्रीदेवेंद्रसूरिकृत श्रीधृदारुवृत्तिमां एवो उल्लेख ठे के:-

“ साधवः शक्तिसद्भावे पौरुष्यादीनि चतुर्विधाहारस्य प्रत्याख्यानानि, तद्भावे त्रिविधाहारस्य नतु द्विविधस्य, निष्कारणे स्वाद्यस्याननुज्ञानात् । आढस्तु संप्रदायात्कानिचित्प्रत्याख्यानानि द्विविधाहारस्यापि । ”

सारांशः—साधु शक्तिना सद्भावे पौरिसी विगेरे चोविहारे करे अने शक्तिना अज्ञावे त्रिविहारे करे पण कारण विना साधुने स्वादिमखवानी आज्ञा न होवाथी दुविहारे तो न करे, परन्तु श्रावक तो दुविहारे त्रिविहारे अने चोविहारे पण पौरुषी साढपौरुषी आदि करे.

प्र०-४७-साधुमहात्माउ खजूरी अथवा मुंजनी प्रमार्जनी-पुंजणीथी उपाश्रयनुं प्रमार्जन करे ?

૩૦-સાધુઠં સ્વજૂરી અથવા મુંજની પ્રમાર્જનીથી પ્રમાર્જન ન કરે. શ્રોગહ્વાચારપયત્રામાં કહેલ છે કે:-

“ સ્વ રિપત્તુંજેણ, જો પમજ્ઞે ઉવસ્સયં ।

નો દયા તસ્સ જીવેસુ, સમ્મં જાણાહિ ગોયમા ॥ ૭૬ ॥ ”

સારાંશ:-સ્વજૂરીના પત્રની અથવા મુંજની પ્રમાર્જની-પુંજણીથી ઉપાશ્રયનું પ્રમાર્જન કરનાર સાધુને હે ગૌતમ ! જીવોની દયા રહિત અર્થાત્ નિર્દય જાણવો.

૩૦-૪૦-પુણ્યનક્ષત્રનું ચલવાનપણું જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં છે પણ કોઈ શ્રીજૈનસિદ્ધાન્તમાં છે ?

૩૦-પુણ્યનક્ષત્ર અને વિજય મુહૂર્ત ગમનમાં શ્રેષ્ઠ છે. શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે:-

“ જુત્તો પુસ્સો વિજઓ મુહુત્તો ”

સારાંશ:-પુણ્ય નક્ષત્રે કરીને યુક્ત ચંદ્રમા તથા વિજય નામામુહૂર્ત ગમનમાં શ્રેષ્ઠ છે. આ પાઠની ટીકામાં એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ અપિ દ્વાદશમે ચન્દ્રે, પુણ્યઃ સર્વાર્થસાધકઃ । ”

સારાંશ:-વારમો ચંદ્રમા હોય તોપણ પુણ્યનક્ષત્ર સર્વાર્થસાધક છે.

૩૦-૪૧-દીક્ષા અવસરે મૂળનામ બદલી બીજું રાખવામાં આવે છે તે પ્રવૃત્તિ આધુનિક છે યા પ્રાચીન ? જો પ્રાચીન હોય તો તેવું કોઈ દૃષ્ટાન્ત શાસ્ત્રમાં છે ?

૩૦-દીક્ષા અવસરે નામ બદલવાની વિધિ પ્રાચીન છે. સારું નામ રાખવાનું પંચવસ્તુમાં કહ્યું છે, તથા મહા સતી શ્રોમદનરેલાનું નામ બદલી સુવ્રતા નામ આપવામાં આવેલ છે. શ્રી ઊરાધ્યયનસૂત્રની ટીકામાં લખેલ છે કે:-

“ તીંણ વિ તાસિં સાહુણીણં સમીવે ગહિયા દિક્ખા કયસુવયનાના તવસંયમં કુળમાણી વિહરહ ॥ ”

સારાંશ:-પ્રત્યેકબુદ્ધ શ્રીનમિરાજર્ષિની માતા મદનરેખાએ તે સાધ્વીઝંની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી દીક્ષા અવસરે મદનરેખા નામ બદલી ‘સુવ્રતા’ નામ આપેલી સાધ્વી તપ સંયમ પાલન કરતી વિચરે છે.

પ્ર૦-૫૦-ઉપધાનમાં ત્રણ ચોમાસીની અસજાય ગણાય ?

ઉ૦-ઉપધાનમાં ચોમાસીની અસજાય ન ગણાય--શ્રી સેનપ્રશ્નના ચોથા ઉલ્લાસમાં કહેલ છે કે:-

“આશ્વિનાસ્વાધ્યાયિકાદિનત્રયમુપદેશમાલાદે ન ગણ્યતે તથા ચતુર્માસકત્રયાસ્વાધ્યાયિકાયાં તદ્ ગણ્યતે નવેતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરં તદસ્વાધ્યાયિકાયાં દિનત્રયમુપધાનમધ્યે, ન તથા ચતુર્માસકત્રયે, તસ્માच्चતુર્માસકત્રયાસ્વાધ્યાયિકાયામુપદેશમાલાદિ ગણ્યતે ॥ ૫૪ ॥”

સારાંશ:-આસો માસની ત્રણ દિવસની અસજાયમાં ઉપદેશમાલાદિ ગણાતા નથી તેમ ત્રણ ચોમાસાની અસજાયમાં ઉપદેશમાલાદિ ગણાય કે નહિ. ઇતિ પ્રશ્ન. અત્ર ઉત્તર આસો માસ સંબંધિ ત્રણ દિવસની અસ્વાધ્યાય ઉપધાન મધ્યે ગણાય છે તેમ ચોમાસાની અસજાય ઉપધાનમાં ગણાતી નથી. તે માટે ત્રણ ચોમાસાની અસજાયમાં ઉપદેશમાલાદિ ગણી શકાય.

પ્ર૦-૫૧-શ્રીતીર્થંકર નામકર્મના બંધમાં હેતુભૂત કેવલ દ્વાયિક સમ્યક્ત્વજ છે કે ઉપશમ અને દ્વાયોપશમ સમ્યક્ત્વ પણ છે ?

ઉ૦-ત્રણે સમ્યક્ત્વ શ્રી તીર્થંકર નામકર્મના હેતુ છે. શ્રી પંચસંપ્રહની સ્વોપજ્ઞ ટોકામાં કહ્યું છે કે:-

“તીર્થંક નામગોત્રસ્ય ત્રિવિધમપિ સમ્યક્ત્વં હેતુઃ ।”

સારાંશ:-દ્વાયિક-દ્વાયોપશમિક અને ઔપશમિક આ ત્રણે સમ્યક્ત્વો શ્રીતીર્થંકર નામકર્મના બંધમાં હેતુજૂત છે.

પ્ર૦-૫૨-વર્તમાન સમયમાં જરતકેત્રના મનુષ્યોને દ્વાયિક સમ્ય-

कृत्व उत्पन्न थाय ? अने न थाय तो तेमां कारण शुं ? तथा तेनो निषेध कया शास्त्रमां ठे ? तेमज चरम युगप्रधान श्री दुःप्पसहसूरिजी द्वायिक सम्यक्त्ववंत थशे तेनुं समाधान शुं !

उ०-वर्तमान कालमां जरतक्षेत्रमां जन्मेला मनुष्यने वज्रऋषज-नाराच संघयण तथा क्षपकश्रेणिनो अज्ञाव होवाथी द्वायिक सम्य-कृत्व उत्पन्न न थाय. चोथा कर्मग्रंथनी टीकामां कह्युं ठे के:-

“ क्षयेणात्यन्तोच्छेदेन त्रिविधस्यापि दर्शनमोहनीयस्यापि निवृत्तं क्षायिकं तच्च क्षपकश्रेण्यामेव भवति ”

सारांश:-त्रण प्रकारना दर्शनमोहना क्यथी पेदा थयेल द्वायिक सम्यक्त्व. ते द्वायिक सम्यक्त्व क्षपकश्रेणिमांज थाय पण क्षपकश्रेणि विना न थाय अने जरतक्षेत्रमां श्रीजंबूस्वामीजी मोक्षे गया तेमनी साथे क्षपकश्रेणि विह्वेद गयानुं वर्णन श्रीप्रवचनसारोद्धारादि अनेक ग्रंथोमां ठे, तेथी वर्तमानसमयमां जरतक्षेत्रना मनुष्योने द्वायिक सम्यक्त्व थइ शके नहि. तथा-

“ इह दर्शनमोहनीयक्षपणायाः प्रस्थापकः-आरंभको मनुष्यो जिन-कालको-जिनकालसंभवी जिनकालश्च ऋषभजिनविचरणकालप्रभृतिको जंबूस्वामिकेवलोत्पत्तिलाभपर्यवसानो वेदितव्यः तथा वर्षाष्टकस्योपरि वर्तमानो वज्रर्षभनाराचसंहननश्च भवति । ”

सारांश:-वज्रऋषजनाराचसंघयणवाळा अने आठ वर्षथी उपरनी वयवाळा तेमज श्रीऋषभदेव जगवानथी लई श्रीजंबूस्वामीजी पर्यंतना कालमां वर्तता उत्तम आत्माठने द्वायिक सम्यक्त्व थाय, बीजाने नहीं, कारण के जिनकाल तथा वज्रऋषजनाराचसंघयणनो अज्ञाव ठे एस श्री कम्मपयमीनी टीकामां कहेल ठे. हवे श्री महानिशीथ सि-
द्धांतमां ठेला युगप्रधान श्री दुःप्पसहसूरिजीने एकवतारी द्वायि-

કસમ્યકૃત્વવંત કહેલ છે, તે દ્વાયિકસમ્યકૃત્વ તેમને પાઠલના મનુ-
ષ્યજન્મનાં ઉપાર્જન કર્યાનો સંજવ છે. દ્વાયિકસમ્યકૃત્વના ધારી ઉત્તમ
પુરુષ શ્રીકૃષ્ણ મહારાજા તથા શ્રીદુઃપ્પસહસૂરિ મહારાજાના પાંચ જવ
શ્રીકમ્મપયનીની ટીકામાં કહેલ છે

“ ક્ષીણસસકસ્ય કૃષ્ણસ્ય પંચમે ભવેऽપિ મોક્ષગમનં શ્રૂયતે ઉક્તંચ,-

“ નરયાઓ નરભવંમિ, દેવો હોઝુણ પંચમે કપ્પે ।

તત્તો ચુઓ સમાણો, બારસમો અમમતિત્થયરો ॥ ૧ ॥ ” તિ

ઈત્થમેવ દુઃપ્પસહાદીનામપિ ક્ષાયિકસમ્યકૃત્વમાગમોક્તં યુજ્યતે इति ।”

સારાંશ:-દર્શનમોહનીયની સાત પ્રકૃતિને ક્ષય કરી દ્વાયિક સ-
મ્યકૃત્વ પ્રાપ્ત કરનાર શ્રીકૃષ્ણ મહારાજના આગમમાં પાંચ જવો વર્ણન
કરેલ છે, ૧ શ્રી કૃષ્ણ મહારાજનો, ૨ નારકીનો, ૩ મનુષ્યનો, ૪ પાંચમા
દેવલોકમા દેવ, ૫ શ્રી અમમનામા તીર્થંકર મહારાજ. એવીજ રીતે
દ્વાયિક સમ્યક્ત્વી શ્રી દુઃપ્પસહસૂરિ મહારાજના પણ પાંચ જવ આ-
ગમમાં કહેલ છે અને યુગપ્રધાન દુઃપ્પસહસૂરિ મહારાજા એકાવતારી
હોવાથી ત્રણજ જવ કરવાના હોવાથી પાઠલના મનુષ્યજન્મમાં દ્વાયિ-
કસમ્યકૃત્વ ઉપાર્જન કરેલું સિદ્ધ થાય છે, પાઠલના મનુષ્યજન્મમાં દ્વાયિ-
કસમ્યકૃત્વ ઉપાર્જન કર્યું ત્યાંથી જવ ગણીએ તો પ્રથમ મનુષ્યજન્મ,
બીજો દેવજન્મ, ત્રીજો શ્રીદુઃપ્પસહસૂરિનો જન્મ, ચોથો દેવજન્મ અને
પાંચમો મનુષ્યજન્મ પામી ચારિત્રનું આરાધન કરી કેવલજ્ઞાન ઉપાર્જન
કરી મોક્ષે જશે. આ પ્રમાણે માનવાથીજ સર્વ શાસ્ત્રીય પાઠોનું સમા-
ધાન થાય, અન્યથા શ્રીદુઃપ્પસહસૂરિજીના પાંચજવ, શ્રીદુઃપ્પસહ
સૂરિજીનું એકાવતારીપણું, રૂપકશ્રેણિમાંજ દ્વાયિક સમ્યકૃત્વનો
ઉત્પત્તિ, શ્રીશ્રુષ્ણદેવ સ્વામીથી આરંજો શ્રીજંબૂસ્વામી પર્યંતના
કાલમાં પણ બજ્રશ્રુષ્ણજનારાચસંઘયણવાળા ઉત્તમ આત્માઓજ

हायिकसम्यक्त्वना अधिकारी पण बीजा नहि. इत्यादि शास्त्रोक्त वातोनो संबन्ध केम मळे ? अर्थात् न मळे.

प्र०-५३-घी अथवा तेलथी तळेखी पूरी आदिमां एकज विगय गणाय के वे ?

उ०-घी अथवा तेलथी तळेखी वस्तुमां एकज कराहविगय गणाय. श्रीसेनप्रश्नमां कह्युं ठे के:-

“अद्यतननिष्पन्नकटाहविकृतिर्भुज्यते तस्य कियन्त्यो विकृतयो लग-
न्तीति प्रश्नोऽत्रोत्तरं एका कटाहविकृतिर्लगतीति । ३६० ॥”

सारांश:-आजनी बनेखी कराह विगय (घी अथवा तेलथी त-
ळेखी पूरी आदि) खाय तेने केटखी विगयो लागे. इति प्रश्न अत्र
उत्तर एक कराह विगय लागे पण बीजी नहीं.

प्र०-५४-श्रीअतिमुक्तकुमारे केटखा वर्षनी वयमां दीक्षा अंगी-
कार करी ठे. ?

उ०-श्री अतिमुक्त कुमारे ठ वर्षनी वयमां दीक्षा अंगीकार
करी ठे. श्री जगवती सूत्रना पांचमा शतकना चोथा उद्देशानी
टीकामां कहेल ठे के:-

“छवरिसो पवइओ निगंथं रोइऊण पावयणंति एतदेव आश्चर्यमिहा-
न्यथा वर्षाष्टकादाराज्ञ प्रव्रज्या स्यात् ।”

सारांश:-श्रीअतिमुक्तकुमार बाढ्यावस्थामां ठ वर्षनी वयमां श्री
निर्ग्रथ प्रवचननी रुचि थवाथी दीक्षा अंगीकार करी ए आश्चर्यभूत
ठे, अन्यथा आठ वर्षनी वयथी पहेलां दीक्षा न थाय.

प्र०-५५-जावतीर्थ कोने कहीए !

उ०-जावतीर्थ श्रीचतुर्विध संघने अथवा प्रथम गणधरने कहेवाय.
चैत्यवंदन जाण्यनी अवचूरिमां कहेल ठे के:-

“ भा. द्वा. तु चतुर्विधः श्रमणसंघः प्रथमगणधरो वा । ”

सारांशः—चतुर्विध श्रमणसंघ अथवा श्रीप्रथमगणधरदेवने जाव-
तीर्थ कहीए तथा श्री जगवती सूत्रना वीशमा शतकना आठमा
उद्देशानी टीकामां कहेल ठे केः—

“ तीर्थं पुण चाउवक्काइन्ने समणसंघे ॥ ”

सारांशः—हमादि गुणे करीने युक्त चतुर्विध श्रीसंघने तीर्थ कहीये.

प्र०-५६—अग्निने विषे उंदरो उत्पन्न थाय ?

उ०—अग्निमां उंदरो उत्पन्न थाय, श्रीअनुयोगद्वारसूत्रनी टीकामां
कहेल ठे केः—

“ इष्टकापाकाद्यग्निर्मूषिकावास इत्युच्यते तत्र खग्नौ किल मूषिका
संमूर्च्छति । ”

सारांशः—इष्ट आदिनी जट्टोनी अग्नि उंदरोनुं स्थान ठे तेमां संमू-
र्छिम उंदरोनी उत्पत्ति थाय ठे.

प्र०-५७—रात्रिए साधु साध्वीने तथा सामायिक पौषधमां रहेल
श्रावक श्राविकाने विजळीनी उजेही लागे ?

उ०—रात्रिए साधु साध्वीने चंद्रमानी प्रजा विनाना स्थानम
दीवाना उजेही लागे. श्रीसंदेहदोलावलीमां कहुं ठे केः—

“ ननु चंद्रोज्ज्वलायां रात्रौ जामायिकस्थस्य बिद्युदादिना स्पर्शनकं भवति
वा ? उच्यते चंद्रोऽप्रातर्कति प्रदेशे स्पर्शनकं न भवति चांद्रेण तेजसा तस्या
भिभूतत्वात्, तत्रापि चंद्रप्रभाभिर्व्याप्त एव शरीरभागे पटावृत इव न
भवति ततो अन्यत्र तु भवत्येव तथा सूर्यकिरणाः पृथिवीं स्पर्शन्ति
तत्प्रयोजेनापि स्पर्शनकं न भवतीति । ”

सारांशः—चंद्रमाथी उज्ज्वल रात्रिए सामायिकमां रहेलाने विज-
ळीनी उजेहीनो स्पर्श लागे के नहीं ? उत्तर—चंद्रमाना उद्योतवाल
प्रदेशमां चंद्रमानी प्रजाथी व्याप्त शरीरना जाममां वस्त्रथी आहा
दितनी जेम चंद्रमानी प्रजाथी विजळीनी उजेहीनो पराजव थवाथ

न लागे, बीजा स्थाने अवश्य लागे. दिवसमां तो सूर्यनां तेजस्वी किरणो होवाथी विजळीनी उजेहीनो स्पर्श न लागे. तथा श्रीसेन-प्रश्नना त्रीजा उद्धासमां पण कहुं ठे के:-

उद्योते उद्योतिका लगति नवेति प्रश्नोऽत्रोत्तरं । शरीरोद्योतेकयोरन्तराले चंद्रोद्योते सति उद्योतिका लगति चंद्रोद्योते शरीरलग्ने सति उद्योतिका न लगतीति परंपराऽस्ति तथा खरतरकृतसंदेहदोलावलीग्रंथेऽपि तथैवोक्तमस्तीति ॥ ४५ ॥ ”

जावार्थ:-उद्योतमां उजेही लागे के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर. शरीर अने उजेहीनी वचमां चंद्रमानो उद्योत होय तो उजेही लागे. चंद्रमानो उद्योत शरीरने लागतो होय तो उजेही न लागे एवी परंपरा ठे तथा खरतरनी करेली संदेह दोलावली नामा ग्रंथमां पण तेमज कहेल ठे.

प्र०-५०-चतुर्दश गुणस्थानमां पहेलुं मिथ्यादृष्टि गुणस्थान कहेल ठे तो मिथ्यादृष्टिमां कया गुणने आश्रिते गुणस्थान कहुं ?

उ०-जडकत्वादि गुणोने आश्रित मिथ्यात्वमां गुणस्थानपंगु जाणवुं. कलिकाल सर्वज्ञ जगवान श्री हेमचंद्राचार्य महाराजे श्री योगशास्त्रमां कहुं ठे के:-

“ मिथ्यादृष्टिर्भवेन्मिथ्या-दर्शनस्योदये सति ।

गुणस्थानत्वमेतस्य, भद्रकत्वाद्यपेक्षया ॥ १ ॥ ”

सारांश:-मिथ्यादर्शनना उदयथी मिथ्यादृष्टि आय. तेमा जडकत्वादि अपेक्षाए गुणस्थानपणुं ठे.

प्र०-५१-स्तवन, चैत्यवंदन तथा स्तुतिमां जेद शो ?

उ०-नमुत्थुणंती आदिमां एकादि श्लोकरूप कहेलुं ते चैत्यवंदन, नमुत्थुणंती पढी चार श्लोकादि रूप कहीए ते स्तवन, कायोत्सर्गनी पढी एक श्लोक कहीए ते थुई जाणवी. चैत्यवंदन जाण्यनी अवचूरिमां कहुं ठे के:-

“स्तोत्रं चतुःश्लोकादिरूपं भणनीयं एकश्लोकादिकं चैत्यवन्दनायाः पूर्वं भण्यते तन्मंगलवृत्तापरपर्यायाः नमस्काराः इत्युच्यन्ते, यत् कार्यात्सर्गानन्तरं भण्यते तत्स्तुतय इति सूताः चैत्यवन्दनापर्यन्ते च स्तोत्रमयमेव च तेषां परस्परं विशेषः अन्यथा जिनगुणकीर्तनरूपत्वात् सर्वेषामेकत्वापत्तेः ।”

सारांशः—नमुत्थुण्णी पढी चार श्लोकादि कहिए ते स्तवन, नमुत्थुण्णी आद्यमां एक श्लोकादि कहिए ते मंगलवृत्त-नमस्कार अन्य नाम चैत्यवन्दन, कार्यात्सर्गानी अनंतर कहिए ते स्तुति. आ प्रमाणे रुढि ठे एज परस्परमां विशेष ठे, अन्यथा जिनगुणकीर्तनरूपमां समान ठे.

प्र०-६०-वायुकाय सर्वने वैक्रियलब्धि होय ?

उ०-बादर पर्यासा वायुकायने केटलाकने वैक्रियलब्धि होय. श्री प्रज्ञापन्नासूत्रना पांचमा पदनी टीकामां कह्युं ठे के:-

“ वायुकायिकाश्चतुर्विधाः तद्यथा सूक्ष्मा बादराश्च, एकैका द्विधाः पर्यासा अपर्यासाश्च, तत्र बादरपर्यासव्यतिरिक्ताः शेषास्त्रयोपि प्रत्यक्षसंख्येयलोकाकाशप्रमाणाः, ये तु बादरपर्यासास्ते प्रतरासंख्येयभागप्रमाणाः, तत्र त्रयाणां राशीनां वैक्रियलब्धिरेव नास्ति, बादरपर्यासानामपि संख्येयभागमात्राणां लब्धिर्न शेषाणां, ”

सारांशः—वायुकायना बे जेद १ सूक्ष्म अने २ बादर ते बन्नेना पण बेबे जेद पर्यासा अने अपर्यासा एम वायुकायना चार जेद, तेमां १ बादर पर्यासा जीवो ते प्रतरना असंख्याता जाग प्रमाणे ठे. बाकी त्रण असंख्याता लोकाकाश प्रमाणे जाणवा. तेमां सूक्ष्म पर्यासा १ सूक्ष्म अपर्यासा, अने ३ बादर अपर्यासा आ त्रणने तो वैक्रिय लब्धि सर्वथा होय नहीं, बादर पर्यासा वायुकायनेज वैक्रियलब्धि होय ते पण संख्याता जागनेज होय सर्वने नहीं.

६०-६१-साधु साध्वीने जस्तजरेखुं वस्त्र कल्पे ?

उ०-साधु साध्वीने जरेलुं वस्त्र न कहये. गह्वाचार पयसानी अव-
चूरिमां उल्लेख ठे के:-

“ गणि गात्रेण उचियं, सेयवत्थं विवज्जिडं ।

सेवणं चित्तरूपाणि, न सा अज्जा धिया.या ॥ ११२ ॥”

हे गणि गोतमार्यापि च या श्वेतं साध्वीयोग्यं वस्त्रं वस्त्रं विवर्ज्य
परित्यज्य सेवते भुनक्ति चित्ररूपाणि विविधभरतादियुक्तानि वस्त्राणि
यद्वा चित्राणि आश्चर्यकराणि चित्ररूपाणि-यल्लघुदंडिकाकमलादीन् येषां
तानि चित्ररूपाणि बहुमुख्याणि साध्ययोग्यानि न सा आर्या-साध्वी
व्याहृता मया भगवता-वर्धमानस्वामिना न कथितेत्यर्थः किंतु सा जिन-
प्रवचनोद्गाहकारिणीति । ”

सारांशः-हे गौतम ! जे साध्वी श्वेत वस्त्रने वर्जीने नाना प्रकारना
जरतथी जरेलां, ठोटी दकीउं कमलादि चित्रकारी अने बहु मूल्यवाळां
साध्वीने अयोग्य वस्त्रने जोगवे तेने साध्वी न कहेवाय पण प्रवचननी
उद्गाह करनारी जाणवी, एम जगवान् श्रीमहावीर स्वामीजी कहे ठे.

प्र०-६१-सास्वादनसम्यग्दृष्टि लब्धिअपर्याप्तामां उत्पन्न थाय ?

उ०-सास्वादनसम्यग्दृष्टि लब्धिअपर्याप्तामां उत्पन्न न थाय. श्री
पद्मवणासूत्रना पांचमा पदनो टीकामां एवुं कथन ठे के:-

“ न च लब्ध्यपर्याप्तकेषु मध्ये सासादनसम्यग्दृष्टिरुपपद्यते, किं कार-
णमिति चेदुच्यते, लब्ध्यपर्याप्तको हि सर्वसंक्रिष्टः, सास्वादनसम्यग्दृष्टिश्च
मनाक् शुभपां जामस्ततः स तेषु मध्ये नोत्पद्यते । ”

सारांशः-लब्धि अपर्याप्ता सर्वसंक्रिष्टपरिणामी अने सास्वादन-
सम्यग्दृष्टि कंडक शुज परिणामी होवार्थी सास्वादन सम्यग्दृष्टि
जीव लब्धिअपर्याप्तामां उत्पन्न न थाय.

प्र०-६३-रात्रिणं संयारो करती वखत साधु साध्वीओ कानमां
रुनुं पुमडुं न राखे तो चाले वा नहि ?

उ०—कानमां रुनुं पुमरुं अवश्य राखवुं जोइए. श्री महानिशीथ-सूत्रना सातमा अध्ययनमां कहुं ठे के:-

“ अकर्णं कन्नविबरेसु कणाद्वारेणं तुयद्वह संथारमि । ”

सारांश:-कानना विवरमां रुनुं पुमरुं घादया विना संथारामां सुइ जाय (तो दंरु आवे).

प्र०-६४-शुं श्री अंबरु तापसी तीर्थकर थशे ?

उ०-श्रीऔपपातिक सूत्रमां कहुं ठे के-श्री अंबरुतापस अनशन करी पांचमा देवलोकमां गया ठे त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां श्री दृढप्रतिज्ञ नामा महाऋद्धिमान् थइ मोक्षमां जशे माटे तीर्थकर थवानी वात साची नथी. श्री जगवती सूत्रना चउदमा शतकना आठमा उद्देशानी टीकामां कहेल ठे के:-

“ कृतानशनो ब्रह्मलोके गमिष्यति ततश्च्युतो महाविदेहे दृढप्रतिज्ञाभिधानो महर्द्धिको भूत्वा सेत्स्यति । ”

सारांश:-श्रीअंबरुनामा तपस्वी अनशन करी ब्रह्मदेवलोकमां उत्पन्न थशे. त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां दृढप्रतिज्ञ नामा महर्द्धिक थइ मोक्षमां वीराजमान थशे.

प्र०-६५-सिद्धशिला अने अलोकनी वच्चेमां अंतर केटहुं ?

उ०-सिद्धशिला अने अलोकनी वच्चे उत्सेध अंगुलथी एक योजननुं आंतरं ठे. श्री जगवती सूत्रना चौदमा शतकना आठमा उद्देशानी टीकामां कहेल ठे के:-

“ इक्ष्वाग्भारायाः पृथिव्याः लाकान्तस्य चान्तरं तदुच्छ्रयांगुलनिष्पन्नयोजनप्रमेयमित्यमीयते । ”

सारांश:-उत्सेध अंगुलना मापथी सिद्धशिला अने अलोकान्तनी वच्चे एक योजननुं अंतरं ठे. अर्थात् सिद्धशिलाथी अलोक उत्सेध अंगुलना मापे एक योजन दूरं ठे एम अनुमान थाय ठे.

પ્ર૦-૬૬-ન કમાં બાદર અગ્નિકાય છે યા નહિ ? જો નથી તો શ્રીઉત્તરાધ્યયન આદિ સૂત્રોમાં હુતાશન(અગ્નિ)માં અનેક વલત દગ્ધ થવાની યાત ક્યાંથી આવે ?

ઉ૦-નરકમાં બાદર અગ્નિકાય નથી. નવાંગી ટીકાકાર જગજ્ઞ શ્રીઅજયદેવસૂરિજીએ શ્રીજગવતી સૂત્રના ચૌદમા શતકના પાંચમા ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“નારકક્ષેત્રે બાદરાગ્નિકાયસ્યાભાવાન્મનુષ્યક્ષેત્ર એવ સદ્ભાવાચચ્ચોત્ત રાધ્યયનાદિષુ શ્રૂયતે હ્યુપાસણે જલંતંમિ દદ્ધપુત્રો અણેગસો ’ હત્યાદિ, તદ-મિસદ્દશદ્રવ્યાન્તરાપેક્ષયા અવસેયમ્ । ”

સારાંશ:-મનુષ્યલોકમાં બાદરઅગ્નિ શાસ્ત્રોમાં કહેલ છે. નરકમાં બાદર અગ્નિકાય નથી. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં નરકમાં અનેક વલત અગ્નિમાં દગ્ધ થવાની યાત આવે છે તે બાદર અગ્નિકાયના સદ્દશ દ્રવ્યાન્તરની અપેક્ષાએ જાણવી.

પ્ર૦-૬૭-જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં નક્ષત્રો કયાં ?

ઉ૦-દશ નક્ષત્રો જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં છે. શ્રીસમવાયાંગ સૂત્રમાં કહેલ છે. કે:-

“ દસ નક્ષત્રા નાણહુત્તરા પત્તિ તંજહા-

મિગસિર અદા પુસ્સો, તિમિ ય પૂવા ય મૂલમસ્સેસા ।

હત્યો ચિત્તા ય તહા, દસ વુહ્લિકરા ય નાણસ્સ ॥ ૧ ॥ ”

ઉ૦-૧ મૃગશિર, ૨ પુષ્પ, ૩ આર્દ્રા, ૪ પૂર્વાષાઢ્યુની, ૫ પૂર્વાષાઢ્ય, ૬ પૂર્વાજાઢ્યપદ, ૭ મૂલ, ૮ અશ્લેષા, ૯ હસ્ત, અને ૧૦ ચિત્રા. આ દશ નક્ષત્રોને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં કહ્યાં છે.

પ્ર૦-૬૮-સૂત્રમાં આર્દ્રકુમારની સ્ત્રીએ રેંટીયો કાંત્યાની હકીકત આવે છે ? અને આવે છે તો તે હકીકત તેમાં કેવા સ્વરૂપે વર્ણન કરી છે ? તથા રેંટીઈ કાંતવો શીલ પાલવાનું સાધન છે એમ શાસ્ત્રમાં કહેલ છે ?

उ०-अनार्यदेशमां आर्द्रक नगरमां आर्द्रनामना राजपुत्रने बुद्धिनिधान श्री अजयकुमारे मोकखेल श्रीजिनप्रतिमाना दर्शन करतां जातिस्मरणज्ञान उत्पन्न थवाथी वैराग्य उत्पन्न थयो. ते वैराग्यवान् आर्द्रकुमार आर्यदेशमां आव्यो अने देवताए 'जोगावखी कर्म बाको ठे' आ प्रमाणे कही निषेध करवा ठतां पण दीक्षा अंगीकार करी. तयारबाद जोगावखी कर्मना उदयथी वसंतपुर नगरवासी श्रेष्ठीनी पुत्री साथे पाणिग्रहण कर्तुं अने पुत्र उत्पन्न थयो एटखे पोते दीक्षा लेवा तत्पर थया. आ बात पोताना लघु बाळकने समजाववा अने पोताना पतिने दीक्षा लेतां अटकाववानी खातर श्री आर्द्रकुमारनी पत्नीए रेंटीउं कांतवा मांछ्यो. ते जोई बाळके पूठयुं के हे माता ! सामान्य जनोने उचित एवो आ रेंटीउं कांतवानुं काम आप शा माटे करो ठो ? माताए जवाब आप्यो के हे पुत्र ! तारा पिता दीक्षा लेवा तैयार थयाठे अने तुं बाळक होवाथी धन उपार्जन करवाने असमर्थ ठे माटे अनाथ स्त्रीजनने उचित आ विधिए धन उपार्जन करी तारुं तथा मारुं पालन करीश.

आ प्रमाणे हकीकत ठे, बाकी रेंटीउं शील पालवानुं साधन कोइ शास्त्रमां कहेल नथी. जे कोइ शील पालवानुं साधन अथवा अन्य धर्मनुं साधन कहे ठे ते जैन शास्त्रोना अनभिज्ञ ठे. अथवा यशनी खातर लोक प्रवाहमां जळी जाणीने उत्सूत्र-प्ररूपणा करनारा ठे. रेंटीउं कांतवो ए धर्म नथी किंतु अन्य आजोविकाना अजावे अनाथ स्त्री जनोने उचित एवं आजोविकानुं एक साधन ठे. श्री सुयगरांग सूत्रना बीजा श्रुतस्कंधना ठट्टा उद्देशानी निर्युक्तिना व्याख्यानमां श्री शीलांकसूरिजी महाराज लखे ठे के:-

“ तथा सुतव्युत्पादनार्थं कर्पासकर्तृनमारब्धं, पृष्टा चासौ बालकेन

केमन्वैत भवत्या प्रारब्धमितरजनाश्रितं ? ततोऽसावबोचद्-यथा तव पिता प्रव्रजितुकामः, त्वं चाद्यापि शिशुरसमर्थोऽर्थार्जने ततोऽहमनाथा स्त्री-जनोचितेनानिन्धेन विनितात्मानं भवन्तं च किल पालयिष्यामीत्येतदालोच्य मयारब्धमिति । ”

सारांशः-श्री आर्द्रक कुमारनी स्त्रीए पुत्रने जणाववाने रु कांत-वानुं शरु कर्यु. बालके माताने रेंटीउं कांतती जोइ पूठयुं. हे माता ! पामर जनोने उचित आ काम तें केम आरंजेस ठे. माताए उत्तर आप्यो. हे पुत्र ! तारो पिता दीक्षा लेवाने तत्पर थयेस ठे. तुं हजी नानो बालक अर्थ उपार्जन करवाने असमर्थ ठे तेथी हुं अनाथ स्त्री-जनोने उचित आ रेंटीउं कांतवानी अनिय विधिथी द्रव्य उपार्जन करी मारुं तथा तारुं पालन करीश. एम विचारी रेंटीउं कांतवानुं काम मे आरंजेस ठे.

प्र०-६९-मूळानां पत्र आदि ज्ञदय ठे के अज्ञदय ?

उ०-मूळानां पांचे अंग पत्र, दांकला, मोगरा आदि अज्ञदय ठे. श्रीरत्नशेखरसूरिजी महाराज श्रीश्राद्धविधिमां जणावे ठे के:-

“ मूलकस्तु पंचांगोऽपि त्याज्यः । ”

सारांशः-मूळाना पांचे अंगो त्याग करवा योग्य ठे.

प्र०-७०-रंग चढावेसां पात्रो तरुके सुकवाय के नहि ?

उ०-रंगेल पात्रो अनाच्छादित स्थाने शीतकाजनां सूक्ष्म अणु-कायना रक्षण अर्थे दिवसनो पहेलो तथा चोथो पहोर वर्जिने तरुके सुकवाय अने ग्रीष्मकालमां सूक्ष्म अप्कायना रक्षणार्थे दिवसनो पहेलो तथा ठेठलो अणुओ पहोर ठोडोने तरुके सुकवायां. जो वर्जित-कालमां सुकवे तो सूक्ष्म अप्कायजीवोनी विराधना थाय. श्री ओघनिर्युक्तिसूत्रमां कहुं ठे के:-

“પ્રથમચરિમા ડિસિરે, ગિમ્મે અર્થં તુ તાસિ વજિત્તા ।

પાયં ઠવે સિણેહાઈ, રક્ષણદ્વા પવેસો વા ॥ ૩૧૮ ॥”

સારાંશ:-શરદ ઋતુમાં સૂદમ અપ્કાયની રક્ષાને અર્થે દિવસની પ્રથમ પૌરુષી તથા ચતુર્થ પૌરુષી વર્જિને લેપિત પાત્ર બહાર લુલ્લી જગ્યામાં સુકવવાને માટે મૂકે. ગ્રીષ્મ ઋતુમાં સૂદમ અપ્કાયની રક્ષાને અર્થે દિવસનો પહેલો તથા ચોથા પહોરનો અર્ધો જાગ અર્થાત્ ચાર ઘડી વર્જિને તાપમાં મૂકે.

પ્ર૦-૭૧-મૈથુનસેવનમાં કેટલા જીવોનો નાશ થાય ?

ઉ૦-મૈથુનસેવનમાં નવલાલ્લ ગર્જજ જીવ, અસંખ્યાતા બેઈંદ્રિય-જીવ તથા અસંખ્યાતા સંમૂર્ઠિમ મનુષ્ય જીવોનો નાશ થાય છે. શ્રી-સંબોધપ્રકરણમાં જગવાન્ શ્રીહરિજ્ઞાપ્તસૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે કે:-

“ઈત્યોળ જોણિમજ્જે, ગન્ધગયા ચેવ હુંતિ નવ લલ્લા ।

ઈકો વ દો વ તિભિ વ, લલ્લપુહુતં વ ઉક્કોસં ॥ ૭૩ ॥

ઈત્યોળ જોણિમજ્જે, હવંતિ બેઈંદિયા અસંખ્યા ય ।

ઉપ્પજ્જાતિ વયંતિ ય, સમ્મુચ્છિમ્મા તહ અસંખ્યા ॥ ૭૪ ॥

XXXXXXત્થીસંભોગે સમગં, તેસિ જીવાળ હુંતિ ઉદ્ધવણં ।”

સારાંશ:-સ્ત્રીની યોનિ મધ્યે ગર્જજ જીવ નવ લાલ્લ ઉત્પન્ન થાય. તે સર્વ ચવી જઈ જગન્યથી એક, બે અથવા ત્રણ ઉત્કૃષ્ટા પૃથક્ત્વ (વેથી નવ) ઉત્પન્ન થાય. સ્ત્રીની યોનિમાં વિકલેંદ્રિય જીવો અસં-ખ્યાતા તથા સંમૂર્ઠિમ જીવો પણ અસંખ્યાતા ઉપજે અને ચવે. XXXXXસ્ત્રી સંજોગે એક સાથે તે સર્વ જીવોનો નાશ થાય.

પ્ર૦-૭૨-શ્રી તીર્થંકર મહારાજાઈ જે દેશમાં વિચરે તે દેશમાં તેમના અતિશયથી પચવીસ યોજન સુધી રોગ, બૈર, મારો, ર્હતિ આદિ ન હોય તો જગન્નામ્ શ્રી મહાવોરસ્વામી વિચરતાં વણિક્કામમાં મિત્ર

नामना राजाए उज्जितनो नाककान आदिना ठेदनरुप विम्वना-
पूर्वक वध कयों तेनुं केम ?

उ०-भगवानना अतिशयथी सोपक्रम कर्म होय ते शांत थाय ठे
पण निरुपक्रम कर्म होय ते औषधथी असाध्य व्याधिनी जेम दूर थइ
शकतां नथी. तेथी जगवान् श्रीमन्महावीरस्वामीना विद्यमानमां
वणिकग्राममां मित्रनामा राजाए उज्जित बालकनो विम्वना पूर्वक
वध कयों संजवे ठे. तथा तेवोज रीते पुरिमताल नगरमां महाबल
राजाए अजंगसेन चोरनो तथा मथुरा नगरीमां श्रीदामराजाए नंदी
वर्धनकुमारनो अने साहंजणी नगरीमां उदायन राजाए पुरोहितपुत्र
बृहस्पतिनो तेमना निरुपक्रम कर्मना उदयथी जगवान् श्री मन्महावी-
रस्वामिनी विद्यमानतामां वध करेल ठे. श्री विपाक सूत्रना त्रीजा अध्य-
यननी टीकामां श्रीअज्ञयदेवसूरीश्वरजी महाराजे कहेल ठे के:-

“ ननु तीर्थकरा यत्र विहरंति तत्र देशे पंचविंशतेर्योजनानामादेशान्त-
रेण द्वादशानां मध्ये तीर्थक राज्ञेऽप्याह न वैरादयोऽनर्था भवन्ति, यदाह-

‘ पुबुप्पक्षा रोगा, पसमंति य ईहवेरमारीओ ।

अह्वुट्टिअणावुट्टी, न होइ दुब्भिक्खडमरं च ॥१॥ ’

तत्कथं श्री मन्महावीरे भगवति पुरिमताले नगरे व्यवस्थित एवा-
भग्नसेनस्य पूर्ववर्णितो व्यतिकरः संपन्नः ? इति, अत्रोच्यते, सर्वमि-
दमनर्थजातं प्राणिनां स्वतुतकर्मणः सकाशादुपजायते, कर्म च द्वेधा सोप-
क्रमं १ निरुपक्रमं च २ तत्र यानि वैरादीनि सोपक्रमकर्मसंपाद्यानि तान्येव
जिनातिशयादुपशाम्यंति सदौषधात् साध्यव्याधिवत्, यानि तु निरुपक्रम-
कर्म संपाद्यानि तानि अवश्यं विपाकतो वेद्यानि नोपक्रमणकारणविषयाणि
असाध्यव्याधिवत्, अत एव सर्वातिशयसम्पत्समन्वितानां जिनानामप्य-
पशांतवैरभावा गोशालकादय उपसर्गान् विहितवन्तः । ”

सारांशः-श्री तीर्थकर महाराज जे देशमां विचरता होय ते देशमां
पञ्चीश योजन सुधी मतांतरे वार योजन सुधी श्रीतीर्थकर महारा-

जना अतिशयथी वैरादि अनर्थो न थाय. कहुं ठे के:-श्रीतीर्थकर-
महाराजना अतिशयथी पूर्वे उत्पन्न थयेल रोगो प्रशांत थाय. ईति,
वैर, मारी, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, दुर्जिह्वा, रुमर न थाय तो श्री महा-
वीरस्वामी जगवान् पुरिमताल नगरमां विद्यमान ठतां अजगत्सेन
चोरने पूर्वे वर्णन करेलो वृत्तांत प्राप्त केम थयो. अत्र उत्तर-जीवोने
सर्व अनर्थ पोताना कर्मना वशथी थाय ठे. ते कर्मना बे जेद ठे
एक सोपक्रम अने बीजो निरुपक्रम. तेमां जे वैर, रोग, ईति, मारी
आदि सोपक्रम कर्मथी पेदा थयेल होय ते तीर्थकर महाराजना
अतिशयथी ज्यां तेउं विचरे ते देशमां औषधथी साध्य रोगनी जेम
शान्त थाय. जे उपद्रवादि निरुपक्रमकर्मथी पेदा थयेल होय ते अवश्य
जोगवबुंज पने पण औषधथी असाध्यव्याधिनी जेम शान्त न थाय
ते कारणथी ज सर्वातिशयसंपन्न जगवान् श्रीमहावीरस्वामी महाराजने
पण अनुपशांत वैरवाळा गौशालादिके उपसर्गो कर्या तेमज पुरिमताल
नगरमां श्रीमहावीरस्वामिनी विद्यमानतामां महाबल राजाए अजंग-
सेन चोरनो विरुंबनापूर्वक वध कर्यो.

प्र०-७३-संविघ्नपाक्षिको शिष्य करे के न करे ?

उ०-केटलाक संविघ्नपाक्षिको शिष्य न करे, केटलाक उत्तम चा-
रित्रवंत संविघ्नपाक्षिको शिष्य करे. जेम संविघ्न पक्षीपणाने धारण
करता जगवान् श्रीमान् हरिजडसूरीश्वरजी महाराजने शिष्यो हता.

शंका-आप श्रीमान् हरिजडसूरीश्वरजी महाराजने संविघ्नपक्षी
केम कहो छो ? शुं तेउंश्रीने कोइ ग्रंथमां संविघ्नपक्षी कहेल ठे. ?

समाधान:-न्यायाचार्य महोपाध्यायजी श्रीमान् यशोविजयजी महा
राजे साकीत्रणसो गाथाना स्तवननी पंदरमी ढालनो अगीयारमी
गाथामां कहेल ठे के:-

“ સુવિહિતગચ્છ કિરિયાનો ધોરી, શ્રી હરિભદ્ર કહાય ।

‘યેહ આબ ધરતો તે કારણ, સુજ મન તેહ સુહાય ।”

તથા વઢી શ્રીદાનદ્વાર્ત્રિશિકામાં પણ કહેલ છે કે:-

હરિભદ્રો ભદોઽભાણીયતઃ સંવિગ્નપાક્ષિકઃ ॥ ૧૯ ॥

જાવાર્ય:-શ્રીહરિજડસૂરિજી સંવિગ્નપાક્ષિક છે.

શંકા-આ શું આવા શાસનધુરંધર પ્રજાવક સૂરીશ્વર જગજ્ઞાનને સંવિગ્નપાક્ષિક કહેવા એ શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજનું કેટલું સાહસિકપણું ? શું કોઈ અન્ય મહાપુરુષે શ્રીહરિજડસૂરીશ્વરજી મહારાજને સંવિગ્નપાક્ષિક કહેલ છે ?

સમાધાન:-જોઢા ! શતાવધાની ગીતાર્થ શાસ્ત્રજ્ઞશિરોમણિ શ્રી મહોપાધ્યાયજી મહારાજનું સાહસિકપણું કહેવું એ તારું કેવું સાહસિકપણું ? કેવી બુદ્ધિમત્તા ? કદાપિ શું તેડશ્રી આધાર વિના કહે ? નવાંગી વૃત્તિકાર મહારાજ શ્રી અજયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજના ગુરુ શ્રી જિનેશ્વરસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રી સત્તાવીશમા અષ્ટકની ટીકામાં કહે છે કે:- ‘ સંવિગ્નપાક્ષિકો હસૌ ’ આ શ્રી હરિજડસૂરિજી સંવિગ્નપાક્ષિક હતા.

શંકા-શ્રી હરિજડસૂરીશ્વરજી મહારાજ સ્વકૃત સંબોધપ્રકરણમાં લખે છે કે:-

“ અત્તદ્વા નચિ દિવલ્લ દેહ સુસાદ્ધુણ બોહેઉં । ”

જાવાર્ય:-પોતાના શિષ્ય તરીકે કોઈને દીક્ષા ન આપે. પ્રતિબોધ કરીને સુસાધુ મારામારને આપે. આ પાઠમાં સંવિગ્નપાક્ષિકને શિષ્યનો નિષેધ સ્પષ્ટપણે કરેલ છે અને શ્રી હરિજડસૂરીશ્વરજી મહારાજને હંસમહાહંસાદિ શિષ્યો હતા એ વાત ઘણા પ્રંથોમાં છે તો પઢી વિરોધ કેમ ન આવે ?

સમાધાન:-વાહ તારી અક્ષય ? પૃથ્વીના ઊંડનીના જેવીજ તારી દર્શનશક્તિ દેસાય છે અન્યથા પ્રથમ ઉક્ત શ્રી સંબોધ પ્રકરણમાં શિષ્યના નિષેધનો પાઠ છે તેની અગતીનીજ ગાથામાં કહેલ છે કે:-

‘ અહવા દેહ દિક્ષાં અત્તદા । ’

જાવાર્ય:-અથવા પોતાને માટે દીક્ષા આપે આ પાઠ તારા જોવામાં કેમ ન આવ્યો ? હે જોલા ! કદાપિહ ઠોકી શ્રી ન્યાયાચાર્ય મહારાજે જે કહ્યું છે તે સત્ય છે એમ હવે માન કે જેથી કલ્યાણ થાય. ‘દંસણ-જટ્ટો જટ્ટો ।’ કહેલ છે કે જે દર્શનથી વ્રષ્ટ થયો તે વ્રષ્ટજ થયો. માટે સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિની તો પ્રથમ જરૂર છે, મનાપુરુષાની અવજ્ઞા કરવાથી સમ્યક્ત્વનો નાશ થાય છે. માટે અવજ્ઞા નહીં કરતાં તેમના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખીશ તોજ હે કલ્યાણિન્ ! કલ્યાણ થશે. મહા પુરુષોના વચન ઉપર વિશ્વાસ વિના કલ્યાણનો બીજો માર્ગજ નથી.

શંકા-શ્રી હરિજી સૂરીશ્વર જગવાનને આપ કેવા પ્રકારના સંવિષ્ન પાદિક માનો ઠો ? શ્રીસંબોધપ્રકરણમાં કહ્યું છે કે:-

‘ ઓસનચરણકરણોવિ સુજહ સંવિગ્ગપક્સહૃદૈ ’

જાવાર્ય:-ચરણસીત્તરી તથા કરણસીત્તરીમાં શિથિલ પણ સંવિષ્ન પદની રુચિવાળો શુદ્ધ થાય. શું શ્રીહરિજીસૂરીશ્વરજી મહારાજને આપ આ પ્રકારના ચારિત્રવિદિષ્ન માનો ઠો ?

સમાધાન:-જગવાન્ શ્રીહરિજીસૂરીશ્વરજી મહારાજ ચારિત્રવિદિન નહીં પણ ઉત્તમ પ્રકારના ચારિત્રને પાલવાવાળા, પોતાની સધુતાના નિવવાળા, જવ્ય જીવોનું કલ્યાણ કરના, શાસનના ધોરી અને જેમના સમાગમથી પણ જવ્ય જીવોનું કલ્યાણ થાય એવા હતા. શ્રી સંબોધપ્રકરણમાં કહ્યું છે કે:-

“ સંવિગ્ગપક્ષિચાણં પુણ સંગો ભવ્વમ્હકરો । ”

જાવાર્ય:-સંવિગ્ગપક્ષિકોનો સંયોગ પણ જવ્ય જીવોના કલ્યાણનો કરનારો હોય છે. આ કહ્યા પ્રમાણે જવ્યોના કલ્યાણ કરનારા તથા-

“ તન્નિસાણ સુસાહુણોવિ સયા ।

વિહરંતિ તસ્સ આણા, ધારંતિ સરંતિ તવ્વયણં । ”

જાવાર્ય:-તેમની નિશ્રાણ સારા ઉત્તમ સાધુરૂપે સદા વિચરે, તેમની આજ્ઞાને મસ્તક ઉપર ધારણ કરે અને તેમના વચનોનું સદા સ્મરણ કરે. તેવા ગુણી જગત્પૂજ્ય સુવિહિતશિરોમણિ ગહ્વાધિપતિ જગવાન્ શ્રી હરિજડ્ડસૂરીશ્વરજી શાસનસંરક્ષક હતા આ અમારું મંતવ્ય છે.

શંકા-આપના કહ્યા પ્રમાણે માનવાને કોઈ સ્પષ્ટ અકરો છે ?

સમાધાન:-શ્રી ન્યાયાચાર્ય મહારાજના પ્રથમ કહેલ અકરોનું શું વિસ્મરણ થયું ? જુઠું ‘ સુવિહિતગહ્વા કિરિયાનો ધોરી ’ સુવિહિત-ગહ્વાના તથા ચારિત્ર સંબંધિ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિનું પાલન આદિ કિરિયાના અગ્રેશ્વરી હતા એમ સ્પષ્ટપણે કહેલ છે. વિશેષ જાણવાની જેમની ઇચ્છા હોય તેઠ્ઠે શ્રીસંબોધપ્રકરણ જોવું.

પ્ર૦-૭૪-ચણાદિકની જાજી સાથે ગોરસ મળે તો દ્વિદલ થાય યા નહિ ?

ઉ૦-ગવારફલી, મેથીની જાજી તથા ચણાદિકની જાજી કાચા ગોરસ સાથે મલવાથી દ્વિદલ થાય. શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉદ્ઘાસમાં શ્રીસેનસૂરિજીમહારાજે કહેલ છે કે:-

“ ગોઆ ફલો ચણકા દ્વિલસ્ય મજ્જિકા ચ દ્વિદલં સ્યામ વેતિ
પ્રશ્નોઽત્તરં દ્વિદલં ભવતિ । ”

સારાંશ:-ગોઆરફલી, ચણા આદિ દ્વિદલની જાજી પણ દ્વિદલ થાય? હાંતિ પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર દ્વિદલ (વિદલ) થાય.

પ્ર૦-૭૫-બાવલીઆ તથા કુમટીઆની સાથે વિદલ થાય ?

૩૦-બાવળીયા સાથે વિદલ ન થાય શ્રી શ્રોતેનપ્રશ્નના ત્રીજા
પ્રશ્નાસમાં કહ્યું છે કે:-

“જંમિ ઉ પીલિજંતામે, હિતિ ગાથા યથાશ્રુતાર્થેન બન્બૂલાદીનાં દ્વિદલ-
વં નોત્થાપ્યતે પ્રત્યુત વ્યવસ્થાપ્યતે નિઃસ્નેહત્વાત્તેનૈતત્ દ્વિદલતાવ્યપોહા-
તિદગાથાભાવાર્થઃ પ્રસાદ્યઃ હિતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરં યસ્મિન્ પીઢ્યમાને સતિ સ્નેહો
ભવતિ દાલિકરણે દ્વિદલતાસંભવે સતીતિ શેષસ્તદ્વાન્યાદિકં પૂર્વાચાર્યો
દ્વેદલં બ્રુવન્તિ દ્વિદલે ઉત્પન્નેઽપિ સ્નેહયુતં દ્વિદલં ન ભવતીતિ, પ્રસ્તુતગાથા-
માવાર્થો વ્યક્ત એવાસ્તિ। તેન બન્બૂલાદીનાં મિજાસુ સ્નેહસદ્ભાવાત્ તેણાં
દ્વેદલતાઽભાવો બોધ્ય હિતિ ॥ ૩૨૮ ॥ ”

સારાંશ:-‘જંમિ’ જેને પીલવામાં, આ ગાથાનો અર્થ સાંજળે ૩ છે તેને
પ્રતુસારે બાવળીયાદિકોનું દ્વિદલ (વિદલ) પણું નિષેધ થતું નથી.
જો સ્નેહરહિત હોવાથી ઉલટું દ્વિદલપણું સ્થાપન થાય છે તે કારણથી
દ્વેદલપણના નિષેધને અર્થે આ ગાથાનો અર્થ પ્રસાદ કરવો. હિતિ પ્રશ્ન
પ્રત્તર ઉત્તર-જેને પીલવાથી તેલ ન નીકળે અને બેદાલ થાય તે ધાન્યને
ત્રીપૂર્વાચાર્ય મહારાજાઈ દ્વિદલ કહે છે. બેદાલો થાય પણ જો તેલ
નીકળે તો તે ધાન્ય વિદલમાં ન ગણાય. આ પ્રમાણે ‘જંમિ ઉ’
ગાથાનો અર્થ પ્રગટ છે. આગાથાના અર્થાનુસારે બાવળીયાની મિંજોમાં
પણ હોવાથી કાચા ગોરસ સાથે વિદલ ન થાય. કુમટીયાની પણ
દાલો તો થાય છે પણ જો તે દાલને પીલવાથી તેલ નીકળે તો
વિદલ ન ગણાય અને તેલ ન નીકળે તો વિદલ ગણાય.

૨૦-૨૬-ચક્રવર્તી ફરીને ચક્રવર્તી થાય તો કેટલા કાલે થાય ?

૩૦-ચક્રોને ફરીથી ચક્રવર્તીપણું પ્રાપ્ત થાય તો જઘન્યથી સાધિક
ગરોપમ કાલે અને ઉત્કૃષ્ટથી અર્ધ પુદ્ગલપરાવર્તન કાલે થાય.
ત્રી જગવતી સૂત્રના ચારમા શતકના નવમા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ નરદેવાણં પુચ્છા, ગોચમા ! જહમેણં । સ્નાતેરેત્તં સાગરોચ્ચમં ઝહોસેણં
અર્ણતકાલં અવહ્નં પોગ્ગલપરિયટં દેસુણં । ”

સારાંશ:-ચક્રવર્તી ફરીથી ચક્રવર્તીપણું પામે તો જઘન્યથી સાધિ-
કસાગરોપમ જેટલા કાલ પઠી અને અનન્તકાલ પટલે દેશ
ઝળા અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તનકાલ પઠી પામે.

પ્ર૦-૭૭-ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો ઉત્કૃષ્ટકાલ કેટલો ?

ઉ૦-ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો ઉત્કૃષ્ટો કાલ અંતર્મુહૂર્તનો છે. શ્રીઆવ-
કપ્રજ્ઞસિ નામના પ્રાચીન ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ અંતરુ સંમાત્રં કાલં તત ઉર્ધ્વં નિયામકાભાવેન નિયમેન મિથ્યાત્વ-
પ્રાપ્તેરેતાવન્ એવ કાલમિતિ કિં આપ-પાદિસમ્યક્ત્વં લભતે જીવઃ ઇતિ । ”

સારાંશ:-ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ નિયમે કરીને ઉત્કૃષ્ટો અંતર્મુહૂર્ત
કાલ રહે તે પઠી નિયામકના અજાવે મિથ્યાત્વપણાને જીવ પ્રાપ્ત થાય.

પ્ર૦-૭૮-જઘન્યથી કેટલા આયુષ્યવાળો મનુષ્ય નરકમાં જાય ?

ઉ૦-બેમાસની અંદરના આયુષ્યવાળો નરકમાં ન જાય. શ્રી જગ-
વતીસૂત્રના ચોવીસમા શતકના પહેલા ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ માસદ્વયં લક્ષ્યં યુર્નરો નરકં ન યાતિ । ”

સારાંશ:-બે માસની અંદરની આયુષ્યવાળો મનુષ્ય નરકમાં ન જાય
અર્થાત્ ગર્જમાં ઉત્પન્ન થયા પઠી બે માસથી ઉપરના આયુષ્યવાળો
મનુષ્ય નારકીમાં જઈ શકે.

પ્ર૦-૭૯-ઉપશમ ૧ ક્ષાયોપશમ ૨ ક્ષાયિક ૩ સાસ્વાદન ૪ વેદક
૫ આ પાંચ સમ્યક્ત્વમાં પૌદ્ગલિક કેટલાં ?

ઉ૦-ઉપશમ સમ્યક્ત્વ ૧ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ ૨ અને સાસ્વાદન ૩
આ ત્રણ સમ્યક્ત્વો અપૌદ્ગલિક છે. બાકીનાં બે ક્ષાયોપશમ સમ્યક્-
ત્વ અને વેદકસમ્યક્ત્વ પૌદ્ગલિક જાણવાં. શ્રી વિષ્ણુ પંચાશિ-
કામાં કહ્યું છે કે:-

‘અંતર્મુહૂર્તના આયુષ્યવાળો મનુષ્ય નરકમાં જાય.’ આ વિષય-
માં શ્રી જીવાજિગમ સૂત્રની ટીકામાં ટીકાકાર મહર્ષિ લખે છે કે:-

“ નૈરઘ્નસ જં મંતે ! અંતરં કાલઑ કવચિરં હોઃ ? ગોયમા ! જહ્નેષાં
અંતોમુહૂર્ત ” વ્યાસ્યા “ નૈરયિકસ્ય ભદન્ત ! અન્તરં નૈરયિકાત્પરિબ્રષ્ટસ્ય
મૂયો નૈરયિકસ્વપ્રાસેરન્તરાલં કાલતઃ કિયચિરં ભવતિ કિયત્કાલં યા-
વદ્ભવતોત્યર્થઃ ? મગવાનાહ-ગૌતમ ! જઘન્યેનાન્તર્મુહૂર્ત કથમિતિ ચેદુચ્યતે
નરકાદુદ્ગત્ય ગર્ભજમનુષ્યત્વેન ઉત્પન્ન સર્વાભિઃ પર્યાસિભિઃ પર્યાસો વિશિષ્ટ-
સંજ્ઞાનોપેતો વૈક્રિયલઘ્વિમાન્ રાજ્યાધ્યાકાંક્ષી પરચક્રાણુપદ્રવમાકર્ણ્ય સ્વ-
શક્તિપ્રભાવતઃ ચતુરંગસૈન્યં વિકુર્વિત્વા સંગ્રામયિત્વા ચ મહારૌદ્રધ્યાનોપ-
ગતો ગર્ભસ્ય એવ કાલં કૃત્વા મૂયો નરકત્પચ્યતે ”

સારાંશ:-હે જગવન્ ! નારકીને અંતર ઇટલે નરકનો જીવ નરકમાંથી
નીકળી મનુષ્ય થઈ પાઠો નારકીપણે ઉત્પન્ન કેટલા કાળે થાય ? ઉત્તર-
હે ગૌતમ ! જઘન્યથી અંતર્મુહૂર્ત કાળે કેવીરીતે તે કહે છે-નારકી-
માંથી નીકળી ગર્જજ મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ સર્વ પર્યાસિથી પર્યાસો
વિશિષ્ટ સંજ્ઞાન યુક્ત વૈક્રિય લઘ્વિમાન્ રાજ્યાદિનો ઇજ્ઞાવાળો પરસૈ-
ન્યાદિના ઉપદ્રવને સાંજળી પોતાની શક્તિથી ચતુરંગ સૈન્યને વિકુર્વી
સંગ્રામ કરી મહારૌદ્રધ્યાની ગર્જમાંજ કાળ કરી નરકમાં ઉત્પન્ન થાય.

શ્રીજીવાજિગમજીના આ પાઠમાં અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિવાળો
મનુષ્ય નરકમાં જાય એમ સ્પષ્ટપણે કહેલ છે. અને શ્રી જગવતીસૂ-
ત્રમાં ‘ જહ્નેષાં માસપુહૂત્ત ’ કહેલ છે. આ વચ્ચે પાઠો પરસ્પર વિરોધી
છે તેથી એમ સંજ્ઞા છે કે-શ્રીજીવાજિગમજીમાં અંતર્મુહૂર્તની સ્થિ-
તિવાળો મનુષ્ય નરકમાં જાય તે કદાચિત્ કોઈક જીવની અપેક્ષા
અને શ્રી જગવતીજીમાં બે માસની ઉપરની સ્થિતિવાળો નરકમાં જાય
તે બહુલતાની અપેક્ષા અથવા શ્રી જીવાજિગમસૂત્રમાં નરકમાંથી
નીકળી મનુષ્યપણું પામી ફરીથી નરકમાં જાય તે મનુષ્યનું જઘન્ય
આયુષ્ય કોઈકનું અંતર્મુહૂર્તનું હોય અને શ્રી જગવતીજીમાં નરકગતિ
શિવાય ગત્યન્ત ચા આવેલ મનુષ્ય ‘ માસપુહૂત્ત ’ ઇટલે બે માસની ઉપર
સ્થિતિવાળો નરકમાં જાય એમ સંજ્ઞા છે. અથવા અન્યથા જેમ સૂત્રોના
પાઠોમાં પરસ્પર વિરોધ ન આવે તેમ વિદ્વાન્ મહર્ષિઉપ અર્થ કરવો.

“ वस्माधन्माणाः जीवा कालो यः साहर्गं चैव ।

सासायणवसामिर्यं न गगलाहं च एमाहं ॥ २८ ॥ ”

सारांशः—धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय, जीव
अने काल तथा द्वायिकसम्यक्त्व, सास्वानसम्यक्त्व अने उपशम
सम्यक्त्व आटली वस्तु अपौद्गलिक ठे.

प्र०—००—सात विकथाळं सांज वामां आवे ठे ते कइ ?

उ०—स्त्रीकथा १, जक्तकथा २, देशकथा ३, राजकथा ४, मृदुकारु-
णिकाकथा ५, दर्शनजेदिनीकथा ६ अने चारित्रजेदिनी ७ आ सात
विकथाळं जाणवी. श्री गच्छाचारपयझानी टीकामां कथुं ठे के:-

“विरुद्धा कथा विकथा—विरुद्धा १, जक्तकथा २, देशकथा ३, राजकथा
४, मृदुकारुणिका कथा ५, दर्शनभेदिनी कथा ६, चारित्रभेदिनी कथा ७,
सप्तधा आद्याधतलकंठयाः श्रोतृ हृदयमादर्षजननास्पृही सा चासौ पुत्रा-
दिप्रधानत्वात् कारुण्यवली—मृदुकारुणिकता यथा—

हा पुत्र पुत्र हा बच्छ बच्छ—कासे क मणाहाऽहं ।

एवं—अपलावा जलंतजलमेऽहं सा पडिया ॥ १५ ॥

दर्शनभेदिनी—आनायतिशयतः—तीर्थिकानेहवप्रशंसारूपा ६, प्रसूयां
कथायां कथ्यमानायां कृतचारित्रमनसः प्रातेपक्षमनस्याऽपि चाद्विप्रं प्रति भेदे
भवति ७ । ”

सारांशः—धर्मकथानो विरुद्ध कथा ते विकथा तेना सात जेदो
स्त्रीकथा १, जक्तकथा २, देशकथा ३, राजकथा ४, हापुत्र ! हावत्स ! मने
अनाप्रने तें केम मुको एवा करुण विलाप करतो ज्वलती अग्निमां
पकी एवी पुत्रादिना विलापनी प्रधानताए करीने श्रोतृ जनोना हृदयमां
कोमल करुणताने पेदा करवा वाली कथा ते मृदुकारुणिका नामा
पांचमी विकथा ५, कृतीर्थिक निन्दवादिकता झानातिशय जोह तेनी
प्रशंसा करुण रूप कथा ते बरो दर्शनभेदिनी विकथा ६ अने जे कथा

करतां चारित्र लेवान परिणाम थयेल होय तेना परिणामनो अथवा चारित्र अंगीकार करेल होय ते चारित्रनो नाश थाय तेनुं नाम चारित्र जेदिनी सातमी विकथा जाणवी.

प्र०-७१-ब्रह्मव्रतना धारणहार महात्मा पुरुषो स्त्रीनुं आसन तथा शीलवतो स्त्रीए पुरुषनुं आसन केटला काल त्याग करवुं जोइए?

उ०-शीलव्रतधारी पुरुषोए स्त्री जे आसन उपर बेठेल होय ते आसन उपर स्त्रीना उठ्या पढी अंतर्मुहूर्त सुधी बेसवुं नहीं तथा शीलव्रतधारिणी स्त्रीए जे आसन उपर पुरुष बेठेल होय ते आसननो त्रण पद्दोर त्याग करवो. जगवान् श्री हरिजडसूरिजी महाराजे संबोध प्रकरणमां कहेल ठे के:-

“ पुंस्त्वात्पुंमि इत्थी, जामतिगं जाव नेपवेसे ।

इत्थीआसणमि पुरिसो, अंतर्मुहूर्तं विवज्जिज्जा ॥ ८० ॥ ”

सारांश:-पुरुषना आसन उपर पुरुषना उठ्या पढी त्रण पद्दोर सुधी ब्रह्मचर्यवती स्त्री न बेसे, अने स्त्रीना आसन उपर पुरुष अंतर्मुहूर्त सुधी न बेसे.

प्र०-७२-केटली नरकमां परमाधार्मिककृत वेदना होय?

उ०-परमाधार्मिककृत वेदना बाहुल्यताथी प्रथम त्रण नरकमां होय. श्रीसंग्रहणीसूत्रमां कहेल ठे के:-

“ तिसु परमाहम्मियकयावि । ”

सारांश:-प्रथमनी त्रण नरकमां परमाधार्मिककृत वेदना होय. कलिकाल सर्वज्ञ जगवान् श्रीमद् हेमचंद्रसूरिकृत श्री रामायणमां कहुं ठे के:-श्रीरामचंद्रजी केवली जगवानना मुखयी ‘अधुना नरके तुर्ये’ सांप्रत कालमां श्री लक्ष्मणजी चोथो नरकमां ठे एम सांजळी श्रीसीतेंद्र पाठला स्नेहयी श्री लक्ष्मणजीने लेवाने गया. त्यां

चोथी नरकमां परमाधार्मिके करेली वेदनानुं वर्णन ठे ते वर्णन आ प्रमाणे ठे:-

“ सिंहादिरूपैः विकृतैस्तत्र शंकरावणौ ।

लक्ष्मणेन समं क्रुधौ, युध्यमानौ ददर्श सः ॥ २४६ ॥

नैव वो युध्यमानानां, दुःखं भावीति वादिनः ।

परमाधार्मिकाः क्रुधा, अग्निकुंडेषु ताड्यधुः ॥ २४७ ॥”

सारांश:-सिंहादि नाना प्रकारना रूपोए करीने श्री लक्ष्मणजीनी साथे क्रोधायमान शंबूक तथा श्री रावणने युद्ध करता देखी क्रोधा-यमान परमाधार्मिको बोह्या. आ प्रमाणे युद्ध करवाथी तमने दुःख थशे नहीं. एम कही तेमने अग्निना कुंरुमां नाख्या. आ पाठथी सिद्ध थाय ठे के कदाचित् चोथी नरकमां पण परमाधार्मिककृत वेदना होय.

प्र०-७३—काची केरी, काचां चीजनां आदिना कटका करेल होय ते बे घनी पढी प्रासुक थाय ?

उ०-काची केरी तथा काचां चीजनां आदिना कटका करेल होय ते प्रबल अग्नि अथवा प्रबल लुणना संस्कार विना बे घनी पढी प्रासुक न थाय. श्री सेनप्रश्नमां श्री सेनसूरीश्वरजी महाराजे कह्युं ठे के:-

“ चिर्भटकप्रभृतिस्वीजवस्तु वह्नितापमन्तरेण केवलराजिकासंस्कारेणाचित्तं भवति नवेति प्रश्नोऽत्रोत्तरं आमचिर्भटकप्रमुखं स्वीजं निर्बीजं वा प्रबलाम्निलवणसंस्कारं विना प्रासुकं न भवतीति ॥ ११ ॥”

सारांश:-चिजनां आदि स्वीज वस्तु अग्नि विना केवलराजना संस्कारथी अचित्त थाय इति प्रश्न एनो उत्तर काचां चिजनां आदि स्वीज अथवा निर्बीज प्रबल अग्नि अथवा प्रबल लवणना संस्कार विना प्रासुक न थाय. आ प्रमाणेज तात्पर्य चोथा उद्धासना ४५ मा

પ્રશ્નમાં પણ છે તથા શ્રી હીરપ્રશ્નના ચોથા પ્રકાશમાં જગ-યુરુ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ અપક્વફલં બીજકર્ષણા - ઘટિકાદયઃ પ્રાસુકે મંવતિ ન વા ?
 इति प्रश्नोऽत्रोत्तरं अग्निलवणादिप्रबलसंस्कारेण प्रासुकं मंवति नान्य-
 येति ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-બીજ કાઢેલાં કાચાં ફલ વે ઘડી પઢી પ્રાસુક થાય કે નહીં ? इति પ્રશ્ન, उत्तर-પ્રબલ અગ્નિ અથવા લવણઆદિ સંસ્કાર વિના પ્રાસુક થાય નહીં. શ્રી શ્રાદ્ધવિધિમાં શ્રીરત્નશાસ્ત્રરૂરીશ્વરજી મહારાજે પણ કહ્યું છે કે:-

“ मरिच तजिकावधारादमात्रसंस्कृतचिर्मटिकादीनि सचित्तबीजानि सर्वपक्वत्तजानि च मिश्राणि ॥ ”

સારાંશ:-મરી, રાદ્ધ આદિના વધાર માત્રથી સંસ્કાર કરેલ ચિત્રનાદિ અને જેની અંદર સચિત્ત બીજ છે એવાં પાકાં ફલો મિશ્ર જાણવાં. તથા શ્રીલઘુપ્રવચનસારોદ્ધારમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ निच्छल्ली निम्बियं, फलमात्रगमायु तमुचरि ।

वियलं तद्ध मंस्सं, न कप्पइ मुसिण कएण विणा ॥ ૧ ॥ ”

જાવાર્થ:-ત્વચા, ઢાલ તથા બીજરહિત કાચાં ફલો વેઘડી પઢી અગ્નિસંસ્કાર વિના ન કલ્પે તથા ઝાંઝા ઝણ કર્યા વિના દ્વિદલની સાથે અથા. કાચી છાની સાથે દ્વિદલ ન કલ્પે. ॥

શ્રીસેનપ્રશ્ન, શ્રીહીરપ્રશ્ન, શ્રીશ્રાદ્ધવિધિ, શ્રીલઘુપ્રવચનસારોદ્ધાર આદિ ગ્રંથોના પાઠથી કાચા ચિત્રનાં કાચી કેરી (આંબા) આદિનાં કટકા વે ઘડી પઢી અચિત્ત જોજીઉંને ન કલ્પે.

પ્ર-૭૪-ચણવિહાર પ્રત્યાલ્યાનમાં અનાહાર વસ્તુ કલ્પે ?

જ-૭-ચણવિહાર પ્રત્યાલ્યાનમાં લીંબનો, ગલ્લો, ઇલીંડ, ત્રીફળા, ફલુ, કરિયાતું આદિ અણાહાર વસ્તુ કારણે કલ્પે, અણાહાર વસ્તુ પણ

કારણ વિના નિત્ય સ્વા ને અર્થે અથવા ઉદરાર્તને અર્થે લેવા ન કસ્યે. શ્રી આદ્યવિધિમાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“અથ જાન્યતો, કદમબમા કોટ્ટે ।
સર્વો સો આહારો, ઓસહમાહ પુણો મહમો ॥ ૧ ॥
જં વા ધુવસ્તસ્સ ડ, સંકસમાણસ્સ દેહ આસાયં ।
સર્વો સો આહારો, અકામનિદ્દં ચ નાહારો ॥ ૨ ॥”

જાવાર્થ:-કુધાર્ત મનુષ્ય કાદવ જેવો પણ જે આહાર પેટ ઝરવાને માટે જાય તે સર્વ આહારમાં ગણાય. પણ ઔષધાદિકની ઝજનો અર્થાત્ સાકર આદિ ઔષધાદિક તે કેટલોક આહારમાં ગણાય, અને સર્પ કરકેલાને માટી ખાવી શ્યાદિક ઔષધ તે અણાહાર ગણાય. અથવા કુધાર્ત મનુષ્યને જે પદાર્થ કમ્બો ખાયલો હોય પણ ખાતાં સ્વાદ પેદા થાય તે સર્વ આહાર જાણવો. જે આહાર ખાવાની જ્ઞા ન થાય અનિદ્દ હોય જીહવાને અરુચિકર હોય તે અણાહાર જાણવો.

પ્રશ્ન-ઉપ-પ્રત્યાજ્ઞા પાંચ પ્રકારના નિર્ગમ્યમાંથી કેટલાં લાજે ?

ઉપ-સાંપ્રત કાલે બકુશ અને કુશીલ બે પ્રકારના નિર્ગમ્ય લાજે. શ્રીસંબોધપ્રકરણમાં જગવાન્ શ્રીહરિજડસૂરીશ્વરજી મંત્રરાજ કહ્યું છે કે:-

“સંબોધમાયે તિથ્યે, ચ સાલોહિં વહરે હત્યે ।
નંદરે કસાયે સાલા, પમત્તજ ગો વિત્તેજ ॥૧૨૫॥”

જાવાર્થ:-સર્વે ઇટલે જોવીશે શ્રીજિનેશ્વર દેવોનું તીર્થ ? બકુશ ૧ કુશીલથી વર્તે છે. સાંપ્રત ગાલમાં વિશેષ ઇટલો છે કે વિશેષ કરીને કષાય કુશીલ અને પ્રમાદી સોધુઓ હોય, તથા શ્રીપવચનસારોક્તિમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“સર્મણા બડસ સાલા જા તિથ્યે તાથ હોતિ”

સારા :-બકુશ અને કુશીલ સાધુએ શ્રીતીર્થના અંત સુધી રહેશે,

प्र०-८६-साधु तथा साध्वीउं धोएल वखोने तरुकामां सूकवे ?

उ०-साधुउं तथा साध्वीउं माटे वपरातां धोयेल वखोने तरुके सुकववानो निबेध ठे, श्री ओघनिर्युक्ति सूत्रमां कहुं ठे के:-

“ धोवे पतावणं न करे परिभोगमपरिभोगे छायातव ”

सारांश:-धोएलां वख तरुके न सुकववां. ते धोयेल वख बे प्रका-
रना एक वपरातां अने बीजां नहीं वपरातां. वपरातां धोयेल वख
ठायामां सुकववां अपरिजोग्य वख (नहीं वपरातां) तरुके सुकववां.

प्र०-८७-गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रि वसवानो
कल्प दरेके दरेक साधु माटे ठे के कंइ विशेषता ठे ?

उ०-गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांचरात्रि रहेवानो कल्प
प्रतिमाप्रतिपन्न साधुउं माटे ठे. प्रश्नव्याकरण नामा दशमा अंगसूत्रनी
टीकामां जगवान् श्री अक्षयदेवसूरीश्वरजी महाराजाए कहुं ठे के:-

“ ग्रामे ग्रामे चैकरात्रं यावत् नगरे नगरे च पंचरात्रं ‘ दृष्टं जंते ’ त्ति
बिहरंश्चेत्यर्थः, एतच्च भिक्षुप्रतिमाप्रातेपन्न नाध्वपेक्षया सूत्रमवगन्तव्यम् । ”

जावार्थ:-गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रि विचरता आ
कल्प ज़िहु पक्किमा अंगीकार करेला साधु महाराजनी अपेक्षाए
जाणवो. तथा श्रीउववाइ सूत्रनी टीकामां पण कहेल ठे के:-

“ ग्रामे एगराइया नगरे पंचराइया-व्याख्या ग्रामे एगराइय त्ति एक-
रात्री व दमानतया अस्ति येषां ते एकरात्रिका एवं नगरे पंचरात्रिका इति
एतच्च प्रतिमाकल्पकानाटित्योक्तं अन्येषां मासकल्पविवारित्वादिति । ”

जावार्थ:-गाममां एक रात्रि रहेवानो कल्प जेमनो ठे ते एक
रात्रिका एवी रीते नगरमां पांच रात्रि रहेवानो जेनो कल्प ठे ते
पांच रात्रिका कहीये. गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रि
वसवानुं ज़िहु प्रतिमा भारी एवा उत्तम साधु महाराजनेज आश्रित्य
कहुं. ज़िहु प्रतिमाधारी साधु शिवायना बीजा स्थविर कल्पक साधुउं

तो मास कल्प विहारी होवाथी गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रिनो कल्पज नथी.

प्र०-७७-साधुउं नदी उतरी ईरियावही करे ?

उ०-नदी उतर्या बाद ते नदीना तीरेज उजा रही श्रीसाधु सा-
ध्वीए ईरियावही अवश्य करवी. श्रीउघनिर्युक्ति सूत्रमां कहेल ठे के:-

“ तीरत्येण किं कायवं ति ? भग्नइ ‘ उस्सग्गो ’ कायोत्सर्गः कर्त्तव्यः,
तत्र च कियन्त उच्छ्वसाः इत्याह-‘ पणवि पाउ ’ ति पंचविंशतिरुच्छ्वा-
साश्चिन्तनीयाः । ”

जावार्थ:-नदी उतरी तीरे आवीने शुं करवुं ? उत्तर-कायोत्सर्ग
करवो. केटला श्वासोश्वासनो काउस्सग्ग करवो पचवीस श्वासोश्वा-
सनो-‘ चंदेसु निम्मलयर ’ सुधीनो कायोत्सर्ग करवो अर्थात् ईरि-
यावही करवी.

प्र०-७८-तीर्थकरदेवनी माता तीर्थकरदेवने जन्म आप्या पढी
बीजा पुत्ररत्ननो प्रसव करे के नहि ?

उ०-श्रीमद्विनायकगवान्ने श्रीमल्लकुमार नामना नाना जाइ
हता एथी सिद्ध थाय ठे के श्रीतीर्थकर देवनी माता तीर्थकर जग-
वाननो जन्म आप्या पढी पण बीजा पुत्ररत्ननो प्रसव करे. श्री-
ज्ञातासूत्र नामा ठट्टा अंगसूत्रना आठमा अध्ययनमां कहेल ठे के:-

“ मिहिलाए कुंभगस्स पुत्ते पभावतीए अत्तए मल्लीए अणुजायए
मल्लदिन्नए नाम कुमारे । ”

सारांश:-मिथिला नामा नगरमां कुंभराजाना पुत्र प्रजावती रा-
णीनो आत्मज श्रीमद्विनायकगवाननो नानो जाइ मल्लदिन्न नामा
कुमार हतो.

प्र०-७९-श्रावक श्राविकाओ चरवळो अने मुहपत्ति राखे ठे पर-
न्तु ते अवश्य राखवां जोइए एवुं कोइ गालमां ठे ?

૭૦-રજોહરણ અને મુખવચ્ચિકા સાધુ સાધ્વી અને શ્રાવક શ્રાવિકા આ ચારેને અવશ્ય રાખવા જોઈએ. શ્રી-મહામહારાજે આમાં લાકોત્ત જાવ અવશ્યકના અધિકારમાં આવતા 'તદપિયકરણે' આ પાઠની વ્યાખ્યામાં જગવાન્ શ્રીહરિચંડસૂરીશ્વરજી મહારાજે લખેલ છે કે:-

“તત્ત્વવિચરણાઃ, હૃદય-કા-પાઠાને-રજો-રણમુખવચ્ચિકાદીનિ તસ્મિન્ અવશ્યકેયથોચિ વ્યાપા નિયમેમેનાર્પિતાસ્તે ન્યસ્તાનિ કા પ્રાપ્ત્યે યેન સઃ ।”

જાવાર્થ:-સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકા યથોચિત્ વ્યાપારના નિયોગે કરીને અવશ્યકના સાધનજૂત રજોહરણ મુખવચ્ચિકાદિનો વ્યાપાર કરેલ છે. આજ પ્રમાણે મલધારગઢીય શ્રીદેમચંડસૂરીશ્વરજી મહારાજે પણ કહેલ છે.

પ્ર૦-૯૧-વર્તમાનમાં વિચરતા પરમાત્મા શ્રીસીમંધરસ્વામી આદિ વીસ તીર્થકર દેવોનાં લાંઠન કયાં કયાં છે અને તે પરમઉપકારી પુરુષસિંહોની જન્મનગરી વિગેરેનું વર્ણન કયા ગ્રંથમાં આવે છે ?

૭૦-જગવાન્ શ્રીસીમંધરસ્વામી આદિ વીસ વિહરમાન જિનેશ્વર-દેવોનાં ક્રમપૂર્વક લાંઠન-૧ વૃષજ, ૨ હસ્તિ, ૩ મૃગ, ૪ વાંદર, ૫ સૂર્ય, ૬ ચંદ્ર, ૭ સિંહ, ૮ હસ્તિ, ૯ ચંદ્ર, ૧૦ સૂર્ય, ૧૧ શંખ, ૧૨ વૃષજ, ૧૩ કમલ, ૧૪ કમલ, ૧૫ ચંદ્ર, ૧૬ સૂર્ય, ૧૭ વૃષજ, ૧૮ હસ્તિ, ૧૯ ચંદ્ર, અને ૨૦ મો સ્વસ્તિક આ છે. તે જગત્ત્વમ પુરુષોની જન્મનગરી આદિ એકવીસ બોલોનું વર્ણન કરનાર 'શ્રીવિહરમાન એક વિંશતિ સ્થાનક' નામા ગ્રંથમાં કહેલ છે કે:-

“વ-હગયહરિણકવિરવિસસિસિંહકરી ય ચંદ્રમાણૂ ય ।
સંલો વસહો કમલો કમલો સસિસૂરવસહો ય ॥ ૧૯ ॥
હત્થી ય બંદો સસ્ત્રિય ।”

સારાંશ:-૧ શ્રીસીમંધરસ્વામિને વૃષજનું લંબન, ૨ શ્રીયુગમંધર-
સ્વામિને હસ્તિનું લંબન, ૩ શ્રીબાહુસ્વામિને હરિણનું લંબન, ૪ શ્રી
સુબાહુસ્વામિને કપિનું લંબન, ૫ શ્રીસુજાતપ્રજુને સૂર્યનું લંબન, ૬
શ્રીસ્વયંપ્રભુજગવાન્ને ચંદ્રનું લંબન, ૭ શ્રીઋષજ્ઞાનનજગવાન્ને
સિંહનું લંબન, ૮ શ્રીઅનંતવીર્યપ્રજુને હસ્તિનું લંબન, ૯ શ્રીસુર-
પ્રજુસ્વામિને ચંદ્રનું લંબન, ૧૦ શ્રીસુવિશાલપ્રજુને સૂર્યનું લંબન,
૧૧ શ્રીવજ્રધરસ્વામિને શંખનું લંબન, ૧૨ શ્રી ચંદ્રાનન પ્રજુને વૃષજનું
લંબન, ૧૩ શ્રી ચંદ્રબાહુસ્વામિને કમલનું લંબન, ૧૪ શ્રીજુગંજસ્વા-
મિને કમલનું લંબન, ૧૫ શ્રી ઇશ્વરજિનપ્રજુને ચંદ્રનું લંબન, ૧૬
શ્રીનેમિપ્રજુસ્વામિને સૂર્યનું લંબન, ૧૭ શ્રીવીરસેન જગવાન્ને વૃષ-
જનું લંબન, ૧૮ શ્રીમહાજડ પ્રજુને હસ્તિનું લંબન, ૧૯ શ્રીદેવયશ-
પ્રજુને ચંદ્રનું લંબન, ૨૦ શ્રી અજિતવીર્યપ્રજુને સ્વસ્તિકનું લંબન.

પ્ર૦-૯૨-પ્રથમ પૌરિસીમાં આણેલો આહાર પાણી સાધુ સાધ્વી-
ને કેટલા કાલ કલ્પે ?

૩૦--પ્રથમ પ્રહરે આણેલો આહારપાણી સાધુ સાધ્વીને ત્રણ પ્રહર
સુધી કલ્પે પણ ચોથા પ્રહરે ન કલ્પે. શ્રીજગવતી નામા પાંચમા
અંગસૂત્રના સાતમા શતકના પ્રથમ ઉદ્દેશામા જગવાન્ શ્રીસુધર્મા-
સ્વામિજીએ ફરમાવેલ છે કે:-

“ જેણે નિર્ગંથે વા નિર્ગંથો વા ફાસુએસગિજનં અસળે જાવ સાહમં
પદમાએ પોરિસીએ પઢિગાહેતા પઢિઝમં પોરિસિં ઉવાયળાવેહ રતા આહારં
આહારે એસ ણે ગોયમા ! કાલાતિકંતે પાણમોયણે । ”

સારાંશ:-હે ગૌતમ ! જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રાસુક કલ્પનિક
અશન, પાન, લાદિમ સ્વાદિમ, રૂપ ચતુર્વિધ આહાર પહેલી પૌરુષોમ

લાવીને પહ્નિમ પૌરુષી-ચોથો પહોર પ્રાપ્ત થયા પછી આહાર કરે તેનું નામ કાલાતિક્રાંત પાન જોજન કહોય.

પ્ર૦-૯૩-શ્રી જિનમંદિરમાં પરમાત્માની પ્રતિમાનાં દર્શન કરતાં કેટલાક શ્રાવકો પોતાના મસ્તક ઉપરથી પાઘની વિગેરે ઉતારે છે તે શું ઉચિત છે ?

ઉ૦-શ્રી જિનચૈત્યમાં શ્રી જિનદેવનાં દર્શન કરતી વખતે પાઘની ઉતારવી ઉચિત લાગતી નથી. શ્રી વિચારશતક નામના ગ્રંથમાં તે ગ્રંથના કર્તા ઉપાધ્યાય શ્રીસમયસુંદરજીએ સ્પષ્ટ ખુલાસો કરેલ છે કે:-

“ ચૈત્યે પ્રવિશદ્ભિઃ શ્રાદ્ધૈઃ કટુકમતીયશ્રાદ્ધવત્ શિરોવેષ્ટનં નોત્તાર-
ણીયં યત્ત ઉદ્ઘાટિતમસ્તકેઽપશક્નું લોકનિંદા ચ સ્પાત્ યત્તુ પ્રવચનસારો-
દ્ધારસૂત્રવૃત્તૌ ૮૪ આશાતનાધિકારે મૌલિ-શિરોવેષ્ટનવિશેષરૂપામિત્યુક્તં
તત્ર મૌલિશબ્દેન પાઘડોતિ નાંચયતે કિન્તુ કર્ણયોર્બન્ધનપૂર્વે શિરોવેષ્ટનં
મુઢાસા ઇતિ પ્રસિદ્ધમિતિ પુનઃ તત્ત્વં તુ જ્ઞાનિગમ્યમ્ ॥ ૮૩ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીજિનમંદિરમાં ઉઘાટના મસ્તકે પ્રવેશ કરવાથી અપશક્ન તથા લોકનિંદા થાય તે કારણથી કરવા મતિના શ્રાવ-
કોની જેમ શ્રાવકોએ માથા ઉપરથી પાઘની ઉતારવી ન જોઈએ.
શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધાર સૂત્રની ટીકામાં (૮૪) આશાતનાના અધિ-
કારમાં મૌલિ-શિરોવેષ્ટનરૂપ અર્થાત્ મૌલિ શબ્દનો અર્થ મસ્તક
ઉપર વીંટેલ વસ્ત્ર કહેલ છે. ત્યાં મૌલિ શબ્દે કરીને પાઘનો ન કહોય
કિંતુ બે કાનબંધન પૂર્વક શિરોવેષ્ટન જે મોઢાસા નામથી પ્રસિદ્ધ
છે. અર્થાત્ જે બે કાન તથા પાઘની ઉપર લેસ વીંટે છે તે શ્રીજિન-
મંદિરમાં પ્રવેશ કરતાં ન જોઈએ તત્ત્વ તો જ્ઞાની જાણે.

પ્ર૦-૯૪-ત્રંબાવટી (વર્તમાન સમયના સ્વંજાત) માં બીરાજતી
શ્રીસ્થંજનપાર્શ્વનાથસ્વામિની મૂર્તિ પ્રાચિન છે એમ દંતકથાથી

સાંજલવામાં આવે છે તો તે કયા જગવાનના શાસનમાં કોણે જરાવી છે તે વિષેનો કોઈ ઉલ્લેખ આપના જાણવામાં છે ?

૩૦-ગૃહ ચોવીશીમાં ૧૬ મા શ્રીનમિનાથ જગવાનના શાસનમાં ૧૧૧૧ વર્ષે અષાઠ નામા શ્રાવકે શ્રીસ્તંજનપાર્શ્વનાથસ્વામિની મૂર્તિ જરાવ્યાનો ઉલ્લેખ જોવામાં આવે છે. એક પ્રાચિન વિદ્વાને લખ્યું છે કે:-

“ નમિતીર્થકૃતસ્તીર્થે, વર્ષે દ્વિકચતુષ્ટયે ।

આષાઠઃ શ્રાવકો ગોઢોઽકારયત્ પ્રતિમાત્રયમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ શ્લોકઃ પાર્શ્વવિમ્બપૃષ્ઠેઽસ્તિ, ગતચતુર્વિંશતિકાયાં ૧૬ નમિતીર્થકર-વારકે ૨૨૨૨ વર્ષે શંકેશ્વરસ્તંભનકચારુપવિંચત્રયં કારિતમ્ ॥ ”

સારાંશઃ-ગૃહ ચોવીશીમાં થયેલા સોલમા તીર્થપતિ શ્રીનમિનાથ સ્વામિના શાસનમાં બાવીસોને બાવીસ વર્ષ ગયે ગૌરુ ‘અષાઠ’ નામના શ્રાવકે શ્રીસંલેશ્વર, શ્રીસ્તંજન અને શ્રીચારુપ એમ શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિનાં ત્રણ વિંબો કરાવેલ છે. આ પાઠમાં જે શ્લોક છે તે શ્રીપાર્શ્વનાથ જગવાનની મૂર્તિના પુંઠે લખેલો છે.

આ વિષયમાં શ્રી ઉપદેશ સત્સતિકામાં શ્રીસોમધર્મગણી મહારાજશ્રી લખે છે કે:-

“ અજ્ઞાયમાનાદિરમર્ત્યનાયક-શ્રીરામકૃષ્ણોરગપાંબુપાદિભિઃ ।

નાનાવિધસ્થાનકૃતાર્ચનશ્ચિરં, પ્રાર્થવપ્રભુઃ પાતુ ભવાત્ સ દેહિનામ્ ॥૧॥ ”

સારાંશઃ-જેમની આદિ જાણવામાં નથી અને ઇંદ્રમહારાજ, શ્રી રામચંદ્રજી, શ્રીકૃષ્ણમહારાજ નાગપતિ અને જલપતિ આદિ મહાન્ આત્માર્ણવ વિવિધ સ્થાનોમાં ચિરકાલ સુધી પૂજિત એવા શ્રીપાર્શ્વનાથ જગવાન્ પ્રાણીર્ઝનું સંસારથી રક્ષણ કરો. આ શ્લોકમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ-સ્વામિની મૂર્તિ ક્યારે જરાવવામાં આવી તે જાણવામાં નથી એમ જણાવવામાં આવ્યું છે. દ્વે વઢી બીજા આશ્ચર્યોના મતે જણાવે છે કે:-

“ પાર્શ્વે શ્રીકુંથુનાથસ્ય, મમ્મણવ્યવહારિણા
 પૃષ્ઠં મોક્ષઃ કદા ભાવિ, મમ સ્વામ્યપિ તં જગૌ ॥ ૩૬ ॥
 તીર્થે શ્રીપાર્શ્વનાથસ્ય, તવ સિદ્ધિર્ભવિષ્યતિ ।
 અચિકરદિમામર્ચા, તતોસાવિતિ કેચન ॥ ૩૭ ॥ ”

સારાંશઃ—શ્રીકુંથુનાથસ્વામિને મમ્મણ નામના વ્યવહારીય પૂઠયું કે હે જગવન્ ? મારો મોક્ષ ક્યારે થશે ? જગવાને તે વ્યવહારીને ઉત્તર આપ્યો કે શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામિના તીર્થમાં તારો મોક્ષ થશે. તે પ્રમાણે સાંજલવાથી મમ્મણ નામના વ્યવહારીય શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિની મૂર્તિ જરાવી એમ કેટલાક આચાર્યો કહે છે.

આ ઉપરના ત્રણે ઉલ્લેખો જોતાં શ્રીસ્તંજનપાર્શ્વનાથસ્વામિનો પ્રતિમા ઘણીજ પ્રાચિન છે. એમ સમજી શકાય છે. પણ ક્યારે અને કોણે જરાવી તેનો નિર્ણય તો શ્રીજ્ઞાની મહારાજ જાણે.

પ્ર૦-૯૫-શ્રી ધન્નાજી તથા શ્રી શાલિજ્ઞજી કહ ગતિમાં ગયા છે ?

ઉ૦-શ્રી ધન્નાજી તથા શ્રી શાલિજ્ઞજી આ બન્ને મહાપુરુષો ચારિત્રધર્મનું આરાધન કરી સર્વાર્થસિદ્ધિ નામના વિમાનમાં તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવો થયા છે. કલિકાલસંવત્ ૧૭૭૧ વાનું શ્રીહેમચંડસૂરિજીવિરચિત શ્રીયોગશાસ્ત્રના ત્રીજા પ્રકાશમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ મૃત્વા તતસ્તૌ સર્વાર્થ-સિદ્ધસ્વર્ગે બભૂવતુઃ ।
 સુરોત્તમૌ ત્રયાંશશત્સાગરમિતારુષૌ ॥ ૨૬ ॥ ”

સારાંશઃ—શ્રીશાલિજ્ઞજીની માતા જડા તથા શ્રીશ્રેણિક મહારાજા વંદન કરીને પોતાના સ્થાને ગયા પછી શ્રીશાલિજ્ઞજી તથા શ્રીધન્નાજી બન્ને મહર્ષિ મહાત્માઝ કાલ ધર્મ પામી સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં તેત્રીસ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવો થયા,

प्र०-ए६-प्रमादी साधु आवश्यक आदि क्रियाना अवसरे तेनो परित्याग करी ध्यानादि करवा बेसे ए शुं योग्य ठे ?

उ०-आवश्यकआदि क्रिया करवाना अवसरे तेनो त्याग करी ध्यानादि करवा बेसनार प्रमादी साधु मिथ्यादृष्टि जाणवो. श्री गुणस्थानक्रमारोहमां कहेल ठे के:-

“ प्रमाद्यावश्यकत्यागा-न्निश्चलं ध्यानमाश्रयेत् ।

योऽसौ नैवागमं जैनं, वेत्ति मिथ्यात्वमोहितः ॥ ३० ॥

तस्मादावश्यकैः कुर्यात्, प्राप्तदोषानेकान्तनः ।

यावन्न लोते सद्ध्यान-मप्रमत्तगुणाश्रयम् ॥ ३१ ॥

सारांश:-जे प्रमादी साधु प्रतिक्रमण प्रतिलेखनादि अवश्य करणीनो त्याग करी निश्चल ध्याननो आश्रय करे ते मिथ्यात्व-मोहनीय कर्मना उदयथी मोहित थयेल श्रीजिनेश्वर जगवंतना आगमने जाणतोज नथी. ॥ ३० ॥ तेथी गुणस्थानमां रहेलुं सद्ध्यान यावत् प्राप्त थाय नहि त्यां सुधी प्रमादी साधु प्राप्त थयेल दोषोनुं ठेदन आवश्यक करीने करे ॥ ३१ ॥

प्र०-ए७-रात्रिजोजनमां अधिक दोष शा आधारे कहेवाय ठे ?

उ०-‘ वनमालाए लक्ष्मणजीने पाठा आववा माटे अन्य सघळा सोगनोने ठोमीने रात्रिजोजननाज सोगन लेवराव्या ’ आ उपरथी रात्रिजोजनमां अधिक दोष सिद्ध थाय ठे. कलिकाळसर्वज्ञ जगवान् श्री हेमचंद्राचार्यरचित योगशास्त्रना त्रीजा प्रकाशमां उल्लेख ठे के:-

“ श्रूयते अन्यशपथा-ननादृत्यैव लक्ष्मणः ।

निशामोजनशपथं, कारितो वनमालया ॥ ६८ ॥ ”

सारांश:-रामायणमां सांजळीए ठीए के श्री रामचंद्रजी, श्री लक्ष्मणजी अने श्रीसीताजी देशांतर जतां मार्गमां कुबेरनामा नगरमां

महीधर राजानी पुत्री वनमालाने श्री लक्ष्मणजी परण्या पढी पोताने देशांतर गमन करवानुं होवाथी वनमालाने तेना पिताना घेर रहेवानुं श्री लक्ष्मणजीए कहेवाथी वनमालाए पोताने लेवाने माटे फरीथी आववा सोगन खावानुं जणाव्युं, तेथी श्री लक्ष्मणजी 'प्राणातिपाता दिक् पापवाळाउनी जे गति थाय ते मारी थाय' इत्यादि सोगन खाता हता तेनो निषेध करी रात्रिजो जनना पापना सोगन कराव्या ॥ ६७ ॥

प्र०-६७-श्री चारणमुनिवरो रात्रिना समये गमनागमन करे ?

उ०-रात्रिना समये महेल उपर सुतेला ? नारद, १ वसु अने त्रीजो पर्वत आ त्रणने उद्देशीने, गमन करता चारण मुनिवरोए एक नारदने स्वर्गगामी अने बीजा बेने नरकगामी कद्या. आ वर्णन उपरथी चारणमुनिवरोनुं रात्रिना समये पण गमनागमन सिद्ध थाय ठे. कळिकाळसर्वज्ञ जगवान् श्रीहेमचंद्रसूरीश्वरविरचित योगशास्त्रना बीजा प्रकाशमां उल्लेख ठे के:-

“ पार्श्वे क्षीरकदम्बस्य, गुरोः पर्वतकः सुतः ।

राजपुत्रो वसुच्छात्रो, नारदश्चापठंक्षयः ॥ ४ ॥

सौधोपरि शयानेषु, तेषु पाठश्रमान्निशि ।

चारणश्रमणौ व्योम्नि, यान्तावित्यूचतुर्मिथः ॥ ५ ॥ ”

सारांश:-श्री क्षीरकदंबकनामा गुरुनी पासे तेमनो पुत्र पर्वत, राज-पुत्र वसुनामा तथा नारदजी आ त्रण जणता हता. ते त्रणे जणवाना थाकथी रात्रिने विषे महेलनी उपर सुता हता आ अवसरे आकाशमां गमन करता चारण मुनि महाराजाउ सुतेला त्रणने देखी परस्पर बोळ्या के आ त्रणमांथी एक स्वर्गमां जशे अने बे नरकमां जशे.

आ प्रमाणे श्री रामायणमां तथा श्री जावप्रजसूरिजीमहाराज कृत श्री पार्श्वनाथचरित्रमां पण वर्णन ठे.

प्र०-एए-अचित्तरज उद्गावणीनो कायोत्सर्ग क्यारे करवो ?

उ०-अचित्तरज उद्गावणीनो कायोत्सर्ग वर्षमां एक वखतज चैत्र मासमां शुक्ल एकादशीथी आरंजीने शुक्लपूर्णिमा सुधीमां निरंतर त्रण दिवस करवो, अर्थात् शुदी ११-१२ अने १३ एम त्रण दिवस करे. अर्गीआरसना रोज भूली जाय तो शुदी १२-१३ अने १४ आ प्रमाणे त्रण दिवस करे अने कदाच बारसना पण चूलथी रही जाय तो तेरस, चौदश अने पूर्णिमा आ त्रण दिवसोमां पण करे. श्री अ-वश्यकसूत्रना चोथा अध्ययननो निर्युक्तिमां श्रुतकेवलो जगवान श्री जडवाहुस्वामीजीए कहेल ठे के:-

“ साभाविय तिन्नि दिणा, सुगिम्हए निक्खिवंति जइ जोगं ।

तो तंमि पडंतंमी, करंति संवच्छरज्जायं ॥ १३३३ ॥ ”

सारांश:-चैत्र मासमां त्रण दिवसजो कायोत्सर्ग करवामां आवे तो एक वर्ष सुधी स्वात्ताविक अचित्तरज पने तो स्वाध्याय थाय अर्थात् स्वात्ताविक अचित्तरज पने तेथी स्वाध्यायने बाधक न आवे. तथा श्रीव्यवहारसूत्रना सातमा उद्देशानी टीकामां पूज्यपाद श्री मलय-गिरिजी महाराज पण लखे ठे के:-

अधिमकालप्रारंभे चैत्रशुक्लपक्षे इत्यर्थः दशम्याः परतो यावत्पूर्णिमासी अत्रांतरे निरंतरं त्रिणि दिनानि यावत् यदि योगं निक्षिपंति एकादश्यादिषु त्रयोदशीपर्यन्तेषु यदि वा द्वादश्यादिषु चतुर्दशीपर्यन्तेषु यदि वा त्रयो-दश्यादिषु पूर्णिमासीपर्यन्तेषु अचित्तरजोअवहेडनार्थं कायात्सर्गं कुर्वति तदा तस्मिन् पांशुवर्षे रजोउद्घाते वा स्वाभाविके पतति संवत्सरं यावत्स्वाध्यायकं कुर्वतीतरथा नेति ॥

सारांश:-शृष्मकालना प्रारंभमां अर्थात् चैत्र मासना शुक्ल पक्षमां दशमीथी पठी एकादशीथी पुनम सुधीमां निरंतर त्रण दिवस अर्थात् एकादशीथी त्रयोदशी सुधी अथवा बारसथी चौदस सुधी अथवा

तेरसथी पुनम सुधीमां अचित्तरज उद्गाहनाथ कायोत्सर्ग करे तो स्वाज्ञाविक अचित्तरज पने तो पण एक वर्ष सुधी स्वाध्याय थई शके. पण जो सचित्तरज पने तो अस्वाध्यायज थाय.

प्र-१००-बुद्धा, आंधळा आदिने दीक्षा दर्श शकाथ के नहि ?

उ०-बुद्धा, आंधळा आदि विकलश्रंगवाळांने दीक्षा आपो न शकाथ.

श्री पंचकल्पजाप्यमां जगवान् श्रीसंघदासगणी क्षमाश्रमण महाराजे कहेले ठे के:-

“अंधस्स ण कप्पती दिक्खा” × × × × × × ×

“करपादकलनासियउट्ठावेहूण य वामणा वडमा ।

खुज्जा पंगुल कुंटा, काणा एए अदिक्खमा ॥ १ ॥”

सारांश:-आंधळाने दीक्षा आपवी न कल्पे × × × × × हाथ, पग, कान, नाक अने हाठ रहित होय, वामन होय, वरुज होय, कुबको होय, पांगळो होय, कुंटमुंट होय अने काणा होय ए दीक्षा देवाने यांग्य नथी.

प्र०-१०१-वरु, उंबर आदि वृक्षोनां फळोने शा कारणे अजह्य गणवामां आवे ठे ?

उ०-वरु, उंबर आदि वृक्षोनां फळो अनेक त्रसजीवोथी जरपूर होवाने लीधे ते फळोने अजह्य समजवां. श्रीयोगशास्त्रना त्रीजा प्रकाशमां कलिकाळसर्वज्ञजगवान् श्री हेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजा कहेठे के:-

“उदुंबरवटप्लक्ष-काकोदुम्बरशालिनाम् ।

पिप्पलस्य च नाश्रीयात्, फलं कृमिकुलाकुलम् ॥ ४२

अप्राप्तं वृक्षान्यभक्ष्य-मपि क्षामो बुभुक्षया ।

न भक्षयति पुण्यात्मा, पंचोदुम्बरजं फलम् ॥ ४३ ॥”

सारांश:-उदुंबर १ वरु २ पीपळो ३ काको दुंबर ४ पिंपल ५ वृक्षनां कृमि जीवोना समूहथी व्याप्त फळने खावां नही ॥ ४२ ॥ बुभुक्षो

દુર્બલ શરીર થયેલ હોય અને અન્ય જડ્ય જોજન ન મળતું હોય તો પણ પુણ્યાત્મા પાંચ ઉડુંબરના ફળને લાયક નહીં ॥ ૪૩ ॥

પ્ર૦-૧૦૨-ફુરસ-શેલ્કીનો રસ તેનો કાઢ કેટલો ?

ઉ૦-ફુરસનો કાઢ બે પહોરનો કહેલો છે. શ્રીલઘુપ્રવચનસારોદ્ધાર નામના ગ્રંથમાં તે ગ્રંથના કર્તા મલ્લધારગચ્છનાયક શ્રીચંદ્રસૂરિજી મહારાજે ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ ઉચ્છુરસે સોલીરે જામદુગં ”

સારાંશ:-ફુ-શેલ્કીનો રસ તથા સોલીર-કાંજીના પાણીનો કાઢ બે પહોરનો જાણવો.

પ્ર૦-૧૦૩-શ્રીઅજિતશાંતિસ્તોત્રના કર્તા શ્રીનંદીષેણ મુનીશ્વર ક્યારે થયા ?

ઉ૦-બાવોશમા તીર્થપતિ શ્રીનેમનાથસ્વામિની આજ્ઞાથી શ્રીશત્રુંજયતીર્થની યાત્રા માટે પધારેલ શ્રીનંદીષેણ મુનીશ્વરે શ્રીશત્રુંજયતીર્થ ઉપર શ્રીઅજિતશાંતિસ્તોત્રની રચના કરી. શ્રીશત્રુંજયકલ્પમાં તે કલ્પના કર્તા આચાર્ય શ્રીધર્મઘોષસૂરીશ્વરજી મહારાજા કહે છે કે:-

“ નેમિવયળેણ જન્તા-ગણ જહિ નંદિસેણમુણિવહ્ણા ।

વિહિઅ અજિતસંતિથઓ, જયત તયં પુંડરિયતિત્થં ॥ ૧૯ ॥ ”

જાવાર્થ:-શ્રીનેમિનાથ જગવાન્ની આજ્ઞાથી પર્વતરાજની યાત્રાને અર્થે આવેલા શ્રીનંદિષેણ નામા ગણધર મહારાજાએ જે તીર્થોપરી અજિતશાંતિ નામા સ્તવનની રચના કરી તે પુંડરિક તીર્થાધિરાજ જયવતું વર્તો ॥ ૧૯ ॥ તથા શ્રીજિનપ્રજસૂરિ કૃત વિવિધ તીર્થકલ્પમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ શ્રીનેમિવચનાયાત્રા-ગતઃ સર્વરુજાવહમ્ ।

નંદિષેણગણે-તોસ્ત્રા-જિતશાન્તિસ્તવં વ્યધાત્ ॥ ૩૨ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીનેમિનાથ જગવાનની આજ્ઞાથી શ્રી શત્રુંજય મહા-
તીર્થની યાત્રાને અર્થે આવેલા શ્રી નંદીબેળ નામા ગણધર જગવાને
સર્વ રોગને નાશ કરનાર શ્રી અજિતશાંતિસ્તવની રચના કરી. ॥ ૩૧ ॥

પ્ર૦-૧૦૪-કાચી ઢાશની સાથે દ્વિદલ જેમ અજદ્ય ગણાય છે
તેવીજ રીતે કોઈ બીજી વસ્તુ પણ અજદ્ય છે કે નહિ ?

૭૦-કાચી ઢાશની સાથે દ્વિદલની માફકજ કુસુંજા (જેનો
રંગ બને છે તે કસુંબા) નું શાક પણ અજદ્ય છે. શ્રી સંસક્તનિર્યુક્તિમાં
શ્રુતકેવલી જગવાન શ્રીજદ્રવાદુસ્વામીજી મહારાજા કહે છે કે:-

“ આમે તકે સોઢ, કુસુંભસાગં અકપ્પિયં નિચં ।

વાલસરિસા અળેગા, સપ્પા ય સમુચ્છિમા તત્થ ॥ ૩ ॥ ”

સારાંશ:-કાચી ઢાશની સાથે કુસુંજાનું શાક નિત્ય અકલ્પનિક
છે. કારણ તેમાં વાલ સદૃશ અનેક સમૂર્ણિમ સર્પો પેદા થાય છે. ॥૩॥

પ્ર૦-૧૦૫-સાધુ સાધ્વીર્ણે ધર્માનુષ્ઠાન કઈ દિશામાં કરવું જોઈ ?

૭૦-સાધુ સાધ્વીર્ણે દીક્ષા, પ્રતિક્રમણ આદિ ધર્માનુષ્ઠાન પૂર્વ
દિશા અથવા ઉત્તર દિશામાં મુખ કરીને કરવું જોઈ. શ્રી સ્થાનાંગ
નામના ત્રીજા અંગસૂત્રના ત્રીજા સ્થાનના પહેલા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ દો દિસાઆ અભિગિજ્ઞ કપ્પતિ નિગ્ગંથાગં વા નિગ્ગંથોળં વા પઘ્વા-
વિત્તે પાહ્ગં ચેવ ઉદિગં ચેવ, एवं મુંઢાવિત્તર સિલ્લાવિત્તે ઉવઘ્વાવિત્તે
સંમુંજિત્તે સંવસિત્તે સજ્ઞાયં ઉદ્દિસિત્તે સજ્ઞાયં સમુદ્દિસિત્તે સજ્ઞા-
યમણુજાગિત્તે આલોહિત્તે પઢિક્કમિત્તે નિદિત્તે ગરિહિત્તે વિઝટ્ઠિત્તે
વિસાહિત્તે અકરણયાણ અન્નુદ્ધિત્તે અહારિહં પાયચ્છિત્તં તવોકમ્મં પઢિ-
વજ્જિત્તે ॥ ”

સારાંશ:-સાધુર્ણે અથવા સાધ્વીર્ણે પૂર્વ દિશા અથવા ઉત્તર
દિશાના સન્મુખ મુખ રાખીને દીક્ષા આપવાને કલ્પે. લોચ કરવાને ૧,
મહાશિક્ષા તથા આત્મવનશિક્ષા મહાશ કરવાને ૨, મહાવ્રતો આ-

રોપણ કરવાને ૩, જોજનમંડલીમાં સ્થાપન કરવાને ૪, સંધારામંડ-
લીમાં સ્થાપન કરવાને ૫, યોગવિધિના ક્રમે કરોને અંગાદિનો ઉદ્દેશ
કરવાને ૬, સમુદ્દેશ કરવાને ૭, અંગાદિનો અનુજ્ઞા કરવાને ૮, આ-
લોચના અંગીકાર કરવાને ૯, પ્રતિક્રમણ કરવાને ૧૦, અતિચારોની
નિંદા કરવાને ૧૧, શ્રી ગુરુ મહારાજની સમક્ષ અતિચારોની ગર્હા
કરવાને ૧૨, અતિચારાનુબંધને વિચ્છેદ કરવાને ૧૩, અતિચાર પંકથો
મલીન આત્માને નિર્મલ કરવાને ૧૪, ફરીથી નહીં કરું એ પ્રમાણે
અંગીકાર કરવાને ૧૫, યથાયોગ્ય પાયશ્ચિત્ત તપોકર્મ અંગીકાર
કરવાને ૧૬ આ દરેક કાર્ય પૂર્વ અથવા ઉત્તર દિશા સન્મુખ મુખ
રાખીને કરવાને સાધુ સાધ્વીઠને કદપે પણ અન્ય દિશામાં મુખ
રાખીને ન કદપે.

પ્ર૦-૧૦૬-શ્રીજિનેશ્વર જગવાન્ના વિંબના લલાટમાં સુવર્ણાદિક
તિલક ચન્નાવવામાં આવે છે તે પ્રવૃત્તિ આધુનિક છે કે પ્રાચિન છે ?

૭૦-શ્રીજિનેશ્વર દેવના લલાટ સ્થલમાં સુવર્ણાદિ તિલક ચન્ના-
વવાની પ્રવૃત્તિ અતિપ્રાચિન છે. શ્રીદવદંતીએ પાઠલા ઠઠા જવમાં
સંગર નામના ગામમાં મમ્મણ નામના રાજાનો વીરમતી નામની રાણી
શ્રીઅષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ચોવીશે પ્રભુને રત્નજ્ઞિત સુવર્ણમય તિલક
ચન્નાવી આયુષ્ય પૂર્ણ થયે કાલધર્મ પામી દેવલોકમાં દેવીપણે ઉત્પન્ન
થઈ ત્યાંથી ચત્રો જરવારુણી થઈ ત્યાં અંતમાં ચારિત્રનું પરિપાલન કરી
શુદ્ધ લેશ્યામાં કાલ ધર્મ પામી ચોથા જવમાં યુગલિણી થઈ પાંચમા
જવે દેવલોકમાં દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ ત્યાંથી ચત્રો વિદર્જેદેશમાં
કુંકિનપુર નામના નગરના ત્રીમરથ રાજાનો પુષ્પદંતી નામનો રાણીનો
કુદ્દીથી વ્યતિપાત પ્રમુખ કુયોગોથી અદૂષિત સમયમાં શ્રીજિનેશ્વર
દેવને પૂર્વ જવમાં તિલક ચન્નાવ્યાં તેના પુન્યથી જ્ઞાલ સ્થલમાં

सूर्य समान प्रकाशवाळा स्वाज्ञाविक तिलकथी विद्वषित पुत्रीपणे उत्पन्न अज्जेनुं नाम 'द्वदंती' राखवामां आव्युं. सर्वतंत्रस्वतंत्र जगवान् श्रीहेमचंडसूरिजी महाराजा आठमा पर्वना त्रीजा सर्गमां लखे ठे के:-

“ उपरि न्यस्तरत्नानि, चवर्णातिलकानि सा ।
चतुर्विंशतिमहर्द्धभ्यः, कारयामास भक्तिभाक् ॥ २३७ ॥
अन्येषुः सपारिवारः, गत्वाष्टापदार्द्धनि ।
सा स्नात्रपूर्वमानर्च, चतुर्विंशतिमहर्त्ताम् ॥ २३८ ॥
तासामहर्त्त्यतिमानां, ललाटेषु न्यधत्त च ।
श्रीबल्लेः कुसुमानीव, हैमानि तिलकानि सा ॥ २३९ ॥ ”

सारांश:- ज्ञक्तिवाळी श्रीवीरमतीए चोवीशे श्रीअर्हत् जगवान्ने अर्थे रत्नो उपर जडेलां सुवर्णनां तिलको कराव्यां. अन्यदा अष्टापद पर्वतनी उपर परिवार सहित जश्ने ते श्री वीरमतीए चोवीशे श्रीअरिहंत जगवान्नी स्नात्र पूर्वक पूजा करी. ते अर्हत् जगवान्नी प्रतिमाउंना ललाटमां रत्नजमित सुवर्णना तिलको लक्ष्मीवेलीना पुष्पनी जेम स्थापन कर्या.

आ पाठथी श्रीजिनेश्वरदेवना ललाटमां सुवर्णादिकनां तिलक चढाववानी प्रवृत्ति अति प्राचिन सिद्ध थाय ठे.

प्र०-१०७-साध्वीजी पुरुषोनी सज्जामां श्रीकल्पसूत्रनुं व्याख्यान करे ?

उ०-साध्वीने कल्पसूत्र सज्जामां वांचवानो सर्वथा निषेध ठे. श्री कल्पसूत्रनी टीकामां महोपाध्यायजी श्रीविनयविजयजी महाराजे लखेल ठे के:-

“ रात्रौ विहितकालग्रहणादिविधिना साधूनां वाचनं श्रवणं च साध्वीनां निशाथचूर्णायुक्तविधिना दिवापि तथा श्रीजनेश्वरनिर्जाप्यदक्षित्यधिकनवशत ९८० वर्षातिक्रमे मतांतरेण च त्रिनवतियुतनवशत ९९३ वर्षातिक्रमे ध्रुवसनन्दप्रसन्न पुत्रमरणस्य समाधिमाषातुमानंदपुरे सभा-

समक्षं समः । तत्सर्वं श्रीकल्पसूत्रं वाचयितुमारब्धं ततः प्रभृति चतुर्विधोऽपि संघः श्रवणेऽधिकारी वाचने तु विहितयोगानुष्ठानः साधुरेव ॥ ”

सारांशः—रात्रिमां करेल कालग्रहणनी विधिथी श्रीकल्पसूत्रने वांचवाना अधिकारी तो साधु महाराजज अने श्री निशीथचूर्णिमां कथन करेली विधिथी साध्वीउ दिवसमां पण सांजळवाने अधिकारी ठे. तथा जगवान् श्रीमहावीरस्वामिना मोक्ष पढी ६०० वर्षे मतां-तरे ६६३ वर्षे पुत्रमरणथी दुःखित ध्रुवसेन राजाने समाधि कर-वाने वरुनगरमां सत्ता समक्ष महोत्सव पूर्वक श्रीकल्पसूत्र वांचवानो आरंज कयों ते दिवसथी श्रीचतुर्विध संघ पण सांजळवाने अधि-कारी वांचवाने तो श्रीकल्पसूत्रना योगोद्बहन करेल साधु महाराजज अधिकारी ठे. अर्थात् साध्वी श्रीकल्पसूत्र सत्तामां वांचवाने अधि-कारी नथीज. तथा श्री कल्पसूत्रनी कीरणावली नामनी टीकामां श्रीधर्मसागरजी महोपाध्यायजीए पण कथन करेल ठे के:-

“ वांचनायां श्रवणे च केऽधिकारिण इत्याकाङ्क्षायां मुख्यतः साधवः साध्यव्याधिकारिणः, तत्रापि कालतो रात्रौ कृतोद्देशसंज्ञादेयोगानु-ष्ठानो वाचनोचितो वाचयति, तदितरे तु शृण्वन्ति, साध्वीश्रावणादि कारणे पुनर्निशीथचूर्ण्यद्युक्तविधिना दिवापि तयोरधिकारः । सम्प्रति तु श्रीबी निर्वाणादशीत्यधिकनवशत ९८० वर्षातिक्रमे क्वचिच्छ्रित्ति-नवशत ९९१ वर्षातिक्रमे ध्रुवसन्निवृत्त्य पुत्रमरणार्तस्य समाधिमाधातुमान-न्दपुरे सभासमक्षं समहोत्सवं श्रीकल्पसूत्रं वाचयितुमारब्धम्, अतः प्रभृति चतुर्विधसङ्घोप्यधिकारी श्रवणे, वांचनायां तूक्तलक्षणः साधुरेवेति ॥ ”

सारांशः—वांचवाने अने सांजळवाने अधिकारी कोण ? ए जा-णवानी इहामां मुख्यताथी साधुउ अने साध्वीउ अधिकारी, तेमां पण काळथी रात्रिए उद्देश समुद्देशादि योगानुष्ठान करेल वांचवाने योग्य साधु वांचे अने बीजाउ सांजळे. साध्वीने संजळाववाना का-

रणे श्रीनिशीथचूर्णिमां कहेल विधिची दिवसमां पण तेमनो साधु साध्वीउनो (साधुउने वांचवानो अने साध्वीउने सांजळवानो) अधिकार ठे. सांप्रतकाळे तो श्रीवीरजगवान्ना निर्वाणथी ९७० वर्षे कोइक पुस्तकमां ९९३ वर्षे पुत्रना मरणथी दुःखित ध्रुवसेन राजाने समाधि करवाने आनंदपुर (वरुनगर) मां सजा समक्ष महोत्सव पूर्वक श्रीकल्पसूत्र वांचवानो आरंज कर्यो ते दिवसथी लक्ष्मणे श्रीचतुर्विध संघ पण सांजळवाने अधिकारी ठे. वांचवाने तो प्रथम कहेल लक्षण (योगानुष्ठान) वाळो साधुज अधिकारी ठे.

आपे आपना गहनाज पूर्व पुरुषोना करेला ग्रंथोना आधारे साध्वीने सजामां श्रीकल्पसूत्र वांचवानो निषेध दर्शाव्यो. पण अन्य गहना करेला कोइ ग्रंथमां वर्णन ठे ?

साध्वी सजामां श्रीकल्पसूत्र न वांचे एम खरतर गहने मान्य श्री समयसुंदरजी उपाध्याये पण पोताना करेला समाचारी शतकनामा ग्रंथना पांचिमा प्रकाशमां उल्लेख करेल ठे के:-

“ ननु साध्वीभिर्दशाश्रुतस्कंधादिछेदग्रंथा वाच्यन्ते न वा ? उच्यते वाच्यन्ते स्वत एव परं न सभाप्रबन्धेन निषिद्धत्वात् स्वतो वाचनं तु संगतिमंगति यतस्तत्तपोवहनं तासां निर्दिष्टमस्ति, अन्यथा तत्तपोवहनमनर्थकं स्यात् अपि च अक्षेप्ति पवेयणीयमिति ता न भणन्ति अत एव स्वयं वाच्यते न वाचना ॐ पुण्यं तासाम् । इति साध्वीनां स्वतः कल्पसूत्रवाचनम् इति ॥ ८९ ॥ ”

सारांश:-दशाश्रुतस्कंधादि छेद शास्त्रो साध्वीउ वांचे के नही ? उत्तरमां जाणवुं के स्वयं पोते वांचे पण निषेध होवाथी सजामां वांचे नहि. साध्वीउने श्रीदशाश्रुतस्कंधादिशास्त्रोना योगोद्वहन करवानुं शास्त्रमां कहेल ठे तेथी स्वयं पोताने वांचवाने योग्य लागे ठे. स्वयं जो वांची न शके तो तेना योग निरर्थक थाय, तथा ‘ अक्षेप्ति

पवेयणीयं' आ पाठ साध्वीउं जणे नहीं आ कारणथोज तेमने सजामां वांचवानी आझा नथी स्वयं वांचे. आ हेतुथो श्री कल्पसूत्र साध्वीउंने स्वयं वाचवुं पण सजामां वांचवुं नहि इति ॥ ७९ ॥

प्रश्न—साध्वी सजामां ज्यारे कल्पसूत्र वांचे नहि त्यारे अन्य आचारांगादि शास्त्रोनुं व्याख्यान करुषोनी सजामां करी शके ?

उत्तर—साध्वी पुरुषोनी सजामां व्याख्यान न करी शके. सजामां कहेवाथी स्त्रीनी सजामां साध्वीए कल्पसूत्र न वांचवुं अर्थात् अन्य आचारांगादि शास्त्रो वांचवां.

पुरुषनी सन्मुख तो साध्वीने व्याख्यान वांचवानो सर्वथा निषेधज ठे. जो साध्वी पुरुषोनी सन्मुख व्याख्यान करे तो वारंवार तेमना मुख सामुं जोवुं पळे तेमने उद्देशीनेज कहेवामां आवे ते ब्रह्मचर्यने धारण करनारी साध्वीने योग्य संजवतुं नथी. तथा सर्व गह्णोने मान्य १४०० ग्रंथोना रचनार जगवान् श्री हरिजिज्जसूरीश्वरजी महाराजे श्रीसंबोधप्रकरणमां स्पष्टपणे उल्लेख करेल ठे के:-

“ केवलथीणं पुरओ, वक्त्राणं पुरिसअग्गओ अज्जा ।

कुर्वन्ति जत्थ मेरा, नडपेडकसंनिहा जाण ॥ ७२ ॥ ”

सारांश:-एकली स्त्रीउंनो आगळ साधु व्याख्यान करे अने पुरुषनी अगामी साध्वी व्याख्यान जे गह्णमां करे ते गह्णो मर्यादा नाटकीयाना टोळा जेवी जाणवी.

प्र०-१००-अपुनर्बंधक तथा सङ्कतबंधकमां जेद केटलो ?

उ०-जे जीव यथाप्रवृत्तिकरणे करीने मोहनोय कर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो क्षय करी ग्रंथीदेशने प्राप्त थयेल ठे हवे फरीथी उत्कृष्ट मोहनोय कर्मनी स्थिति बांधवानो नथी ते अपुनर्बंधक अने जे

जीव मोहनीय कर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो क्षय करो ग्रंथीदेशने प्राप्त थया पढी पण फरीथी एक वखत मोहनीय कर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो बंध करशे ते सकृत्बंधक कह्ये. द्वितीय पंचाशकनी टोकामां जगवान् श्री अजयदेवसूरीश्वरजी महाराजे कहेल ठे के:-

“यो यथा प्रवृत्तिकरणेन ग्रंथिप्रदेशमागतोऽभिन्नग्रंथिः सकृदेवोत्कृष्टां सागरोपमकोटीकोटीसप्ततिलक्षणां स्थितिं भन्त्स्यत्यसौ सकृद्वर्णक उच्यते । यस्तु तां तथैव क्षपयन् ग्रन्थिप्रदेशमागतः पुनर्न तां भन्त्स्यति भेत्स्यति च ग्रन्थि सोऽपुनर्वर्णक उच्यते । ”

जे जीव यथाप्रवृत्तिकरणे करीने मोहनीयकर्मनी उत्कृष्ट सीत्तेर कोमाकोमी सागरोपम स्थितिनो क्षय करी ग्रंथीदेशने प्राप्त थयेलो ठे अने फरीथी जे मोहनीय कर्मनी उत्कृष्टी स्थितिनो बंध करनार नथी तेमज जेणे ग्रंथीजेद कयों नथी पण करशे ते जीवने अपुनर्वर्णक जाणवो; अने जे जीव यथाप्रवृत्तिकरणे करीने मोहनीयकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो क्षय करी ग्रंथीदेशे प्राप्त थयो ठे पण फरीथी एक वखत मोहनीयकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो बंध करवा बाद तेनो नाश करी पुनः ग्रंथीदेशने प्राप्त करी ते ग्रंथोनो नाश करनार ठे ते जीवने सकृत्बंधक कहेवाय.

प्र०-१०९-प्रतिक्रमणमां व्रतानां अतिचारनी आलोचना करवानी ठे तो पढी जे श्रावकोए व्रतानो स्वीकारज नथी कयों तेउने प्रतिक्रमण शानुं ?

उ०-श्रीजिनेश्वरदेवे श्रावको माटे जे कार्यनो निषेध करेलो होय ते करवामां आठ्युं होय १, जे कायों श्रावको माटे अवश्य करवा फरमाव्या ठतां न कर्या होय २, श्रीत्रीतरागदेवना वचन उपर अश्रद्धा करी होय ३, तथा श्रीजिनदेवना सिद्धान्तथी विपरीत प्र-

રૂપણા કરી હોય ૪ તેની જ્ઞાતર શ્રાવકોને પ્રતિક્રમણ કરવા વંદિ-
તાઃ ત્રિમાં પરમઃ જ્ય શ્રીગણધરદેવોઽપરમાવેલ છે કે:-

“ પઠિસિક્ષણં કરણે, કિચ્છાણમક ણે અ પઠિક્ષમણં ।

અસ્સદ્દુણે ય તહા, વિવરીયપરુષણાઽય ॥ ૪૮ ॥ ”

જાવાર્થ:-શ્રાવકોને જે કાર્ય કરવાનો નિષેધ છે તે કરેલ હોય,
કરવા લાયક કાર્ય ન કરેલ હોય, જગવાનનાં વચનો ઉપર અશ્રદ્ધા
કરી હોય, તથા વિપરીત પ્રરૂપણા કરી હોય તેને માટે શ્રાવકે
અવશ્ય પ્રતિક્રમણ કરવું.

પ્રશ્ન-૧૧૦-શ્રી જક્તામરસ્તોત્રનાં કાવ્યો કેટલાં-ચુંવાલીસ કે
અરુતાલીસ ?

ઉત્તર-શ્રીમાન્ ગુણાકરસૂરિજી મહારાજે સંવત્ ૧૪૨૬ માં જક્તા-
મરસ્તોત્રની ચુંવાલીસ કાવ્યોની ટીકા રચેલી છે એટલે સંજવ છે કે
શ્રીજક્તામરસ્તોત્રના કર્તા શ્રીમાનતુંગસૂરિજી મહારાજાએ તે સ્તોત્રની
રચના ચુંવાલીસ શ્લોક પ્રમાણજ કરી હશે.

પ્રશ્ન-૧૧૧-શ્રી નવકારમંત્ર ચૌદપૂર્વના સારરૂપ છે એવો ઉલ્લેખ
કયા ગ્રંથમાં છે ?

ઉત્તર-શ્રીનવકારમંત્ર દ્વાદશાંગીનો સાર છે. ‘શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય’ નામના
ગ્રંથરત્નમાં પૂજ્ય શ્રીદેવેન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજાએ સ્પષ્ટપણે જણાવેલ
છે કે:-

“ મુનુંપિ બારસંગં, સ એવ મરણંમિ કીરે જમ્હા ।

અરહંતનમોક્ષારો, તમ્હા સો બારસંગત્થો ॥ ૧૪ ॥ ”

જાવાર્થ:-દ્વાદશાંગીને ઢોઠી મરણાંત અવસ્થામાં જે કારણથી
શ્રીઅરિહંત જગવાનને નમસ્કારરૂપ નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરીએ ઢોણ
તે કારણથી તે નવકારમંત્ર શ્રીદ્વાદશાંગીનો અર્થ અર્થાત્ સારજૂત છે.

प्र०-११५-आ अवसर्पिणीमां श्रीतीर्थनो व्यवहेद कया कया तीर्थकर जगवान्ना आंतरामां थयो ?

उ०-नवमा तीर्थपति श्रीसुविधिनाथ जगवान्थो आरंजो सो-
लमा श्री शान्तिनाथ प्रभु सुधीना सात आंतरामां साधु, साध्वी, श्रावक
अने श्राविका रूप श्रीतीर्थनो सर्वथा व्यवहेद थयो हतो. श्रीअरि-
हन्तपरमात्माना धर्मनी वात पण रहेवा पामी नहोती. श्रीप्रवचन-
सारोद्धारना उत्रीसमा द्वारमां उल्लेख करेल ठे के:-

“ पुरिमंतिमअद्वंदंतरेसु, तिथिस्स नत्थि बुच्छेओ ।

माज्झल्लएऽ सत्तसु, एत्तिपकालं तु बुच्छेओ ॥ ४३० ॥

चउभागं चउभागो, तिन्नि य चउभाग पलियचउभागो ।

तिन्नेव य चउभागा, चउत्थभागो य चउभागो ॥ ४३१ ॥ ”

सारांश:-प्रथमना आठ श्री तीर्थकरो तथा श्रीकुंथुनाथ जग-
वान्थी ठेला आठ श्रीतीर्थकर महाराजाजना आंतरामां तीर्थोनों
विहेद थयेल नथी. श्रीसुविधिनाथ जगवान्थी श्रीशान्तिनाथ जग-
वान् सुधीना मध्यना सात आंतरामां अगल कहेल काळ प्रमाणे
तीर्थनो व्यवहेद थयेल ठे. हवे ते काळ अनुक्रमे कहे ठे. पढ्योपमनो
चोथो जाग १, पढ्योपमनो चोथो जाग २, पढ्योपमना त्रण चोथा
जाग-पोणो पढ्योपम ३, पढ्योपम चतुर्थ जाग ४, पढ्योपमना त्रण
चतुर्थ जाग ५, पढ्योपम चतुर्थ जाग ६, पढ्योपम चतुर्थ जाग ७,
‘ससति शतक स्थानक’ नामा ग्रंथमां पण उल्लेख ठे के:-

“ इग इग तिगेग तिग इग, इगंस च इगार पलियचउभागे ।

विंतिन्ने इअ पलिय, सुविहाइसु सत्त तिथंते ॥ २१३ ॥ ”

सारांश:-पढ्योपमनो एक चतुर्थ जाग १, पढ्योपमनो चतुर्थ
जाग २, पढ्योपमना त्रण चतुर्थ जाग ३, पढ्योपमनो चतुर्थ जाग
४, पढ्योपमना त्रण चतुर्थ जाग ५, पढ्योपमनो चतुर्थ जाग ६,

પદ્યોપમનો ચતુર્થ જાગ ૭. સર્વ મહી પલ્યોપમના ૧૧ અગ્યાર ચતુર્થ જાગો એટલે પોણા ત્રણ પદ્યોપમ, અન્ય આચાર્યો આ સર્વ પદ્યોપમના ચોથા જાગના સ્થાનમાં પદ્યોપમજ કહે છે, તેમના મતથી અગ્યાર પદ્યોપમ શ્રીસુવિધિનાથ જગવાન્થી શ્રીશાંતિનાથ જગવાન્ સુધીના સાત આંતરામાં તીર્થ વ્યવહાર કાલ જાણવો. શ્રી સુવિધિનાથ જગવાન્થી શ્રીશાંતિનાથ સુધી સાત આંતરામાં તીર્થ-વ્યવહાર થયાનું જગવાન્ શ્રીજિનજડગણી ક્રમા શ્રમણ મહારાજે પણ વિશેષનવતિનામા ગ્રંથમાં વર્ણન કરેલ છે.

પ્ર૦-૧૧૩-પંચમ કાલમાં ગામો રમસાન સમાન થશે એમ શ્રી પાંચમા આરાની સજ્જાયમાં કહેલ છે તો એ વાત કોણે સૂત્રગ્રંથમાં કહી છે યા નહિ ? અને આ પાંચમા આરામાં કઈ કઈ વસ્તુની હાનિ સમજવી ?

૭૦-પાંચમા આરામાં ગામો રમસાન સમાન થશે, સમયે સમયે વર્ણાદિક દ્રવ્ય પર્યાયો, ઔષધિઊની શક્તિ, મનુષ્યાદિકનું આયુષ્ય, સંહનન, બુદ્ધિ, શારીરિકબલ તથા શ્રદ્ધાદિક સદ્ગુણોની હાનિ થશે. અને દુર્જિદ્ધ, રુમર આદિ ઉપદ્રવો વલતો વલત થશે. ‘શ્રીપંચકલ્પ-જાણ્યમાં’ પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રીસંઘદાસગણી ક્રમાશ્રમણ મહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ ભણિયં ચ દૂસમાએ, ગામા હોર્હિતિ તૂ મસાણસમા ।

હય સ્તેત્તુણા હાણી, કાલે વિ ઉ હોતિ સા હાણી ॥ ૩૩ ॥

સમએ સમએ ખંતા, પરિહાયંતે ઉ વણ્ણમાદીયા ।

દઘાદી પજ્જાયા, અહોરસં તત્તિયં ચેવ ॥ ૩૪ ॥

દૂસમઅણુભાવેણં, સાહુ જોગ્ગા ઉ દુલ્લભા સેત્તા ।

કાલે વિ ય દુલ્લભવલ્લા, અભિવલ્લણં હોતિ હમરા ય ॥ ૩૫ ॥

दसमअणुभावेण य, परिहाणी होति ओस बलानं ।
 तेणं मणुयाणंपि तु, आउगमेदिपारेहाणी ॥ ३६ ॥
 संघयणंपि य हायइ, ततो य हाणी य धितिबलस्स भवे ।
 विरियं सारीरबलं, तंपिय परिहायति य सत्तं ॥ ३७ ॥
 हायंति य सङ्खाओ, गहणे परियट्ठणे य मणुयाणं ।
 उच्छाहो उज्जोगो, अणालसत्तं च एगट्ठा ॥ ३८ ॥
 इय नाउं परिहाणिं, अणुगगहट्ठा य एस साहूणं ।
 निज्जुहणुकंपाए, दिट्ठंतेहि इमेहि तु ॥ ३९ ॥ ”

सारांशः—दूषम कालमां गामो शमसान तुल्य थरो, आ क्षेत्र गुण
 आश्रित हानि, काल आश्रित पण ते हानि होय. समये समये अनंता
 वर्ण गंध रस स्पर्शादि द्रव्यादिना पर्यायोनी हानि, दिवस अने रात्रि
 ठे ते प्रमाणेज रहेवाना, दूषम कालना प्रजावे साधुने योग्य क्षेत्रो
 दुर्लज, काले पण वारंवार दुर्जिहू अने उपद्रवो थवाना, दूषम
 कालना प्रजावे औषधना बलनी पण हानि, अने ते कारणथी
 मनुष्यनुं आयुष्य अने बुद्धि आदिनी पण हानि, संघयणी हानि
 अने तेथी धृतिबलनी हानि, आत्मबल, शरीरबल अने सत्त्वनी
 पण हानि, ज्ञानने ग्रहण करवामां अने परावर्त्तन करवामां हानि तथा
 श्रद्धानी पण हानि, उत्साह—उद्योग के अनालस कहो तेनी हानि
 एम काल प्रजावथी सर्व प्रकारनी हानि जाणीने साधुना अनुग्रहने
 अर्थे अनुकंपा करीने श्रुतकेवलो जगवान् श्रीजड्बाहुस्वामिण
 नवमा पूर्वमांथी उद्धार करी श्रीपंचकल्पनामा सूत्रनी रचना करी ठे

प्र०—११४—नवीन प्रसुत थयेल गाय आदिनुं दुध केटला
 दिवस न कल्पे ?

उ०—नवीन प्रसुत थयेल गायनुं दुध पांच दिवस, बकरीनुं
 आठ दिवस अने जैसनुं दस दिवस सुधी न कल्पे. ‘श्रीलघुप्रवचन-
 सारोद्धारमां’ कहेल ठे के:-

“ ગોણગમનિ.સીળં, સ્ત્રીરં પળ અડ દસ દિનાણુવરિ સુઝં । ”

સારાંશ:-ગાયનું દુધ પાંચ દિવસ પઢી, વકરીનું દુધ આઠ દિવસ પઢી અને જૈંસનું દુધ દશ દિવસ પઢી શુદ્ધ થાય અર્થાત્ કલ્પે.

પ્ર૦-૧૧૫-સાધુ સાધ્વીઠ માટે ગૌચરી આલોવવાનો વિધિ શાસ્ત્રમાં શો છે ?

ઉ૦-શ્રીગુરુ મહારાજની પાસે આવી સન્મુખ ડાઝા રહી કાઢા-પગ ઉપર કાંઠો અને જમણા હાથમાં મુહપત્તિ રાખી ડાઝા ડાઝા ક્રમા-શ્રમણ દર્શ દરિયાવહિનો આદેશ માગી દરિયાવહો કરી એક લો-ગસસ ‘ ચંદેસુ નિમ્મલયરા ’ સુધીનો કાયોત્સર્ગ કરી કાયોત્સર્ગમાં જે ક્રમે ગૌચરી લીધી હોય તેનું ચિંતવન કરી જે દોષો લાગેલ હોય તેને સંજાઢી કાયોત્સર્ગ પારી જે ક્રમે ગૌચરી લીધી હોય તે સર્વ ગુરુમહારાજને નિવેદન કરે. પઢી ગૌચરીમાં લાગેલા સૂક્ષ્મ દોષને આલોવવાને અર્થે ‘ ગોચરચરિઆપ ’ નો પાઠ કહી તસ્સ ઉત્તરી૦ અન્નત્થ૦ કહી કાયોત્સર્ગ કરી તેમાં ‘ અહો જિણેહિં અસાવજ્ઞા ’ ગાથાનું ચિંતવન કરી કાયોત્સર્ગ પારી લોગસસ કહે. શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનના પ્રથમ ઉદ્દેશામાં કહેલ છે કે:-

“ ધિણાણં પવિસિત્તા, સગાસે ગુરુણો મુણી ।

દારિયાવહિયમા નાય, આગઓ અ પહિન્નમે ॥ ૮૮ ॥

આમ્હો ત્તાણ નીસેસં, અહઆરં જહક્કમે ।

ગમણાગમણે ચેવ, અત્તપાણે વ સંજણ ॥ ૮૯ ॥

ડડડ ત્તો અણુધિગ્ગો, અવાવેલ્લરેજ ચેઅસા ।

આલોણ દહસગાસ, જં જહાગહિઅં ભવે ॥ ૯૦ ॥

ન સન્મમાલા અં હુજ્ઞા, પુધિં પચ્છા વ જં પહં ।

પુણો પહિન્નમે તસ્સ, વોસટ્ઠી ચિંતણ હમં ॥ ૯૧ ॥

અહો જિણેહિં અસાવજ્ઞા, વિત્તી સાહૂણ દેસિઆ ।

વલ્લસાહણદેવસ્સ, સાદેહસ્સ ધારણા ॥ ૯૨ ॥

સારાંશ:-સાધુ નિસીદ્ધિ પૂર્વક નમો સ્વમાસમણાણં કહી ઉપા-
શ્રયમાં પ્રવેશ કરી શ્રીગુરુમહારાજની પાસે આવી રૂંચિયાવદી કરી
ગુરુની પાસે કાયોત્સર્ગ કરે ॥ કાઠસ્સગમાં જે ક્રમે ગયા, આવ્યા, ગૌ-
ચરી લીધી તેમાં જે અતિચાર લાગ્યા તે સંપૂર્ણ અતિચારોનું સ્મરણ
કરે ॥ વિધિ પૂર્વક કાયોત્સર્ગ પાઠોને સરલ બુદ્ધિમાન્ ઉદ્દેગ રહિત
અવ્યાક્તિષ્ઠ ચિત્તે કરી શ્રીગુરુ મહારાજની સમક્ષ અશનાદિ આહાર જે
પ્રકારે લીધો હોય તે નિવેદન કરે ॥ અનાજોગથી અથવા વિસ્મરણથી
પુરઃકર્મ અથવા પશ્ચાત્કર્મ સૂક્ષ્મ અતિચારોનું સમ્યક્ આલોચન થયેલ
ન હોય તેનું પ્રતિક્રમણ કરવાને અર્થે ‘હ્તામિ પન્નિક્કમિઝં ગોયર-
ચરિઆણ્ ।’ નો પાઠ કહી કાયોત્સર્ગ કરે ॥ કાયોત્સર્ગમાં ‘અહો’
આશ્ચર્ય ઠે કે શ્રી જિનેશ્વરજ્ઞગવાને સમ્યક્ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રના
સાધનચૂત સાધુના શરીરને ધારણ કરવા સાધુઝંની અસાવધ વૃત્તિ
કહી ઠે. આ ગાથાનું સ્મરણ કરી ‘નમો અરિહંતાણં’ કહી કાયોત્સર્ગ
પારી ‘લોગસ્સુજ્જોશ્ચગરે’ કહે.

પ્ર૦-૧૧૬-કાચા પાણીમાં ગોઠ, ટાંક, સાકર આદિ નાખવાથી
પ્રાસુક-અચિત્ત થયેલા પાણીનો કાલ કેટલો સમજવો ?

ઉ૦-કાચા પાણીમાં ગોઠ, ટાંક, સાકર વિગેરેના પદાર્થો વર્ણ
ગંધ, રસ અને સ્પર્શના થયેલ પરિવર્તનના પ્રજ્ઞાવથી તે પ્રાસુક થયેલા
પાણીનો કાલ ચોમાસામાં ત્રણ પ્રહર, શિયાળામાં ચાર પ્રહર અને
ઝનાલામાં પાંચ પ્રહરનો જાણવો. શ્રીલઘુપ્રબચનસારોચારમાં કહેલ
ઠે કે:-

“ તિચ્છઉપ્પણજામ, ઉસિણનીરસ્સ ।

વાસાહસુ તમ્માણં, પાસુજલસ્સાવિ એમેવ ॥ ૮૬ ॥ ”

સારાંશ:-ઝણ પાણીનો કાલ વર્ષા ઋતુમાં ત્રણ પ્રહર, શીયાળામાં

ચાર પહોર અને ડનાડામાં પાંચ પહોરનો જાણવો. પ્રાસુક (ફાસુ) જલનો પણ કાઢ ડના પાણીના જેટલોજ જાણવો. ફાસુ પાણી કોને કહેવું ? ઉત્તર—શ્રીલદુપ્રવચનસારોદ્ધારમાં કહ્યું છે કે:—

“ વજ્રસંગંધપજ્જવ-મેયવિમિસ્સં ચુ હવહ ફાસુજલં ।

સક્કરગુહલ્લંકારે, વત્થુવિમેદ્દિ પરિણમિયં ॥ ૯૫ ॥ ”

સારાંશ:—વર્ણ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ, પર્યાયના જેદથી નિશ્ચય ફાસુ જલ થાય, તે વર્ણાદિ પર્યાયોનો જેદ સાકર, ગોઠ, લાંકુ આદિ વસ્તુના જેદે કરીને પરિણત થવાથી થાય છે.

પ્ર-૧૧૭—શ્રીજિનર્વિંવની દૃષ્ટિ દ્વારના કયા જાગમાં રાખવી ?

ઉ-બારસાલના આઠ જાગ કરતાં ઉપરનો જે સાતમો જાગ આવે તેના પાઠા આઠ જાગ કરવા તેમાં ઉપરનો જે સાતમો જાગ આવે તે જાગમાં દૃષ્ટિ રાખવી. જેમકે ચાર હાથની બારસાલ છે તેના આઠ જાગ કરતાં અર્ધો હાથ આવે તેના આઠ જાગ કરતાં દોઢ અંગુલ આવે તો હવે નીચેના ઠ જાગના અર્ધ હાથ અને દોઢ અંગુલના હીસાએ ત્રણ હાથ અને નવ અંગુલ થાય તેમાં જો દૃષ્ટિ આવે તો તે અધોદૃષ્ટિ સમજવી અને ઉપરનો અર્ધ હાથ અને દોઢ અંગુલમાં દૃષ્ટિ આવે તો તે ઉર્ધ્વદૃષ્ટિ સમજવી તેથી ઉપર તથા નીચેનો જાગ ઠોળી વચલા સાતમા જાગના દોઢ અંગુલમાં દૃષ્ટિ આવે તે સમદૃષ્ટિ હોવાથી વચલા જાગમાંજ શ્રીવીતરાગ દેવની દૃષ્ટિ રાખવી. પરમ જૈન ઠકુર ફેરુ કૃત વાસ્તુશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:—

“ સાસણસુર સત્તમ, સત્તમસત્તમિ વીયરાયસસ । ”

સારાંશ:—શ્રીજિનશાસનના અધિષ્ઠાયક દેવદેવીની દૃષ્ટિ બાર-શાલના દશ જાગ કરીએ તેના સાતમા જાગમાં આવે. શ્રીવીતરાગ-જગવાનની દૃષ્ટિ બારશાલના આઠ જાગ કરીએ તેમાં જે ઉપરનો

સાતમો જાગ તેના પાઠા આઠ જાગ કરીએ તેમાં જે ઉપરનો સાતમો જાગ તે સ્થાનમાં રાખવી.

પ્ર૦-૧૧૬-શ્રીમેઘકુમારની માતા ધારિણીદેવીને પુત્ર કેટલા ?

ઉ૦-શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રમાં શ્રીમેઘકુમારની દીકા અવસરે તેમની માતાજીને એકજ પુત્ર જણાવેલ છે અને શ્રીઅનુત્તરોપપાતિકસૂત્રમાં મહારાજા શ્રેણિકની રાણી ધારિણીદેવીને ૧ જાણી, ૨ મયાણી, ૩ ઉવયાણી, ૪ પુરુષસેન, ૫ વારિસેન, ૬ દીહદંત અને ૭ લઘુદંત આ નામના સાત પુત્રો કહેલા છે, પરંતુ શ્રીમેઘકુમારની માતા ધારિણીદેવી અને જાણિ, મયાણિ આદિ સાત પુત્રોની માતા ધારિણી જિન્ન જિન્ન હોવાનો સંજવ છે કારણ શ્રી શ્રેણીક મહારાજાને ઘણી રાણીઠી હોવાથી એકજ નામની બે રાણીઓ હોય તેમાં વિરોધ નથી જણાતો અથવા શ્રીમેઘકુમારની દીકા પઠી પણ બીજા પુત્રો થયા હોય એમ માનવામાં પણ બાધક નથી લાગતો પઠી તત્ત્વ તો તત્ત્વજ્ઞાની મહાપુરુષો જાણે.

પ્ર૦-૧૧૭-અજવ્ય આત્માઠને કઈ કઈ વસ્તુઠની પ્રાપ્તિ ન થાય.

ઉ૦-અભવ્ય આત્માઠ ઇંદ્ર, અનુત્તર વિમાનના દેવ, શિલાકા પુરુષ અને નારદ ન થાય. તેઠ કેવલજ્ઞાની તથા ગણધરદેવના હસ્તે દીકા ન પામે. તેઠને શ્રીતીર્થંકર મહારાજાએ આપેલ સાંવત્સરિક-દાનની પ્રાપ્તિ પણ ન થાય. તે આત્માઠ પ્રવચનઅધિષ્ઠાયક દેવ દેવી, લોકાંતિક દેવના સ્વામી, ત્રાયલિંશકદેવ, પરમાધાર્મિકદેવ અને યુગલિકમનુષ્યપણું આદિ ઘણી ઘણી વસ્તુઠને પ્રાપ્ત ન કરે શ્રીસંબોધ-પ્રકરણમાં જગવાન શ્રીહરિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મહારાજા કહે છે કે:-

“ જહ અભયિયજોવેહિં, ન ફાસિયા એવમાઈયા ખાવા ।

ઈંદંતમનુત્તરસુર-સિલાયપુરિસનવનારયત્તં ચ ॥ ૨૯૦ ॥

કેવલિગણહરહત્થે, પવજ્ઞા તિથ્યબચ્છરં દાર્ણ ।

પવયણસુરીસુરત્તં, લોગંતિથદેવસામિત્તં ॥ ૨૯૧ ॥

तायत्तोस रत्तं, परमा म्मियजुयलमणुयत्तं ।
 संभिन्नोय तह, पुवधराहारयपुलायत्तं ॥ २९२ ॥
 महनाणाह लब्धी, उपत्तदानं समाधिमरणत्तं ।
 चारणदुग्गमहुसप्पिय-स्त्रीरासवास्त्रीणठाणं वा ॥ २९२ ॥
 तित्थय तित्थपडिमा-तणुपरिभोगाहकारणे वि पुणो ।
 पुववाहभावमवि, अभवजोवि नो पत्तं ॥ २९४ ॥
 चउदस रयण णवि, पत्तं न पुणो विजाणसाभित्तं ।
 समर नाणसंजम-तवाह भावा न भावदुगे ॥ २९५ ॥
 अणभवजुत्ता भत्ती, जिणाण साहम्मियाण वच्छलं ।
 नय साहेह अभवो, संविग्गत्तं च तप्पक्खं ॥ २९६ ॥
 जिणजणयजणणी जाया, जिणमिक्खादायगा जुगपणाणा ।
 आयारेयपयाह दुग्गं, परमत्थगुणइडमपत्तं ॥ २९७ ॥

सारांशः-अज्ञव्य जीव आ दर्शावेल जावोने प्राप्त यतो नथी,
 इंद्रपणुं, अनुत्तर विमानना देवपणुं, शिलाका पुरुषपणुं, नव नारदपणुं, श्री
 केवलज्ञानी तथा श्रीगणधरदेवना हाथे दीक्षा, श्रीतीर्थकर महाराजाए
 आपेल वार्षिक दान, श्रीप्रवचनना अधिष्ठायक देव देशोपणुं, त्रैकांतिक
 देवना स्वामीपणुं, त्रायत्रिंशक देवपणुं, परमाधार्मिक देवपणुं, युगलिक-
 मनुष्यपणुं, संजिन्नश्रोतलब्धि, पूर्वधरलब्धि, आहारकलब्धि, पुलाक-
 लब्धि, मतिज्ञानादिलब्धि, सुपात्रमां दान, समाधिमरण, जंघाचारणल-
 ब्धि, विद्याचारणलब्धि, मधुराश्रवलब्धि, घृताश्रवलब्धि, क्षीराश्रवलब्धि
 अक्षिणमाहनसीलब्धि, श्रीतीर्थकर महाराजना तथा श्रीतीर्थकर
 महाराजनी प्रतिमाना परिजोगमां आवे एवुं पृथिवीकायादिकरणुं आ
 सर्व जावोने कहो पण अज्ञव्य जीवो प्राप्त यतो नथी. चक्रवर्त्तिनाचौद
 रत्नपणुं, विमाननुं स्वामिपणुं, सम्यक्त्व, ज्ञान, चारित्र अने सम्यक् तप
 आदि जावो, उपशमिक जाव, क्षायिकजाव, अनुज्ञवयुक्त श्रीजि-
 नेश्वरदेवनो जक्ति, स्वाधर्मिकवात्सल्य आ जावोने अज्ञव्य आत्मा न

साधे. संविग्रपणुं, संविग्रपक्षीपणुं, श्रीजिनेश्वर जगवान्ना पिता, माता, स्त्री, श्रीजिनेश्वर जगवान्ने जिह्वादाता, युगप्रधान, परमार्थ गुणे करीने युक्त श्रीआचार्यादि दश पद आदि जावोने अजव्य जीवो कदापि प्राप्त भता नथी.

प्र०-१२०-मोटा रोगो कया कया ?

उ०-श्वास १, खांसी २, ज्वर आदि सोळ मोटा रोगो ठे. श्री विपाकसूत्रना प्रथम अध्ययनमा कहुं ठे के:-

“ सास १ कासे २ जरे ३ दाहे ४ कुच्छिसूले ५ भगंदरे ।

अरिसा ७ अजीर ८ दिहो ९ मुद्धसूले १० अकारण ११ ॥ १ ॥

अच्छिवेयणा १२ कन्नवेयणा १३ कंठ १४ उदरे १५ कोठे १६ ॥ ”

सारांस:-१ श्वास, २ खांसी, ४ ज्वर, ४ दाह, ५ कुक्षिशूल, ६ जगंदर, ७ अलस, ८ अजीर्ण, ९ दृष्टिशूल, १० मस्तकशूल, ११ अरुचि, १२ अक्षिवेदना, १३ कानवेदना, १४ खाज, १५ जलोदर अने १६ कोठ. आ सोळ रोगो मोटा ठे.

प्र०-१२१-आ अवसर्पिणी कालमां थयेला नवे वासुदेवोनुं शारीरिक बल सरखुंज होय के केम ?

उ०-अवसर्पिणीकालमां वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, संस्थान, शक्ति आदि हीन हीनज आय, एटले नवे वासुदेवोनुं शारीरिकबल घटतुंज होय. कलिकालसर्वज्ञ जगवान् श्री हेमचंद्रसूरीश्वरजो महाराजा त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्रमा कहे ठे के:-

“ तां भुजाग्रे दधौ विष्णु-राद्यो मूर्ध्नि द्वितीयकः ।

कंठे तृतीयस्तुथे-स्तूरः स्थले पंचमो हृदि ॥ ६१ ॥

षष्ठः कट्यां षडधिक-स्तूर्वोराजानु चाष्टमः

चतुरंगुलमन्योऽव-सर्पिण्यां ते पतद्बलाः ॥ ६२ ॥ ”

सारांस:-प्रथम वासुदेवे कोटिशिला स्वभुजाप्रसुधो उं बी उगानी,

बीजाए एज कोटीशिला पोताना मस्तक सुधी, बीजाए कंठसुधी,
चोथाए उरस्थलसुधी, पांचमए नात्रिसुधी, ढट्टाए कटिजागसुधी,
सातमाए स्नायुसुधी, आठमाए जानुसुधी अने नवमाए एज को-
टिशिला जमीनथी मात्र चारज अंगुल उंची करी. कारण अवस-
र्पिणीमां तेउ हीन हीन बलवाळा होय ठे.

प्र०-१३२-श्रीशान्तिनाथस्वामिनी माताए केठलां स्वप्नो जोया ?

उ०-श्रीशान्तिनाथस्वामिनी माताए चौद स्वप्नो जोयां पण ते
बे वखत जोयां, एक वखत तो श्रीतीर्थकरपणाने सूचवनारां अने
बीजी वखत चक्रवर्तिपणाने सूचवनारां जोयां. आचार्यजगवान् श्री
धनेश्वरसूरीश्वरजी शत्रुंजयमहात्म्यना आठमा सर्गमां लखे ठे के:-

“ बभूव भारते क्षेत्रे, पुरे गजपुरे वरे ।

जितविश्वविश्वसेनो, विश्वसेनो महीधवः ॥ ७३ ॥

अचिरा नाम तत्पत्नी, शीललीलासमुज्ज्वला ।

सा द्विश्चतुर्दश स्वप्नान्, निशाशेषे व्यलोकयत् ॥ ७४ ॥

सर्वार्थसिद्धितः स्वामी, मासे भाद्रपदेऽसितौ ।

सप्तम्यां च भरण्यां भे, तस्याः कुक्षाववातरत् ॥ ७५ ॥

द्विस्वप्नदर्शनादर्ह-चक्रिजन्ममुनिश्चया ।

रत्नगर्भेव सा गर्भे, बभार शुभदोहदा ॥ ७६ ॥ ”

सारांशः-जरतक्षेत्रने विषे श्रेष्ठ गजपुर नामा नगरमां संपूर्ण जग-
तना सैन्यने जितनार विश्वसेन नामा राजा थया. तेमनी शीललीलाए
करीने उज्ज्वल अचिरा नामा राणी ते राणीए पणवली रात्रिने विषे बे
वार चउद स्वप्नो जोयां. श्रीशान्तिनाथस्वामी सर्वार्थसिद्धि नामा विमानथी
चक्रीने जाडवा (गुजराती श्रावण) वदी सातमनी रात्रिए जरणी नामा
नक्षत्रे श्रीअचिरा मातानी कुक्षीने विषे उत्पन्न थया. बे वार चउद
स्वप्नोना देखवाथी श्रीतीर्थकर महाराजा तथा चक्रवर्तिना जन्मनो

નિશ્ચયવાળી અને શુજદોહલાવાલી શ્રીશ્ચિરા માતાએ રત્નોને પૃથ્વી જેમ ધારણ કરે તેમ રત્નસમાન ગર્જને ધારણ કર્યો.

પ્ર૦-૧૨૩-તિવિહાર ઉપવાસમાં પાણહાર પૌરુષી આદિ કરવામાં આવે છે તેમ પાણહાર નવકારસી પણ થાય या નહિ ?

ઉ૦-પાણહાર નવકારસી થાય. શ્રીપ્રત્યાશ્વાનપ્રાણ્યની શ્વ-ચૂરીમાં 'પાણહાર નમુકારસહિયં' આ પ્રમાણે સ્પષ્ટ પાઠ છે.

પ્ર૦-૧૨૪-શ્રીબ્રાહ્મીજી અને શ્રીસુંદરીજી આ બન્ને મહાસતીંડું કુંવારિકા હતી या વિવાહિતા ?

ઉ૦-શ્રી આવશ્યકસૂત્રની ટીકામાં પૂજ્યપાદ શ્રીમલ્લયગિરિજી મહારાજા લખે છે કે-શ્રીજરતજીની જગિની શ્રીબ્રાહ્મીજીનો વિવાહ શ્રીબાહુબલીજીસાથે અને શ્રીબાહુબલીજીની બ્હેન સુંદરીજીનો વિવાહ શ્રીજરતમહારાજાની સાથે શ્રીશ્વષ્ટકદેવ જગવાને યુગલિકથર્મ નિવારણ કરવાને અર્થે વિપરીતપણે કર્યો છે.

પ્ર૦-૧૨૫-મનુષ્યલોકની બહાર કઈ કઈ વસ્તુ ન હોય ?

ઉ૦-નદી, ડહ, મેઘનો ગર્જારવ, બાદરશ્વમિ, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ આદિ ઉત્તમ પુરુષો, મનુષ્યનું જન્મ અને મરણ તેમજ રાત્રિ, દિવસ, પક્ષ, માસાદિરૂપ કાલ આદિ વસ્તુ ઉ મનુષ્યલોકની બહાર ન હોય. ક્ષેત્રસમાસ પ્રકરણમાં પૂજ્ય શ્રીરત્નશેખર ટ્રિજી મહારાજ કહે છે કે:-

“ નહદહઘ્વણથણિય ગણિ-જેગાહ નરજમ્મમ પાતાલા. ।

પણ્યાલલક્ષ્ણજોયણ-નરશિવં મુતુ નો પુરબો ॥ ૨૫૬ ॥ ”

સારાંશ:-પોસતાલીસ લાલ્લ યોજન મનુષ્ય ક્ષેત્રને ઢોની આગ-લના ઘીપ સમુદ્રમાં નદી, ડહ, મેઘ ગર્જારવ, શ્વમિ, શ્રીતીર્થકરાદિ-ઉત્તમ પુરુષો, મનુષ્યનો જન્મ, મનુષ્યનું મરણ અને કાલાદિ હોય નહિ. ॥ ૨૫૬ ॥

પ્ર૦-૧૨૬-છાદશાંગીરૂપ પ્રવચનના પ્રણેતા, સકલ પ્રજ્ઞાપનીય-જાવપરિજ્ઞાયુક્ત અને સર્વજ્ઞસદૃશ એવા શ્રીગૌતમસ્વામિજી મહારાજા પ્રશ્નો પૂઠે એનો હેતુ શો ?

ઉ૦-પોતાના પ્રરૂપેલા પદાર્થો યથાસ્થિત છે એવી પોતાના શિષ્યોને પ્રતીતિ કરાવવાને અર્થે જગવાન્ શ્રીગૌતમસ્વામિજી પરમગુરુ શ્રી મહાવીરસ્વામિજીને પ્રશ્નો પૂઠે, અથવા શ્રીગૌતમસ્વામિજીના પ્રશ્ન અને પરમગુરુ શ્રીમહાવીરસ્વામિજીના ઉત્તરરૂપે રચના કરી છે.

શ્રીનંદીસૂત્રની ટીકામાં ચૌદસો ગ્રંથરત્નોના રચયિતા જગવાન્ શ્રીહરિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ કહેલ છે કે:-

“ ગૌતમોઽપિ સૂત્રતઃ પ્રવચનપ્રણેતૃત્વાન્નતુર્દશપૂર્વધરત્વાત્ સકલપ્રજ્ઞા-પનીયભાવપરિજ્ઞાનૃક્તત્વાત્સર્વજ્ઞકલ્પ એવ ઉત્તં ચ

‘ સંખ્યાતીતેવિ ભવે, સાઙ્ગ જં વા પુરો ઉ ઇચ્છજ્ઞા ।

ન ચ ણં અણાસેસી, િયાણઙ્ગ એસ છઉમત્થો ॥ ૧ ॥ ’

અતઃ કિમર્થં પૃચ્છતિ અત્રોચ્યતે કુતશ્ચિદ્ભિપ્રાયાન્ જાનાન એવ સ્વશિષ્યેભ્યો વા પ્રરૂપ્ય તત્ત્વપ્રત્યયનિમિત્તં સૂત્ર રચનાકલ્પતો વેતિ ન દોષઃ । ”

સારાંશઃ-સૂત્રથી પ્રવચનના પ્રણેતા ચતુદપૂર્વધર સંપૂર્ણ પ્રજ્ઞાપ-નીય જાવોના જાણ હોવાથી શ્રીગૌતમસ્વામિજી મહારાજ સર્વજ્ઞ સદૃશજ છે. કહ્યું છે કે-અસંખ્યાતા જવોને અથવા બીજો જે પૂઠે તેને કથન કરે પણ અતિશય જ્ઞાનથી રહિત હોય તે ન જાણે કે આ ઠ-દ્મસ્થ છે. આવા જ્ઞાની શ્રીગૌતમસ્વામિજી મહારાજ પ્રશ્નો શા માટે પૂઠે ? અત્ર ઉત્તર ક્યાંકથી અગ્નિપ્રાયોને જાણીને અથવા પોતાના શિષ્યોને પ્રરૂપણા કરી તેની પ્રતીતિ કરાવવાને અર્થે અથવા શ્રી ગૌતમસ્વામિજીના પ્રશ્ન અને જગવાન્ શ્રી મહાવીરસ્વામિજીના

उत्तर रूप सूत्ररचनानो कल्प होवाथी ते प्रमाणे प्रश्नोत्तररूप रचना करेली ठे तेथी दोष नथी.

प्र०-१२७-‘जंकारारावसारा’ थी लइने ‘देहि मे देवि सारम्’ सुधीनां त्रण पदो सघळा एकत्रित अइने उंचा स्वरथी बोले ठे तेनुं कारण शुं ?

उ०-‘जंकारारावसारा’ थी आरंजीने ‘देहि मे देवि ! सारम्’ पर्यंतनां त्रण पदो पाक्षिक, चातुर्मासिक अने सांवत्सरिक प्रतिक्रमणमां दरेके एकसाथे उंचा स्वरे बोळतां ते पदो मंत्ररूप होवाथी कुड नीच मिथ्यादृष्टिदेव उपडव करवामाटे वस्तीमां आवेल होय तो जागी जाय, ए कारणे परंपराथी ते प्रमाणे बोलाय ठे. पंक्तिप्रवर-श्री वीरविजयजीए स्वकृतप्रश्नोत्तरचिंतामणिमां खुलासो करेख ठे के:-

“जंकारारावसारा देमा देहि मे देवि ! सारमित्यन्तं यावत्पक्षिकादिषु त्रिषु प्रतिक्रमणे उच्चैस्तरस्वरेण शिष्यादिकैः समभैरवैरुक्तव्यमिति परंपरया दृश्यते श्रूयते च, तद्रहस्यं त्वयं-यदि कश्चित् मिथ्यादृष्टेर्व्यंतः साध्यादेकाग्रप्रवृत्तं शिष्यामिति बुद्ध्या ब्रह्मतौ स्थितः प्राग्, अत्रान्तरे ‘जंकारारावसारा’ इत्यादिकं महाकृष्णप्रणोतमक्षरानुयोगं श्राद्धैरुच्चैःस्वरेण उच्यमानं निःस्पृहात्तदाद् भयभ्रांतो हि स च व्यन्तरस्तस्मात्स्थानकात् स्रष्टिति नष्टाऽन्यत्र ब्रजेत्, तेन हेतुना प्रागुक्तप्रकारेण पठितव्यमिति वृद्धाः । इत्यमस्मिन् बुद्ध्यामन्तिकं यथा मया श्रुतं तथाऽत्र निवेदितं जंकारारावसारेत्यत्र भ्रमरवद्व्याप्त्यर्थोऽस्ति तदुत्कर्षहेत्वाद्भ्रैतान्तरव्यं नैव श्लोकश्च उच्यमानः ॥ ४६ ॥ ”

सारांशः-‘जंकारारावसारा’ इत्यादिथी ‘देहि मे देवि सारं’ इत्यंत सुधी पाक्षिक, चातुर्मासिक अने संवत्सरीना प्रतिक्रमणोने विये सर्व शिष्यादिकोए उंचे स्वरे बोळवुं जोइए ठे एम परंपराथी देखीए ठीए अने सांजळीए ठीए. तेनुं रहस्य ए ठे के साधु आदिने उप-

डव करीश एवी बुद्धिथी प्रथम वसतिमां कदाचित् कोइ मिथ्या-
दृष्टि व्यंतरदेव रहेल होय आ अवसरे ' जंकारारावसारा ' इत्यादिक
महापुरुष प्रणीत अक्षरानुयोगने उंचा स्वरे करीने श्रावको बोले ते
सांजळी अकस्मात् जयत्रांत थइ ते व्यंतरदेव ते स्थानथी जलदीथी
नाशी बीजे स्थाने चाह्यो जाय ते हेतुथी प्रथम कहेल उंचा स्वरे
बोलवानी रीतिथी बोलवुं एम वृद्ध पुरुषो कहे ठे. अमारा गुरुमहा-
राज पासेथी आ प्रमाणे जेम में सांजळ्युं ठे तेम कहुं. ' जंकाराराव-
सारा ' आ ठेकाणे त्रमरना समूहना शब्दनुं वर्णन ठे ते उत्कर्षनो
हेतु होवाथी आटला सुधीज गुरुए बोलवुं पण चारे श्लोको न बोलवा.

प्र०-१२७-श्रीकृष्णमहाराजाना जवो केटला ?

उ०-प्रथम जव श्रीकृष्णमहाराजनो, बीजो नारकीनो, त्रीजो
मनुष्यनो जव पामीने तेमां तीर्थकर नामकर्मने निकाचित करी चोथो
वैमानिकदेवनो जव अने पांचमे जवे श्री अमम नामना बारमा तीर्थ-
कर थशे एटले तेज जवमां मोक्षे जशे:

जगवान् श्री संघदास गणी महाराजे श्रीवसुदेवहिंकीमां कहुं ठे के:-

“ कन्हा तइयाए पुढवीए उवटिता इहेव भारहे वासे सयदुवारे नयरे
जियसत्तुस्स रत्तो पुत्तताए उववज्जिऊण पत्तमंडलिअ भावो पवळ्ळ पडिबज्जिअ
तित्थयरनामकर्म समुज्जणित्ता बंभलोए कप्पे दससागरोवमाऊ होऊण
तओ बुओ बारसमो अममो नाम अरहा भविस्ससि । ”

सारांश:-श्रीकृष्ण महाराजा त्रीजो नारकीमांथी नोकळो आज
जरतहेत्रमां शतडुवार नामा नगरमां जितशत्रु राजाना पुत्रपणे उत्पन्न
थइने मंरुलिक जावने पामी दीक्षा अंगीकार करी श्रीतीर्थकर नाम-
कर्म उपार्जन करी ब्रह्म देवलोकमां दश सागरोपमना आयुष्यवाळा
थइ त्यांथी चवीने बारमा अमम नामा तीर्थकर थशे. तथा श्रीरत्न-
संचय ' नामा प्रथमां पण कहुं ठे के:-

“ નિરયાઓ ન જાંબાં દેવો, હોઝળ પંચમે કળ્પે । ”

આ ગાથા તથા શ્રી કર્મપ્રકૃતિની ટીકામાં પણ પાંચ જવ છે—આ બધે પાઠો ૫૨ મા પ્રશ્નમાં આવી ગયેલા છે. તેથી અહીં લખવામાં આવેલ નથી. શ્રીઅંતગરુદશાંગસૂત્રમાં પણ જવ પણ કહેલા છે.

પ્ર૦-૧૧૯—દેવતાઓ અવધિજ્ઞાનથી કર્મપુદ્ગલોને દેશે ?

ઉ૦—અનુત્તરવિમાનના પાતા અને ઉપયોગવાલા દેવતાઓ અવધિજ્ઞાનથી કર્મપુદ્ગલોને જાણે અને દેશે પરંતુ પ્રવેય સુધીના દેવતાઓ તો ન જાણ કે ન દેશે. આહારના પુદ્ગલો બાદર છે તેને પણ જ્યારે ન દેશે અને ન જાણે તો પછી કર્મપુદ્ગલો તેના કરતાં સૂક્ષ્મ છે તેને કેવી રીતે દેશે અને જાણે? આહારના પુદ્ગલો વ્યંતર, જવનપતિ, જ્યોતિષી અને મિથ્યાદૃષ્ટિ વૈમાનિકદેવ ન જાણે ન દેશે. સમ્યગ્દૃષ્ટિ વૈમાનિકદેવ જાણે અને દેશે. મતાંતરથી વ્યંતરના દેવોથી આરંજી નવમા પ્રવેયક સુધીના દેવો ન દેશે અને ન જાણે. મલધારગાંધીય-શ્રીમાન્ ચંડસૂરીશ્વરજી કૃત સંગ્રહણી સૂત્રની ‘ઓયાહારા સર્વે’ ની ટીકામાં શ્રી દેવજઙ્ગસૂરીશ્વરજી મહારાજે કહ્યું છે કે:—

“દેવાનાં પ્રનસા પિ કલ્પિતાઃ શુભાઃ પુદ્ગલાઃ સર્વેણેવ કાયેના નારતયા પિ ણિમન્તિ નારકાઃ ત્વશુભાઃ ઇતિ, તાંઆહાર્યમાણપુદ્ગલાન્ વિશુદ્ધાવધિ-ચક્ષુર્ભાવાદનુત્તરસુરા એવ જાનન્તિ પદ્યન્તિ ન પુનર્નારકપ્રવેયકાન્તદેવાઃ ।”

સારાંશ:—દેવતાઓને મને કરીને પરિકલ્પિત શુભ પુદ્ગલો સંપૂર્ણ કાયાપ કરીને આહારપણે પરિણમન થાય છે અને નારકીઓને અશુભ પુદ્ગલો પરિણમન થાય છે. નિર્મલ અવધિ જ્ઞાન રૂપી ચક્ષુ હોવાથી અનુત્તર વિમાનના દેવોજ તે આહારપણે પરિણમન થતા પુદ્ગલોને જાણે અને દેશે પણ નારકી અથવા વ્યંતર, જવનપતિ, જ્યોતિષી યા-વત્ નવમા પ્રવેયક સુધીના દેવો જાણે નહિ તથા દેશે નહિ. આહારના

पुद्गलाने नवनपत्ति, व्यंतर अने ज्योतिष्कना देवो तो न जाणे अने न देखे. वैमानिकमां मिथ्यादृष्टि देवो न जाणें अने न देखे. सम्यग्दृष्टि वैमानिक देवो न जाणें अने न देखे. श्रीसमवांगसूत्रनी टीकामां श्रीअन्नयदेवसूरीश्वरजी महाराजां खेले ठे के:-

“ नारका यान् पुद्गलान् आरयन्ति तामवधिनापि न जानन्ति अवधिज्ञानं न पयन्ति चक्षुषोऽपि लोमाहारत्वात् तेषां, एवमन्तरादयः x x x x x x x x अन्तरादयस्तान् नारकवत्, वैमानिकास्तु सम्यग्दृष्टयस्ते जानन्ति विशिष्टावधित्वात्, पयन्ति चक्षुषोऽपि विशिष्टत्वात्, मिथ्यदृष्टयस्तु न जानन्ति न पयन्ति, प्रत्यक्षपरोक्षतन्मयोस्तेषामस्पृष्टत्वानिति । ”

सारांश:-नारकीं जे पुद्गलानो आहार करे ते पुद्गलाने अवधि ज्ञानधी न जाणे. ते पुद्गलाने जाणवानो नारकीना जीवोन अवधि ज्ञाननो विषय नथी. नारकीं जे मज नवनपत्तिना असुरकुमारादि देवो पण न जाणे अने न देखे. x x x x x व्यंतर अने ज्योतिषी देवो पण नारकीनी जेम न जाणें अने न देखे. जे सम्यग्दृष्टि वैमानिक देवो ते तेमने विशिष्टावधिज्ञान होवाथी ते जाणे अने विशिष्ट चक्षु होवाथी देखे. मिथ्यादृष्टि वैमानिक देवो तो तेमनु अवधि ज्ञान तथा चक्षुं अस्पष्ट होवाथी न जाणें अने न देखे? कार्मण पुद्गलाने पण व्यंतर, नवनपत्ति, ज्योतिषी, नवमधैवेयक पर्यंतना वैमानिक देवो न देखे अने न जाणें. श्रीप्रज्ञापञ्चासूत्रनी पंदरमा पदना पहेला उद्देशानो टीकामां कर्तुं ठे के:-

“ वैमाणिया दुविहा तं० माहमिच्छदिदौ उववन्नगा च ”-

व्याख्या-‘माया-तृतीयः कथायः साऽन्येषामधिकवायाणामुपलक्षणं माया विद्यते येषां ते मायिनः उत्कटरागद्वेषा इत्यर्थः ते च ते मिथ्यादृष्टयश्च मायि-

मिथ्यादृष्टयः तथारूपा उपपन्नका-उपपन्ना मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्ना तद्विपरीता अमायिसम्यग्दृष्ट्युपपन्नकाः, इह मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नकमप्येन न भवेयक-पर्यन्ता परिगृह्यन्ते, यद्यप्यारातीयेष्वपि कल्पेषु भवेयकेषु च सम्यग्दृष्टयो देवाः सन्ति तथापि तेषामबाधने कार्मणशरीरपुद्गलविषय इति । ”

सारांशः—माया त्रीजो कषाय तेना उपलक्षणथी अन्य पण कषायो ग्रहण करवा. कषाय वाळा मिथ्यादृष्टि ते मायिमिथ्यादृष्टि अर्थात् तीव्र रागद्वेषवाळा मिथ्यादृष्टिउं तथा रूपे उत्पन्न थया ते मायिमिथ्यादृष्टि उत्पन्न थया तेथी विपरीतपणे उत्पन्ना ते अमायिसम्यग्दृष्टि उत्पन्ना. अर्ही मायि मिथ्यादृष्टि उत्पन्न ग्रहण करवाथी नवमा भैवेयक सुधीना सर्व देवो जाणवा. जो के भैवेयकमां तथा कष्ट देवलोकमां सम्यग्दृष्टि देवताउं ठे तो पण तेमनुं अवधिज्ञान कार्मण शरीर पुद्गल विषयक होतुं नथी अर्थात् भैवेयक सुधीना देवो अवधि-ज्ञानथी कार्मण पुद्गलोने देखे नहि.

अमायिसम्यग्दृष्टि-अनुत्तर विमानना देवो तेना बे जेद एक अनंतर उत्पन्न थयेला अने बीजा परंपर उत्पन्न थयेला, तेमां अनंतर उत्पन्न थयेला ते न जाणे अने न देखे. परंपर उत्पन्न थयेलाना बे जेद. एक अपार्यासा बीजा पर्यासा, अपर्यासा न जाणे न देखे. पर्यासाना बे जेद एक उपयोगवाळा बीजा अनुपयोगी, अनुपयोगी न जाणे न देखे. जे उपयोगी पर्यासा अनुत्तर विमानना देवो ते देखे अन जाणे आ वातने स्पष्टपणे कहे ठे केः—

“ उपयुक्ता जानन्ति पश्यन्ति चावधिज्ञानेन तान्निर्जरापुद्गलानिति । ”

सारांशः—उपयोगवाळा पर्यासा अनुत्तर विमानना देवो अवधि-ज्ञाने करीने ते कार्मण पुद्गलोने जाणे अने देखे.

आ बल्ले पाठोथी स्पष्टपणे सिद्ध आय ठे के नवम भैवेयक पर्यंतना देवो कार्मण पुद्गलोने न देखे अने न जाणे.

प्र०-१३०-लोच कयां कयां नक्षत्रोत्तं थइ शके ?

उ०-जरणी, कृत्तिका, विशाखा अने मघा, आ चार नक्षत्रोमां लोच करवानो निषेध ठे एटले ते शिवायनां नक्षत्रो तेमां शुभ जाण्वां. श्रोगणि विज्ञापयन्नामां लखेल ठे के:-

“ पुणवसुणा पुस्तेण, सबणेण बाणद्धया ।

एएहि चउरिक्खेहिं, लोयकम्माणि कारए ॥ २४ ॥

कितियाहि विसाहाहिं, मघाहि भरणीहि य ।

एए चउरिक्खेहिं, लोयकम्माणि वज्जए ॥ २५ ॥ ”

सारांश:-१ पुनर्वसु, २ पुष्य, ३ श्रवण अने ४ धनिष्ठा आ चार नक्षत्रोमां लोच कर्म करवुं. १ कृत्तिका, २ विशाखा, ३ मघा अने ४ जरणी आ चार नक्षत्रोमां लोच कर्म करवुं नहि. ॥ २५ ॥

चार नक्षत्रोमां लोच करवो कह्यो अने चार नक्षत्रमां लोच करवानो निषेध करेल ठे. बाकीना उगणीश नक्षत्रो अजिजित् गणीए तो बीस-नक्षत्रो रह्यां ते लोचमां मध्यम ठे एम आ पाठथी जाणवुं.

प्र०-१३१-साधु महात्माउनो स्वर्गवास कया कया नक्षत्रोमां थयो होय तो पुतळां करवानी जरूर पने ?

उ०-१ आर्द्रा, २ स्वाति, ३ अश्लेषा, ४ जरणी, ५ ज्येष्ठा, ६ शतजिषा अने ७ अजिजित्, आ सात नक्षत्रोमां स्वर्गवास थयो होय तो पुतळां करवानी जरूर नथी. १ अश्विनी, २ कृत्तिका ३ मृगशिरष, ४ पुष्य, ५ मघा, ६ पूर्वाषाढा, ७ हस्त, ८ चित्रा, ९ अनुराधा, १० मूल, ११ पूर्वाषाढा, १२ श्रवण, १३ धनिष्ठा, १४ पूर्वा-जाडपद अने १५ रेवती, आ पंदर नक्षत्रोमां साधु साध्वीए काळ कयों होय तो एक पुतळुं बनाववुं अने १ विशाखा, २ पुनर्वसु, ३ रोहिणी, ४ उत्तराषाढा, ५ उत्तराषाढा, अने ६ उत्तराजाडपद

આ ઠ ન નાત્રામાં કાઢધર્મ પામેલ હોય તો તે પુતલાં કરવાં કરવાં.
શ્રી આવશ્ય સૂત્રની પારિષ્ઠાપનિકાનિર્યુક્તિમાં લખ્યું છે કે:-

“ શ્રોત્રિ ચ દિગ્વિજ્ઞાને, દક્ષમયા પુત્તલા ડ કાયવા ।

સમલરં મિ ડ એકો, અબદ્ધસ્રીષ્ઠ ણ કાયવો ॥ ૪૧ ॥

તિષ્ઠેવ ઉત્તરાઈ, પુણવસુ રોહિણી ચિંતા ન ચ ।

૯૯ ઇક્ષ્વકલતા, મગધાલકુલ સંજાગા ॥ ૪૨ ॥

અસ્તિણિ નિઠિય ચિત્રાચિ, મુસ્તો મહાકણુ હસ્થ ચિત્તા ય ।

અપુરાહ મૂલ શાઢા, સત્તનયાનિ ય અદવયા ॥ ૪૩ ॥

તહ રેત્ર ય ૯૯, પશરસ તૈસહ મુહુતા ।

નવકાલ નાયકા, પારેદ્ધવર્ણવિ ય સલણં ॥ ૪૪ ॥

સયમિસયા મરણીઓ, અદા અસ્તેસ સાહ જેઢા ય ।

૯૯ ઇક્ષ્વકલતા, પશરસ મુત્તસંજાગા ॥ ૪૫ ॥

સારાંશ:-દોઢફેત્રી ઇટલે પીસતાલીસ મુહૂર્તીયાં નક્ષત્રોમાં ના-
જનાં વે પુતલાં કરવાં. ત્રીસ મુહૂર્તીયાં નાત્રોમાં એક પુતલું નાજ-
કરવું. પંદર મુહૂર્તીયાં નાત્રોમાં તથા અજિજિત નક્ષત્રોમાં પુતલું કરવું
નહીં ॥ ૪૧ ॥ હવે પીસતાલીસ મુહૂર્તીયાં કયાં કયાં, ત્રીસ મુહૂર્તીયાં
કયાં કયાં અને પંદર મુહૂર્તીયાં કયાં કયાં તે અનુક્રમ દેખાવે છે. ૧
ઉત્તરાફલ્ગુની, ૨ ઉત્તરાષાઢા, ૩ ઉત્તરાજાઢપદ, ૪ પુનર્વસુ, ૫ રોહિણી,
૬ ચિંતા, આ ઠ નાત્રા પીસતાલીસ મુહૂર્તનાં છે તેમાં કોઈ સાધુ
અથવા સાધ્વીએ કાઢ કરેલ હોય તો નાજનાં વે પુતલાં કરવાં ॥ ૪૨ ॥
૧ અશ્વિની, ૨ કૃત્તિકા, ૩ મૃગશર, ૪ પુણ્ય, ૫ મઘા, ૬ વાકાઢગુની,
૭ હસ્થ, ૮ ચિત્રા, ૯ અનુરાધા, ૧૦ મૂલ. ૧૧ પૂર્વાષાઢા, ૧૨ અવળ,
૧૩ ધનિષ્ઠા, ૧૪ પૂર્વાજાઢપદ, ૧૫ રેવતી, આ પંદર નાત્રા ત્રીસ
મુહૂર્તનાં છે. તે પારિષ્ઠાપનિકા વિધિના કુશલ પુરુષોષ જાણવા તેમાં એક
પુતલું કરવું. ॥ ૪૪ ॥ ૧ શતજિષ્ઠા, ૨ જરણી, ૩ આર્દ્રા, ૪ અશ્લેષા,
૫ સ્વાતિ ૬ જેષ્ઠા, આ ઠ નાત્રો પશર મુહૂર્તનાં છે. તેમાં પુતલું
કરવું નહિ. ॥ ૪૫ ॥

प्र०-१३२-श्रीतीर्थकर महा राजा ज्ञानानी कुक्षिमां गर्जपणे अवधिज्ञान सहित जेम उत्पन्न थाय ठे तेम अन्य मनुष्य अवधिज्ञानसहित सर्वावासमां आवे या नहि ?

उ०-श्रीशान्तिनाथस्वामिनो जीव पोताना आठमा बज्जार्थ नामना चक्रवर्तिना जवमां अवधिज्ञानसहित मातानी कुक्षिमां गर्जपणे उत्पन्न थया हता एवुं कथन श्रीशान्तिनाथचरित्रमां ठे. श्री तीर्थकर महाराजाठ अवधिज्ञान सहित माताना गर्जमां आवो उत्पन्न थाय ठे तेम बीजा पण उत्तम पुरुषो उत्पन्न थाय.

श्री प्रज्ञापज्ञा सूत्रना पांचमा पदनी टीकामां उल्लेख ठे के:-

“ तिहिं नाणेहिं ” ति, यदा कश्चित् तीर्थकरो अनुत्तरोपपातिकदेवो वा अग्रतिल्लितित्तावधिज्ञानेन जघन्यामवगाहनायामुत्पद्यते तदाऽवधिज्ञानमपि लभ्यते इतीह त्रिमिज्ञानैरित्युक्तम् । ”

सारांश:-जघन्य अवगाहना मन्व्यमां ‘ तिहिं नाणेहिं ’ आ सूत्रनी व्याख्या करतां टीकाकार महाराज श्रीमलयमिरिजी जगवान् कहे ठे के:-ज्यारे कोई तीर्थकरेव थयवा अन्य कोई अनुत्तरोपपातिक देव अवधिज्ञानसहित जघन्य अवगाहना मन्व्यमां उत्पन्न थाय त्यारे अवधिज्ञान पण लाजे तेथी अहीं त्रण ज्ञान कझां.

तथा श्रीजगवती सूत्रना त्रीजा शतकना त्रीजा ठे शानो टीकामां कझुं ठे के:-

“ अवधिज्ञानं क्षेत्रतः कियचित् भवति त्रयस्त्रिंशत् सागरोपमं ये कालतस्तु जातिरेका वयश्चरिति । ”

सारांश:-अवधिज्ञान क्षेत्रथी केटळा कास होय ? ते त्रिंशत्-साम्येचन, कासथी अवधिज्ञान केटळा कास ? असठ सागरोपमथी अधिक कास आ पाठथी पण श्रीतीर्थकर महाराज शिवाय अन्य

પણ ઉત્તમ પુરુષો અવધિજ્ઞાન સહિત ગર્જાવાસમાં આવે એમ સિદ્ધ થાય છે.

પ્ર૦-૧૩૩-અવધિજ્ઞાનનો વિષય રૂપી પદાર્થને જાણવાનો છે અને મનઃપર્યાય-જ્ઞાની પણ મનોવર્ગણના પુદ્ગલોને જ જાણે છે તેમજ મનોવર્ગણનાં પુદ્ગલો રૂપી પણ છે તો પછી મનઃપર્યાયજ્ઞાનને જુદું માનવાની જરૂર શી છે ? અવધિજ્ઞાન અસંખ્યાત જેદે છે તેમાં તેનો સમાવેશ કરવામાં બાધક શું ?

ઉ૦-મનઃપર્યાયજ્ઞાન દર્શન વિના કેવલ મનોદ્રવ્યનું જ ગ્રહણ કરે છે. અવધિજ્ઞાન દર્શનપૂર્વક કોઈક મનોવ્યતિરિક્તગ્રાહી અને કોઈક ઉત્તયગ્રાહી હોવાથી જિજ્ઞ છે. શ્રીજગવતી સૂત્રના પ્રથમ શતકના ત્રીજા ઉદ્દેશનાની ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“ મનઃપર્યાયજ્ઞાનં મનોવ્યતિરિક્તગ્રાહકમેવાત્મદર્શનપૂર્વકં ચ, અવધિજ્ઞાનં તુ કિચિન્મનોવ્યાતિરિક્તદ્રવ્યગ્રાહકં કિચિદ્બોભયગ્રાહકં દર્શનપૂર્વકં ચ । ”

સારાંશ:-મનઃપર્યાયજ્ઞાન કેવલમનોદ્રવ્યને ગ્રહણ કરનાર હોય અને દર્શનથી રહિતજ હોય. અવધિજ્ઞાન દર્શનપૂર્વક હોય અને કોઈક અવધિજ્ઞાન મનઃપર્યાય દ્રવ્યથી વ્યતિરિક્ત દ્રવ્યને ગ્રહણ કરે અને કોઈક અવધિજ્ઞાન મનોદ્રવ્ય તથા અન્ય દ્રવ્યને ઉત્તયને ગ્રહણ કરનાર હોવાથી મનઃપર્યાય જ્ઞાનથી અવધિજ્ઞાન જિજ્ઞ છે, તથા અવધિજ્ઞાનના સ્વામી ચારે ગતિના જીવો છે અને મનઃપર્યાય જ્ઞાનના સ્વામી તો સાધુ મહર્ષિજી છે.

શ્રી પ્રજ્ઞાપન્ના સૂત્રના પાંચમા પદની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ ચાત્રિપાત્રમેવ મનઃપર્યાયજ્ઞાનસદ્ભાવાત્ । ”

સારાંશ:-ચાત્રિપાત્ર મહર્ષિ મહાત્માર્જુનેજ મનઃપર્યાયજ્ઞાનનો સદ્ભાવ હોવાથી, શ્રીનંદીસૂત્રની ટીકામાં તથા શ્રીપ્રજ્ઞાપન્ના

सूत्रना त्रीजा पदनी टीकामां पण 'आमर्षोषज्यादि लब्धिवंत महर्षि-
उने मनःपर्यायज्ञान उत्पन्न थाय' एवा स्पष्ट उल्लेखो ठे ते पाठो प्रश्न
१ए मां लखेल होवाथो अहीं लखेल नथी.

प्र०-१३४-देवो मयमांसादि पदार्थोनुं जक्षण करे ?

उ०-देवोने आहारनी इहा थाय के तरतज सारपुद्गलो सर्वांगे
परिणत थाय ठे. देवोने कवलाहार होतो नथी. जे चंमिका, महा-
काली आदि हिंसक देवो ठे ते पूर्वजवना अज्यासथी मयमांसादि-
कनी आहुतिने मात्र देखवाथोज संतुष्ट थाय ठे पण जोजन करता
नथी. श्रीलोकप्रकाशना बारमा सर्गमां महोपाध्यायजी श्रीमान्
विनयविजयजी महाराजे स्पष्ट उल्लेख करेलो ठे के:-

“ आहारे चित्तसंकल्पो-पस्थिताः सारपुद्गलाः ।

सर्वांगेषु परिणमं-त्येषां कावलिस्तु न ॥ ६५ ॥

ये तु हिंसाः सुरा वीर-चंडिकाकालिकादयः ।

मयमांसाद्याहुतिभि-स्तुष्यन्ति तर्पिता इव ॥ ६६ ॥

तेऽपि पूर्वभवाभ्यासात्, पापा मिथ्यात्वमोहिताः ।

अद्यापि हि विक्षयैव, तुष्यन्ति न तु भुंजते ॥ ६७ ॥ ”

सारांशः-देवताउने कवलाहार होतो नथी. आहार करवानो
मनमां संकल्प मात्र थवाथी सारपुद्गलो उपस्थित थइ सर्व अंगां
परिणत थाय ठे. वीरचंमिका, कालिकादिक जे हिंसदेवो मयमां-
सादिकनी आहुतिथी तृप्तनी जेम संतोष पामे ठे ते पण मिथ्यात्वथी
मोहित थयेला पापी देवो पूर्व जवना अज्यासथी मयमांसादिकने
देखीनेज संतुष्ट थाय ठे पण कवलाहार तेमने न होवाथी तेउ
खाता नथी.

प्र०-१३५-वर्त्तमान समयमां कोईक साधु तथा कोईक श्रावक कहे
ठे के 'श्रीजिनागममां ज्यां ज्यां प्रतिमापूजाना पाठ ठे त्यां केवल चंदन-

पूजानुंज वर्णन आवे ठे पण केशरनुं वर्णन आवतुं नथी' आ प्रमाणे कही श्री जिनपूजामां केशरनो निषेध करे ठे ते योग्य ठे ?

उ०- 'श्री जिनेश्वरवनी पूजामां गाल्लमां केशरनुं वर्णन नथी एम कहेनार साधु के ए सवे जैन गाल्ल कोइ वस्तु वांचेल होय अथवा सांजलेल होय एम संजवतुं नथी अन्यथा आ प्रमाणे मिथ्या-जाषण केम करे ? गाल्लमां स्थान स्थानमां पूजामां केशरनुं विधान ठे. ते संबंधी के साक पाठेनुं दिग्दर्शन करावुं तुं. महोपाध्यायजी श्री मानविजयजी महाराज श्रीधर्मसंग्रहमां लेखे ठे के:-

“सुगन्धोदकप्रक्षालनकुंकुमभिभ्रगोशीर्वचनविलेपनाङ्गीरचनगोरो-
चनसृगमदादिपत्रभङ्गकरणनानाजातीयपुष्पमालाद्वेषणपत्रांशुकवस्त्रपरि-
धापनपुष्पागुरुमिश्रकर्पूरदहनानेकदीपोद्योतनस्वच्छालण्डाक्षताष्टमङ्गलाले-
खनविचित्रपुष्पगृहरचनादि विधेयम्”

सारांश:-शुरू अने सुगन्धि जळे करीने प्रक्षालन, केसरमि-
श्रित गोशीर्ष चंदने करी विलेपन, आंगीनुं रचवुं तथा गोरोचन,
कस्तुरी वगेरेथी पत्रादि (बुटा) नो रचना, अनेक जातिवा पुष्पानी
मालानुं चढाववुं, चीनाइ वस्तुनुं पहेंसववुं, कृष्णागरु मिश्र कर्पूरनो
धूप, अनेक दीपकोनो प्रकाश अने स्वस्त्य, अर्चन चोखाथो अष्टमं-
गलनुं अ लेखन तेमज विचित्र पुष्पगृहनी रचना करवो. श्रीज्ञान-
सारमां न्यायाचार्य श्रीयशोविजयजी महाराजे कहुं ठे के:-

“भाक्तभक्तानां सुगोन्मिश्रपाटीरजद्रवैः ।”

श्रीन्यायाचार्य पोतेज बनावेल ज्ञानसारना टिकामां उपरोक्त
पूर्वार्द्धनो अर्थ नीचे प्रमाणे कयों ठे:-

जक्ति क० आराध्यता ज्ञान, भक्तान क० 'एस अष्टे' एहवी
सदृष्ट्या ते रूप जे 'सुखगोन्मिश्रपाटीरजद्रवैः' क० केसरमिश्रित
चंदनरस तेणे करी.

- १ “असंसक्तशोधितजात्यकेसरकर्पूरादिमिश्रश्रीखंडघर्षण ”
- २ “ कर्पूरकुंकुमादिमिश्रगोशीर्षचन्दनविलेपनाङ्गीविधानादि ”
- ३ “ केसरबहुलचन्दनविलेपनेन ”

सारांशः—१ जंतु रहित अने साफ करेखुं उत्तम जातिनुं केसर अने कर्पूरादिके करीने मिश्रित चंदननुं घसवुं. २ कर्पूर अने केसरादियो मिश्रित गोशीर्ष चंदननुं विलेपन अने आंगीनी रचना करवी विगेरे. ३ केसर मिश्रित चंदनना विलेपने करीने. आ प्रमाणे श्री श्राद्धविधिमां त्रण पाठो ठे.

श्री आचारोपदेशमां श्रीमान् चारित्रसुंदरगणीजोए कहेछ ठे केः—

“ सचंदनं सत्तारुभारं, विनार्घा न विरच्यते ” ।

सारांशः—१ केसरे करीने सहित एवा शुद्ध चंदन विना जिनेश्वर देवनी अर्चा नाम पूजा यइ शके नहि.

“ गन्धोदकादिभिः स्नपनं, सुरभिसुकुमालवस्त्रेणांगलुञ्छनं, घनसारकुंकुमादिभिर्विलेपनांग्यादिविधानं ” इति—(श्रीसंघाचारभाष्ये श्रीमदरिभद्रसूरीश्वरादिसंघवश्रीललितविस्तराद्यन्तर्गत—“पुष्पामिषस्तोत्रप्रतिपत्तिपूजानां यथोत्तरं प्राधान्यमिति ” एतत्पाठाशयाविष्करणप्रसंगे श्रीधर्मवोषधूरयः)

सारांशः—सुगंधी जल्लादिए करीने स्नान करावुं, सुरजि अने सुकोमल वस्त्रे करीने अंगखुंठन करवुं. बरास अने केसर विगेरे करीने विलेपन अने आंगी आदिनुं रचवुं. आ प्रमाणे श्री संघाचार ज्ञाप्यमां श्रीमान् हरिजडसूरीश्वरजी महाराजा विगेरेए वनावेस लज्जित विस्तरा आदि ग्रन्थोमां आवताः—

“ पुष्पामिष स्तोत्रप्रतिपत्तिपूजानां यथोत्तरं प्राधान्यमिति ”

आ पाठनो आशय प्रगट करवाना प्रसंगे श्रीमान् धर्मवोष-सूरिजी महाराज कहे ठे.

શ્રીયોગશાસ્ત્રમાં કલિકાલસર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રીમદ્દેવચન્દ્રસૂરી-
શ્વરજી મહારાજાએ કહ્યું છે કે:-

“ સર્વૌષધિકર્પૂરકુંકુમશ્રીલ્પન્ડાગરુપ્તભૃતિભિર્જલમિશ્રૈર્ઘૃતદુગ્ધપ્રભૃત્તિભિઃ
સ્નાત્રકરણઃ ” इति—

સારાંશ:-સર્વૌષધિ, કર્પૂર, કેસર, ચંદન અને અગરુ વગેરેથી
તેમજ જલમિશ્રિત ઘી અને દુધ વગેરેથી સ્નાત્ર કરવું.

શ્રી પંચવસ્તુમાં તથા તેની ટીકામાં જગવાન્ શ્રીહરિજ્ઞસૂરી-
શ્વરજી મહારાજાએ કહ્યું છે કે:-

“ સુહર્ગંધધૂપપાણિઅન્વોસાદમાહુએહિ ય પહવળં

કુંકુમગાઝિલેષણમહસુરહિ મળહરં મહં ॥ ૩૨ ॥ ” इति—

તદ્વૃત્તો ચ “શુભગન્ધધૂપપાણિયસર્વૌષધ્યાદિભિસ્તાવત્ સ્નપનં પ્રથમમેવ
મૃયઃ કુંકુમાદિલેષણેન તદતિસુરભિગન્ધેન મનોહારિ દર્શનેન ચ માલ્યમિતિ”

સારાંશ:-સુગંધવાળું અને ધૂપથી ધૂપિત એવું પાણિ અને દરેક
જાતની ઔષધિ વગેરે કરીને પ્રથમ સ્નાન કરાવવું ત્યારબાદ કેસર
આદિએ કરીને વિલેપન કરવું અને ગંધે વધીને અતિ સુગંધવાળી તેમજ
દર્શને કરીને મનોહર એવી માલાનું ચઢાવવું.

શ્રીમાન્ પૂજ્યપાદ શ્રીદેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રીશ્રાદ્ધદિન-
કૃત્ય નામા ગ્રંથમાં લખે છે કે:-

“ હુસિણકપૂરમીસં, કાઝં ગંધોદગં વરં ।

તઓ સુવળનાદે ડ, મહવેદ્ ભત્તિસંજુતો ॥ ૧૮ ॥

કપૂરમાંસિયં કાઝં, કુંકુમં ચંદનં તદ્ધા ।

તઓ ય જિણચિંબાળે, આવેળ મળુલિંપવ ॥ ૩૧ ॥ ”

સારાંશ:-કેશર અને કપૂરે કરીને મિશ્ર શ્રેષ્ઠ સુગંધી જલ કરીને
તે પઢી જક્તિવાન્ આત્મા ત્રણ જીવનના સ્વામિને સ્નાન કરાવે ॥૫૦॥
કેશર તથા ચંદનને વરાસથી મિશ્રિત કરીને તે પઢી જાવપૂર્વક

શ્રીજિનેશ્વર જગવંતના બિંબોને વિલેપન કરવું. ॥ ૬૧ ॥

શ્રીધર્મરત્નપ્રકરણની સ્વોપદ્ધા ટીકામાં પૂજ્ય શ્રીશાંતિસૂરિજી મહારાજે શ્રીતત્ત્વાર્થસૂત્રાદિ પાંચસો ગ્રંથના કર્તા શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચક મહારાજકૃત પૂજાવિધિનું કેસરને વિદિત કરતું કાવ્ય લેખે છે:-

“ સર્પિદુગ્ધદધિમ્બુચ્છુસુમૈર્ધુપામ્બુદીપૈસ્તથા,
ગન્ધસ્નાન્નસુગન્ધિચન્દનરસૈઃ પ્રત્યગ્રસ્ત્કુંકુમૈઃ ।
પૂજાં નિર્જિતદ્વિષોઽમલધિયઃ કુર્વન્તિ યે ભાવતો,
શુક્તવા સૌલ્યમિહામરં ચ સતતં તે યાન્તિ શીઘ્રં શિવમ્ ॥ ૧ ॥
इति श्री उमास्वाति वाचककृतपूजाविधौ इत्युक्तमस्ति ।”

સારાંશ:-ધી, ડુધ, દહીં, પ્રફુલ્લિત કુસુમ, ધૂપ, જલ અને દીવાળ કરીને તથા ગંધસ્નાન્ન તથા સુગંધી ચંદનનો રસ અને સ્વહૃ-શ્રેષ્ઠ કેશરે કરીને શ્રી વીતરાગદેવનો જે નિર્મલ બુદ્ધિવાનો જાવથી પૂજા કરે છે તે દેવતાના સુનિરંતર સુખોને જોગવીને અવિલંબે મોક્ષમાં બીરાજમાન થાય છે ॥ ૧ ॥ આ પ્રમાણે શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચક મહારાજકૃત પૂજાવિધિ નામા પ્રકરણમાં કેશરનું પ્રતિપાદન કરેલ છે.

સંમાનનીય શ્રીસંમતિતર્કનો વૃત્તિમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ ભગવત્પ્રતિમાયા ચૂષ્ણાચારોપણં કર્મક્ષયકારણં કર્તૃમનઃપ્રસાદજન-
કૃત્વાત્ કુંકુમાચાલેપનવત્ ॥”

સારાંશ:-શ્રીજિનેશ્વર જગવાન્ની પ્રતિમાને આચૂષણ આદિનું આરોપણ કેસના વિલેપનની માફક (આદિ શબ્દથી ચત્તુ, તિલક, આંગીરચના) ચૂષણ ચમાવનારના મનને પ્રસાદ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ હોવાથી, કર્મક્ષયનું કારણ છે.

આ પાઠમાં શ્વેતાંબર દિગંબર બન્ને પદ્ધતિને પ્રમાણભૂત કેશર પૂજાના દૃષ્ટાંતથી આમૂષણની સિદ્ધિ કરી છે. વર્તમાન કાલમાં કેટલાક શ્રદ્ધાહિનો ચત્તુ, તિલક, આચૂષણ શ્રીવત્સ આદિ વિષે નાના

પ્રકારની શંકાઝંકરે છે તેમને આ સંમતિસૂત્રની વૃત્તિના પાઠથી અસત્ય શંકાઝંકરો આત્માનું અધઃપાત ન થાય તેમ વર્તન કરવા જરૂર છે. તથા ‘શ્રીસુપાસનાહચરિય’ ના દ્વિતીય પ્રસ્તાવમાં લખેલ છે કે:-

“ તિથ્યંસરસ્સ દેહં, જયળાણ લુહિઝ્ઞ સઘત્તો ।

અચ્છ ય સુરહિગોસીસચંદળ-સંમીસઘુઃસિણેણં ॥ ૨૮૧ ॥ ”

સારાંશ:-યતનાપૂર્વક અંગલુણાણ કરીને ચારે બાજુથી શ્રીતીર્થંકર મહારાજના શરીરને સાફ કરીને ગોશોર્ષચંદન મિશ્રિત કેશરે કરીને પૂજા કરે. ॥ ૨૮૨ ॥

શ્રીતિલકાચાર્યકૃત પ્રતિષ્ઠાકલ્પમાં પણ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ કાશ્મીરનીરપૂરૈઃ, ક્રિયમાણસ્નાત્રમત્ર જિનબિમ્બમ્ ।

ભવ્યજનાન્તિ, રંગૈ-રિવ રક્તં હરતુ દુરિતાનિ ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-જવ્ય જનોના મનના રાગે કરીને રક્ત એવા કેશરના જલના સમૂદ્ધે કરીને સ્નાત્ર કરાવાતું શ્રીજિનેશ્વર જગવંતનું બિમ્બ જવ્ય-જનોના પાપોને હરણ કરો.

ચતુર્દશ પૂર્વધર શ્વેતકેવલી જગવાન્ શ્રી જડ્ઘવાહુસ્વામિજી મહારાજે પણ શ્રી: જાપંચાશિકામાં લખેલ છે કે:-

“ સુહદવં હિ બરાસં, કુંકુમઅર્પ્યં સુગિમ્હૃદ કાલે ।

ચંદણસુગંધસાંયેયં, વિલેખનં વિ ય ફલં સેયં ॥ ૧૨ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીજિનેશ્વરદેવને ગ્રિષ્મકાલમાં શુદ્ધ દ્રવ્ય ચંદનનો સુગંધ સહિત બરાસ અને અલ્પ કેશરનું વિલેપન પણ મોક્ષના ફલને આપે છે.

આ શિવાય અન્ય ગ્રંથોમાં કેશરના પાઠો ઘણાજ છે માટે જે કોઈ કેશરનો નિષેધ કરે છે તે શ્રીજિનેશ્વરદેવની પૂજામાં અંતરાય કરનાર છે. શ્રીજિનેશ્વરદેવનો પૂજામાં અંતરાય કરવાથી મહા કરુણ વિપાક જોગવવા પડે છે તેનાથી કરનાર જવ્યજનોએ કેશરનો નિષેધ કરવો યોગ્ય નથી.

प्र०-१३६-आलोकने अर्थे व्याधिना प्रतिकारने माटे वैद्यादि-
कनो ज्ञाति सत्कारनी जेम प्रज्ञावशाळी यद् यद्विणीनो कोई मानता
पूजा करे तो कंई बाधक आवे ?

उ०-वर्तमान काळमां आ लोकना कार्यने अर्थे प्रज्ञावशाळी
यद् यद्विणी आदि देवोनी पूजा मानता करवाथी वक्र अने जक्र-
जीवोने मिथ्यात्वनुं कारण थवाथी मिथ्यात्व लागे अने तेथी पर-
जवमां दुर्लभबोधिपणाने प्राप्त थाय.

श्रीश्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रनी वृत्तिमां कहुं ठे के:-

“ यथा वैद्यादयो व्याधिप्रतिकारायर्थं धनभोजनवसनादिना बहु
मन्यन्ते तथा सप्रभावयक्षयक्षिण्यादीनामप्यैहलौकिकफलार्थं पूजोपयाचि-
तादीको दोषः ? मिथ्यात्वं हि तदा स्याद्यदि मोक्षप्रदोऽयमिति बुद्ध्याऽऽरा-
ध्येत यदाहुः—

‘ अदेवे देवबुद्धिर्या, गुरुवीरगुरौ च या ।

अधर्मे धर्मेबुद्धिश्च, मिथ्यात्वं तद्विपर्ययात् ॥ १ ॥ ’

श्रूयते च-अवे बुद्धिस्तस्य कृत्वा रावणकृष्णश्रेणिकाभयकुमारादयोऽपि शत्रु-
जयपुत्रप्राप्त्याद्यैविककार्यार्थं देहादेः ताद्याराधनं कृतवन्त इति, ततश्चेहलो-
कार्ये यक्षाद्याराधनेऽपि किं नाम मिथ्यात्वं ? सत्यम्, तत्त्ववृत्त्याऽदेवस्य देव-
त्वबुद्ध्याऽऽराधन एव मिथ्यात्वं तथाऽपि यक्षाद्याराधनमिह लोकार्थमपि
आयकण वर्जनायमे, प्रसंगाद्यनेकदोषसंभवात् । प्रायो हि जीवा मन्दबु-
द्धिबलवन्तः, अस्मात्ते च विशिष्य ते ह्येवं विमृशन्ति-यद्यनेन विशुद्धस-
म्यत्वेन महात्मना यक्षाद्याराधनं विधियते तदा नूनमयमपि देवो मोक्ष-
प्रदतया सम्यगाराध्य इत्यादिप्रकारेण मिथ्यात्वबुद्धिस्थिरीकरणप्रसंगः ।
तथा वैकिकफलार्थमपि यक्षाद्याराधकस्यापि प्रेत्यबोधिर्दुःप्रापः । उक्तं च-

‘ अक्षेसि सत्ताणं, मिच्छन्तं जो जणेह मूढप्पा ।

सो तेण निमित्तेण, न लहइ बोहिं जिणाभिहियं ॥ १ ॥ ’

रावणकृष्णादिभिश्च तत्समयेऽर्हर्द्धमस्येतरधर्मेभ्योऽतिशायितया सर्वप्रतीत-
त्वनापवापदे यदि विद्याराधनादि कृतं तथापि तदालम्बनग्रहणं नो
चितम् । यतः-

‘ જાણિજ્ઞ મિચ્છદિદ્ધો, જે ય પરાલંબણા ધિપ્પંતિ । ’ ॥ ”

સારાંશ:—જેમ વ્યાધિના પ્રતિકારને અર્થે ધન, જોજન અને વસ્ત્રાદિકોષ કરીને વૈદ્યાદિકોને વહુ માનીએ ઢીએ તેમ પ્રજાવશાળી યદ્દ યદ્દાણીર્જને પણ આ લોકના ફળને અર્થે પૂજા માનતાદિ કરવામાં શો દોષ છે ? મિથ્યાત્વ દોષ તો ત્યારે લાગે કે જો મોક્ષના દાતા આ દેવ છે એવી બુદ્ધિથી આરાધન કરીએ. કહ્યું છે કે—અદેવમાં જે દેવબુદ્ધિ તથા અગુરુમાં જે ગુરુબુદ્ધિ અને અધર્મમાં ધર્મબુદ્ધિ આ પ્રમાણે વિપરીતપણાથી મિથ્યાત્વ કહીએ. સાંજઢીએ ઢીએ કે નિર્મલ દૃઢ સમ્યગ્દૃષ્ટિ શ્રીરાવણ, શ્રી કૃષ્ણમહારાજ, શ્રીશ્રેણિક મહારાજા અને શ્રીઅંજયકુમારાદિકોષ પણ શત્રુના જયને અર્થે, પુત્રપ્રાપ્તિ આદિ આલૌકિક અર્થે વિદ્યાદેવતાદિનું આરાધન કરેલ છે. તો પઢી આ લોકના અર્થની સિદ્ધિ માટે યદ્દાદિનું આરાધન કરવું એમાં મિથ્યાત્વ કેવી રીતે ? સત્ય છે. તત્ત્વ વૃત્તિથી અદેવને દેવની બુદ્ધિથી આરાધન કરવું તેજ મિથ્યાત્વ છે તો પણ યદ્દાદિનું આ લોકને અર્થે આરાધન કરવું પ્રસંગાદિ અનેક દોષોનો સંજવ હોવાથી શ્રાવકોને વર્જનીય છે. પ્રાય મંદબુદ્ધિ, મુઘ્ધ અને વક્ત્રબુદ્ધિ જીવો વર્તમાન કાલમાં વિશેષ કરીને છે, તેઢ આ પ્રમાણે વિચાર કરે કે—આ વિશુદ્ધ સમ્યક્ત્વવંત મહાત્મા યદ્દાદિનું આરાધન કરે છે ત્યારે નિશ્ચયથી આ દેવ પણ મોક્ષનો દાતા અને આરાધન કરવાને યોગ્ય છે. ઇત્યાદિ પરંપરા કરીને મિથ્યાત્વનો વૃદ્ધિ અને (મુઘ્ધ લોકોને) મિથ્યાત્વમાં સ્થિર કરવાનો પ્રસંગ આવે. તેથી આલોકના ફળને અર્થે પણ યદ્દાદિનું આરાધન કરનાર પરજવમાં ડુર્લ્લજબોધી થાય છે. કહ્યું છે કે:—અન્યજીવોને મિથ્યાત્વ જે મૂર્ખ આત્મા પેદા કરે તે જીવ અન્યને મિથ્યાત્વપેદા કરવાના કારણથી શ્રી જિનેશ્વર જગવાને ક-

હેલ બોધિને પ્રાપ્ત ન થાય. શ્રીરાવણ અને શ્રીકૃષ્ણમહારાજાદિ-
કોણ તે કાલનાં અન્ય ધર્મોથી શ્રી અર્હત જગવાના ધર્મનું અતિ-
શાયીપણું સર્વ જનોમાં પ્રતીત હોવાથી અપવાદથી વિદ્યાનું આરાધન
કર્યું તો પણ તેમનું આલંબન ગ્રહણ કરવું ઊચિત નથી. કહ્યું છે કે:-
જે પરવાને માટે બીજાનું આલંબન ગ્રહણ કરે તે મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણવો.

પ્રશ્ન-૧૩૭-શ્રીજિનેશ્વરદેવની નવાંગે પૂજા કરવાનું શાસ્ત્રોક્ત છે ?

જા-૧ અંગુઠે, ૨ ઢીંચણે, ૩ હસ્તે, ૪ યજ્ઞે, ૫ મસ્તકે, ૬ ક-
પાળે, ૭ કંઠે, ૮ હૃદયે, ૯ ઉદરે આ નવ અંગે પૂજા કરવાનું શ્રીપ્ર-
જ્ઞાપદ્મા સૂત્રના રચયિતા શ્રીશ્યામાચાર્ય મહારાજના ગુરુ અને શ્રીતત્વા-
ર્થમહાસૂત્રાદિ પાંચસો ગ્રંથના કર્તા શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચક મહારાજે
પૂજાપ્રકરણમાં કહ્યું છે કે:-

“ ઔઘ્રિજા-કરાંસેષુ, મૂર્ધ્નિ પૂજા યથાક્રમમ્ ।

માલે કંઠે હૃદાંભોજો-દરે તિલકકારણમ્ ॥

નવમિસ્તિલકૈઃ પૂજા, કરણીયા નિરન્તરમ્ । ”

સારાંશ:-૧ ચરણ અંગુઠે, ૨ ઢીંચણે, ૩ હસ્તે, ૪ યજ્ઞે, ૫ મસ્તકે,
૬ કપાળે, ૭ કંઠે, ૮ હૃદયે અને ૯ ઉદરે આ પ્રમાણે ક્રમે કરીને તિલક
કરવાં. આ પ્રમાણે નવ તિલકોથી નિરંતર પૂજા કરવી.

આપાઠથી “ પ્રજુના સર્વાંગે મસ્તકથી ચરણ પર્યંત ઉક્ત શીતલ
દ્રવ્યોવતી જાવિકજનોએ સદાય વિષેપન કરવું જોઈએ માત્ર અમુક
અંગે તિલક કરવા કરતાં સર્વાંગે સર્વોત્તમ શીતલ દ્રવ્યોવતી વિષેપન
કરવાનો અધ્યાસ જવિકજનોએ રાખવો જોઈએ ” આ પ્રમાણે વિરુદ્ધ
સાધનાર તથા બોલનાર શાસ્ત્રના ઉત્થાપક છે એ સ્પષ્ટ છે તથા શ્રી
ચંદ્ર પૂર્વધર શ્રુત કેવલી જગવાન શ્રીજગદ્બાહુ સ્વામિજી મહારાજે
પણ પૂજાપંચાશિકામાં લખેલ છે કે:-

“નૃવળે પછા તિલય નવ અંગમ્મિ ચ તેરસે ઠાળે ”

સારાંશ:-જ્ઞાન વિગેરે કર્યા પછી પ્રત્યુના નવ અંગે અને તેર સ્થાને તિલક કરવાં ૧ ચરણના બે અંગુળે, બે ઢીંચળે, ૩ બે હાથે, ૪ બે સ્વજે, ચાર અંગના આઠ સ્થાનોમાં અને બાકી ૫ મસ્તક, ૬ કપાળ, ૭ કંઠ, ૮ હૃદય અને ૯ નાજી આ પાંચ અંગોના પાંચ સ્થાન મલી નવ અંગના તેર સ્થાનમાં તિલક કરવાં.

પ્ર૦-૧૩૮-શ્રીઅરિહંત જગવાનના મંદિર ઉપર રહેલ ધ્વજાની ઢાયા ગૃહસ્થના ઘર ઉપર પડે તેનું શું ફલ ?

ઉ૦-દિવસનો પ્રથમ પહોર અને ચોથા પહોરને વર્જી બીજા પહોરની તથા ત્રીજા પહોરની ઢાયા પડે તે સર્વથા સારી નહીં.

શ્રી વાસ્તુસારમાં કહ્યું છે કે:-

“ પદમંતજામ વજ્જિય, ધયાઈ કુતિપહરસંભવી છાયા ।

દુહદાયા નાયબા, તઓ પજસેળ વજ્જિજા ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-દિવસનો પ્રથમ અને ચતુર્થ પહોર ઢોકી ધ્વજાદિની બીજા તથા ત્રીજા પહોર સંબંધી ઢાયા દુઃખદાયક જાણવી તે માટે પ્રયત્ને કરી વર્જવી અર્થાત્ પહેલા અને ચોથા પહોરની ઢાયા કંઈ પણ નુકશાન કરતા નથી.

શ્રીવિષેકવિલાસના આઠમા ઉલ્લાસમાં પણ કહેલ છે કે:-

“ પ્રથમાંત્યયામવર્જી, દ્વિત્રિપ્રહરસંભવી ।

છાયા વૃક્ષધ્વજાદીનાં, સદા દુઃખપ્રદાયિની ॥ ૧૧ ॥ ”

સારાંશ:-પહેલા અને અંત્ય-ચતુર્થ પ્રહરને ઢોકી બીજા અને ત્રીજા પહોરમાં ઉત્પન્ન થયેલી વૃક્ષનો અથવા ધ્વજાદિકનો ઢાયા ઘર ઉપર પડે તે નિરંતર દુઃખદાયક છે.

પ્ર૦-૧૩૯-શ્રી વર્તમાનતપની ઝંઝીની આરાધના કરનારા

उत्तम आत्मा के जेठ पचास, साठ के सीत्तर उठो अथवा तेथी पण अधिक आगळ बधी गया होय तेउ आयंबिलमां ठाशथी बनेली वस्तुनो उपयोग करी शके या नहि ?

उ०—आयंबिलमां ठाशथी बनेली कोइ पण वस्तुनो उपयोग थइ शकेज नहि. आयंबिलमां ठाशथी बनेलो वस्तुनो उपयोग करवाथी तो तेना प्रत्याख्याननोज जंग थाय. ठाशथी बनेली वस्तुनो उपयोग करीने करवामां आवता आयंबिलनी स्थिति विष्णुना फळाहारी उपवासना जेवीज थइ जाय. श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिना शासनमां वधारेमां वधारे ठमासी तपनी आह्वा ठे तेनो आराधना कोइ दुध के ठाश पोने करवा लागे तो ते नज थइ शके, तेबीज रीतिए ठाशथी बनेली चीजनो उपयोग करीने कोइ श्री वर्द्धमान तपनी उठोनी आराधना करवा इहे तो ते पण थइ शके नहि, कारणके कोइ जैनशास्त्रमां तेम करवानुं फरमान नथी या प्रामाणिक परम्परा (आर्वी परम्परा पण श्रीजिनशासनमां आगमवत् मनाय ठे अने पूजाय ठे) थी प्रचार पण नथी. माटे तपना अर्थि आत्माए आयंबिलमां पण ठाशथी बनेली वस्तुने जोजनमां वापरीने तपनी आराधनाने बदले विरधनाना जागीदार न बनवुं.

प्र०—१४०—सम्यग्ज्ञाननो आराधना माटे जे जठय आत्माए शुक्ल पंचमीनो उपवास अंगीकार कर्यो होय तेणे जादरवा सुदि पंचमीना दिवसे उपवासज करवो जोइए के न करे तो पण चाले ? वळो जेने तिथिए लोडोतरीनो नियम होय तेने पांचमना दिवसे लोडुं शाक खावाने कल्पे ?

उ०—शक्ति होय तो बोथ अने पांचमनो ठठ करे, शक्ति न होय

तो चोथना दिवसे उपवास करवाथी चाले, पांचमना दिवसे लोलो-
तरीना नियमवाळाने जादरवा शुदी ५ मे लोलुं शाक तो खावाने
सर्वथा न कढ्ये. पादशाहप्रतिबोधक परमप्रज्ञावक जगद्गुरु श्री-
विजयहीरसूरीश्वरजी महाराजाए हीरप्रभमां खुलासो करेल ठे के:-

“ पर्युषणोपवासः पञ्चमीमध्ये गण्यते न वा इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पर्यु-
षणोपवासः षष्ठकरणसामर्थ्याभावे पञ्चमीमध्ये गण्यते, नान्यथेति ॥७॥ ”

सारांशः-संवत्सरी (जादरवा शुदी ४)नो उपवास पांचममां
गणाय के नहि इति प्रश्न अत्र उत्तर-ठठ करवानी शक्तिना अज्ञावे
जादरवा शुदी चोथनो उपवास पांचममां गणाय पण ठठ करवानी
शक्तिवाळाने गणाय नहि. ॥

आ पाठमां शक्तिवाळाने ठठ करवा ज्यारे श्री जगद्गुरु महाराज
फरमावे ठे तो लोलुं शाक तो खवायज केम ? तथा वळी लखे ठे के:-

“ येन शुक्लपंचम्युच्चरिता भवति स यदि पर्युषणायां द्वितीयातोऽष्टमं
करोति तदैकान्तेन पंचम्यामेकाशनकं करोति उत यथारुच्या इति प्रश्नोऽत्रो-
त्तरम्-येन शुक्लपंचम्युच्चरिता भवति तेन मुख्यवृत्त्या तृतीयातोऽष्टमः कार्यः,
अथ कदाचित् द्वितीयातः करोति तदा पंचम्यामेकाशनकरणप्रतिबन्धो
नास्ति, करोति तदा भव्यमिति ॥ १४ ॥ ”

सारांशः-जेणे शुक्ल पंचमी उच्चरेल होय ते जो पर्युषणामां
शुदी बीजथी अठ्ठम करे तो पांचमने दिवसे एकांते एकासणुं करे के
जेम श्हा होय तेम करे इति प्रश्न अत्र उत्तर-जेणे शुदी पंचमी उ-
च्चरी होय तेणे मुख्यवृत्तिथी जादरवा शुदी त्रोजथी अठ्ठम करवो.
जो कदाचित् बीजथी अठ्ठम करे तो पंचमीना दिवसे एकासणुं कर-
वानो प्रतिबंध नथी करे तो श्रेष्ठ ठे. ॥ १४ ॥

आ पाठमां श्रीजगद्गुरुमहाराज पंचमीनुं जेम आराधन थाय
तेमज फरमान करे ठे. अठ्ठमनो तप पण मुख्यवृत्तिथी त्रोजथीज

કરવા જ્યારે કહે છે તો તે દિવસે લીલોત્તરોનું શાક તો અવશ્ય વર્જવુંજ યોગ્ય છે,

પ્ર૦-૧૪૧-‘ સૂદ્ધમનિગોદના જીવોને પણ જ્ઞાન અદ્ધરના અનં-
તમા જાગે તો અવશ્ય ઉઘામુંજ રહે છે ’ આ પ્રમાણે વર્ણન ઘણાં
શાસ્ત્રોમાં છે તો ‘અદ્ધરનો અનંતમો જાગ’ આમાં આવતા ‘ અદ્ધર ’
શબ્દનો અર્થ શો ?

ઉ૦-જીવોથી સદાકાલ દ્ધરે નહિ-નાશ પામે નહિ તેનું નામ
અદ્ધર અર્થાત્ જ્ઞાન કહીએ, આ અર્થ નિશ્ચિત થાય છે અને ‘અદ્ધ-
રનો અનંતમો જાગ સદા ઉઘામો રહે છે’ એટલે અદ્ધરજ્ઞાનનો અનં-
તમો જાગ ઉઘામો સર્વ જીવોને સદાકાલ અવશ્ય હોયજ.

શ્રીવૃહત્કલ્પજાપ્યની પીઠિકામાં કહેલ છે કે:-

“ અક્ષરમુચ્ચદ્ધ નાળં, તં પુન હોજ્ઞા હુ કિં પમાણં તુ ।
મન્નદ્ધ અણંતગુણિયં, સવાગાસપ્પએસેહિ ॥ ૭૧ ॥ ”

સારાંશ:-અદ્ધર એટલે જ્ઞાન કહીએ તે જ્ઞાન કેટલા પ્રમાણે હોય ?
ઉત્તર સર્વ આકાશપ્રદેશથી અનંતગુણુ-અર્થાત્ અદ્ધર એટલે કેવલ-
જ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાન બન્ને થાય છે. તે જ્ઞાનનો અનંતમો જાગ તો સદા સર્વ
જીવોને ઉઘામો અવશ્ય હોયજ. જાપ્યકાર મહારાજેજ કહ્યું છે કે:-

“ નાળં તુ અક્ષરં જેણ, સ્વરતિ ન કયાદ્ધ તં તુ જીવાતો ।
તસ્સ ઉ અણંતમાગો, ન વરિજ્ઞદ્ધ સવજીવાણં ॥ ૭૨ ॥ ”

સારાંશ:-જીવથી કદાપિ કાલે પણ નાશ ન પામે તે કારણથી
જ્ઞાનનું નામ અદ્ધર કહીએ; સર્વ જીવોનો જ્ઞાનનો અનંતમો જાગ
આઠાદન નજ થાય-ઉઘામોજ રહે.

આ જાપ્યની ગાથાઉથી અદ્ધર શબ્દનો અર્થ કેવલજ્ઞાન તથા
શ્રુતજ્ઞાન બન્ને થાય છે પણ અહીં અદ્ધર શબ્દનો અર્થ શ્રુતજ્ઞાનજ
કરવો. શ્રીટીકાકાર મહારાજે સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“इह यद्यपि प्रागक्षरं सर्वाकाशप्रदेशेष्वनंतगुणं केवलमभिप्रेतं नि-
स्थापावृतोऽप्यनंतभागस्तस्यैव तथापि केवलज्ञानस्यैव श्रुतज्ञानस्याप्यनंत-
भागो नित्यापावृत इति तेनांति योजना कृता ”

जावार्थः—अहीं जो के प्रथम सर्व आकाशप्रदेशयो अनंतगुण
अक्षरज्ञानं एटखे केवल ज्ञानज इह्ति ठे, नित्य उघाको पण तेनोज
अनंतमो जाग होय तो पण केवलज्ञाननी जेम श्रुतज्ञाननो पण
अनंतमो जाग सदा उघाको होय तेघी अंतमां तेनी योजना करी
अर्थात् श्रुतज्ञाननो अनंतमो जाग सदा सर्वजीवोने उघाको रहे.

अक्षरनो अनंतमो जाग एटखे श्रुतज्ञाननो तथा मतिज्ञाननो
पण अनंतमो जाग जाणवो.

श्रीनंदीसूत्रनी टीकामां जगवा. श्रीमलयगिरिजी महाराजे
कहेख ठे के:-

“अक्षरस्य-श्रुतज्ञानस्य, श्रुतज्ञानं च माते ज्ञानाविनाभावि ततो मति-
ज्ञानस्यापि अनंतभागो नित्यापावृतः ”

सारांशः—अक्षरनो एटखे श्रुतज्ञाननो तथा मतिज्ञानना विना
श्रुत न होवार्थी मतिज्ञाननो पण अनंतमा जाग सदा उघाकोज होय.

जगवान् श्रीहरिजडसूरी श्वरजी महाराजाए पण कहेख ठे के:-

“अक्षरस्य अनंतभागो नित्योद्घाटित इत्पनस्तत्वात् केवलं च आ-
विभागसंपूर्णत्वेन अनंतभागा संभवादवधेरप्यसंख्येयप्रतिभेदभिन्न
त्वात्मनः पर्यायज्ञानस्याप्याद्यतः ऋजुबलभेदभिन्नत्वात् सात्त्विकज्ञान-
रादिश्रुतज्ञानस्य निबन्धनज्ञानस्य चाज्ञाविते । ”

सारांशः—अक्षरनो अनंतमो जाग सदा उघाको रहे एम कहेख
होवार्थी केवलज्ञान, अवधिज्ञान के मनःपर्यायनो तो अर्थ संजवेज
नहि कारण केवलज्ञान विज्ञागरहित संपूर्ण एकज होय ठे. अव-
धिज्ञानना असंख्यात प्रकृतिना जेदो होय ठे. मनःपर्यायज्ञानना
ऋजुमति अने त्रिपुलमति एम सामान्यपणे बे जेदो होय ठे. हवे

અક્ષરનો અનંતમો જાગ કહેવાથી શેષ રહેલ અકારાદિ શ્રુતજ્ઞાનનો તથા તેના કારણરૂપ મતિજ્ઞાનનો પણ અનંતમો જાગ જાણવો.

પ્ર૦-૧૪૨-દેરાશરજી ઉપર ધ્વજાદંરુ કેટલો ઊંચો તથા જાનો કરવો ? અને ધ્વજા પણ કેટલી લાંબી તથા પહોળી કરવો ?

૭૦-દેરાશરજીનો જેટલો વ્યાસ તેટલાજ પ્રમાણે ધ્વજાદંરુ લાંબો કરવો, અર્થાત્ દેરાશરજીનો પાઠલનો જીંત બે બાજુના કરાનો જીંત-સહિત માપતાં જેટલી લાંબી હોય તેટલો લાંબો દંરુ કરવો. જો ત્રણ ગ-જારા હોય તો દરેક ગજારાની જેટલી જેટલી લંબાઈ હોય તેટલા લાં-બા-ઊંચા દંરુ કરવા. આ ધ્વજાદંરુનું ઉત્તમ માપ સમજવું. ઉત્તમ માપથી ધ્વજાદંરુ બનાવતાં જો કદાચ તે ઊંચાઈમાં વધી જતો હોય તો તેનું મધ્યમ માપ કરવાનું પણ વિધાન છે. દેરાશરનો જે વ્યાસ હોય તેનો દશમો જાગ ધ્વજાદંરુની ઊંચાઈમાંથી ઓઢો કરવાથી તે ધ્વજાદંરુ મધ્યમ માપનો આવે છે તથા વ્યાસનો પાંચમો જાગ ઓઢો કરવાથી કનિષ્ઠ માપનો દંરુ થાય છે, પરંતુ બને ત્યાં સુધી ઉત્તમ પ્રમાણનો દંરુ કરવો અથવા મધ્યમ પ્રમાણનો દંરુ કરવો. હવે જો એક ગજ લાંબો દંડ હોય તો દંરુની જાઠાઈ પોણા અંગુલની કરવી જોઈએ પછી જેટલા ગજ લાંબો વધે તેટલા અર્ધ અંગુલની જાઠાઈમાં વૃદ્ધિ કરવી, અર્થાત્ એક ગજ-ના દંરુની જાઠાઈ પોણા અંગુલની, બે ગજના દંરુની સવા અંગુલની, ત્રણ ગજના દંરુની પોણાબે અંગુલની, ચાર ગજના દંરુની સવાબે અંગુલની, પાંચ ગજ લાંબા દંરુની પોણાત્રણ અંગુલની અને ઠ ગજ લાંબા દંરુની જાઠાઈ સવાત્રણ અંગુલની એ પ્રમાણે લંબાઈના પ્રમાણમાં દંરુની જા-ઠાઈ કરવી જોઈએ. દંરુને બંગનીઝં બે, ચાર, ઠ, આઠ, દશ, બાર આદિ બેકો કરવી જોઈએ પણ એકી ન કરવી. પહેલી બંગની કો-લાખા ઉપર, છેલ્લી પાટલીની નીચે અને બાકીની વચ્ચેમાં હોવી જોઈએ.

પાટલીની લંબાઈ દંરુની લંબાઈના ઊઠા જાગે કરવી જોઈએ અને તેની પહોળાઈ પોતાની લંબાઈથી અર્ધી કરવી જોઈએ. એટલે જો દંરુ એક ગજનો લાંબો હોય તો પાટલી ચાર અંગુલ લાંબી અને બે અંગુલ પહોળી, બે ગજનો લાંબો હોય તો આઠ અંગુલ લાંબી અને ચાર અંગુલ પહોળી અને દંરુ ત્રણ ગજનો લાંબો હોય તો પાટલી અર્ધગજ લાંબી અને પા ગજની પહોળી હોવી જોઈએ. પહોળાઈના ત્રીજા જાગની પાટલીનો જામાઈ કરવી. પાટલીના આગળના જાગમાં અર્ધચંદ્રાકૃતિ કરી તેની બાજુએ ઘંટનીડ તથા પાટલોના ઉપર કલશ સ્થાપન થવો જોઈએ. હવે ધ્વજા તો દંરુના જેટલીજ લાંબી અને ઊંચાઈના આઠમા જાગની પહોળી હોવી જોઈએ.

શ્રીપ્રાસાદમનનના ચોથા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે:-

“ પ્રાસાદવ્યાસમાનેન, દંડો જ્યેષ્ઠઃ પ્રકીર્તિતઃ ।

મધ્યો હીનો દશાંસેન, પંચમાંસેન કન્યસઃ ॥ ૪૧ ॥

એકહસ્તે તુ પ્રાસાદે, દંડ પાદૂનમંગુલમ્ ।

કુર્યાદર્ધાંગુલા વૃદ્ધિ-ર્ગાવત્ પંચાશદ્વસ્તકમ્ ॥ ૪૨ ॥

સુષૃત્તં સારાંશ ચ, ગ્રંથિકોટ વર્જિતમ્ ।

પર્વભિઃ વિષમૈઃ કાર્યઃ, સમગ્રંથિઃ સુસ્વાવહઃ ॥ ૪૩ ॥

દંડત્રિધ્વજાંસેન, મર્કટયર્થેન વિસ્તૃતા ।

અર્ધચંદ્રાકૃતિઃ પાર્શ્વે, ઘંટોર્થે કલશસ્તથા ॥ ૪૪ ॥

ધ્વજા દેવપ્રાણેન, દેવપ્રાણેન વિસ્તરા । ”

સારાંશ:-દેરાશરની જેટલી પહોળાઈ હોય તેટલો દંરુ ઉત્કૃષ્ટ, તેનાથી દશમો જાગ હીન કરીએ તે મધ્યમાન અને પાંચમો જાગ હીન કરીએ તે કનિષ્ઠમાન કહેલ છે. એક હાથની દેરાશરની પહોળાઈ હોય તો પોણો અંગુલ દંડ જામો કરવો પછી પચાસ હાથ સુધી દંરુની જામાઈમાં અર્ધા અર્ધા અંગુલની વૃદ્ધિ કરવી. ગાંઠો અને પોલાણ રહિત

ગોઝાકાર ષ્ઠેષ્ટ લાકડાનો, પકી (૧-૩-૫-૭-૯) પર્વો અને બેકી (૨-૪-૬-૮-૧૦) ગાંઠો વાઙો દંરુ સુખદાયકઠે. દંરુની લંબાઈના ઠઠા જાગની લાંબી અને લંબાઈના અર્ધા જાગની પહોળી પાટલી કરવો. અર્ધ ચંદ્રમાનો આકૃતિ પાસે ઘંટફીઝં તથા ઉપર કલશ કરવો. દંરુના જેટલી લાંબી અને લંબાઈના આઠમા જાગનો પહોળી નાના પ્રકારના વસ્ત્રોની વિચિત્ર ધ્વજા કરવી.

શિખરબંધી દેરાશર હોય તો નીચેની સ્વરશિલાથી કલશ સુધીનું પ્રમાણ કરી તેના ત્રીજા જાગનો દંરુ ઝંચો કરવો.

પ્રાસાદમંરુનમાં કહ્યું ઢે કે:-

“ દંડઃ કાર્યસ્તૂતાયાં ઃ, શિલાતઃ કલશાવધેઃ ।

મધ્યોઽષ્ટાંસેન હીનોઽસૌ, જ્યેષ્ઠાત્પાદોનકન્યસઃ ॥ ૪૧ ॥ ”

જાવાર્થઃ-શ્વરશિલાથી કલશ સુધીના પ્રમાણના ત્રીજા જાગનો ઉત્કૃષ્ઠો દંરુ કરવો, મધ્યમ દંરુ તેના આઠમે જાગે હીન કરવો, ઉત્કૃષ્ઠ દંરુના ચોથા જાગે હીન જઘન્યદંરુ કરવો.

શ્રીઆચારદિનકરમાં કહ્યું ઢે કે:-

“ વિપ્રૈવેયકશિખરઃ, પ્રમાણમાનો ધ્વજસ્ય ચૈ દંડઃ ।

દંડતૂતોયાંસોનો, ભવતિ તથા ધ્વજપટોઽર્ધપ્રથુઃ ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશઃ-ગઝાના જાગને ઢોઢો શિખરના પ્રમાણ જેવમો ધ્વજાનો દંરુ કરવો. ધ્વજા દંરુના ત્રીજા જાગે ઝળો લાંબી અને લંબાઈથી અર્ધી પહોળી કરવી. આ પ્રમાણેની ધ્વજા કોઈ સ્થાનમાં જોવામાં આવેલ નથી.

પ્રપ-૧૪૩-નરકનાં જીવો કેટલા અને કેવા કેવા કારણે સા-તાવેદનીયનો અનુજવ કરે ?

ઉપ-દાહજ્વરાદિ વિના કાલ કરીને ઉત્પન્ન થયેલા નરકના

જીવો ત્યાં પોતાના ઉત્પત્તિ કાલમાં સાતાવેદનીયનો અનુગ્રહ કરે છે કારણ કે નરકમાં ઉત્પત્તિના સમયે ત્યાં ઉત્પન્ન થતા જીવોને નથી હોતી ક્ષેત્રવેદના, નથી હોતી પરસ્પરઉદીરિતવેદના કે નથી હોતી પરમાધાર્મિકકૃતવેદના ૧, કોઈક મહર્થિક દેવ પૂર્વજવના સ્નેહને લઈને ત્યાં જાય અને કિંચિત્ કાલ કોઈનો વેદના ઉપશાન્ત કરે તે કાલે ૨, તથાવિધ શુદ્ધ અધ્યવસાયથી સમ્યગ્દર્શનનો લાભ થાય તે કાલમાં ૩, અને શ્રીતીર્થંકરદેવોનાં જન્માદિક કલ્યાણકો થાય ત્યારે. ૪. આ ચાર કારણોથી નરકના જીવો સાતાવેદનીય કર્મને વેદે. શ્રીજીવાજિગમસૂત્રની ત્રીજી પ્રતિપત્તિમાં નરકાધિકારે ત્રીજા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ ઉવચાણં ચ સાયં, નેરહાં દેવકમ્મુણા વાચિ ।

અજ્ઞવસાયનિમિત્તં, અહવા કમ્માણુભાવેણ ॥ ૨૪ ॥ ”

સારાંશ:-૧ ઉત્પત્તિ કાલમાં ક્ષેત્રવેદના, પરસ્પર ઉદીરિત વેદના તથા પરમાધાર્મિકનો કરેલી વેદના ન હોવાથી પાઠલના ભવમાં દાહજ્વર અને ઉદાદિ વિના કાલ કરી અતિ સંક્ષિપ્ત અધ્યવસાય વિના નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલા નારકોં સાતાવેદનીને વેદે છે. ૨ પૂર્વજવના સ્નેહથી વડદેવજીની જેમ કોઈક મહર્થિકદેવ નરકમાં જઈ અદ્યપકાલ વેદનોને ઉપશાન્ત કરે તેથી શ્રીકૃષ્ણમહારાજાદિકનો જેમ સાતા વેદનોને વેદે છે. ૩ આં-ખલાને ચક્ષુ પ્રાપ્ત થવાથી જેમ મહા પ્રમોદ ઉત્પન્ન થાય તેમ સમ્યક્ત્વની ઉત્પત્તિના કાલમાં તથા તે પછી પણ શ્રીતીર્થંકરજગવાન્ના ગુણોની અનુમોદનાદિ રૂપ તેવા પ્રકારના વિશુદ્ધ અધ્યવસાયથી વાહ્યક્ષેત્ર વેદના હોવાઠતાં પણ સાતા વેદનોનેજ વેદે છે. ૪ શ્રીઅરિહંત જગવાન્ના જન્મ, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન અને નિર્વાણ કલ્યાણકના સમયે શ્રીજિનેશ્વરજગવાન્ના પ્રજાવથી નરકના જીવો સાતાવેદની કર્મને

વેદે છે. શ્રીબૃહત્કલ્પ જાણ્યની પિઠિકામાં પ્રાતઃ સ્મરણીય પૂજ્યપાદ શ્રીસંઘદાસ ગણિજી મહારાજાએ પણ આજ પ્રમાણે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલ છે.

પ્ર૦-૧૪૪-ગર્જારવ શબ્દ વાયુથી, પાણીથી કે વાયુ અને પાણી ઉભયના સંયોગથી થાય છે ?

ઉ૦ ગર્જારવ શબ્દ જલથી ઉત્પન્ન થાય છે. શ્રીસેનપ્રશ્નના વીજા ઉદ્ઘાસમાં શ્રીમાનુસેનસૂરિજીમહારાજાએ કહ્યું છે કે:-

“ ગર્જિતશબ્દો જલસમુત્થો વાયુસમુત્થો વાઽન્યદ્વા કિમપીતિ પ્રશ્નો-
ત્તરમ્-સ્થાનાંગવૃત્તૌ સ્થાને ૨ સ્તનિતાદિશબ્દાનાં વ્યાખ્યાને મેઘગર્જિતમિ-
ત્યર્થકરણાન્મેઘસ્ય ચ જલમયત્વાત્ ગર્જિતશબ્દો જલસમુદ્ભવઃ સંભાવ્યતે
‘વાયુસમુત્થઃ શબ્દો ગર્જિત’ इत्यक्षराणि तु शास्त्रे नोपलभ्यन्त इति॥૧૫૥”

સારાંશ:-ગર્જારવ મેઘ જલથી ઉત્પન્ન થાય છે કે વાયુથી થાય છે અથવા અન્ય કંઈ છે ? હિતિ પ્રશ્ન, અત્ર ઉત્તર-શ્રીસ્થાનાંગસૂત્રની ટીકામાં બીજે સ્થાને સ્તનિતાદિ શબ્દોની વ્યાખ્યામાં મેઘનો ગર્જારવ એવો અર્થ કરવાથી અને મેઘ જલમય હોવાથી ગર્જારવ શબ્દ જલથી ઉત્પન્ન થયેલ સંજવે છે. ‘વાયુથી ઉત્પન્ન થયેલ શબ્દ ગર્જારવ’ એવા અક્ષર તો શાસ્ત્રમાં જોવામાં આવતા નથી.

પ્ર૦-૧૪૫-કુસુંજા(વા)ની જાજીનું શાક બીજા કોઈ જાજીના શાક સાથે મેળાપ કરવામાં દોષ છે ?

ઉ૦-પાલક શાકનો કુસુંજાની જાજીના શાકની સાથે મેળાપ થાય તો મેળાપ થતાંની સાથેજ સૂક્ષ્મ જીવોની ઉત્પત્તિ થાય છે. શ્રી બૃહત્કલ્પજાણ્યમાં પ્રથમ લંકુના અન્તમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ પાલંકલદ્વસાગા, મુગ્ગકયં ચામગોરમુમ્મીસં ।

સંસજ્ઞઈ ં અચિરા, તે પિય નિયમા કુ દોસાય ॥ ૬૦ ॥ ”

સારાંશ:-મહારાષ્ટ્ર દેશમાં પ્રસિદ્ધ પાલક નામના શાકનો કુસું-

वाना शाक साथे मेळाप थवाथी तथा मगना उपलक्षणथी बीजा पण छिदलनो काचा गोरस एटले दुध, दहीं अने ठाशनी साथे मेळाप थवाथी शीघ्र सूद्धम जीवो उत्पन्न थाय ठे, ते निश्चये करीने संयमनो उपघात तथा आत्मानो उपघात रूप बे दोषोने उत्पन्न करे ठे.

प्र०-१४६-अलोकमां जीव तथा अजीवना जेद केटला ?

उ०-अलोकनी अंदर जीवनो एक पण जेद न होय अने अजीवमां पण केवल आकाशनोज एक जेद होय. श्रीजगवतीजी सूत्रना बीजा शतकना दशमा उद्देशामां कहुं ठे के:-

“ अलोगागासे णं भंते ! किं जीवा ? पुच्छा तह चेव गोयमा ! नो जीवा जाव नो अजीवपएसा, एगे अजीवद्वंद्वेसे अगुरुयलहुए अगंतैहिं अगुरुयलहुयगुणेहिं संजुत्ते सबागासअगंतभाण्णे ॥ ”

साराश:-अलोकाकाशमां हे जंते ! शुं जीवो होय ?, १ जीवना देशो होय?, २ जीवना प्रदेशो होय?, ३ अजीवो होय?, ४ अजीवना देशो होय ?, ५ अजीवना प्रदेशो होय ?, ६ अजीवना प्रदेशो होय?, उत्तर-हे गौतम ! अलोकाकाशमां जीवो न होय १, जीवना देशो न होय २, जीवना प्रदेशो न होय ३, अजीवो न होय ४, अजीवना देशो न होय ५, अजीवना प्रदेशो न होय ६, आ ठमांथी एक पण अलोकाकाशमां न होय. किंतु अलोकाकाशमां अनंत अगुरुजघुपर्याय गुणे करीने संयुक्त अगुरुजघुस्वरूप सर्वाकाशनो अनंतमो जाग ऊणो एरु अजीव अव्ययो देश होय.

प्र०-१४७-लोकान्तिकदेवोना जवो केटला ?

उ०-लोकांतिक देवो एकावतारी होय. श्रीस्थानांगसूत्रना त्रीजा स्थानना प्रथम उद्देशानी टीकांमां टीकाकार जगशान् श्रीअजयदेवसूरीश्वरजी महाराजे कहुं ठे के:-

“ लोकाश्च-ब्रह्मलोकं यान्तः-समीपं कृष्णराजीलक्षणं क्षेत्रं निवासो येषां ते लोकान्ते वा औदयिकभावलोकावसाने भवा अनन्तरं भवे मुक्तिग-
मनादिति लोकान्तकः ॥ ”

जावार्थः-लोक कहेवाथी ब्रह्मलोकनी समीपे रहैल कृष्णराजी लक्षण निवास स्थान जेना ठे ते लोकांतिक देवो, अथवा त्यांथी चवोने अनंतर बीजा जवमां मोक्ष जवाथी लोकांते कहेतां औदयिक जाव-
रूप लोकना अंतमां थवावाळा देवोने लोकांतिक देवो कहोए.

मतांतरथी लोकांतिक देवोना सात आठ जवनो उल्लेख पण ठे.
श्रीप्रवचनसारोद्धारना १६७ मा द्वारमां कहेल ठे के:-

“ अद्यापरद्विर्हया, वसन्ति लोगंतिया सुरा तेसु ।

सत्तद्वभवभवंता, गिज्जन्ति इमेहि नामेहि ॥ ७४ ॥ ”

जावार्थः-सात अथवा आठ जवे जेमना संसारनो अंत ठे.
(मोक्षे जवाना ठे.) जेमना नामो (आदित्यादि) आगळनो गा-
थामां कहेवाना ठे एवा आठ सागरोपमनी स्थितिवाळा लोकांतिक
देवो अर्चि, अर्चिमाली आदि नव विमानमां वसे ठे.

प्र०-१४८-परमाणु पुद्गलना वर्ण रसादिक नो परावर्त्तन थाय ?

उ०-परमाणु पुद्गलनू वर्ण, गंध, रस, स्पर्श आदि पर्यायोना
परावर्त्तन थाय. श्रीहीरप्रश्नना त्रिजा प्रकाशमां जगद्गुरुश्रीविजय-
हीरसूरीश्वरजी महाराजा फरमावे ठे के:-

“ परमाणोर्वर्णादिपरावर्ते जायते नवेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-जायते
इति ज्ञेयम् । ”

सारांशः-परमाणुना वर्णादिकनो परावर्त्तन थाय के नहीं इति
प्रश्न अत्र उत्तर थाय एम जाणवुं.

प्र०-१४९-श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामी महाराजानो जन्म
क्षेत्र शुक्ल त्रयोदशी ए थयेसो ठे अने ते विश्वदोषकनुं निर्वाण आसो

વદી અમાવાસ્યાએ થયેલું હોવાથી તે કરુણાસાગર દેવાધિદેવ પ્રજા શ્રીવીરપરમાત્માનું આયુષ્ય સંપૂર્ણ બહેતેર (૭૨) વર્ષનું કહેવાય છે, તેનો સંજવ શી રીતિએ થાય ?

ઉત્તર-આયુષ્ય જન્મદિવસથી જ નહિ પરંતુ વ્યવનથી એટલે પ્રજા જે દિવસે માતાના ગર્ભમાં આવ્યા તે દિવસથી ગણાય. તેનો હિસાબ મેલવવા માટે પ્રથમ જૈનશાસ્ત્રમાં વર્ષો કેટલા પ્રકારનાં તથા કેટલા કેટલા દિવસનાં કહેલાં છે તે જાણી લેવું જોઈએ અને તે નીચે મુજબ છે:-

એક યુગમાં સંવત્સર પાંચ હોય છે તેનાં નામો અને દિવસો નીચે મુકવામાં આવે છે:-

(૧) પહ્લો ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનો ચંદ્રસંવત્સર, (૨) બીજો ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનો ચંદ્રસંત્સર, (૩) ત્રીજો ત્રણસો ચોરાસી (૩૭૪) દિવસનો અજિવર્ધિતસંવત્સર, (૪) ચોથો ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનો ચંદ્રસંવત્સર અને (૫) પાંચમો ત્રણસો ચોરાસી (૩૭૪) દિવસનો અજિવર્ધિત નામનો સંવત્સર, આ પ્રમાણેના એક યુગમાં પાંચ સંવત્સર-વર્ષ હોય છે

વળી ૧ સૌર્યમાસ, ૨ ચાંદ્રમાસ, ૩ ઋતુમાસ અને ૪ નક્ષત્ર માસ આ માસોથી શરૂ થતા અને એક અધિકમાસવાળું વર્ષ એમ કરીને બનતા પાંચ સંવત્સરો પણ કહેલા છે, તેનાં પણ નામ અને દિવસો નીચે મુજબ છે:-

૧ ત્રણસો ઠાસઠ (૩૬૬) દિવસનું સૌર્યવર્ષ, ૨ ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનું ચાંદ્રવર્ષ, ૩ ત્રણસો સાઠ (૩૬૦) દિવસનું ઋતુવર્ષ અને ૪ ત્રણસો અઠાવીસ (૩૨૭) દિવસનું નક્ષત્રવર્ષ તેમજ જે વર્ષમાં અધિક માસ હોય છે તે (૫) પાંચમું અજિવર્ધિત વર્ષ.

श्रीज्योतिष्करंभक प्रकरणमां 'संवत्सरमानप्रमाणअधिकार' नामा
बीजा प्राचृतमां कहुं ठे के:-

“ पढमविइया उ चंदा, तइयं अभिवइडियं वियाणाहि ।

चंदे चेव चउत्थं, पंचममभिवइडियं जाण ॥ १ ॥ ”

सारांश:-पहेलो चंद्रसंवत्सर, बीजो चंद्रसंवत्सर, त्रीजो अजि-
वर्धित संवत्सर, चोथो चंद्रसंवत्सर, पांचमो अजिवर्धितसंवत्सर जणवो.

“ चंदो अ गुणतीसं, विसट्ठिभागा य बत्तीसा ।

तिन्नि अहोरत्तसया, तीसाई चेव होइ अभिवइडे ।

बायालीसं भागा, बावट्टिकण छेएणं ॥ १ ॥ ”

सारांश:-चंद्र मासना उगणत्रीस दिवस अने एक दिवसना
बासठ जाग करीए तेवा बत्रीस जाग अर्थात् अर्ध दिवसथो कंश्क
अधिक मल्ली सानी उगणत्रीस दिवस थया तेने बार गुणा करवाथी
३५४ त्रणसोने चोपन दिवस एक चांद्रवर्षना थाय. अजिवर्धित वर्षना
त्रणसोने त्यासी दिवस अने एकदिवसना बासठ जाग करीए तेवा
बेतालीस जाग एटले एक दिवसमां कंश्क न्यून ते मल्ली त्रणसोने
चोरासो दिवस जाणवा.

“ आइचो उडु चंदो, रिक्खो अभिवइडिओ य पंचेए ।

संवच्छरा जिणमए, जुगस्स माणे विधीयंते ॥ १ ॥ ”

सारांश:-१ सूर्य वर्ष, २ ऋतुवर्ष, ३ चंद्रवर्ष, ४ नक्षत्रवर्ष, अने
अजिवर्धितवर्ष आ पांच संवत्सरोनुं श्रीजिनेश्वर परमात्माना मतमां
युगना प्रमाणमां विधान करेल ठे.

“ आइचो खल्लु मासो, तीसं अहं च सावणे तीसा ।

नक्खत्तो खल्लु मासो, सत्तावीसं भवे अहोरत्ता ।

अंसा य एकवीसं, सत्तट्टिकण छेएणं ॥ १ ॥ ”

सारांश:-निश्चये करीने सानीत्रीस दिवसनो सूर्यमास, त्रीस

दिवसनो ऋतुमास अने नक्षत्र मासना सत्तावीस दिवस तथा सडस-
ठीया एकवीस जाग आ दिवसोने बार गुणा करवाथी वर्षोंना दिवसो
थाय. एटले सौर्यवर्षना त्रणसोने ठासठ दिवस, ऋतु वर्षना त्रणसोने
साठ दिवस, नक्षत्र वर्षनां ३२७ दिवसमां कंश्क न्यून थाय. आ
वर्षोंनां नामो तथा दिवसोनुं वर्णन श्रीसूर्यप्रज्ञातिना दशमा प्राज्ञतमां
पण करेल ठे.

आ वात पण ध्यानमां राखी लेवानी ठे के अजिर्वर्धितसंवत्सर
युगमां त्रीजो अने पांचमो होय ठे एटले जो युगनी मध्यमां वधे तो
पोष महिनो वधे अने अंतमां वधे तो अषाढ मास वधे.

हवे श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामीजी माताना गर्जमां अषाढ
सुदि ६ ठठनी रात्रे आव्या एटले प्रजुश्री वीरनुं आयुष्य त्यांथी
गणवुं अने आयुष्यनी गणना सौर्यवर्षथी करवी.

श्रीज्योतिष्करंरुक पयझामां संवत्सरमान प्रमाण अधिकारनामा
बीजा प्राज्ञतमां कहेल ठे के:-

“ सवे कालविसेसा, भाउपम णा ठिईअ कम्माणं ।

सवे समा विभागा, सूरपमाणेण नायवा ॥ १ ॥ ”

सारांश:-पांच वर्ष आत्मक युग, सो वर्ष, हजार वर्ष, लाख वर्ष,
पूर्वांग, पूर्व, अडडांग, अडडआदि पख्योपम सागरोपम आदि सर्व काल.
देव, मनुष्य, तिर्यच, नारकी आदि चारे गतिना जीवोनुं आयुष्य, ज्ञा-
नावरणादि आठ कर्मनी तथा तेमनी उत्तर प्रकृतिउनी स्थिति. सर्व
काल विजाग १ सुषमसुषमा, २ सुषमा, ३ सुषमदुःखमा, ४ दुःखमसुषमा,
५ दुःखमा, ६ दुःखमदुःखमा आदि उत्सर्पिणी अवसर्पिणी आदि
विजागो सूर्यवर्षना प्रमाणथी जाणवा.

वळी एक वात ए पण लयमां राखवानी ठे के परमात्मा श्री-

મહાવીરદેવના નિર્વાણસમયે શ્રીકલ્પટ્રમાં બીજો ચંદ્રસંવત્સર કહ્યો છે અને યુગની આદિ શ્રીજ્યોતિષ્કરંકપયત્નામાં અષાઢ વદી એકમથી શરૂ થતી કહી છે, એ કારણથી શ્રમણ જગવાન્ શ્રીમહાવીર-સ્વામિજીના ચ્યવન સમયે પાંચમા અજિવર્ધિતસંવત્સરની અષાઢ સુદિ ૬ હતી એમ સંજવે છે.

આ સઘઠી વાતો ધ્યાનમાં લીધા પછી પ્રજ્ઞ શ્રીવીરપરમાત્માનું સંપૂર્ણ બહોતેર વર્ષનું આયુષ્ય બરાબર મઠી રહે છે. જેમકે:-

પ્રથમ ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, બીજા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, ત્રીજા અજિવર્ધિતસંવત્સરના ૩૭૪ દિવસ, ચોથા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ અને પાંચમા અજિવર્ધિતસંવત્સરના ૩૭૪ દિવસ. આ પાંચ સંવત્સરના કુલ દિવસ ૧૭૩૦ થાય. ઋતુસંવત્સર સર્વ ૩૬૦ દિવસના હોવાથી પાંચ સંવત્સરના દિવસો પૂર્ણ ૧૭૦૦ થાય, આ હિસાબે એક માસનો ફરક હોવાથી શ્રીવર્ધમાનસ્વામિના ચ્યવનસમયની પહેલાં ઋતુસંવત્સરનો યુગ પ્રથમ અષાઢ શુક્લ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ થઈ ઋતુવર્ષનો શ્રાવણ માસ શરૂ થઈ ચૂક્યો હતો અર્થાત્ અજિવર્ધિતની અપેક્ષાએ પ્રજ્ઞ શ્રીવીરનો ચ્યવનસમય બીજા અષાઢ સુદિ ૬ નો કહેવાય પણ ઋતુમાસનો અપેક્ષાએ તે સમય શ્રાવણ સુદિ ૬ નો થાય. આ રીતે દરેક આદિત્યયુગમાં ઋતુયુગનો એક માસ વધે તો ચંદ્રયુગમાં ચંદ્ર માસ વધવાથી ઋતુમાસનો અપેક્ષાએ સીત્તેરમા વર્ષના આસો સુદિ ૬ ના દિવસે આદિત્યમાસ-સૌર્યમાસનો અપેક્ષાએ ચંદ્રયુગ ઇટલે પૂર્ણ સીત્તેર (૭૦) વર્ષ થયાં. તે પછી બે ચંદ્રવર્ષના આસો સુદિ ૬ ના દિવસે સૂર્યમાસના બે વર્ષમાં ચોવીસ દિવસ ઘટે તે ચોવીસ દિવસ મેઢવતાં આસો વદી અમાવાસ્યાના દિવસે સૌર્યમાસની અપેક્ષાએ સંપૂર્ણ બહોતેર (૭૨) વર્ષ થાય, આ પ્રમાણે ગણત્રી સંજવે છે.

શ્રીમાન્ મહાવીર પરમાત્માના ૭૨ વર્ષના આયુષ્યનો ગણના અષાઠ્ઠ શુદી ૬ થી ગણવામાં તથા લૌકિકરોતિ પ્રમાણે જન્મ દિવસ ચૈત્ર શુદી તેરસથી ગણવામાં પણ બાધક નથી. બન્ને રીતિથી સંપૂર્ણ આયુષ્ય થાય છે.

શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે શ્રીસેનપ્રશ્નના પ્રથમ ઉલ્લાસમાં કહેલ છે કે:-

“શ્રીવીરતીર્થકૃતો દ્વિસસતિ વર્ષાયુર્માનસુકંતજન્મદિનાદ્વા ગર્ભોત્પત્તેર્વા તદાયુર્વિચાર્યમાણં મિથો વિવદતે તત્કિમિતિ પ્રશ્નોઽત્તરમ્-જન્મપત્રાચ્ચેક્ષ્યા તુ જન્મનઃ પરમાર્થસ્તુ ગર્ભોત્પત્તિ આયુષ્પરિમાણં ગણ્યતે, દ્વાસસત્યાદિવર્ષમાનપ્રતિપાદનં તુ ન્યૂન્યાધિકમાસદિવસાનામવિવક્ષણાન્ન વિસંવદતીતિ ॥ ૬૪ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીમહાવીર તીર્થકર પરમાત્માનું બહોત્તેર વર્ષનું આયુષ્યમાન કહ્યું છે તે તેમના જન્મ દિવસથી અથવા ગર્જ્ઞ ઉત્પત્તિના દિવસથી વિચાર કરતાં પરસ્પર વિરોધ આવે છે તેનું કેમ ? इति પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-જન્મપત્રાદિની અપેક્ષાએ જન્મથી, પરમાર્થથી તો ગર્જ્ઞમાં ઉત્પન્ન થયા તે દિવસથી આયુષ્યનું પરિમાણ ગણાય. બહોત્તેર વર્ષનું માન પ્રતિપાદન કર્યું તે તો ન્યૂન તથા અધિક માસ અને તીથીર્ઞની વિવક્ષા ન કરવાથી વિરોધ નથી.

ચૈત્ર શુદિ ત્રયોદશીથી પણ ગણતાં શ્રીવીરપરમાત્માનું બહોત્તેર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થાય છે તે આ પ્રમાણે-

તીથી પત્રમાં વર્ષ મધ્યે સવાઅગીયાર દિવસ વધે અને નવ દિવસ ઘટે તેથી સવા અગીયારમાંથી નવ બાદ કરતાં સવા બે દિવસ એક વર્ષમાં વધે તેને બહોત્તેર ગુણા કરતાં એકસો બાસઠ દિવસ એટલે પાંચ મહિના અને ધાર દિવસ બહોત્તેર વર્ષે વધ્યા તે ગણત્રીમાં લેવાના ન હોવાથી ચૈત્ર શુદી ત્રયોદશીમાંથી બાદ કરતાં કારતક શુદી

एकम आवे अने अमावास्यानी रात्रि अल्पज बाकी होवाची ते एकमज गणाय.

पंक्तिप्रवरश्रीवीरविजयजीए प्रश्नोत्तरचिंतामणिमां लखेल ठे के:-

“ अंतिमतीर्थकृतः श्रीमहावीरस्य द्वाससतिवर्षापुराणमे अभिहितं परं त्वाषाढशुक्लषष्ठ्यां च्यवनं जातं, ततः परमाश्विनमासस्यामावास्यायां ऽक्तिरितिच्यवनदिनादारभ्य मुक्तिदिनं यावदिनगणनायां तु सार्धैकस- सतिवर्षाणि किञ्चिदधिकानि जायन्ते, तेनात्र द्वाससतिपूर्णवर्षायुः कया रीत्या भवति ? उ०-द्वाससतिवर्षायुर्मेलस्यायमाज्ञाय:-तिथिपत्रेषु वर्षं प्रति पंचदशघटिकाधिकान्येकादश दिनानि वर्धन्ते, तथैव वर्षं प्रति नव दिनानि ह्रापयन्ति, ततः सपादैकादशघसेभ्यो नवदिनेषु हृतेषु सत्सु शेषोद्धृतौ स- पादद्वयबासरौ तेनैतौ सपादौ द्वौ द्वाससतिगुणौ क्रियेते, तथा पञ्चमासोपरि द्वादश दिनानि जायन्ते, सर्वमिलने द्वाससति वर्षाणि परिपूर्णानि स्युः । ”

सारांश:-चरम तीर्थकर श्रीमहावीर स्वामी परमात्मानुं बहो- तेर वर्षनुं आयुष्य श्रीसिद्धांतमां कहेल ठे परंतु अषार शुदी ठे च्यवन थुं अने आसो वदी अमावास्याए मोह्ने पधार्या. च्यवन दिवसथी मोह्दिवस सुधी गणतां चार मास अधिक बहोतेर वर्ष थाय, तथा चैत्र शुदी तेरसे श्रीमहावीरपरमात्मानो जन्म ते दिवसथी मोह्द दिवस सुधी गणतां तो सानीएकोतेर वर्षथी कंश्क अधिक थाय. तेथी अहीं बहोतेर वर्षनुं संपूर्ण आयुष्य कइ रीतिए थाय. ? उत्तर बहोतेर वर्षना मेलनो आज्ञाय आ प्रमाणे ठे के:-तिथिपत्रेमां प्रतिवर्षे अग्यार दिवस अने पंदर घनी वधे ठे तेमज प्रतिवर्षे नव दि- वसो घटे ठे तेथी सवाअगीयार दिवसमांथी नव दिवसो बाद करतां सवावे दिवस शेष रह्या ते सवावे दिवसने बहोतेर गुणा करीएत्यारे पांच महिना अने बार दिवसो थाय, सर्व मलीने बहोतेर वर्षो पूर्ण थाय.

श्रीवीरप्रभु निर्वाण थया त्यारे अमावास्थानी रात्रि चार घन्टी-
ज बाकी हती. श्री कल्पसूत्रमां कहेल ठे के:-

“ पञ्चसकालसमयांस × × × ‘सवट्टसिद्धे मुहुत्ते. ”

सारांश:-प्रातःकालमां×××एक अहोरात्रिनां त्रीस मुहूर्त्त ठे तेमां
सर्वार्थसिद्धनामा मुहूर्त्त उगणत्रिसमो ठे ते चार घन्टी रात्रि बाकी रहे
त्यारे शुरु थाय ठे. ते सर्वार्थसिद्ध मुहूर्त्तमां प्रभु मोक्षे पधार्या ठे एटले
एकम गणवामां बाधक न आवे.

प्रश्न-१५०-नव अंगसूत्रो उपर वृत्तिना रचयिता सुप्रसिद्ध
पूज्यपाद श्रीमान् अजयदेवसूरीश्वरजी महाराज क्या गहमां थया ?
तथा श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजा के जेउं एज श्रीअजयदेवसूरि-
जीना गुरु ठे तेउंश्रीने दुर्लभराजाए खरतर बिरुद आप्थुं एवुं केट-
लाक कहे ठे ते शुं सत्य ठे ?

उ:-श्रीस्थानांगसूत्र, श्रीसमवायांगसूत्र, श्रीजगवतीजीसूत्र,
श्रीज्ञातासूत्र, श्रीउपासदकदशांग, श्रीअंतकृतदशांग, श्रीअनुत्तरो-
पपातिकदशांगसूत्र, श्रीप्रश्नव्याकरणसूत्र, श्रीविपाकसूत्र, श्रीऔप-
पातिकसूत्र अने श्री पंचाशक आदि ग्रंथो उपर श्रीअजयदेवसूरिजी-
महाराजाए रचेली टीकाउं विद्यमान ठे तेनी अंतमां ‘चांद्रकुलमां
श्रीवर्धमानसूरिशिष्य श्रीजिनेश्वरसूरिशिष्य श्रीअजयदेवसूरि’ आ
प्रमाणे लेखेल ठे पण कोइ गहमनो उल्लेख तेउंश्रीए करेन्न नथी. श्री
जिनेश्वरसूरिजी महाराजाए के श्रीबुद्धिसागरजी महाराजे पण पो-
ताना ग्रंथमां गहमनो उल्लेख करेलो जोवामां आवतो नथी ते कार-
णथी तेउंश्रीनो कयो गह ? ए कहेवुं शक्य नथी.

खरतर नामनो कोई पण गह बारमा सैकाना अंत सुधी न हतो

एम कहेवुं अशक्य नथी कारणके ' श्री जिनेश्वरसूरिजी महाराजने दुर्लजराजाए खरतर बिरुद आप्युं. ' एवा अक्षरो श्रीअजयदेवसूरिजीना के तेमना शिष्यना रचेल ग्रंथमां अथवा बारमा सैकाना अंत सुधी थयेन्न अन्य कोइपण गह्वना प्रामाणिक आचार्यश्रीए रचेल ग्रंथमां पण उपलब्ध अइ शकता नथी. वर्तमानमां कोइ कोइ कहे ठे अने लखे ठे के एकहजार अने एंसी (१०००) मां श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजने पाटणमां दुर्लजराजाए 'खरतर' बिरुद आप्युं परंतु आ वातनी सत्यतामां कोइज प्रमाण नथी, बिरुदमां तो गुजरातनो इतिहासज प्रमाण ठे कारण के तेमां तो ' १०७७मां तो दुर्लजराजा मरण पाग्यो ' एवी हकीकत ठे. वळी तेज श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजनी वनावेली पंचलिंगीना टीकाकार महात्माश्रीए लख्युं ठे के ' श्रीजिनेश्वरसूरिजीमहाराजे पाटणमां दुर्लजराजानी सजामां चैत्यवासीनो पराजय करी विस्तृत कीर्ति प्राप्त करी. " जो श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजने खरतर बिरुद पण मळ्युं होत तो ते पण टीकाकारश्री केम न लखता? बीजा पण प्रमाणिक आचार्यों कांइ ग्रंथमां ते बिरुदनो उल्लेख केम न करता? अने खुद श्रीअजयदेवसूरिजी महाराजाए पण पोताना गुरुश्रीना ते बिरुदने केम न लख्युं? जिनदत्तसूरिजीए पण गणधरसार्धशतकादि ग्रंथोमां खरतर बिरुदनो उल्लेख केम न कर्यों? आ सघळा उपरथी सिद्ध थाय ठे के श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजाने खरतरबिरुद दुर्लजराजाए आप्युं नथी, ठतां खरतरगच्छना अनुयायिओ प्रमाण विना सिद्ध करवा मागे ठे !

साची वाततो ए ठे के, विक्रम संवत् बारसो चार (१२०४) मां जिनदत्तसूरिने तेमनो प्रकृतिने अनुसरतुं 'खरतर' एवुं उपनाम आप्युं पण ते उपनाम तेमने अने तेमना शिष्यवर्गने पण अत्यंत अनिष्टज

હોવાથી ગ્રંથોમાં લખ્યું નહીં પણ તે પઢી કાલાતરે-તેરમા સૈકાના અન્તમાં અથવા ચૌદમા સૈકાની આઘમાં સ્ત્રીઓ માટે શ્રી જિનપૂજાનો નિષેધ કરનાર જિનદત્તસૂરિના વંશજોએ જ્વરતર શબ્દનો સત્ય અને સિદ્ધો લોકપ્રસિદ્ધ અર્થબદલો પૂજ્યપાદ શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજશ્રીના નામથી કલ્પિત કરેલ સંજ્ઞેએ, અન્યથા જો જ્વરતરવિરુદ્ધ શ્રીજિનેશ્વર-સૂરિજી મહારાજાને મળ્યું હોત તો અગીયારમા અને બારમા સૈકામાં થયેલા ચારિત્રપાત્ર પૂજ્યપાદ આચાર્યશ્રી ઓએ તેનો ઉદ્દેશ અવશ્ય પોતાના ગ્રંથોમાં કર્યો હોત. વળી આચાર્યશ્રી અજયદેવસૂરિજી મહારાજા તો જુદા તેઓશ્રીના વિનયી શિષ્ય હોવાથી અને અનેક સૂત્રગ્રંથોના પણ ટીકાકાર હોવાથી પોતાના ગુરુશ્રીના વિરુદ્ધનો (કે જે વિરુદ્ધને ગુણનિષ્પન્ન બનાવી જિનદત્તસૂરિનો અનુયાયિવર્ગ શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજાને અલંકૃત કરવા માગે છે) ઉદ્દેશ કોઈ એકાદ ગ્રંથમાં તો અવશ્ય કરતજ, પણ તેવું કાંઈજ થયું નથી હતાં તે વાતને સિદ્ધ કરવા અને બારસો ચારના ઉદ્દેશને અસત્ય અને અજિનિવેશથી થયેલો મનાવવાની કોશીષ પંચર્ણીંગી પ્રકરણની પ્રસ્તાવનામાં કોઈક વિદ્વાને કરી છે, પરંતુ એમ કરવાથી તો તે વિદ્વાન મહાશયજ અજિનિવેશના ઉપાસકની કક્ષામાં આવી જાય છે! તે અપૂર્વ વિદ્વાને અગર બીજા પણ જિનદત્તસૂરિના અનુયાયિવર્ગે જુદા શ્રીઅજયદેવસૂરિજી મહારાજની સાક્ષી આપવી જોઈએ અગર અગીઆરમી બારમી સદીમાં થયેલા અન્ય આચાર્ય મહારાજાઓના રહેલા ગ્રંથોના આધારો આપવા જોઈએ, અન્યથા કોઈપણ પ્રકારે સાધ્યસિદ્ધિ થઈ શકે તેમ નથી.

પ્ર૦-૧૫૧-શ્રીશત્રુંજયમાહાત્મ્યમાં પૂજ્યપાદ શ્રીમાન્ ધનેશ્વર-સૂરિજીમહારાજાએ કહ્યું છે કે શ્રીશત્રુંજય મહાતીર્થ ઉપર જેવો તેવો

संयति वेषधारी पण वंदनीय अने श्रीगौतमस्वामिवत् पूजनीय ठे तो तेनो परमार्थ शो ?

उ०-श्रीशत्रुंजयमाहात्म्यना द्वितीयसर्गमां केवल लिंगधारी मुमुक्षुने श्रीशत्रुंजय तीर्थ उपर धंदनीय कह्यो ठे ते कारणिक विधिनी अपेक्षाए समजवुं अथवा तीर्थोद्भावना-तीर्थउन्नतिनी बुद्धिथी समजवुं.

श्रीहीरप्रश्नना द्वितीयप्रकाशमां पंक्ति श्रीहर्षगणिजीना प्रश्नना उत्तरमां युगप्रधान परमपूज्य आचार्यश्री विजयहीरसूराश्वरजी महाराजश्रीए कह्युं ठे के:-

“ दत्तेऽसौ सर्वसौख्यानि, त्रिशुद्धयाऽऽराधितो यतिः ।

विराधितश्च तैरश्च-न कानल्पयातनाः ॥ ९० ॥

चारित्रिणो महासत्त्वाः, व्रतिनः सन्तु दूरतः ।

निष्क्रियोऽप्यगुणज्ञोऽपि, न विराध्यो मुनिः क्वचित् ॥ ९१ ॥

यादृशं तादृशं वापि, दृष्ट्वा वेषधरं मुनिम् ।

गृही गौतमवद्भक्त्या, पूजयेत् पुण्यकाम्यया ॥ ९२ ॥

वन्दनीयो मुनिर्वेषो, न शरीरं हि कस्यचित् ।

व्रतिवेषं ततो दृष्ट्वा, पूजयेत् सुकृती जनः ॥ ९३ ॥

पूजितो निष्क्रियोऽपि स्यात्, लज्जया व्रतधारकः ।

अवज्ञातः सत्क्रियोऽपि, व्रतिः स्याच्छिथिलादरः ॥ ९४ ॥

दानं दया क्षमा शक्तिः, सर्वमेवाल्पसिद्धिकृत् ।

तेषां ये व्रतिनं दृष्ट्वा, न नमस्यन्ति मानवाः ॥ ९५ ॥

आराधनीयास्तदमी, त्रिशुद्धया जैनलिंगिनः ।

न कार्या सर्वथा तेषां, निन्दा स्वार्थविघातिका ॥ ९६ ॥

कारणं तव कुष्ठानां, महीपाल ! स्फुटं ह्यदः ।

मा कदापि मुनीन्, क्रुद्धानपि त्वं तु विराधयेः ॥ ९७ ॥

इति श्रीवृद्धशत्रुंजयमाहात्म्यद्वितीयसर्गमध्यगतश्लोकास्तेषां मध्ये केवललिङ्गमात्रधरोऽपि मुमुक्षुर्वन्दनीयो गौतमवत् पूजनीयश्च तत्कथं केन

हेतुना ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-‘दत्तेऽसौ सर्वसौख्यानि’ इत्यादि शत्रुञ्जयमाहात्म्यद्वितीयसर्गगतश्लोकास्तु कारणिकविधिमाश्रित्य तीर्थोद्गावनबुद्ध्या वा कृताः सम्भाव्यन्ते इति न कश्चिदोषः इति ॥ १ ॥

सारांशः-‘मन, वचन अने ज्ञायानी शुद्धिथी आराधन करेलो आ साधु सर्व सुखने आपे ठे अने विराधन करे तो तीर्थच तथा नरकना महादुःखने आपे ठे. चारित्रवंत महासत्त्व साधुमुनिराजो तो दूर रहो पण चारित्रनी क्रियाहीन गुणोनो अनजिज्ञ साधु पण कदापि विराधवो नहि. जेवा तेवा पण वेषधारी साधुने देखीने पुण्यनी झुवालो गृहस्थ जक्तिथी श्रीगौतमस्वामिजीनी जेम पूजा करे. कोई पण साधुनुं शरीर वंदनिक नथी किंतु साधुनो वेषज वंदनिक ठे. तेथी पुण्यवंत प्राणी साधुवेषने देखीने पूजन करे. क्रियाहीन पण पूजेलो साधु लज्जाथी व्रतनो धारनार थाय. अवज्ञा करवाथी क्रियावान् साधु पण व्रतमां शिथिल आदरवालो थाय ठे. जे मनुष्यो साधुने देखीने नमस्कार करता नथी तेमनुं दान, दया, क्षमा अने शक्ति सर्व अल्पफळने आपनार थाय ठे. ते कारणथी जैनलिंगधारी आ साधुठे आराधवा. सर्वथा तेमनी स्वार्थने नाश करनारी निंदा न करवी. हे राजन् ! कोढनुं कारण तारे प्रगट ठे. क्रोधायमान एवा मुनिने पण कोई वखत तुं विराधीश नहि’. आ प्रमाणे श्री बृहत्-शत्रुञ्जयमाहात्म्यना बीजा सर्गमां श्लोकोठे तेमध्ये केवल लिंगमात्र धारी साधु पण वांदवो अने श्रीगौतमस्वामिजीनी जेम पूजवो कह्यो ते शा हेतुथी ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-‘दत्तेऽसौ सर्वसौख्यानि’ इत्यादि श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्य बीजा सर्गमां कहेला श्लोको कारणिक विधिने आश्रित अथवा तीर्थनी प्रजावनानो बुद्धिथी करेला होय एम संजवे ठे ते कारणथी कोई दोष नथी.

પ્ર૦-૧૫૨-જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી શ્રીસ્થાપનાચાર્યજી કેટલા ંચા હોય તો પ્રતિક્રમણાદિક્રિયાની શુદ્ધિ થાય ?

ઉ૦-શ્રીસ્થાપનાચાર્યજી મસ્તકથી ંચે અને પગથી નીચે હોય તો ક્રિયાશુદ્ધિ ન થાય. માટે પગથી ંચા અર્થાત્ જઘન્યપણે ચાર અંગુલ અને ઉત્કૃષ્ટથી મસ્તક સુધી ંચા હોય તો ક્રિયાશુદ્ધિ થાય.

શ્રીહીરપ્રશ્નના બીજા પ્રકાશમાં કહ્યું છે કે:-

“ સ્થાપનાઃ ક્રિયતિ પ્રદેશે ઉર્ધ્વમધસ્તિયક્ ચ દૂરે સ્થાપિતાઃ ક્રિયા-શુદ્ધિદેતવો ભવન્તિ ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-अत्रोर्ध्वं मस्तकात् पादयोरव-स्तात् तिर्यग् द्रष्टुमशक्ये स्थाने स्थापिताः स्थापनाः क्रियाशुद्धिनिमित्तं न भवन्तीति वृद्धवादः । यत्तूपरितनभूम्यादौ स्थापितासु तास्वधस्तनभूम्यादौ क्वापि क्रियायाः क्रियमाणत्वं तत्कारणिकत्वमिति ज्ञेयम् ॥ ४ ॥

સારાંશ:-શ્રીસ્થાપનાચાર્ય કેટલે ંચા, કેટલે નીચા અને કેટલે દૂર સ્થાને સ્થાપેલ હોય તો ક્રિયા શુદ્ધિનો હેતુ થાય ? इति प्रश्न, અત્ર ઉત્તર શ્રીસ્થાપનાચાર્ય મસ્તકથી ંચા, પગથી નીચા અને તિર્હાં દેખવામાં ન આવે એવા સ્થાનમાં સ્થાપેલ હોય તે ક્રિયાનો શુદ્ધિતું કારણ ન થાય એમ વૃદ્ધવાદ છે. જે ઉપરની જૂમિ ઉપર સ્થાપેલ હોય અને નીચેનો જૂમિએ કોઈક ક્રિયા કરાય છે તે કારણિક જાણવી.

પ્ર૦-૧૫૩-પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઋષભદેવસ્વામિનો માતાને ચૌદ સ્વપ્ન આઘ્યાં તેનો અર્થ કોણે કહ્યો ?

ઉ૦-જગત્પતી મરુદેવી માતાને જગવાન્ ડ્યારે ગર્જનામાં આઘ્યા ત્યારે ચૌદ સ્વપ્નો આઘ્યાં તેનો અર્થ પ્રથમ શ્રીનાજિકુત્તરે કહ્યો અને પછી સૌધર્મ ઇંદ્ર અને ઈશાનેંદ્ર આઘ્યા તેમણે કહ્યો.

શ્રીતીર્થોદ્ગાલીપયન્નામાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ मरुदेवीपमुहाओ, कर्हिंसु नियकुलगराणं तु ॥ ११५ ॥

तो ते कुलगरनाहा, जायाउ भणंति सोहणं वयणं ।
 होहिति य तुह पुत्ता, किस्ती जुत्ता महासत्ता ॥ ११६ ॥
 तेविय अम्हाहितो, अहिया होहिति नत्थि संदेहो ।
 अह्वावि कुलगराणवि, विसिद्धतरयं तु जं ठाणं ॥ ११७ ॥
 तत्तो य पहायमी, गयंमि सूरे जुगंतरं कमसो ।
 मिट्ठुणाण ताण पासं, सक्कीसाणागया सहसा ॥ ११८ ॥
 तेहि विणएण तो ते, सुविणफलं पुच्छिया सुरवरिदा ।
 चित्तेउं पिव ईसिं, कयंजली सुरवरा भणिया ॥ ११९ ॥
 जह एते साइसया, दिट्ठा कल्लाणदंसणा सुमिणा ।
 होहिति य तुह पुत्ता, उत्तमविघ्नाणसंजुत्ता ॥ १२० ॥ ”

सारांशः—श्रीमरुदेवी माता प्रमुखे पोताना स्वामी कुलगरोने स्वप्नो कक्षां. त्यारे ते कुलगरनाथोए पोतानी स्त्रीउने शुज वचन कक्षां के तमारे कीर्तिवन्त महासत्त्ववान् पुत्रो थशे अने ते पुत्रो अमाराथी पण अधिक थशे. अथवा कुलगरोथी पण जे कोइ अधिक श्रेष्ठ स्थान तेने जोगववाळा थशे एमां संदेह नथी. त्यार पढो प्रातः कालमां क्रमे करीने सूर्योदय थये ते श्रीनाजिराजा अने मरुदेवी माता आदि युगलोनी पासे सौधमेंद्र अने ईशानेंद्र शीघ्र आव्या. त्यारे माता पितादिके ते सुरेंद्रोने ते स्वप्नोनां फल पूढ्यां जरा विचार करता होय तेम हाथ जोमी इन्द्रोए कहुं के आ सातिशय कव्याणने दशाववावाळां स्वप्नो दीठां तेथी तमारे उत्तमज्ञानसंयुक्त पुत्रो थशे.

प्र०—१५४—दिगंबरना मंदिरांमां वंदन पूजन थाय ? जो न थाय तो कोइ एवुं समजावे ठे के ‘युगप्रधान श्रीहीरसूरजो महाराजा दिगंबरना मंदिरमां वंदननिमित्ते गया हता’तो शुं ते सत्य ठे?

उ०—अकबरबादशाहप्रतिबोधक युगप्रधान श्रीहीरसूरीश्वरजी महाराजाए ‘छादश जल्प पद्द’ बनावेल ठे तेमां दिगंबरी प्रतिमा-जीने वंदन पूजननो स्पष्ट निषेध करेल ठे तथा श्रीहीरसूरीश्वरजी

મહારાજા દિગંબર મંદિરમાં વંદન નિમિત્તે ગયા એમાં કોઈજ પ્રમાણ નથી તો સમજાય છે કે જૈનસમાજને ઉઠ્ટે રસ્તે દોરવાનો પ્રયાસ કોઈ અતત્ત્વજ્ઞ પંક્તિની પ્રેરણાથી થયો છે માટે સમાજે તેવા હરેક કુટપ્રયત્નોથી સાવચેત રહેવું. શ્રીસેનપ્રશ્નના ચોથા ઉદ્ધાસમાં ૧૫૯ માં પ્રશ્નમાં દ્વાદશ જલ્પપટ્ટ મધ્યે લલ્લેલ છે કે:-

“ દિગંબર સંબંધિઆ ચૈત્ય ૧, કેવલઆઠપ્રતિષ્ઠિત ચૈત્ય ૨, દ્રવ્ય લિંગીનંદં દ્રવ્યંદં નિષ્પલ્લ ચૈત્ય ૩, ૫ ત્રિણિ ચૈત્ય વિના બીજાં સઘલાઈ ચૈત્ય વાંદવા પુજવા યોગ્ય થાઈ. ”

આ પાઠમાં દિગંબર ચૈત્યનો સ્પષ્ટપણે જગદ્ગુરુજી શ્રીવિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ નિષેધ કરેલ છે.

પ્ર-૧૫૫-સાંપ્રતકાળમાં ચૌદશ આદિ રિક્તા તિથિમાં પ્રતિષ્ઠા થાય છે તો શું કોઈ શાસ્ત્રમાં પ્રતિષ્ઠામાં રિક્તા તિથિ લેવાનું ફરમાન છે? અથવા કોઈ પણ સ્થળે પૂર્વકાળમાં રિક્તા તિથિ પ્રતિષ્ઠા થઈ છે?

ઉ:-પ્રતિષ્ઠામાં રિક્તા તિથિ લેવા પણ કહેલી છે.

ચૌદસો ચુંવાલીસ ગ્રંથોના રચયિતા જગવાન્ શ્રીહરિજડસૂરીશ્વરજી મહારાજા એ લગ્નશુદ્ધિ નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે:-

“ સઘે વિ બારતિહિઓ, સુહ્યા સહ સિદ્ધિ જોગસન્ભાવે ।

ચંદ્રમિ ઉવચ્ચંમિ, ન પુણો નદંમિ જિમે બા ॥ ”

જ્ઞાવાર્થ:-‘ચંદ્રમા ક્ષીણ અથવા જીર્ણ ન હોય પણ ઉપચિત્ત એટલે પુષ્ટ હોય અને સિદ્ધિયોગ જો હોયતો સર્વવાર તથા સર્વતિથિઉં શુભ છે, આત્રો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ હોવાથી રિક્તા તિથિનો એકાંત નિષેધ નથી. વઢી જેઠ સુદી ચૌદશના દિવસે સિદ્ધિયોગ, રત્રિયોગ તથા ચંદ્રમા પુષ્ટ હોવાથી તે તિથિ સર્વથા દૂષિત નથી.

મારવારુ દેશમાં નાળા એ નાની પંચતીર્થિમાંનું એક તીર્થ છે,

નાણામાં પ્રથમ શ્રીમહાવીરસ્વામી જગવાનની જીવતસ્વામિની મૂર્તિ હતી એવો પ્રઘોષ છે, તે પછી કાલાન્તરે નવીન વિંબ સ્થાપિત થયેલ છે, તે જગવાનની પલાંઠી ઉપર લેખ છે તેમાં લખ્યું છે કે:-

“ સંવત્ ૧૫૦૫ વર્ષે મહાવદ ૯ શનૌ શ્રીનાણકીયગચ્છે શ્રીમહાવીર-
ચિમ્બં પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીશાન્તિસૂરિભિઃ ”

અર્થાત્-શ્રીનાણકીય ગહના શ્રીશાન્તિસૂરિજી ૧૫૦૫ ના વર્ષે માહ વદી ૯ શનિવારના દિવસે શ્રીમહાવીરસ્વામિના ચિમ્બની પ્ર-
તિષ્ઠા કરી છે.

“સંવત્ ૧૨૦૬ જ્યેષ્ઠ શુદિ ૯ મંગલદિને શ્રે૦ સહજિગસુતેન ઉઢાપરમ-
આવકેણ નિજાનુજમોદા-ભાગિનેયમમા-ભગિનીબોલીપ્રમૃતિસ્વકુટુંબસમ-
ન્વિતેન નિજકલત્રસલક્ષગાશ્રેયોનિમિત્તં શ્રીપાર્શ્વજિનચિંબં કારાપિતં પ્રતિ-
ષ્ઠિતં ચ શ્રીઅજિતદેવસૂરિશિષ્યૈઃ શ્રીવિજયસિંહસૂરિભિઃ ।

સંવત્ ૧૩૩૮ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદિ ૧૪ શનૌ શ્રીનેમિનાથચૈત્યે બૃહદ્ગચ્છીય.
શ્રીરત્નપ્રમસૂરિશિષ્યશ્રીહરિભદ્રસૂરિશિષ્યૈઃ શ્રીપરમાનંદસૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતમ્

સંવત્ ૧૩૩૭ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદિ ૧૪ શુક્રે બૃહદ્ગચ્છીયશ્રીચક્રેશ્વરસૂરિસં-
તાનીયપૂજ્યશ્રીસોમપ્રમસૂરિશિષ્યૈઃ શ્રીવર્દમાનસૂરિભિઃ શ્રીશાંતિનાથચિંબં
પ્રતિષ્ઠિતમ્ ।

સંવત્ ૧૬૭૫ વર્ષે માઘ શુદ્ધ ૪ શનૌ શ્રીઉકેશવંશીયબૃહ્દશાસ્ત્રીય સા૦
ભાર્યા તેજલદે સુતસોમજીયુતેન શ્રીમહાવીરચિંબં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં ચ શ્રી
તપાગચ્છે મ૦ શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વરપદ્મભાબક મ૦ શ્રીવિજયસેનસૂરિપ-
દ્દાલંકારશ્રીવિજયદેવસૂરિભિઃ શ્રીઆરાસગનગરે । ”

આ ઉપર જણાવેલ લેખોમાં ચતુર્થી, નવમી અને ચતુર્દશી ત્રણે
રિક્તા તિથિમાં રવિયોગાદિના યોગબલને આશ્રિત અથવા શુદ્ધપ્ર-
હોના બલથી વિચૂષિત લગ્નબલને આશ્રિત પૂર્વાચાર્યોં જે પ્રતિમાની
અંજનશલાકા કરેલી છે, તે શ્રીજિનપ્રતિમાનું શ્રીકુંજારીયાજી તીર્થમાં
વર્તમાનમાં બીરાજમાન છે.

આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ચતુર્થી, નવમી અને ચતુર્દશી તીથિ રીક્તા હેઠતાં પણ શ્રીશાન્તિસૂરિજી મહારાજ આદિ પૂર્વાચાર્યો-એ સિદ્ધિયોગ રવિયોગ આદિ બલ્લવાન્ શુજયોગ હોવાથી સ્વીકારી છે. સિદ્ધિયોગ હોય તથા ચંદ્રમા પુષ્ટ હોય તો તે લેવાની આજ્ઞા પણ શા-સ્ત્રમાં છે, એટલે હવે સમજનારાં સમજી શકશે કે સાંપ્રતકાલમાં ચોથ નોમ કે ચૌદશની પ્રતિષ્ઠામાં યોગાદિ શ્રેષ્ઠ ગુણો હોય હતાં રીક્તા તિથિ માત્રથી જ કોઈ દૂષિત કહે તો તેમા માત્ર બેજ કારણ સંજવે છે, એક તો જૈનશૈક્ષિને અનુસરતા ય્યોતિષજ્ઞાનનો અભાવ અને બીજું સ્વાર્થ ન સધાવાથી ઉત્પન્ન થયેલો દ્વેષ. અજ્ઞાન કે દ્વેષથી ધમધમતા પ્રા-ણીં ઉપર અનુકંપા કરવી એજ ઉત્તમ મુમુક્ષુ આત્માની ફરજ છે, એટલે એ બાબતમાં આત્મી અધિક કંદુષણ કહેવાની જરૂર નથી.

પ્ર૦-૧૫૬-પાક્ષિકાદિ પ્રતિક્રમણમાં ઠીંક આવે તો ક્યાંસુધી ફરીથી કરવું અને ફરીથી ન થાય તો શું કરવું ?

ઉ૦-અતિચાર સુધીમાં ઠીંક આવે અને અવસર હોય તો ફ-રીથી કરવું. જગદ્ગુરુ શ્રીવિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજે હીરપ્રશ્નના બીજા પ્રકાશમાં કહ્યું છે કે:-

“પાક્ષિકાદિપ્રતિક્રમણે ક્રિયમાણે છિક્કાસદ્ભાવે કુતઃ સ્થાનાત્ કિં સ્થાનં યાવત્ પુનઃ પ્રતિક્રમણં ક્રિયતે ?” इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पाक्षिकप्रतिक्रमणे पाक्षिकातिचारालोचनादवाङ् यदि छिक्का जायते तदा सत्यवसरे चैत्यव-न्दनादितः पुनः कर्त्तव्यमिति वृद्धसम्प्रदायः ॥ २ ॥ ”

સારાંશ:-પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક અને સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરતાં ઠીંક થાય તો ક્યાંથી ક્યાં સુધી ફરીથી પ્રતિક્રમણ કરીએ? इति प्रश्न अत्र उत्तर पाक्षिक प्रतिक्रमणमां पाक्षिक अतिचार आलोच-नाथी पहेलां जो ठींक थाय अने अवसर होय तो चैत्यवन्दनथी फ-रीथी करवुं एम वृद्ध संप्रदाय છે.

फरीथी न कराय तो सजाय सुधी प्रतिक्रमण करी खमासमण दइ छुदोपद्रव निमित्ते 'सागरवरगंजीरा' सुधी चार लोगस्सनो का-
योत्सर्ग करी दुक्खरक्कयकम्मरक्कयनिमित्त कायोत्सर्ग करवो. पंक्ति-
प्रवर श्रीभीरविजयजीए प्रश्नोत्तरचितामणिमां कहेइ ठे के:-

“ पाक्षिकप्रतिक्रमणे यदि छिक्का जायते तदा किं कर्तव्यमितिप्रश्नः
प्रत्युत्तरमाह-प्रतिक्रमणे पाक्षिकातिचारालोचनाऽर्थां यदि छिक्का जायते
तदा सति अवसरे पुनः आदितः प्रतिक्रम्य यदि प्रतिक्रमणवेला न स्याद्वाति-
चारालोचनपश्चाच्छिक्का जायते तदा को विधिरित्याह-षडावश्यकसमाप्त्य-
नन्तरं यावत् स्वाध्यायं कृत्वा क्षमाश्रमणं दत्त्वोत्थायेत्थं कथयन्ति यथा इ-
च्छाकारेण संदिसह भगवन् क्षुद्रोपद्रवउहडावणीकाउस्सगं करं इच्छं क्षु-
द्रोपद्रवउहडावणी करेमि० अन्नत्थ उ० लोगस्स ४ सागरवर गंभीरा यावत्
पारयित्वा सुतिवांच्या नमोर्हत्० ।

सर्वे यक्षांबिकाद्या ये, बैयावृत्त्यकरा जिने। क्षुद्रोपद्रवसंघातं, ते द्रुतं द्रावयन्तु नः॥१॥

कथयित्वा तदनु दुक्खरक्कयकम्मरक्कय० यावद्बृहत्तशांतिस्तावत् ज्ञे-
यमिति वृद्धसम्प्रदायः ॥ ३७ ॥ ”

सारांशः-पाक्षिक प्रतिक्रमणमां जो ठीक थाय तो शुं करवुं इति
प्रश्न उत्तर कहे ठे-प्रतिक्रमणमां पाक्षिक अतिचारनी आलोचनाथी
पहेलां जो ठीक थाय तो अवसर होय तो प्रथम-(चैत्यवन्दनथी)
फरीथी प्रतिक्रमण करवुं. जो प्रतिक्रमणनो वखत न होय अथवा
अतिचार आलोचननी पढी ठीक थाय तो शो विधि ते कहे ठे-ठ
आवश्यक पूर्ण थया पढी यावत् सजाय सुधी करी खमासमण दइ
उजो थइ एम कहे-‘इच्छाकारेण संदिसह भगवन् ! क्षुद्रोपद्रव उहडा-
वणी काउस्सगं करं’ एम कही इहे छुदोपद्रव उहडावणी करेमि
काउस्सगं अन्नत्थ उस्ससिण्णं यावत् अप्पाणं वोसिरामि कही चार
लोगस्सनो सागरवर गंजीरा सुधीनो कायोत्सर्ग करवो पारीने नमोऽ-
र्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुज्यः कही ‘ सर्व यक्षांबिकाद्या ये ’

प्र०-१५७-वर्तमान समयमां पण केटलाक पुरुषो प्राचीन री-
तिने अनुसरी कागळ लखी तेना उपर चुंवोतेर (७४) नो आंक करे
वे तेनुं कारण शुं ?

શ્રાવિશેષસંગ્રહમાં સ્વરતરગઢીય ઉપાધ્યાયજી સમયસુંદરજી ગણીએ
ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ पृथ्वीराजं नृपाज्ञया यवनपाद्यो गर्जनाद् वार्षिकम्,

दण्डं लातुमितो जघान सुभटानेकश्चतुःसप्तति

सोऽकोऽद्यापि च लेखवस्तुषु जनैः रक्षार्थमालिख्यते

नाम्ना तस्य विराजते गुणनिधिः श्रीसूरवंशो भुवि ॥ १ ॥

अत्र लेखोपरि दीयमानचतुःसप्त्यंकहेतुर्विशेषः ॥ ५८ ॥ ”

सारांशः—मेरुता नगरमां सुर नामा राजा थयो तेनी प्रशस्ति
 श्रीफलोधी पार्श्वनाथजीना मंदिरमां केशर घसवाना स्थाननी पा-
 सेनी जीतमां लखेली ठे. तेमां आ काव्य लखेल ठे. पृथ्वीराजनामा

રાજાની આજ્ઞાર્થી યવન રાજની પાસેથી વાર્ષિક દંડ લેવાને એક-
લાખ ગર્જના પૂર્વક ઘુંવોતેર સુજટોને માર્યા, તે અંકુરને સંપ્રતિ કાઢે
પણ લેખના ઉપર તેના રક્ષણને અર્થે લોકો લખે છે. તેના નામથી
ગુણનો ઝંઝાર એવો સુરરાજાનો વંશ પૃથ્વીને વિષે શોભે છે.

પ્ર૦-૧૫૮-સાધુમહાત્માને દિવસમાં સુવાની આજ્ઞા છે ?

ઉ૦-પંથ કરવાથી શ્રમિત થયેલા, બિમાર થયેલા અને વૃદ્ધ
અવસ્થાના સાધુપુરુષો માટે દિવસે સુવાની પણ આજ્ઞા છે.

શ્રીઝંઘનિર્યુક્તિ સૂત્રમાં કહેલ છે કે:-

“ અઙ્ગાણપરિસ્સંતો, ગિલાણબુદ્ધો અણુણવેતાણં ।

સંધારુત્તરપટ્ટો, અત્થરણ ણિવજ્જણાSSલોકં ॥ ૪૧૯ ॥ ”

સારાંશ:-પંથ કરવાથી શ્રમિત, બિમાર અને વયોવૃદ્ધ સાધુ
મહાત્માને શ્રીઆચાર્ય મહારાજની આજ્ઞા લઈ સંધારો અને ઉત્તર-
પટ્ટો બીઠાવી દિવસમાં પણ આલોકસ્થાનને ઢોળી અન્યંતર સ્થાનમાં
નિદ્રા લેવી કહ્યે.

પ્ર૦-૧૫૯-દેવો ઝવધારણીય શરીરથી ઇટલે પોતાના મૂળશ-
રીરે અત્રે આવે ?

ઉ૦-શાશ્વત પર્વત ઉપર વાણવ્યંતર દેવદેવીઝ પોતાના મૂળશ-
રીરથી અને ઉત્તરવૈક્રિયશરીરથી સદા ક્રિયા કરે છે તથા સંગમદે-
વતા મૂળ શરીરથી મેરુપર્વતની ચૂલિકા ઉપર રહેજ છે તેથી સંજ્ઞ
છે કે દેવતાઝ મૂળ શરીરથી પણ અહીં આવે.

શ્રીજીવાજિગમસૂત્રમાં ત્રીજી પ્રતિપત્તિમાં મનુષ્યના અધિકાર-
માં જગતી ઉપર વનસ્કંદના વર્ણનની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ નિયમ પવયા ઇતિ । વ્યાખ્યા ॥ નિયત્યા નૈયત્યેન પર્વતા નિયતિપર્વતા
‘નિયમપવયા’ ઇતિ ‘પાઠઃ તન્ન નિયતા સદા ભોગ્યત્વેન અવસ્થિતા

पर्वता यत्र वानमंतरा देवा देव्यश्च भवधारणीयेन वैक्रियशरीरेण प्रायः सदा रममाणा अवतिष्ठन्ते इति भावः । ”

सारांशः—नियतपणे करीने पर्वतो—नियति पर्वतो कोईक प्रत्यंतरोमां ‘निययपढ्या’ पाठ ठे त्यां नियत एटले सदा काल जोग्यपणे अवस्थित पर्वतो ज्यां वानवंतर देवदेवीउ जवधारणीय शरीरवमे तथा वैक्रिय शरीरवमे घणुं करीने नित्य क्रीडा करे ठे.

श्रीरायपशेणी सूत्रनी वृत्तिमां पण सूर्याजविमानना वर्णनना अधिकारमां पण कहेल ठे केः—

‘ निययपढ्या ’ इति नियत्या—नैयत्येन व्यवस्थिताः पर्वताः नियति पर्वताः क्वचित् ‘ निययपढ्या ’ इति पाठः, तत्र नियताः—सदा भोग्यत्वेनावस्थिताः पर्वता—नियतपर्वताः, यत्र सूर्याभविमानवासिनो वैमानिका देवा देव्यश्च भवधारणीयेनैव वैक्रियशरीरेण सदा रममाणा अवतिष्ठन्ते इति भावः । ”

सारांशः—नियतपणे जे पर्वतो ते नियति पर्वतो कह्ये कोईक प्रत्यंतरोमां ‘ निययपढ्या ’ एवो पण पाठ ठे त्यां सदा काल जोग्यपणे अवस्थित पर्वतो ते नियतपर्वतो ज्यां सूर्याजविमानमां रहेवावाळा वैमानिक देवो अने देवीउ जवधारणीयवैक्रिय शरीरे करीने सदा क्रीडा करे ठे.

श्रीहीरप्रश्नना श्रीजा प्रकाशमां पण कहेल ठे केः—

“ संगमकसुरः सुरेशेन निष्कान्तिः स भवधारणीयेन शरीरेण मेरुचूलायां जगामोत्तरवैक्रियेण वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मौलेनेति विज्ञायते, उत्तरवैक्रियस्यैतावत्कालमवस्थानाभावात्। यत्तु मौलं शरीरं विमानाद्बहिर्न निर्गच्छतीति बचस्तत्प्राधिकमिति बोध्यम् ॥ २ ॥ ”

सारांशः—इंद्र महाराजाए काढी मूकेडो संगमदेवता ते जवधारणीयवैक्रिय शरीरथी मेरुपर्वतनी चूला उपर गयो के उत्तर वैक्रिय शरीरथी इति प्रश्न अत्र उत्तर मूल शरीरथी गयो होय एम जणाय

ठे. उत्तर वैक्रियशरीरनो एटलो काल रहेवानो अजाव होवाथी मूळ शरीर विमानथी बाहार न जाय ए वचन प्रायिक ठे एम जाणवुं. आसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां ३५२ मा प्रश्नमां पण देवताओ जव धारणीय शरीरथी कोईक वखत अहीं आवे एम कहेल ठे.

प्र०-१६०:-कुरुट अने उत्कुरुट नामना मुनिउं के जेउंए कुणाला नगरीनो विनाश कयों तेउं क्यारे थया अने कइ गतिमां गया ?

उ०-कुरुट अने उत्कुरुट नामना वचनसिद्धिवाळा बे जाइ साधुउं श्री महावीरस्वामिना केवलज्ञानथी तेर वर्ष पूर्वे विचरता हता. ते बन्ने मुनिउं कुणाला नगरीनी बहार खाइमां कायोत्सर्ग करी चातुर्मास रहेला होवाथी नगरना जलथी साधुउं तणाइ-कुबी न जाय एहेतुथी सानिध्यमां रहेल कोइ जक्तिमान् देवे वर्षादने रोकवाथी नगरवासी जनोए ते साधुउंने त्यांथी काढी मूक्या तेथी कुपित थइ कुरुटे कहुं के ' हे मेघ ! कुणालामां वरस. ' त्यारे उत्कुरुटे कहुं के ' पंदर दिवस सुधी, ' फरीथी कुरुट बोढ्यो के ' मुशळधाराए ' एटले उत्कुरुट बोढ्यो के ' जेम दिवस तेम रात्री '. आ प्रमाणे पंदर रात्रि अने दिवस सुधी मेघना वरसवाथी कुणाला नगरीनो नाश थयो ते पापनी आसो-चना कर्या विना ते बन्ने मुनिउं त्रीजे वर्षे काल करी सातमी नरके गया. तिलकाचार्यकृत श्रीआवश्यकसूत्रनी वृत्तिमां लखेल ठे के:-

“ कुरुटोत्कुरुटौ साधू, मातृष्वस्त्रेयकौ मिथः ।

भातरौ ब्राह्मणावध्या-पकावात्तार्हतव्रतौ ॥ १ ॥

अभूत् पुर्याः कुणालाया-स्तयोर्निगमनाग्रतः ।

वर्षासु बसतिनीरैः, प्लाव्यतां मेति देवता ॥ २ ॥

अटालयत् कुणालाया, वृष्टिं ज्ञात्वा च तज्जनैः ।

निःसार्येते स्म तौ साधू, क्रुद्धोऽथ कुरुटोऽब्रवीत् ॥ ३ ॥

वर्ष देव ! कुणालाया-मुवाचोत्कुरुटस्ततः ।

दिनानि दश पञ्चाथ, पुनः कुरुट ऊचिवान् ॥ ४ ॥

कुसलोपमधाराभिः, नरकुटोऽभ्यधात् ।

यथा दिवा तथा रात्रा-वित्युक्त्वा तौ निरीयतुः ॥ ५ ॥

पालाऽपि पञ्चदश-निरेवच्छिन्नवर्षणात् ।

सार्धं जनपदेनांभः-पूरैः प्रावा जतात्तिला ॥ ६ ॥

तृतीये वत्सरे तौ च, साधू साकेतपुरने ।

कालं कृत्वा सप्तमोष्यी, द्वाविंशल्यन्तं युषौ ॥ ७ ॥

कालं ल्यनरकावास, सहायेते स्म नारकौ ।

पालायां विनाशस्य, काला वै त्रयोदशे ॥ ८ ॥

उत्पन्नं केवलं ज्ञानं, श्रीमद्वीरजिनेशितुः । ”

सारांशः—कुरुट अने उत्कुरुट नामना ब्राह्मण जातिना अभ्यापको श्रीजैनदीक्षा अंगोकार करेल बे मासीआइ जाइ साधुउं कुणाखानगरीनी बहार नगरीनुं पाणी जवानो खाइमां चतुर्मास रखा. वर्षाद थयाथी नगरीना जखे करीने तणाइ न जाय ए हेतुथो सांनिध्य रहेल कोई जकिमान देवे कुणाखानगरीमां वृष्टिने बंध करी ते जाणीने नगरवासी लोकोए ते साधुउंने त्यांथो काढी मूकया, तेथी कोभायमान थइ कुरुट साधु बोढ्यो के—‘हे मेव कुणाखामां वरस’ त्यार पढी उत्कुरुट बोढ्यो के—‘पंदर दिवस सुधी’ फरीथी कुरुट बोढ्यो ‘मुसलधाराए’ फरीथी उत्कुरुट बोढ्यो के—‘जेम दिवस तेम रात्रि’ एवुं कहोने ते बळे साधुउं त्यांथो चाढ्या गया. अव्यवहिनपणे पंदर दिवस सुधी मेघना वर्षबाथो देशनी साथे संपूर्ण कुणाखानगरी जअना पूरे करीने तणाइ गइ. साकेतपुरनगरमां ग्रीजा वर्षे ते बळे साधुउं कास करी बाबोस सागरोपमना जघन्य आयुष्यवाळा सातमो नारकी पृथ्वीमां कास नामा नरकावासमां नारकीपणे उत्पन्न यवा. नगरीना नाशथी तेरमे वर्षे श्रीमन्महावीर जिनेश्वर महाराजने केवल ज्ञान उत्पन्न थयुं.

प्र०-१६१-श्रीतीर्थकरमहाराजानां समवसरणमां प्रथम अक्षय-
शुक्लवाळा मनुष्य अथवा देवता आख्या होय अने पढीथी महर्दिक
आवे तेने अक्षयशुक्लवाळा नमस्कारादिक करे ?

उ०-श्रीतीर्थकरमहाराजानां समवसरणमां प्रथम अक्षयशुक्ल-
वाळा मनुष्य अथवा देवता आख्या होय अने महर्दिको पढीथी आवे
तो प्रथम आवेला अक्षयशुक्लवाळां नमस्कार करे. जो महर्दिको
प्रथम आवेला होय अने अक्षयशुक्लवाळां पढीथी आवे तो पण
प्रथम आवेल महर्दिकोने अक्षयशुक्लवाळां नमस्कार करी पोताना
उचित स्थाने जाय, आ प्रमाणे अधिकशुक्लवाळां नमस्कारादि
उचित अक्षयशुक्लवाळां साचवे.

जगवान् श्रीसंघदासगणोजीकृत श्रीवृहत्कल्याणायमां स्पष्ट
उल्लेख हे के:-

“वृत्तं महर्दिकं पणि-वयंति त्रियमवि वयंति पणमंता ।

नवि जंतणा नवि कहा, न परोपरमच्छरो न मयं ॥ ३७८ ॥”

साराश:-श्रीतीर्थकर परमात्मानां समवसरणमां प्रथम स्थित
रहेलां अक्षयशुक्लदेवो महर्दिकदेवो पढीथी आवे तेमने नमस्कार
करे अथवा महर्दिकदेवो प्रथम आवेला होय अने अक्षयशुक्लदेवो
पढीथी आवे तो पण तेमने नमस्कार करी पोताना उचित स्थानमां
जाय. तथा त्यां रहेलाने अहीं अगाभी न जवुं एवो प्रतिबंध नथी
तथा क्रीकथादि विकथां पण नहीं तथा परस्पर ईर्ष्या नहि तथा
श्रीदेवाधिदेव परमात्मानो देशना रूप अनृतना प्रथो विरोधानुबं-
धनो नाश अयेलो होवायो बलवान् बैरिनो पण कोशने जय नहि.

प्र०-१६२-श्रीअजितनाथस्वामिना पोता श्रीअजितशत्रुगजा
कड गतिमां गया ?

उ०—श्रीजितशत्रु महाराजा मोक्षमां गया ठे. मतांतरयो बीज देवलोकें गया ठे. श्रीप्रवचनसारोद्धारमां कहेल ठे के:-

“ नागेषुं उप्तभयिया, सेसाणं सत्तं हंति ईसाणे ।

व्याख्या—नागेषु—नाग कुमारेषु भवनपनिद्वितीयनिकायवर्तिषु सुरेषु श्रीकृष्णभनाथस्य पिता नाभिनामा गत इति शेषः तथा शेषागामज्जितनाथ-प्रभृतीनां चंद्रप्रभानानां सप्तानां पितरो भवन्ति गता ईशाने द्वितीये देवलोके सैद्धान्तिकास्तु श्रीअजितस्वामिरिति जितशत्रो मुक्तिगमनमाचक्षते अतु योग-द्वारादौ तथैव भणनात्, तथा—श्रीहेमसूरिहृते —

‘ राजा बाहुबलि सूर्य-यशाः सोमयशा अपि ।

अन्येऽप्यनेकशः के पि, शिवं के पि दिवं ययुः ॥ १ ॥

जितशत्रुः शिवं प्राप, सुमित्रस्त्रिदिवं गतः ।’

इति योगशास्त्रे त्रिषष्टिचरित्रेऽपि च ।”

सारांशः—जवनयनिनी बीजा निहायमां रहेल नागकुमारनामा देवोने विषे श्रीकृष्णजदेवजोना पिता श्रीराजिराजा गया तथा शेष श्रीअजितनाथस्वामिथी श्रीचंद्रप्रभु सुधीना सातना पिता ठे ईशाननामा बीजा देवलोकमां गया ठे. सिद्धांतवादी ठे तो श्रीअजितनाथस्वामिना पिता जितशत्रु महाराजा मोक्षमां गया कहे ठे. श्रीअनुयोगद्वारादि मां तेमज कहुं ठे. श्रीहेमसूरीश्वर महाराजाए “राजा श्रीबाहुबलो, श्रीसूर्य-यशा, श्रीसोमयशा अने बीजा अनेक कोइक मोक्षमां गया अने कोइक देवलोकमां गया. श्रीजितशत्रु महाराजा मोक्षमां गया. श्रीसुमित्र महाराजा देवलोकमां गया.” आ प्रमाणे पोताना रवेत्ता श्रीयोगशास्त्रमां तथा त्रिषष्टिशब्दाकापुरुषचरित्रनां कहेल ठे.

प्र०—१६३—दर्शनावरणोपकर्मना उदयथी चक्रुहीन थयेल मनुष्यने केवलज्ञान थइ शके या नहि ?

उ०—पूर्वकृतकर्मना उदयथी चक्रुरहित थयेल मनुष्यने केवल-

ज्ञान धर्मात्मा कोइज बाधक नथी.

श्रीसेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजाय
कह्युं ठे के:-

“ बहुविकल्पस्य केवलज्ञान उत्पद्यते नवेति । प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-उत्पद्यते, ”

सारांश:-नेत्ररहित मनुष्यने केवलज्ञान उत्पन्न थाय के नहि ?
इति प्रश्न अत्र उत्तर-केवलज्ञान उत्पन्न थाय.

प्र०-१६४-नरकना जीवो पूर्वे करेलां पोतानां दुष्कृत्योने अवधिज्ञानथी जाणे ?

उ०-नानाप्रकारनां पापकर्मों करीने नरकमां गयेला जीवो पर-
माधार्मिक देवोए स्मरण करावेला दुष्कृत्योने जवप्रत्ययिक जाति-
स्मरणज्ञानथी जाणे, कारण तेमने अवधिज्ञान तो उत्कृष्टथी पण
एक योजननुंज होय ठे, एटले तेउ पोतानां दुष्कृत्योने अवधिज्ञानथी
जाणी शके नहि.

श्रीसेनप्रश्नना श्रीजा उल्लासमां कहेल ठे के:-

“ नारकाः पूर्वकृतदुष्कृतं जातिस्मरणेन जानन्त्यवधिज्ञानेन वेति प्रश्नोऽ-
त्रोत्तरम्-नारकाः पापानि कृत्वा नरके व्रजन्ति तत्रैतानि तैः
स्मारितपूर्वदुष्कृतानि भवप्रत्ययजातिस्मरणेन नारकाः स्वयमपि जानन्त्यव-
धिज्ञानं तु न किञ्चिद्बगच्छन्ते तस्योक्त्याऽपि तेषां योजनप्रमाणत्वादिति
भवभावनासूत्रवृत्तावेतदनुसारेण नारकाः पूर्वभवकृतदुष्कृतं भवप्रत्ययिक-
जातिस्मरणेन जानन्तीति ॥ ११ ॥ ”

सारांश:-नारकीउं पूर्वजवमां करेल पापोने जातिस्मरण ज्ञाने
करीने जाणे के अवधिज्ञाने करीने जाणे इति प्रश्न, अत्र उत्तर-ना-
रकीउं नाना प्रकारनां पापो करीने नरकमां जाय ठे त्यां परमाधार्मिक-
देवोए स्मरण करावेलां ए दुष्कृत्योने जवप्रत्यय जाति स्मरण ज्ञाने
करीने नारकीउं आपो आप जाणे ठे. नारकीउंने उत्कृष्टथी पण अ-

વધિ જ્ઞાન યોજનપ્રમાણ હોવાથી અવધિજ્ઞાને કરીને કંઈ પણ જાણતા નથી. આ પ્રમાણે જવજાવનાસૂત્રની વૃત્તિમાં કહેલ છે એના અનુસારે નારકીઝ પૂર્વજવમાં કરેલ પાપોને જવપ્રત્યયથી ઉત્પન્ન થયેલ જાતિસ્મરણ જ્ઞાને કરીને જાણે છે.

પ્ર-૧૬૫-પર્વાધિરાજશ્રીપર્યુષણાપર્વવિના શ્રાવકશ્રાવિકાને શ્રી કલ્પસૂત્ર સંજ્ઞાવા શકાય ?

ઉ-પર્વાધિરાજ શ્રીપર્યુષણાપર્વવિના શ્રાવક શ્રાવિકાને ઉદ્દેશીને વાંચવા સંજ્ઞાવવાનો નિષેધ છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના ચોથા ઉદ્ઘાસમાં શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ કહેલ છે કે:-

“ સાવકાલે સાધવઃ શ્રાદ્ધશ્રાદ્ધીજનેષુ શૃણ્વત્સુ શ્રાવકસૂત્રં પઠન્તિ કિં વા શ્ચાન્તિ એવિત પ્રશ્નોઃપ્રોત્તરમ્-સાધવઃસ્વેચ્છયા કલ્પસૂત્રં પઠન્તઃ પાઠયન્તશ્ચ સન્તિ અત્રાન્તરે કશ્ચિત્ શ્રાદ્ધાદિર્વંદનાર્થં સમાગતસ્તદા શનૈઃ પઠનપાઠના દરાણિ ન જ્ઞાતાનિ સન્તિ પરં શ્રાદ્ધાદિક્ષણદિ ય પઠનં ચ પર્યુષણાપર્વ વિના ન શુદ્ધયતીતિ ॥ ૬૧ ॥ ”

સારાંશ:-પર્યુષણા શિવાયના કાલમાં શ્રાવકશ્રાવિકા સ્ત્રોત્રોના સંજ્ઞાવતાં શ્રીકલ્પસૂત્રને સાધુઝ જણે જણાવે કે એકાંતમાંજ ફિતિ પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-સાધુઝ પોતાની જ્ઞાણે શ્રીકલ્પસૂત્રને જણતા અને જણાવતા હોય આ અવસરમાં કોઈ શ્રાવકાદિક વાંદવાને અર્થે આવે તે અવસરે ધીમેથી જણવા જણાવવાના અકરો જાણેલ નથી પરંતુ પર્યુષણા પર્વ વિના શ્રાવકાદિકોને ઉદ્દેશ કરીને જણવું કલ્પે નહિ.

પ્ર-૧૬૬-બ્રહ્મચર્યથી રહિત સાધુને જે વંદન કરે તેને શું ફલ થાય?

ઉ-બ્રહ્મચર્યથી પતિત થયેલ સાધુને જે વંદન કરે તેને અનંત જવવ્રમણનો સાજ થાય.

શ્રીમદ્દાનીશીયસૂત્રના બીજા અધ્યયનમાં ફરમાવ્યું તે કે:-

“જેણે કેઈ સાધુ યા સાધ્વીના મેથુનમાસેવેળા સેળે વંદેજા ? ગોયમા ! જેણે સાધુ યા સાધ્વીના મેથુન સયમેવ અપ્પણા મેવેજા યા પરીહિં ઉવડેતેતું દેખાવેજા યા સેવિજામાણે સમણુજાણિજા યા જે દિવ્ય યા માણસં યા તિરિક્ખજોણિયં યા જાવળે કરકમ્માઈ સચિત્તાચિત્તવ્યુથિસયં યા વિવિધ અશ્વસાણ કારિમાકારિમોવગરેણ મણમા યા વયસા યા કાણ યા સેળે સમણે યા સમણી યા દુરંતપંતલક્ષણે અદદ્દવ્વે ઉમ્મગ્ગસામાધારી મહાપાપકમ્મેણો યા વંદેજા તિવિહં તિવિહેણ જાવળે વિરોહિત્થાલે તિવે મયવં ! જે વંદેજા સે કિં લભેજા ? ગોયમા ! જે તે વંદેજા સે દ્વારમણ્હં સીલંગસસ્થધારીણં મહાણુભાગાણં તિથયરાદીણં મહત્તી આસાયણં કુત્તા જેણે તિથયરાદીણં આસાયણં કુજ્જા સેળે અશ્વસાયં પહુચ જાવળે અણંતસંસારિયત્તં લભેજા । ”

સારાંશ:-જે કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી મૈથુન મેવન કરે તેને વંદન થાય ? હે ગૌતમ ! જે સાધુ અથવા સાધ્વી, દેવ સંવંધી અથવા મનુષ્ય સંવંધી અથવા તિર્યંચસંવંધી મૈથુન યાવત્ હસ્તકર્માદિ સચિત્ત અચિત્તવસ્તુ વિષય કૃત્રિમાકૃત્રિમ ઉવગરણે વિવિધ અશ્વવસાયે કરીને મને અથવા વચને અથવા કાયાએ કરીને સ્વયં પોતે સેવે અથવા ઉપદેશવેળે ઓળખાને સેવાવે અથવા અન્ય સેવન કરનારને સારા જાણે તે દુરંત પ્રાંત લક્ષણ દેખવાને અયોગ્ય ઉન્નમાર્ગના સમાચરનાર મહા પાપકર્મી સાધુને અથવા સાધ્વીને યાવત્ વિશુદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરીને વંદન ન કરવું, વંદન ન કરાવવું, વંદન કરતાને પણ તારો ન જાણવો. હે જગવન્ ! તેને જે વંદન કરે તેને શું ફલ થાય ? હે ગૌતમ ! જે કોઈ તેને વંદન કરે તે અઢાર સહસ્ત્ર સીલાંગના ધારી મહાનુજાવશ્રી તીર્થંકરાદિની મહત્તી આશાતના કરે છે. જે શ્રીતીર્થંકરાદિકોનો આશાતના કરે તે અશ્વવસાયના નિમિત્તે અણંત સંસારીવળાને પ્રાપ્ત થાય છે.

प्र०-१६९-श्रीजिनेश्वरदेवनो पूजामां केवां अने केटलां वल्लो वापरवां जोइए ?

उ०-जे वल्लो पहेरीने जोजन अथवा लघुनीति के बनीनोति न करी होय, फाटेज, दाजेज के सांघेज न होय अने धोयेज तेमज धूपथी धूपत होय एवां शुद्ध वल्लो प्रजुनी पूजामां पुरुषोने ब अने लीउने त्रण वापरवां.

श्रीश्राद्धविधिमां कहेल ठे के:-

“ न कुर्यात् सन्धितं वस्त्रं, देवनाभ्यः भूमिपः ।

न दग्धं न तु वैच्छिन्नं, परस्य तु न धारयेत् ॥ १३ ॥

कटिस्पृष्टं तु यद्वस्त्रं, पुरीषं येन कारितम् ।

समूत्रं मैथुनं चापि, तद्वस्त्रं परिवर्जयेत् ॥ १४ ॥

एकवल्लो न संजोत, न कुर्याद्देवतार्चनम् ।

न कंचुकं विना कार्या, देवार्चा स्त्रीजनेन तु ॥ १५ ॥

एवं हि पुंसां वस्त्रार्चय स्त्रीणां च वस्त्रार्चय विना न कल्पते देवार्चादि । धौतवस्त्रं च मुख्यवृत्त्या अतिविशिष्टं क्षीरोदकादि श्वेतमेव कार्यम् । × × × × न च दुकूलं भोजनादिकरणेऽपि सर्वदा पवित्रमेवेति लोकोक्तिरत्र प्रमाणयितव्या । क त्वन्यधौतिकवदुकूलमपि भोजनमलमूत्राशुचिस्पर्शवर्जनादिना सत्यापनीयम् । व्यापारानुसारेण पुनः पुनर्धावनवृपनादिना च पावनीयम् धौतिकं च स्वल्पमेव व्यापार्यम् प्रस्वेदश्लेष्मादि च धौतिकेन न स्फेडनीयम् पाषाण्यप्रसक्तेः, व्यापारितवस्त्रेभ्यः पृथग् मोक्ष्यम् । ”

सारांशः-हे राजन् ! देवपूजामां सांघेजुं वल्ल, दाजेज वल्ल, फाटेज वल्ल अने बीजानुं पहेरेज वल्ल अंगीकार न करवुं. जे वल्ल पहेरेज होय, जे वल्ल पहेरीने बनीनोति अथवा लघुनीति करेज होय, मैथुन सेवेज होय ते वल्ल श्रीजिनपूजामां वर्जवुं. एक वल्ल पहेरीने जोजन वरवुं नहि तेम देवपूजा करबी नहि. स्त्रीए कांचळी पहेर्या विना देवपूजा करबी नहि. आ प्रमाणे पुरुषोने बे वल्ल अने लीउने त्रण वल्ल विना देवपूजा करवाने कल्पे नहि. धोयेज वल्ल पण अतिवि-

शिष्ट क्षीरोदक आदि श्वेतज अंगीकार करवुं $\times \times \times \times \times$ दुकूल (रेशमी) वस्त्र पहरोने जोजनादि करीए तो पण ते पवित्रज होय एवो लोकोक्ति ठे ते अत्र प्रमाण नथी किंतु बीजा धोतियानो जेम रेशमी धोतितुं पण जोजन, मल, मूत्र आदि अशुचि टाळी शुद्धज राखवुं. पहरेवाना कालने अनुसार वारवार धोवावडे अने धूपवके धोतीतुं पवित्र राखवुं. धोतिउं थोकोज काल वापरवुं. धोतिउं अपवित्र थाय माटे परसेवो, श्लेष्म आदि धोतियाथी दूर न करवो. बीजां वपरातां वस्त्रथी पूजानुं धोतिउं जुहुं मूकवुं.

प्र०-१६०-बृहत् टीप्णी नामनो ग्रंथ क्यारे बन्धो अने ते ग्रंथना कर्त्ता कोण तेमज ते ग्रंथ प्रामाणिक ठे ? तथा बृहत् टीप्णीना आधारे कोइ श्रीशत्रुंजयमाहात्म्य जेवा प्रामाणिक ग्रंथने अप्रामाणिक कहे ठे ते शुं सत्य ठे ?

उ०-बृहत् टीप्णीनी रचना सोलमा सैकामां अगर पंदरमा सैकाना ठेवटना समबसां थवानो संजव ठे कारण तेमा सोलमा सैकानां बनेल ग्रंथनी नोंध जोवामां आवती नथी. ते टीप्णीना तेना कर्त्तानुं नाम नथी एटखे तेना कर्त्ता कोण ठे ? कया मतना ठे ? तेना निश्चय थइ शके तेम नथी. बाकी ते ग्रंथनी प्रामाणिकतामां तो पूरेदूरी शंका ठे. चौदसो चुंवासीस ग्रंथरत्नोना रचयिता जगवान् श्री हरिनन्द-सूरीश्वरजी महाराज जेवा महापुरुषे ठछा सैकामां बनावेल ग्रंथो जेवा के श्रीनंदीसूत्रटीका अने श्रीअनुयोगद्वार सूत्रनी वृत्तिके जे आज पण विद्यमान ठे तेनो पण ते टीप्णीना कर्त्ताए निवेव करेखो ठे एटखे ते टीप्णीना कर्त्ताने के ते टीप्णीने प्रामाणिक मनायज केन ? आवा अप्रामाणिक ग्रंथना आधारे श्रीशत्रुंजयमाहात्म्य के जेनी प्र-

साधिका माटे सतन प्रजावक जगद्गुरु श्रीविजयहीरसूरीश्वरजी महाराज, पूज्यपाद श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराज, महोपाध्यायजी श्रीकीर्तिविजयजी महाराज तथा खरतर गढने परम मान्य श्रीसमयसुंदरजी उपाध्याय आदि अनेक रुखोनी सम्मति ठे तेने अग्रसाधिक कहेबाबी धृष्टता करनार तो चोखी अज्ञाननी मूर्तिज होवी जोइय.

प्र०-१६ए-श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिना तीर्थसांक्या कस पुण्यशाळी आत्माओए तीर्थकरनामकर्मने उपार्जन कर्यु ?

उ०-१ श्रीश्रेणीक महाराजा, १ जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजीना कसका सुप्रार्थ, ३ श्रीश्रेणीकराजाना पौत्र अने राजा कोणीकना पुत्र श्रीउदायिराजा के जे महाजागने पौषधमां अजव्य साधुवेषधारी वितसरत्ने मार्या ते, ४ श्री मोहील अतगार, ५ श्री दढायु, ६ श्रावस्ती नगरीना वासी शंखनाम्ना सुश्रवक, ७ श्रतक के जे-मनुं बीजुं नाम पुष्कली हतुं ते, ८ बत्रीस पुत्रने उत्पन्न करनारी सुखसा श्राविका, ९ प्रजु श्रीमहावीरने औषध आपनारी रेवती श्राविका, आ नव पुण्यशाळी आत्माओए प्रजुश्रीवीरना शासनमां तीर्थकरनामकर्म उपार्जन करेल ठे.

श्रीस्थानांगसूत्रना नवमा स्थानमां कहेस ठे के:-

“ समणस्स णं भगवतो महावीरस्स तित्थंसि नवहिं जीवेहिं तित्थ-
ज नामगोसे कम्मे निवत्तिते- १ सेणितेणं, २ आसेणं, ३ उदात्तिणं,
४ मोहिलेणं अपगारेणं, ५ दद्धाजणा, ६ संखेवेणं, ७ सयगेणं, ८ सुलसाए
साविआए, ९ रेवइएणं । ”

जावार्थ:-श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजीना तीर्थसां नव उत्तम आत्माओए तीर्थकरनाम गोत्रकर्म उपार्जन कर्युं ठे. १ श्रीश्रेणीक-

महाराजा, २ श्रीसुपार्श्वमहाराजा, ३ श्रीउदायीमहाराजा, ४. श्रीपोट्टिल अनगार, ५. श्रीदुडाड, ६ श्रीशंख भावक, ७ श्रीशतक भावक, ८ श्रीसुखसा भाविका, ९ श्रीरेवती भाविका.

प्र०-१७०-पोरिसि, साढपोरिसि, आदि प्रत्याख्यानमां त्रिविहार करे तेणे प्रत्याख्यान बे वखत पाळवुं के एकज वखत अने रात्रिना त्रिविहार करे तेने प्रत्याख्यान पाळवानी जरूर खरी के नहि ?

उ०-पोरिसि, साढपोरिसि त्रिविहार करे तेणे प्रत्याख्यान बे वार पाळवुं अने रात्रिए करेख त्रिविहारने पाळवानी जरूर नथी.

मसधारगच्छना नायक श्रीचंद्रसूरिजीकृत सप्रवचनसारोद्धारमां कहुं ठे के:-

“ निविहारेण पुण, न पाणिजेज्जं मुणीण सहस्राणि ।

तिविहाए पोरिसिए, पारिजा तत्त्व दुग्धेर्ल ॥ ३३ ॥ ”

आचार्य:-भावके रात्रि संबंधी दुविहार अथवा त्रिविहार प्रत्याख्यान करेख होय ते पारवुं नहि. साहआए तथा भावकोए पोरिषी साढपोरिषी आदि त्रिविहार प्रत्याख्यान करेख होय तो ते प्रत्याख्यान बे वार पारवुं जोइए.

प्र०-१७१-जगतमां अंधकार केटलां कारणोथी थाय ?

उ०-१ श्रीजिनेश्वरजगवाना निर्वाणथी, २ श्रीजिनेश्वर जगवान्ना ज्ञाननो विहेद थवाथी, ३ पूर्वना ज्ञाननो विहेद थवाथी अने ४ बादर अग्निना विहेद थवाथी, आ चार कारणे जगत्मां अंधकार थाय.

श्रीस्थानांगसूत्रना चौथा स्थानना त्रीजा उद्देशामां स्पष्टपणे उल्लेख ठे के:-

“ અહિં ઠાણેહિ લોગંધવારે સિયા, તેજહા-૧ અરહંતેહિ ચોચ્છિજ્જમા-
વેહિ, ૨ અરહંતપત્તે વમ્મે ચોચ્છિજ્જમાણે, ૩ પુવગતે ચોચ્છિજ્જમાણે, ૪
જાવતે ચોચ્છિજ્જમાણે”

સારાંશ:-ચાર સ્થાનોમાં જગત્માં અંધકાર થાય છે. તે અનુક્રમે
કહે છે. ૧ શ્રીઅર્હત પરમાત્માનો વિહ્વેદ થાય ૨ શ્રીઅર્હત પર-
માત્મા પ્રરુપેક્ષ ધર્મનો વિહ્વેદ-પટલે અર્હતપરમાત્માના શાસનનો વિ-
હ્વેદ થાય, ૩ શ્રીઅર્હતપરમાત્માના પૂર્વના જ્ઞાનના વિહ્વેદ થાય, ૪
વાદરામિકાયનો વિહ્વેદ થાય. આ ચાર કારણથી સંપૂર્ણ જગત્માં
અંધકાર ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્રશ્ન-૧૭૨-શ્રીસૌધર્મઆદિ ઇંદ્રોના લોકપાલોનાં નામો એકજ છે?

ઉત્તર-પદ્દેલા સૌધર્મેન્દ્ર, ૧ ત્રીજા સનતકુમારેન્દ્ર, ૨ પાંચમા
મહેન્દ્ર, ૪ સાતમા શુકેન્દ્ર અને ૫ નવમા પ્રાણતેન્દ્ર. આ પાંચ ઇંદ્રોના
લોકપાલોનાં નામો પૂર્વદિશાના અનુક્રમથી ૧ સોમ, ૨ યમ, ૩
વરુણ અને ૪ વેસમણ. આ પ્રમાણે જાણવાં અને-ત્રીજા ઇંદ્રાનેન્દ્ર, ૨
ચોથા માહેન્દ્ર, ૩ ઠાઠા લાંતકેન્દ્ર, ૪ આઠમા સહસારેન્દ્ર અને ૫
દશમા અચ્યુતેન્દ્ર, આ પાંચ ઇંદ્રોના લોકપાલોનાં નામો પૂર્વદિશાના
ક્રમથી ૧ સોમ, ૨ યમ, ૩ વેસમણ અને ૪ વરુણ. આ પ્રમાણે જાણવાં.
ફરક પટલોજ છે કે પ્રથમના પાંચનો જે નામનો ચોથો લોકપાલ છે
તે નામન પઢીના પાંચનો ત્રીજો અને પઢીના પાંચનો ત્રીજો જે
નામનો છે તે નામનો પ્રથમના પાંચનો ચોથો લોકપાલ છે.

શ્રીસ્થાનાંગ ત્રણના ચોથા સ્થાનના પદ્દેલા ઉદ્દેશામાં કહેલ છે કે:-

“ સનતકુમારેન્દ્ર ૧ સોમે ૨ યમે ૩ વરુણે ૪ વેસમણે, હસાણાસ ૧ સોમે ૨
યમે ૩ વરુણે ૪ વેસમણે, ગંતારેતા જાવચ્યુતસ ”

જાવચ્યુત:-સૌધર્મેન્દ્રના ચાર લોકપાલ ૧ સોમ, ૨ યમ, ૩ વરુણ, અને

४ वेसमण. ईशान इन्द्रना १ सोम, २ यम, ३ वेसमण अने ४ वरुण. ए प्रमाणे एकांतरित जाव अच्युत सुधी अर्थात् ३ सनस्कृमारेन्द्र ५ ब्रह्मेन्द्र ७ शुकेन्द्र १० प्राणतेंद्र आ चार इन्द्रोना लोकपालोनां नामो सौधर्मइन्द्रना लोकपालनी जेम समजवां. माहेंद्र ६ सांतकेन्द्र ८ सहस्रारेन्द्र अने १२ अक्षतेंद्र आ चार इन्द्रोना लोकपालनां नामो ईशानेन्द्रना लोकपालनी जेम समजवां.

प्र०-१७३-कुत्रिकापण पांचमा आरामांक्यां सुधी विद्यमान हती?

उ०-जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजी पढी पांचसो चुंवालीस (५४४) वर्षे अंतरिजिकानामनी नगरीमां बळ नामना राजानी सजामां श्रीगुप्त नामना आचार्यमहाराजना रोहगुप्त नामना शिष्ये पोद्दशास नामना परिव्राजकनी साथेना वादमां त्रिराशिकमतनुं स्थापन करुं ते उत्सूत्र-आगमविरुद्ध ठे माटे ते बदल मिथ्यादुष्कृत दे एम कहेता मदमां चढेल रोहगुप्तने, जे गुरुनी पासेथी विद्यापाम्यो हंतो तेज गुरुथी विरुद्ध थइ तेमनीज समक्ष आगमविरुद्ध त्रिराशिकमतनुं समर्थन करवाथी गुरुमहाराजे राजा आदिपरिषदनी समक्ष कुत्रिकापणथी वस्तुयाचनाना रूपमां एकसो चुंवालीस प्रश्नोद्वारा निरुत्तर कयों ठतां पोतानो कदाग्रह न ठोरवाथी संघबहार कयों.

श्रीविशेषआवश्यकसूत्रमां कहेल ठे के:-

“ पंचसया चोयाला, तहया सिद्धिं गयस्स वीरस्स ।

पुरिमंतरंजया, तेरासियदिदो उववत्ता ॥ २४२१ ॥ ”

साराश:-श्रीवीरपरमात्माना मोक्ष गया पढी पांचसो अने चुंवालीस वर्षे अंतरिजिका नामा नगरीमां श्रीगुप्ताचार्य महाराज पासेथी मयुरीआदि सात विद्या प्राप्त थयेल कौशिक गौत्रीय रोहगुप्तनामा साधु पोद्दशास नामा परिव्राजकनी साथे वादमां जीव अजीव नोजीव नामा

ત્રિરાશિક મત સ્થાપન કરી પશ્ચિમજકનો પરાજય કરી શ્રીગુરુમ-
હારાજ પાસે ગયો. ગુરુમહારાજ શ્રીગુતસૂરીશ્વરજીએ કહ્યું કે વાદીનો
પરજય કર્યો તે ઠીક કર્યું, પણ ત્રિરાશિક સ્થાપના કરી તે ઝડપી નહીં
મિથ્યાદુષ્કૃત દે, પણ મિથ્યાદુષ્કૃત ન દેવાથી તેની સાથે ૭ માસ
સુધી વાદ થયો અને પછી પરાજય મળ્યો ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે
આવા વાદથી શ્રમા । જ્યારે નુકશાન થાય છે માટે હવે વાદ
સમાપ્ત કરો. હું સાંજઠી વાને સમર્થ નથી. ત્યારે ગુરુએ જવાબ આપ્યો કે
આવડી કાલેજ વાદને સમાપ્ત કરીશું. પછી બીજે દિવસે શું કર્યું તે
આપ્યું મહારાજા સ્વયં કહે છે.

“ બીયલિને વેદ ગુરુ, નરિંદ ! જં મેહની સચ્ચયં ।

તં તિયાવળે સઘ-મલ્લિ સ્વપ્તાયમિય ॥ ૨૪૮૬ ॥

તં કુત્તિયાવળે રો, નેહાલ દેતિ જહ તં સો નલ્લિ

અહ અળાહ નલ્લિ તો નલ્લિ, કિં વ હેતુલ્લેખેણ ॥ ૨૪૮૭ ॥ ”

ન વાર્યા-બીજે દિવસે શ્રીગુતસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ બલશ્રી
નામા રાજાને કહ્યું કે હે રાજા ! આ પૃથ્વીમાં જે કંઈ સદ્ગુણ વિચ-
માન વસ્તુ છે તે સર્વ કુત્રિકાપણમાં હોય છે એમ સર્વ જનોને તથા
તમોને પણ પ્રતીત છે. આ કુત્રિકાપણને વિષે કોઈ બાણિયને
મંત્રાદિના આરાધનથી સિદ્ધ થયેલ વ્યંતર દેવતા હોય તે સ્ત્રીદ
કરનાર જનોને સમીહિત સર્વ વસ્તુ જગત્માં જ્યાં હોય ત્યાંથી લાવીને
આપે છે. તે કુત્રિકાપણનો દેવ જો જીવ અને અજીવથી જુદી વસ્તુ
નો જીવ આપે તો અવશ્ય નો જીવ પદાર્થ છે એમ સિદ્ધ છે. અને જો કહે
કે નથી તો નો જીવ પદાર્થ અવશ્ય જગત્માં નથી પછી કલેશકારી
હેતુના પ્રબંધે કરીને શું ? આ પ્રમાણે કહી શ્રીગુરુ મહારાજે રાજાની
સમક્ષ કુત્રિકાપણ જઈ એકસો ત્રીસ પ્રશ્નોમાં રોહિતને નિરુત્તર

करी ठ मासे जय मेलवी तेने संघवाद्य कर्यो. तेणे १ डव्य, १ गुण ३ कर्म, ४ सामान्य, ५ विशेष अने ६ समवायनी प्ररुपणा करी वैशेषिक मत चलाव्यो. आ पाठथी सिद्ध थाय ठे के अन्नजगवान् श्रीमहा-वीरस्वामिजी पढी पांचसो चुंवालीस (५४४) वर्षमां तो कुत्रिकापण विद्यमान हती. त्यार पढीनो कोइ उल्लेख जावानां आज्ञा नथी.

प्र०-१९४-जीव गर्जावासमां उत्कृष्टो-वधारेमां वधारे केटखो काल रहे ?

उ०-कोइक जीव सिद्धराज जयसिंहनी माफक माताना गर्जा-वासमां उत्कृष्टथी बार वर्ष सुधी रहे. कोइक महापापी, मातानो बैरी जीव वधारेमां वधारे माताना गर्जमा बार वर्ष सुधी रही मरीने पाठो फरीथी त्यांनां त्यां उत्पन्न थाय तो चौवीस वर्ष सुधी पण रहे.

श्रीप्रवचनसारोद्धारना २४१-४२ मा द्वारमां कहेख ठे के:-

“ गङ्गाठिई मणुसीणुकिहा होइ बरिस बारसंग ।

गङ्गास्स य कायठिई, नराण चउवीस बारिसां ॥ ९१ ॥ ”

ज्ञावार्थ:-मनुष्य स्त्रीउने उत्कृष्टा गर्जनी स्थिति बार वर्षनी होय ठे अर्थात् कोइक जीव घणा पाप कर्मना उदयथी वातपित्तादि दूषणोए करीने अथवा देवादिना स्तंजनथी निरंतर बार वर्ष सुधी गर्जावासमां रहे ठे. मनुष्यने गर्जनी उत्कृष्टी कायस्थिति चउवीस वर्षनी अर्थात् कोइक जीव बार वर्ष गर्जावासमां रही अंत मरी तेवाज प्रकारना कर्मना वशथी गर्जमा रहेख तेज क्लव मां उत्पन्न बइ फेर बार वर्ष जीवे एम बे वखत थईने चौवीस वर्ष जाववा.

प्र०-१९५-रत्नकम्बलनो स्वजाव केवो होय ?

उ०-रत्नकम्बलनो स्वजाव ग्रीष्मकालमां शीत आपवाने अने शीतकालमां उष्णता आपवानो ठे. श्रीसूत्रकृतागर्जनां तेरमा अ-प्ययमनी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे के:-

“ उन्हे करेह सीयं, सीए उन् तण पुण भवेह ।

कंबल रयणा णं, एस सहावो मुण्येवो ॥ १ ॥ ”

जावार्थः—रत्नकंबल उठनार पुरुषने वृष्मकालने विषे शीतलता करे अने शीतकालमां उष्णताने आपे. रत्नकंबलनो ए प्रमाणेनो स्वभाव जाणवो.

प्र०—१७६—चोथा आरामां पुस्तको हतां ?

उ०—मथुरानगरीमां श्रीजिनदास श्रावक अष्टमी चतुर्दशीना दिवसे पौषधोपवास करे ठे, धर्मनां पुस्तको वांचे ठे, ते सांजळीने तेमने त्यां रहेला बे वृषजो धार्मिक थया, अंतमां कालधर्म पामी नाग मारमां कम्बल, कम्बल नामना देवो थई, जगवान् श्रीमहावीर-स्वामिजीना जीवे त्रिपृष्ठवासुदेवना जवमां मारेख सिंहनो जीव गत्यं-तरमां फरी सिंह नामनो देव थयो तेणे जगवान् श्रीमहावीरस्वामी गंगानदी उत वा माटे जे नावामां बिराजमान हता ते नावाने बाकवाना जे उपसर्ग करेख ते दूर कर्यो. आथी सिद्ध थाय ठे के चोथा आरामां थयेला श्रीमान् जिनदास नामना श्रावक पुस्तको हता हता. एटखे चोथा आरामां पण श्रावको धर्मनां पुस्तको लखता लजावता हता. त्रिषष्टिशलाका पुरुषचरित्रना दशमा पर्वना त्रीजा सर्गमा लखेख ठे के:-

“ ओ चष्टम्या चतुर्दश्या उपवास्यात्तपाचवः ।

अवाचयधर्मशास्त्रं-पुस्तकं शृण्वतोस्तयोः ॥ ३२० ॥ ”

जावार्थः—श्रीजिनदास नामा शेठीउ आठम चउदशना दिवसे उपवासची पौषध करी धर्मशास्त्रनां पुस्तकने—ते बस्ने कंबल अने सं-बल नामक देवताना जीवो बळदो सांजळे तेम—वांचतो हतो. आज प्रमाणे श्रीजिनदासक सूत्रमां पण उल्लेख ठे.

प्र०-१७७-आत्मकल्याण शूनार मुनिवरणे एकाकी विचरवानी
आज्ञा शास्त्रमां ठे या नहि ?

उ०-दश पूर्वधरआदि गीतार्थ रूढेवोनी आज्ञाथी गहनिर्गत
महात्माउ-जिनकदपना धारक, परिहारविशुद्धक नामना श्रीजा चा-
रित्रना उपासक अने प्रतिमाप्रतिपन्न यथालांदि क आदि महापुरुषो
के जेठ जघन्यथी पण नवमा पूर्वनी श्रीजी आचार नामनी वस्तु सुधी-
ना ज्ञाता एवा गीतार्थ महापुरुषोने एकाकी विहार करवानी आज्ञा
ठे अने गहगत साधुठमां आचार्य अने उपाध्यायने ठोकीने बीजा
साधुठ चाहे तो सामान्य होय अथवा प्रवर्तक, स्थविर आदि पद-
वीना धरनार होय तेठ पण श्रीआचार्य अने उपाध्यायजीनी नि-
श्चाएज विचरे. वर्तमान समयमां पूर्वनो विह्वेद बोवाथी जिन कदप
आदिनो विह्वेद ठे, हवे कदयाणना अर्थि मुनिवरणे एकाकी विच-
रवानी आज्ञा होयज क्याथी ? अर्थत एकाकी विचरवानी आज्ञा
शास्त्रमां तो नथी.

श्रीबृहत्कल्प शास्त्रनी पीठिकासां उद्धेख ठे के:-

“ गीयस्थो य विहारो, बीजो गीयस्थो विहारो भविष्यते ।

इत्तो तर्ह्यविहारो, नाणुत्ताओ जिणवरेहि ॥ १ ॥ ”

सारांश:-साधु महर्षिना विहारआ ठे प्रमाण ठे श्रीतार्थने स्वतंत्र
विचरवुं ते प्रथम विहार, गीतार्थनी निश्चाए विहार करवो ते बीजो
गीतार्थनिस्तृत विहार आ ठे विहार शिवाय श्रीजो विहार श्रीजि-
नेश्वर परमात्माए कहेल नथी. गीतार्थ कोने कोने कहीए ते कहै ठे.

“ जित्तप प्यओ गीयस्थो, परिहारावि विहारो वि गीयस्थो ।

गीयस्थे इह्दिदुगं, सेसा गीयस्थो ॥ १ ॥ ”

सारांशः—जिनकद्विपक, सिद्धये गीतार्थ परिहारविशुद्धि प्रतिमा-
धारी अने यथालंदकद्विपक जघन्यथी पण नवम पूर्व अंतरगत
नाम सृष्टीय वस्तुना जाण होवार्थी अवश्य गीतार्थ जाणवा.
गहमां श्री आचार्य तथा श्री उपाध्यायजी वे गीतार्थ जाणवा. आ सर्वनो
स्वतंत्र विहार होय आकी सर्व साधुजनों, आचार्य तथा उपाध्यायजी
निष्ठाए विहार होय यव स्वतंत्र न होय. आ वातने स्पष्ट करे ठे के:-

“ अक्षरिण्यपी इह्यी, सेसा गीतावि होंति तन्नीसा । ”

सारांशः— ज्ञानादि ऋद्धिवाळा श्रीआचार्य महाराज तथा श्री
उपाध्यायजी महामुज शिष्यायना शेष गीतार्थ साधुज पण तेमनी
निष्ठाएज एटसे तेमनी आचार्यजीज विचरे पण स्वतंत्र कदापिन विचरे.

शेष कया साधु तेने साटे स्पष्टपणे कहे ठे के:-

“ गच्छगयनिगया वा, ठाणमिउताऽनिउता वा ॥ व्याख्या-गच्छ-
यता-गच्छमध्यवर्तिनः गच्छनिर्गता असिधे ओमोअस्ति इत्यादिभिः कार-
णैरेकाकीभूता अथवा स्थाननियुक्ता वा स्थानपदे नियुक्ता व्यापारिताः
स्थाननियुक्ताः प्रवर्तकस्थविरगगावच्छेदकाः तद्विपरोताः स्थानानियुक्ताः
सामान्यसाधव इत्यर्थः एते सर्वेप्याचार्योपाध्यायनिश्रया विहरन्ति. ”

सारांशः—गहमां रहेला तथा गहथी बहार निकळेजा एटसे
रोगदुर्जिह्वा आदि कारणोथी एकाकी थयेला अथवा श्रीप्रवर्तक,
स्थविर अने गणावच्छेदक आदि पदने प्राप्त थयेला अथात् प्रवर्तक
आदि पदवी धारक होय के पदवीरहित सामान्य साधुज होय ते
सर्व साधुज श्रीआचार्य अने श्रीउपाध्यायजीनी आज्ञाएज
विचरवुं पण स्वतंत्रपणे विचरवानी श्रीजिनेश्वर देवनी आज्ञा नथी.
ज्यारे प्रवर्तक आदि पदवीधरने स्वतंत्र विचरवानी आज्ञा नथी
तो बीजा सामान्य साधुने वास्ती तो कहेवुंज शुं ?

પ્ર૦-૧૭૦-વૈરીદેવોમાં અથવા વિદ્યાધરોમાં કોને કોને સંહરણ કરવાનું સામર્થ્ય ન હોય ?

૭૦-નિષ્કપટપણે સુવિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરનારી સાધ્વી, અપગતવેદો, પરિહારવિશુદ્ધિકચારિત્રના ધારક મહર્ષિ, પુલાકલ-બિંધના ધારક મહાત્મા, અપ્રમત્ત મુનિ, ચૌદ પૂર્વધર-શ્રુતકેવલો અને આહારકલબિંધના ધારક મહર્ષિ આદિ ઉત્તમ આત્માઓનું તેમની તપશ્ચર્યા વિગેરેના પ્રજાવથી સંહરણ કરવાને વૈરીદેવો અગર વિદ્યાધરો શક્તિમાન નથી થઈ શકતા.

શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારના ૨૬૧ મા ધ્વારમાં કહ્યું છે કે:-

“ સમળીમવગયવેધં, પરિહારપુલાયમપ્પમત્તં ચ ।

ચોદસપુલો આહારગં ચ નય કોઈ સંહરઈ ॥ ૫૦ ॥ ”

સારાંશ:-શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યને પાલણ કરનારી સાધ્વીને, વેદક્ષય કરેલ મહર્ષિને, ૩ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રીને, ૪ પુલાકલબિંધવંતને, ૫ ચતુદ્પૂર્વધર મહારાજને ૫, અને ૬ આહારક શરીરની લબિંધના ધારક મહર્ષિઓને કોઈ દેવ અથવા વિદ્યાધર સંહરણ કરી શકે નહિ.

૫૦-૧૭૧-શ્રીચેત્તમદ્વારાજ સાથેની લગ્નમાં કૂણિકની સહાયમાં શ્રીસૌધર્મેન્દ્ર અને ચમરેન્દ્ર આવ્યા તે કૂણિકે કરેલ અઠમતપનાજ પ્રજાવથી અથવા કોઈ પૂર્વજવના સંબંધથી ?

૭૦-શ્રીસૌધર્મેન્દ્ર ઝ્યારે કાર્તિકશેઠના જવમાં હતા ત્યારે તેમના ગૃહસ્થાવાસમાં તેમની સાથે કૂણિકને મિત્રાચારી હતી અને શ્રીચમરેન્દ્ર પણ ઝ્યારે તાપસના જવમાં હતા ત્યારે તેમની સાથે પણ કૂણિકને તાપસીપણે મિત્રાચારી હતી, આ પ્રમાણે બન્ને ઇંદ્રો કૂણિકના પૂર્વજવના મિત્રો હોવાથી કૂણિકે અઠમતપની આરાધના કરવાથી તેણે સહાયમાં આવ્યા.

* श्रीजगवती सूत्रना सातमा शतकनानवमा उद्देशामां कहेलने के:-

“‘पुवःप्राङ्’ ति कार्तिकश्रेष्ठयवस्थायां शक्रस्य कूणिकजीवो मि
त्रमभवत् ‘पावायसंगईए’ ति पूरणतापसावस्थायां चमरस्यासौ ताप-
सपर्यायवर्णं मित्रमासीदिति ।”

ज्ञावार्थ:-कार्तिक श्रेष्ठियाना जवमां शक्र इंडनो कूणिक मित्र
हतो. पूरणनामा तापसीना जवमां चमर इंडनो तापसीपणे कूणिक
मित्र हतो.

प्र०-१८०-तामलि तापसे क्या जवमां सम्यक्त्व प्राप्त कर्तुं ?

उ०-मिथ्यादृष्टि तामलि नामना तापसे तापसव्रतनुं पालन करी
अंतमां अनशन कर्तुं त्यां ईरियासमितिने शोधता श्री जेन साधुर्जन
देखी तेमनुं चिंतवन करता सम्यक्त्व उपार्जन कर्तुं.

श्रीजिनेश्वरसूरीश्वरकृतकथाकोषमां स्पष्ट उल्लेख ठे के:-

“तामलिनाऽन्त्यसमये अनशनस्थितेन श्वेतपटसाधवः पदे पदे ईर्यापथं
शोधयन्तो बहिर्भूमिं गच्छन्ता दृष्टाः, तान् दृष्ट्वा चिन्तितमनेन अहो ! शो-
भनः श्वेतपटानां धर्मे यत्र चेर्यापथे एवं जीवरक्षाः क्रियन्ते”

सारांश:-अंत्य अवस्थामां अनशनमां रहेल तामलि तापसे
पग पगमां ईर्यासमितिने शोधता श्वेतांबर साधुर्जन बहार जता देख्या
तेमने देखीने तामलि तापसे चिंतवन कर्तुं के अहो श्वेतांबर साधु-
र्जनो धर्म श्रेष्ठ ठे के जेना धर्ममां गमनागमनमां आ प्रमाणे जीवानी
रक्षा कराय ठे.

प्र०-१८१-श्रीचेकामहाराज अने कूणिकना संग्राममां केटला
मनुष्योनो संहार थयो ?

उ०-श्रीचेकामहाराज अने कूणिकना संग्राममां एक करोड
अने एंसी लाख मनुष्योनो संहार थयो ठे. श्रीजगवतीसूत्रना सा-
तमा शतकना नवमा उद्देशामां कहेल ठे के:-

“ तंदुलीयमच्छ ब्राह्म जीवघातना विना निमित्त रहितं पूर्ण अतितीव्ररौद्रप्यानी अंतर्मुहूर्त्त आयुष्य जोगवी तेत्रीस साग-
पमना आयुष्य कळां सातमी नरकमां नारकीपणे उत्पन्न थाय ठे.
नारक उत्पद्यते ”

सारा :-तंदुलीयोमच्छ ब्राह्म जीवघातना विना निमित्त रहितं पूर्ण अतितीव्ररौद्रप्यानी अंतर्मुहूर्त्त आयुष्य जोगवी तेत्रीस साग-
पमना आयुष्य कळां सातमी नरकमां नारकीपणे उत्पन्न थाय ठे.

प्र०-१०३ वर्तमान काळमां श्रावकनी प्रतिमा वहनरूप धर्म विभेद ठे के प्रतिमा वहन थई शके ?

उ०-श्रावकनी प्रतिमा वहनरूप धर्मेने कोईक मतवाळा वि-
भेद कहे ठे ते कथन शास्त्रविरुद्ध ठे.

जगवान् श्रीहरिजडसूरीश्वरजीकृत श्रावक विधि पंचाशकमां
कहेस ठे के:-

“ जुत्तो पुण एस कमो, ओहेणं संपयं विसेसेण ।

जम्हा जम्हा हा काळो, दुरपुणरा संजमो इत्थ ॥ ४९ ॥ ”

सारांश:-श्रावक प्रतिमा वहन विना जो के दीक्षा थाय ठे. पण
प्रथम कहेस प्रतिमावहनजो कस दीक्षा लेवामां सामान्यपणे युक्त ठे.
प्रतिमा वहन कर्याविना पण बहुत महात्माजण दीक्षा अंगीकार करेली
होसथी सर्वथा सज क्रमनहि समजवो. सांप्रतकाळमां अशुभकाळ
अने संयम पाळम पुष्कर होवाथी दीक्षाना उमेदवारे श्रावक प्रति-
मानो जग्यास करवो योग्य ठे.

प्र०-१०४-श्रीआचारांवादि अंगोना उपांगो कसां कयां ? अने
तेमुं वर्तमान निमित्त अतितीव्र टीका शिवाय अन्य कोई प्राचीन
ग्रंथमां ठे ?

उ०-१ श्रीआचारांवादि उपांग श्रीआप्यात्मिक, २ श्रीसूत्रकृ-
तांयनुं श्रीराजप्रधीय उपांग, ३ श्रीस्थानांगसूत्रनुं श्रीजीवाजिगम, ४

શ્રીસમવા યાંગનું શ્રીપ્રજ્ઞાપના, ૫ શ્રીવિવાહપ્રજ્ઞાસિ (શ્રીજગવતી)
સૂત્રનું ઉપાંગ શ્રીસૂર્યપ્રજ્ઞાસિ, ૬ શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રનું શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાસિ,
૭ શ્રીઉપાસકદશાંગનું શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞાસિ, ૮ શ્રીશ્ચંતકૃતદશાંગનું શ્રી-
કલ્પિકા, ૯ શ્રીઅનુત્તરોપપાતિકદશાનું શ્રીકલ્પાવતંસિકા, ૧૦ શ્રી
પ્રશ્નવ્યાકરણનું શ્રીપુષ્પિતા, ૧૧ શ્રીવિપાકસૂત્રનું ઉપાંગ શ્રીપુષ્પચૂ-
લિકા, ૧૨ શ્રીદૃષ્ટિવાદનું ઉપાંગ શ્રીવન્દિદશા છે. આ સબંધી પાઠો
ઘણા ગ્રંથમાં છે તેમાંથી થોડાકજ પાઠો વાચકોની જાણ માટે લખેલ છે.

श्रीजिनप्रज्ञसूरिकृत विधिप्रणामां लखेसु ते के:-

“ ओराजी पन्नवणा, सूजंचंनिरककपुपुवन्हिदसा”।

आचाराइ उवंगा, नेयवा आणुपुवीए ॥ ”

ज्ञावार्थः—१ श्रीश्रौपपातिक, २ श्रीराजप्रश्रीय, ३ जीवाजिगम, ४ श्रीप्रज्ञापना, ५ श्रीसूर्यप्रज्ञसि, ६ श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञसि, ७ श्रीचंद्रप्रज्ञसि, श्रीनिर्यावलिश्रुतस्कंधना पांच वगों, ८ श्रीकद्विका, ९ श्रीकल्पावतंसिका, १० श्रीपुष्पिता, ११ श्रीपुष्पचूलिका, १२ श्रीबह्मिदशा आ बार श्रीआचारांगआदि अंगसूत्रोना अनुक्रमे करीने उपांगो जाणवां.

श्रीसुबोधा सामाचारीमां लखेल ठे के:-

“इयाणि उवंगा आयारे आबवायं उवंगं १, सूयगदे तायपसणियं २, ठाणे जीवामिगमो ३, समवाए पन्नवणा ४, भगवईए तायपसत्तो ५ नायाणं जंबुद्वीपपत्तन्ती ६, उवासगदसाणं चंदपत्तन्ती ७, तिहिं तिहिं आयंचिलेहिं एकेकं उवंगं वच्चई, नवरं तओ पत्तन्तीओ कालियाओ संघटं च कीरई तत्ताणं पंचहमंगाणं मयंतरेण निरयावाल्या तयचखंधो उवंगं तत्थ पंच वग्गा निर-
यावाल्याओ १, कप्पवडिसयाओ २, पुप्फिआओ ३, पुप्फचालआओ ४, वड्हिदसाओ ५ ।”

जावार्थः—हवे उपांगो कहे ठे. श्रीआचारांगनुं श्रीजिज्ञासुतिक
 उपांग १, श्रीसूत्रकृतांगनुं श्रीराजप्रश्रीय उपांग २, श्रीस्थानांगनुं श्री

जीवाभिगम ३, श्रीसमवायांगनुं श्रीप्रज्ञापना ४, श्रीजगवतीजीनुं श्रीसूर्यप्रज्ञाति ५, श्रीज्ञाताजीनुं श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञाति ६, श्रीउपासकदशांनुं श्रीचंद्रप्रज्ञाति ७, आ सात उपांगोना योगो त्रण त्रण आ-यंबिलवडे करवा विशेष १ श्रीसूर्यप्रज्ञाति, श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञाति अने ३ श्रीचंद्रप्रज्ञाति आ त्रण उपांगो कालिक ठे तेथी तेनां कालप्रहण लेवां अने तेना योगमां संघटा करवा बाकीना पांच अंगसूत्रोनां म-तांतरथी श्रीनिर्यावलिकाश्रुतस्कंध उपांग ठे तेना पांच वर्ग ठे श्रीनिर्यावलिका, १ श्रीकट्पावतंसिका, ३ श्रीपुष्पिता, ४ श्रीपुष्पचूलिका अने वह्निदशा.

प्राचिनाचार्यकृतश्रीआयारमयसामाचारीमां लखेल ठे के:-

“ आयारे ओववाइयं १ सूयगडे रायपसेणियं २ ठाणे जीवाभिगमो ३ समवाए पन्नवणा ४ एए उक्कालिया भगवईए सूरपन्नती ५ नायाधम्मकहाणं जंबूद्वीपपन्नती ६ उवासगदसांगं चंदपन्नती ७ एए कालिया सव्वेवि अ उदेससमुदेसअणुनत्थं आयंबिलतिगेण वच्चन्ति । अनेसि पुण पन्नवणवज्ज तज्जांगमज्जे आयंबिलतिगपूरणेण तित्तिवि वच्चन्ति । अंतगडदसाइयांगं पंच-न्हमंगाणं निरयावलिसुयक्खवं उवंगं तंमि पंचवग्गा, १ कप्पिआआ, २ २ कप्पवडिसयाआ, ३ पुप्फिआआ, ४ पुप्फचूलियाआ एएसु दस दस अज्झ-यणा वन्हिदसासु बारस एवं दिण ५ सुअक्खंवे दिण २ सव्वेवि दिण ७ ।”

सारांश:- १ श्रीआचारांगसूत्रनुं उपांग श्रीऔपपातिक, २ श्रीसूत्रकृतांगनुं श्रीराजपश्रीय, ३ श्रीस्थानांगनुं श्रीजीवाभिगम, ४ श्रीसमवायांगनुं श्रीप्रज्ञापना, आ चार उपांग उत्कालिक ठे. ५ श्रीजगवतीजीनुं श्रीसूर्यप्रज्ञाति, ६ श्रीज्ञातासूत्रनुं श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञाति, श्रीउपासकदशांगनुं श्रीचंद्रप्रज्ञाति, आ पांचनुं, ठनुं अने सातमुं त्रण उपांग कालिक ठे. साते उपांगोना उद्देश समुद्देश अनुज्ञा त्रण त्रण आंबिले करीने थायठे. अन्य आचार्यना मतमां श्रीप्रज्ञापना सूत्रने

वर्जिने बाकीनां प्रथमनां त्रय उपायो त्रय आचर्यबले करोने य
 ठे. श्रीअंतकृतदशांगदि पांच अंगोतुं निर्यातल्लिकाश्रुतस्कंध
 पांग ठे, तेमा पांच वर्ग ठे १ श्रीकल्पिका, २ श्रीकल्पतत्त्वसिद्धि
 श्रीपुष्पिता अने ४ श्रीपुष्पचूडिका आ चार वर्गमां दस दश अध्ययन
 ठे. पांचवो वर्ग श्रीवन्दिदशा एमां बार अध्ययन ठे. पांच वर्गना
 देशादिना पांच दिवस श्रुतस्कंधना समुद्देश अने अनुज्ञाना ने दि
 स मळ। सर्व श्रीनिर्यातल्लिका श्रुतस्कंधना योगना सात दिवस जाय

प्र०-१७५-अजह्य अनंतकाय प्रासुक तैयार बीजा थरे ।
 तो श्रावकने कल्पे ?

उ०-प्रासुक अजह्य अनंतकाय बीजाना थरे रांवेसुं मळे तो ।
 श्रावकने न कल्पे. श्रीश्राद्धविधिमां लखेस ठे कै-

“ अभक्ष्यानंतकायिके तु परगृहादौ प्रासुकीभूतेऽपि न गात्रे निःशुक
 प्रसंगगृह्यादिदोषसंभवात्, अत एवात्कालिकसेल्लरकं - रात्रिक
 ताकादि प्रासुकमपि सर्वे वर्ज्ये प्रसंगदोषपरिहाराय ”

सारांश:-अजह्य अनंतकाय तो पास्का घरमां प्रासुक थयेस
 निःशुकतानो प्रसंग अने श्रद्धा आदि दोषोनो संजव होवाथी प्र
 नहि करवुं. आज हेतुथी उकालेल सेलरां तथा राधेस आहुं, सु
 अने रींगणा आदि प्रासुक (फालु) थयेस पण प्रसंगदोषना प
 हारने माटे त्यागवुं.

प्र०-१७६-युगलिक मनुष्यो मरी गया पढी तेमना शरी
 संस्कार कोण करे ?

उ०-युगलीया मनुष्योना शरीरने मोटा पकौठ उपाकी समुद्र
 फेंकी दे ठे.

શ્રીકલિકાલ સર્વજ્ઞજગવાન્ શ્રીહેમચંડસૂરીશ્વરજી કૃત ત્રિષષ્ટિ-
શલાકાપુરુષચરિત્રના પ્રથમ પર્વના બીજા સર્ગમાં લખેલ છે કે:-

“ પુરા હિ મૃતમિથુન-શરીરાણિ મતાલ્લભાઃ ।

નાહકાદ્યનિદોષાદય, સચ્ચશ્ચિપુરંબુધૌ ॥ ૧ ॥ ”

જાવાર્થ:-પૂર્વકાલમાં યુગલીયાનાં શરીરોને મોટા પક્ષીઉં માઝા-
ના લાકડાની જેમ ઉપાત્તી શીઘ્ર સમુદ્રની અંદર ફેંકી દે છે.

શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાતિની ટીકામાં આ ઉપરનોજ શ્લોક મૂકી લ-
ખેલ છે કે:-

“ અત્ર શ્લોકે અમ્બુધાવેદ્યુલક્ષણં તેન યથાયોગં ગંગાપ્રવૃત્તિનદીષ્વપિ
તે તાનિ ક્ષિપન્તીતિ જ્ઞેયમ્ ”

જાવાર્થ:-આ શ્લોકમાં અંબુધિ (સમુદ્ર) ના ઉપલક્ષણથી
યથાયોગ ગંગા આદિ નદીઉંમાં તે પક્ષીઉં તે શરીરોને ફેંકી દે છે
એમ જાણવું.

પ્ર૦-૧૭૭-જારંરુ પક્ષી કેવા હોય ?

ઉ૦-જારંરુપક્ષીમાં જીવ બે અને શરીર એક હોય છે. તેને એક
પેટ, બે મુખ અને ત્રણ પગ હોય છે, તે મનુષ્યની જાણા બોલે છે અને
હમેશાં અપ્રમત્તપણે રહેનાર હોય છે, કારણકે એક શરીરમાં બે જીવ
હોવાથી તેઉંને આપસમાં ઝિઝિઝ ફલ્લની ઇજ્જા થાય તો તે
પક્ષીનું મૃત્યુ થાય છે. શ્રીકલ્પસૂત્રની ‘કીરણાવલી’ નામનીવૃત્તિમાં
કહ્યું છે કે:-

“ જારંરુપક્ષેણઃ રુચાતાઃ, ત્રિપદા મર્ત્યભાષિણઃ ।

દ્વિજિહ્વા દ્વિમુખાકેકો-દરાભિન્નફલ્લૈષિણઃ । ”

સારાંશ:-જારંરુપક્ષીઉં ત્રણ પગવાળા, મનુષ્યની જાણા બોલનાર,
બે જિહ્વા, બે મુખ, એક પેટ અને અઝિઝ ફલ્લની ઇજ્જાવાળા જગત્માં
પ્રસિદ્ધ છે.

श्री ज्ञाता-व्रतना पांचः । अजयननी टीकामां लखे ठे के:-

“अरंजदणोः एकोदराः पृथग्निवा अन्यकलाभिरिजोर्जाबद्ध-
रूपा भवन्ति, ते च सर्वदा चकितचिन्ता भवन्तीति ।”

सारांशः-ज्जरंरुपकिश्चोने एक पेट अने बे मुख होय ठे तथा एकज
फळने खावावाळा बे जीवो सदाकाळ मनमां जय राखनारा होय ठे.

श्रीऔपपातिक सूत्रनी टीकामां पण कहेल ठे के:-

“अरंजदणोः किलैकं शरीरं पृथग्निवं त्रिपादं च भवति तौ चा-
त्यन्तमप्रमत्ततयैव निर्वाहं लभेते.”

सारांशः-बे ज्जरंरु पकीर्तने एक शरीर, बे मुख अने त्रण पण
होय ठे. तेउ अप्रमत्तपणाथीज निर्वाह करी शके ठे.

प्र०-१७७-कुसुमिण दुसुमिणो कायोत्सर्गं केटलो करवो ?

उ०-शीलव्रतना खंरुन शिवायनुं अन्य कोइ जातनुं स्वप्न आव्युं
होय अथवा स्वप्न न आव्युं होय तो पण सो श्वासोश्वासनो अर्थात्
'चंदेसु निम्मलयर' सुधी चार लोगस्सनो कायोत्सर्ग करवो अने शी-
लव्रतविराधक स्वप्न आव्युं होय तो 'सत्तावीस' सत्तावीस श्लोक
एटले एकसोआठ श्वासोश्वासनो अर्थात् 'सागरवरगंभीरा' सुधीनो
चार लोगस्सनो कायोत्सर्ग करवो. आचार्यश्रीमद्वरतनशेखरसूरिजी-
कृतश्राद्धविधिमा कहुं ठे के:-

“क्षीलवादि स्वप्नोपलंभेऽष्टोत्तरशतोच्छ्वासमानः कायोत्सर्गः कार्यः”

सारांशः-मैथुन संबंधी कुस्वप्न आवेख होय तो एकसोने आठ
श्वासोच्छ्वासनो काउत्सर्ग करवो.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा उद्धासमां पण कहुं ठे के:-

“प्रमातृप्रतिक्रमणस्य प्रथमतः कुसुमिणदुसुमिणोकायोत्सर्गं का-
योत्सर्गं च लोगस्समानं करोति तदा 'चंदेसु निम्मलया' इति यावत्
'सागरवरगंभीरा' इति यावद्वा ? इति प्रश्नोऽष्टोत्तर-सामान्येन 'चंदेसु
निम्मलयर' इति यावत्करोति, यदा पुनः स्वप्ने तुर्यव्रतातिचारो जाती
भवति तदा नमस्का मेकमधिकं चिन्तयन्तीति ।”

सारांशः—प्रातःकालमां प्रतिक्रमणा समयमां पहेलां कुसुमि-
णदुसुमिष उक्रावणिमो काठस्सग चारलोगस्सनो करे त्यारे ' चंदेसु
निम्मलयर ' सुधी के 'सागरवरगंजीरा' सुधी इति प्रश्न अत्र उत्तर-
सामान्यपणे ' चंदेसु निम्मलयर ' सुधीनो कायोत्सर्ग करवो. पण
ज्यारे स्वमः चोयावत संबंधो अतिचार लागेल होय त्यारे एक
नवकार अधिक गणवो. श्री श्राद्धविधि तथा श्रीहीरप्रश्न बन्ने
ग्रंथोनो एकज जावार्थ ठे के एकसोने आठ आसोच्छासनो कायोत्सर्ग
करवो ' सागरवरगंजीरा ' सुधी चार लोगस्सनो करे अथवा ' चंदेसु
निम्मलयर ' सुधी चार लोगस्स अने उपर एक नवकारनो करे.

प्र०-१०९-चक्रवर्ती ज्यारे वैताढय पर्वतनी तिमिला नामनो
गुफाने उघाके ठे त्यारे तेमांथो अग्निनी ज्वाळा नीकळे ठे तेथो
' चक्रवर्तिनो घोमो वार योजन प्रभो करे ठे ' आबो प्रवेश (दंतकथा)
चाळे ठे ए शुं सत्य ठे ? जो असत्य ठे तो पडो उवारे राजा कोणो क
तिमिला गुफाने उघारुवा गयो ते ब्रखते अग्निनी ज्वाळा केम नी कळी?

उ०-प्रथम तो एज असत्य ठे के ' चक्रवर्ति वैताढय पर्वतनो
तिमिला नामनो गुफाने उघाके ठे ' कारणके तिमिला गुफाना
छारने चक्रवर्ती उघारुतान्न नथो पण चक्रवर्तिनो सैनानी-लैन्या-
धिपति उघाके ठे, श्रीजम्बूद्वीपपन्नतिमां कहुं ठे के:-

“ दंडरयणे गहाय सत्तद्वपयाई पचोसकई पचोसकित्ता तिमिस्स-
गुहाए दाहिणिद्धस्स दुवारस्स कवाडे दंडरयणेणं महया महया सदेणं ति-
क्खुत्तो आउडेइ, तएणं तिमिस्सगुहाए दाहिणिद्धस्स कवाडा सुसेगसेगाव-
हणा दंडरयणेणं महया महया सदेणं तिक्खुत्तो आउडिआ समाणा
महया महया सदेणं कौचारवं करेमाणा सरसरस्स सगाई सगाई ठाणाई
पचोसकित्था । ”

સારાંશ:-સુસેણ નામા સેનાપતિએ દંઠરત્નને છઠ્ઠને જોરથી પ્રહાર કરવાને અર્થે સાત આઠ પગલાં પાઠો ફરીને તિમિશ્રા ગુફાના દક્ષિણ દિશાના દરવાજાના કમારુને બહુ મોટા શબ્દથી પ્રહાર કર્યા સુસેણસેનાપતિએ દંઠરત્નને જોરથી ત્રણ વખત તિમિશ્રા ગુફાના દ્વારને પ્રહાર કરવાથી કોંચારવ શબ્દને કરતાં કમારુ ઊઘમી પોત-પોતાના સ્થાનમાં સ્થિત થયાં.

‘કમારુ ઊઘામતાં તેમાંથી અગ્નિની જ્વાળા નિકળે છે અને ચક્રવર્તિના સેનાધિપતિનો ઘોરો બાર યોજન પાઠો ફરે છે’ આ પ્રમાણે ચાલતી દંતકથા શાસ્ત્રવિરુદ્ધ હોવાથી અસત્ય છે.

શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર ટીપ્પણમાં મલધારગચ્છનાયક પૂજ્ય શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ચક્રવર્ત્યોદેશાત્ સેનાપતિર્વિશિષ્ટપૂજાપુરસ્સરં દંઠરત્નેન તિમિશ્રાગુહા-કપાટોઽઘાટનં કરોતિ યસ્તુ દ્વાદશયોજનાનિ તુરુગારુઢઃ સેનાપતિઃ શીઘ્રમપસરતીત્યાદિપ્રવાદઃ સોઽનાગમિકઃ ઇવ લક્ષ્યતે કચિદપ્યનુપલભ્યમાનત્વાત્ ।”

સારાંશ:-ચક્રવર્તિની આજ્ઞાથી સેનાધિપતિ વિશિષ્ટ પ્રકારે પૂજા પૂર્વક દંઠરત્નને કરીને તિમિશ્રાગુફાના કમારુને ઊઘામે છે. ઘોરોપર બેઠેલો સેનાપતિ બાર યોજન સુધી શીઘ્ર પાઠો ફરે છે. એવો જે પ્રઘોષ (દંતકથા) ચાલે છે તેવા અકૂરો કોઈ સ્થાનમાં દેખવામાં આવતા નથી તેથી આગમવિરુદ્ધ જણાય છે.

હવે કોળીક રાજા દ્વાર ઊઘામવા ગયા અને તેમાંથી જ્વાળા નીકળી એ વાત પણ ઠીક નથી કારણકે તિમિશ્રા ગુફાના અધિષ્ઠાયક કૃતમાલનામા દેવે દંઠરત્નથી રાજા કોળીકને માર્યો અને સૈન્ય પાતું ફર્યું છે. શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના ચોથા અધ્યયનની ટીકામાં શ્રીહરિજ્ઞસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ हृत्थिविलग्नो मणि हृत्थिमत्थप काऊण दंडेण दुबारं आहणइ ।

ताइ कयमालगेण दंडेण आहओ मओ छट्ठिं गओ ”

सारांशः—श्रीकोणिक राजाए हाथी उपर बेसीने हाथीना म-
तक उपर मणिने स्थापीने दंडे करीने कमारुने प्रहार कर्यो. त्यारे
रुतमाख नामा तिमिश्रा गुफाना अधिष्ठायक देवे दंडे करीने मायों
रीने ठठी नरकमां गयो.

प्र०—१७०—खांरु क्यांथी क्यां सुधी अज्जदय समजवी ?

उ०—अशारु सुदि चौदशथी आरंजी आसो शुदि १० सुधी
वांरु अज्जदय ठे. श्रीसेनप्रभना त्रीजा उल्लासमां कहुं ठे के:—

“ चतुर्मासकमध्ये विजयदशमीं यावत् खंडाविहरणं कथं न शुद्धय-
तेति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्—परंपरया खंडाविहरणं निषिध्यते ॥ ३१७ ॥ ”

सारांशः—चौमासामा दशरा सुधी खांरु वहोरवानो निषेध शा
कारणथी इति प्रश्न अत्र उत्तर परंपराथी खांरु वहोरवानो निषेध ठे

श्री श्राद्धविधिना चोथा प्रकाशमा कहेल ठे के:—

“पर्युषितद्विदलपूषकापर्वट्टिकादिशुष्कशाकतन्दुलीयकादिपत्रशाक-
पुष्परक्तखारकिलर्जुरव्राक्षालंबशुंआदीनि फुल्लिकुण्डलिकादिसंसक्तिसं-
नवास्यागः औषवादिविशेषकार्ये तु सम्यक् शोधनादियतनयैव तेषां
ग्रहणम् । ”

सारांशः—वासी कठोर, पुरी, पापरु अने वनीउं आदि, सुकवणी
शाक अने तांजळजानी ज्ञाजी आदि, पत्रशाक, टोपरुं, खारेक, खजूर,
डाख, खांरु अने सुंठ आदि लीलफुल कुंथुआ अने एळादिकनो संजव
होवाथी चौमासामा त्याग करवा. सुंठ आदि तो औषध आदि
विशेष कार्यमां सम्यक् प्रकारे शोधनादि यतनाथी ग्रहण करवा.

प्र०—१७१—श्रीप्रजवस्वामिजीए श्रीजम्बूस्वामिजीनी साथे
दीक्षा स्वीधी एवो उल्लेख ठे तो दीक्षा अवसरे जगवान् श्रीजम्बूस्वा-

મિત્રીની વય સોઠ વર્ષની અને શ્રીપ્રજવસ્વામિની વય ત્રીસ વર્ષની, શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીનું સર્વ આયુષ્ય એસી વર્ષનું અને શ્રીપ્રજવસ્વામિ-જીનું સર્વ આયુષ્ય પંચાસી વર્ષનું હોવાથી ગણના કરતાં શ્રીજમ્બૂ-સ્વામિજીની વિદ્યમાન અવસ્થામાંજ શ્રીપ્રજવસ્વામિજીનો સ્વર્ગવાસ થવાનો સંજવ થાય છે. હવે ‘શ્રી જમ્બૂસ્વામિજી પોતાની પાટ શ્રીપ્રજવસ્વામિને આપી મોકલે ગયા’ આ વાત શી રીતિએ મળે ?

૩૦-શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીની દીક્ષા પઠી કેટલાક (૨૦) વર્ષે શ્રી પ્રજવસ્વામિજીએ જગવાન્ શ્રીજમ્બૂસ્વામિજી પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી’ એવી સંજાવના થઈ શકે છે એટલે શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીની પાટે શ્રીપ્રજવસ્વામિજી થયા એ વાતમાં વિરોધ આવતો નથી.

શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે સેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉદ્ઘાસમાં કહેલ છે કે:-

શ્રીજંબૂપ્રભવસ્વામિભ્યાં સાઠ્ઠં તપસ્યા ગૃહીતા શ્રીજંબૂસ્વામિનઃ સર્વાયુ-
રશીતિર્વર્ષાણિ શ્રીપ્રભવસ્વામિનસ્તુ સર્વાયુઃ પંચા-તીતિર્વર્ષાણિ (દીક્ષા
પ્ર-વ્રજસમયે ત્રિશદ્વર્ષીયઃ શ્રીપ્રભવસ્વામી ષોડશવર્ષીયઃ શ્રીજં-સ્વામી)
इति जंबूस्वामिनि सत्येव प्रभवस्वामिनः स्वर्गमाकूत्वं संप्रणीपयत तेमैतद्
पट्टाबलीमंतं लेख्यकंकर्षं मिलतीति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-श्रीजंबूस्वामिदीक्षान-
न्तरं कियद्भिर्वर्षः श्रीप्रभवस्वामिनो दीक्षा संभाव्यते तथा च सात न
कोपि विरोधो यदुक्तं परिशिष्टपर्वणि—

“ પંચમઃ શ્રીગણધરોઽપ્યેવમભ્યર્થિતસ્તદા ।

તસ્મૈ સપરિવારાય, દદૌ દીક્ષાં યથાવિધિ॥

પિતૃદ્વાર-ચ્છય ચાન્યેયુઃ, પ્રભવોઽપિ સમાગતઃ ।

જંબૂકુમારમ-યાન્, પરિવ્રજ્યાનુપાદદે ॥ ”

સારાંશઃ-શ્રીજંબૂસ્વામી અને શ્રીપ્રજવસ્વામિજીએ સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરી છે. શ્રીજંબૂસ્વામિજી મહારાજનું સર્વ આયુષ્ય ચો-રાશી વર્ષનું છે અને શ્રીપ્રજવસ્વામિજી મહારાજનું સર્વ આયુષ્ય

પંચાશી વર્ષનું છે. સોલ વર્ષની વયમાં શ્રીજંબૂસ્વામિજી મહારાજે દીક્ષા લીધી તે અવસરમાં દીક્ષા લેનાર શ્રીપ્રજવસ્વામિજીની વય ત્રિશ વર્ષની આ હેતુથી શ્રીજંબૂસ્વામિજીની વિદ્યમાનતામાંજ શ્રી-પ્રજવસ્વામિજીનું સ્વર્ગગમન થાય તે કારણથી આ પટ્ટાવલીનો લેખ કેમ મળે ? इति પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર—શ્રીજંબૂસ્વામિજીની દીક્ષા પઠી કેટલાક વર્ષે શ્રીપ્રજવસ્વામિજીની દીક્ષા સંજવે છે તેથી કોઈ વિરોધ નથી. શ્રીપરિશિષ્ટપર્વમાં કહેલ છે કે:—શ્રી પાંચમા ગણધર શ્રીસુધર્માસ્વામી મહારાજને એમ પ્રાર્થના કરી ત્યારે પરિવારસહિત શ્રીજંબૂસ્વામિજીને વિધિ પૂર્વક દીક્ષા આપી અન્યદા કાઠમાં માતા પિતાને પૂઠી શ્રીપ્રજવસ્વામિજીએ શ્રીજંબૂસ્વામિજીની પાસે આવી દીક્ષા અંગીકાર કરી.

પ્રશ્ન-૧૧૨—નરકગતિમાં રોગો કેટલા હોય ?

ઉત્તર—સાતમી નરકમાં પાંચ ક્રોડ અઠસઠ લાલ્હ અને નવાણું હજાર પાંચસો અને ચોરાસી[૫૬૭૭૫૭૪]રોગ સદાને માટે હોય છે. બાકીની નરકોમાં પણ યથાયોગ હોય છે.

શ્રીગુપ્તે શરત્નાકરમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:—

“ રોગાણં કોઢીઓ, હૃદંતિ પંચેવ લક્ષ્ણ અઢસઢી ।

નવનવ સહસ્તાઈ, પંચ સયા તહ ય લલસાઈ ॥ ૧ ॥

એતે રોગા અપ્રતિઘ્ઠાને ન કાવાસે નિત્યા અન્યપ્રાપિ ચ સંભવંતિ
યથાયામં તત્તત્ત યાસ્મિન્ન મથે ત્વાર્વંતા રોમાઃ ક્ષયહેતવઃ તસ્મિન્ ધર્મે એવ
સારં ઇત્યા રખીયસ્સવંશત્ત્યા ”

સારાંશઃ—પાંચ ક્રોડ અઠસઠ લાલ્હ નવાણું હજાર પાંચસો અને ચોરાસી આટલા રોગો સાતમી નરકમાં અપ્રતિઘ્ઠાન નામા નરકા-વાસમાં નિત્ય હોય. બીજી નરકોમાં પણ યથાયોગ રોગો હોય. તે

કારણથી જે મનુષ્ય જવમાં આ રોગો ક્ષય થયેલા છે તેમાં ધર્મ કરવો એજ સાર છે માટે સર્વ શક્તિથી ધર્મ અંગીકાર કરવો.

પ્ર૦-૧૯૩-ઊંટનીનું દુધ જલ્દય છે કે અજલ્દય ?

ઉ૦-ઊંટની તથા ગાઢર-ઘેટી વચ્ચેનું દુધ અજલ્દય છે. શ્રી-પિંડનિર્યુક્તિની ૧૧૨૭ માં શ્રીવીરાચાર્યકૃત ટીકામાં લખેલ છે કે:-

“ અવિલાકરહીલીરં, લસુણપલંદુ સુરા ય ગોમંસં ।

વેયસમણિ અમયં, કિંચિ અમોજં અપેયં ચ ॥ ૧૯૪ ॥

વ્યાખ્યા—અવિલાકરહીલીરં—ગાઢરિકોટ્ટીદુગ્ધં તથા લસુણપલંદુરિ કંદવિશેષઃ શાકવિશેષશ્ચ તથા સુરા—મયં ચઃ—સમુચ્ચયે તથા ગોમાંસં—સુરભીપલં એતત્ કિમિત્યાહ—વેદા—ઋગ્વેદાદયો બ્રાહ્મણસંબદ્ધાશ્ચત્વારઃ શાસ્ત્ર વિશેષાઃ સમયસ્—શેષદર્શનિનાં સિદ્ધાન્તસ્તસ્મિન્નપિ ન કેવલં જિનશાસં ઇત્યપિ શબ્દાર્થઃઅમતં—ગાઢરણા અનભિપ્રેતં શિષ્ટભ્રમરેતિ શેષઃ, યત એતેષ મધ્યાત્ કિમપિ અમોજ્યં પ્રતીતં લશુનાદિ તથા કિંચિદિતિ અનુષ્ઠતેરપેયમ્ અપાતબ્યં અવિલાક્ષીરાદિ, ઉપલક્ષણત્વાત્કાકમાંસાદિગ્રહઃ ચઃ—સમુચ્ચ વેદાદયઃ હિ અસમંજસભાષકાઃ સ્યુઃ, તતો યદિ તેષ્વપિ અવિલાક્ષીરાદિ ગ્રહણે—સંમતત્વશુક્તં તદાનીં યુક્તભાષિણિ જિનશાસને સાવચત્વેન સાધૂના માધાકર્મપરિહારઃ સુતરાં વતુશુચિતઃ ઇતિ ગાથાર્થઃ । ”

સારાંશઃ—ગાઢરનું તથા ઊંટનીનું દુધ, લસણ, ડુંગરી, મદિર અને ગોમાંસ આ સર્વ કેવલ શ્રીજિનાગમમાંજ નહિ કિંતુ ઋગ્વેદાદિ બ્રાહ્મણ શાસ્ત્રોમાં તથા અન્યમતના શાસ્ત્રોમાં પણ શિષ્ટ પુરુષોને ગ્રહણ કરવાને અયોગ્ય છે એમાં લસણ આદિ કંઈક અજોગ્ય છે અને ગાઢરાદિકનું દુધ આદિ કંઈક અપેય છે. ઉપલક્ષણથી કાકમાંસાદિ અજોગ્ય છે. અસમંજસ કથન કરનાર વેદાદિ શાસ્ત્રોમાં પણ ગાઢરાદિકના દુધને ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ કરેલ છે તો યુક્તિયુક્ત કથન કરનાર શ્રીજિનાગમમાં સાવચ્છ હોવાથી આધાકર્માદિનો સાધુઊંઠ ત્યાગ કરવો એમ કહેવું એ અત્યંત યોગ્ય છે.

પ્ર૦-૧૯૪-પરમ ઉપકારી શ્રીતીર્થકરદેવો પ્રથમ પૌરુષી.ાંજ
દેશના આપે ?

૭૦-સુવનગુરુ દેવાધિદેવ શ્રીતીર્થકર મહારાજા પ્રથમની પૂર્ણ
પૌરુષી સુધી-પ્રથમના એક પ્રહર સુધી દેશના આપે અને બીજી
પૌરુષીમાં એટલે બીજા પ્રહરમાં શ્રીગણધરમહારાજા દેશના આપે.
ફરિને ચોથી પૌરુષીમાં-ચોથા પ્રહરમાં સમગ્ર વિશ્વના પરમ ઉપકારી
શ્રીતીર્થકર મહારાજા દેશના આપે, શ્રીબૃહત્કલ્પજ્ઞાપ્તિના પ્રથમ
ખંડમાં કહેલ છે કે:-

“ સૂરુદયપચ્છિમાય, ઓગાહિતીર્થ પુલ્લભો એતિ ।

દોહિ પઝમેહિ પાયં, મગ્ગેણ ય હોતિ સત્તન્ને ॥ ૧ ॥ ”

જાવાર્થ:-પહેલી પોરિષી અને ચોથી પોરિષી શરુ થતાં શ્રીદે-
વાધિદેવ મહારાજા દેવોના રચેલા સુવર્ણના નવકમલોમાં અગાડીના
બે કમલો ઉપર ચરણોને ધારણ કરતા પૂર્વના દરવાજાથી પ્રવેશ
કરીને ચૈત્યવૃદ્ધને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દર્શ ‘નમો તિત્થસ્સ’ કહી પૂર્વ
દિશામાં મુખ કરી સિંહાસન ઉપર બેસી દેશના દે છે.

કેટલા કાલ સુધી દેશના આપે તે કહે છે:-

“ ભગવાન્ પ્રથમાં સંપૂર્ણપૌરુષીં ધર્મમાચષ્ટે ”

જાવાર્થ:-શ્રીતીર્થકરદેવ સંપૂર્ણ પહેલી પૌરુષી પર્યંત ધર્મદેશના
આપે છે.

બીજા પહોરમાં કોણ દેશના આપે તે કહે છે:-

“ ભગવત્યુત્થિતે ઉપરિ ક્રીતીયપૌરુષ્યાં તીર્થે-પ્રથમગણધરોઽન્યો વા
ધર્મમાચષ્ટે ”

જાવાર્થ:-શ્રીદેવાધિદેવના દેશના આપીને ઉઠ્યા પછી બીજા
પહોરમાં તીર્થ-શ્રીપ્રથમ ગણધર મહારાજ અથવા પ્રથમ ગણધર

મહારાજ ન હોય તો વીજા ગણધર મહારાજ દેશના આપે છે. ચોથા પહોરે પાઠા શ્રીતીર્થંકર મહારાજ દેશના આપે.

પ્ર૦-૧૯૫-નરકગતિમાં નારકીના જીવો અશુભ વર્ણ, ગંધ, રસ, અને સ્પર્શવાળાં પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે તો જાવિ તીર્થંકરોના જીવો નરકમાં છે તેડે માટે કંઈ વિશેષતા છે યા નહિ ?

૭૦-નરકગતિમાં રહેલા સઘળા મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવો અશુભ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળાં પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે પરંતુ નરકગતિમાં રહેલા જાવિ તીર્થંકર મહારાજાના જીવો તો શુભપુદ્ગલોનો જ આહાર કરે છે. શ્રીજગવતીસૂત્રના પ્રથમ શતકના પ્રથમ ઉદ્દેશાની વૃત્તિમાં જગવાન્ શ્રીઅજયદેવસૂરિજી મહારાજાએ ઉલ્લેખ કરેલો છે કે:-

“ વન્નઓ કાલનીલાઈં, ગંધઓ દુર્ગંધાઈં, રસઓ તિત્તકડુચરસાઈં, ફાસઓ કક્ષલડગુરુચસીયલુક્ષ્વાઈં ॥ એતાનિ ચ પ્રાયો મિથ્યાદૃષ્ટય એવ માહારયન્તિ, નતુ ભવિષ્યતીર્થંકરાદયઃ । ”

જાવાર્થ:-વર્ણથી કાળા અને નીલા વર્ણનાં, ગંધથી દુર્ગંધનાં, રસથી તીક્ષ્ણ, કઠુવા અને કષાયલા રસવાળાં, ફરસથી કર્કશ, ગુરુ, શીત અને રુદ્ધ સ્પર્શ વાળાં પુદ્ગલોનો નારકીના જીવો આહાર કરે છે. આ ઉપર જણાવેલ અશુભ પુદ્ગલોનો આહાર પ્રાયે કરીને મિથ્યાદૃષ્ટિઉંજ કરે છે પણ જાવિ શ્રીતીર્થંકર મહારાજના જીવો કરતા નથી.

પ્ર૦-૧૯૬-શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરજી કયા ગૃહમાં થયા છે ?

૭૦-શ્રીવિદ્યાધર ગૃહમાં શ્રીપાદલિસસૂરિજીના સંતાનમાં શ્રી વૃદ્ધવાદિસૂરિ મહારાજના શિષ્ય શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરજી થયા છે.

શ્રીસિંહાસનદ્વાત્રિંશિકા નામના ગ્રંથમાં વર્ણન છે કે:-

“ શ્રીવિદ્યાધરગચ્છે ષડ્ત્રિંશલ્લક્ષકન્યકુન્જાધિપતિશ્રીમરુંડરાજપ્રતિ-
બોધકશ્રીપાદલિસસૂરિસંતાને શ્રીસ્કંદિલાચાર્યશિષ્યશ્રીવૃદ્ધવાદિસૂરિઃ, ત-
ત્તિહ્યશ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરઃ શ્રીસર્વજ્ઞપુત્ર ઇત્યાદિયથા પ્રસિદ્ધઃ । ”

ज्ञावार्थः—श्रीविद्याधर नामा गह्रमां उत्रीस लाख गामशळा कन्यकुब्ज देशना स्वामी श्रीमहंमुराजना प्रतिबोधक श्रीपादल्लितसूरि महाराजना वंशमां श्रीस्कंदिलाचार्य महाराजना शिष्य श्रीवृद्धवादी-सूरि थया. तेमना शिष्यश्रीसिद्धसेन दिवाकरजी श्रीसर्वज्ञपुत्र' एवा नामथी प्रसिद्ध थया.

श्रीसम्यक्त्वसत्तिकानी टीकामां पण कहेल ठे केः—

“ सिरिविज्ञाहरगच्छे श्रीपालित्तयसूरिसंताननहंगणसूरिओ बहु-विज्ञाभरिओ सिरिखंदिलायरिओ; × × × × × तओ य सिरिखंदिलाय-रिहं सवुद्धवाई नियपण ठविओ, सिद्धसेणस्स य पवज्जासमए कुमुदचं-दुत्ति नामं दिने पुणोवि सूरिपयपइहासमए सिद्धसेणदिवायरुत्ति नामं कथं पुण्वगयसुयपाढगत्तणेण दिवायरुत्ति ”

ज्ञावार्थः—श्रीविद्याधर गह्रमां श्रीपादल्लितसूरिजी महाराजना संतान रूप आकाशस्थलमां सूर्यसमान बहु विद्याथी जरपूर श्री स्कंदिलाचार्य थया. × × × × × ते पठी श्रीस्कंदिलाचार्य महाराजे श्रीवृद्धवादी महाराजने पोताना पट्ट उपर स्थापन कर्या. श्री वृद्धवादीजी महाराजे श्रीसिद्धसेनजी महाराजने दीक्षा आपो कुमु-दचंद्र नाम स्थापन कथ्यु. पूर्वगत श्रुतना पाठकने दिवाकर कहेवाय ठे. अने श्रीकुमुदचंद्र महाराज पूर्वश्रुतना पाठी हता तेथी आचार्य पदवीप्रदान अवसरे श्रीसिद्धसेन दिवाकर नाम स्थापन कथ्यु.

प्र०—१९७—श्रीजिनालयमां श्रीआचार्यमहाराज आदि दर्शन करवाने अर्थे पधारे त्यारे श्रावको उच्चा थाय तेथी श्रीजिनेश्वरपरमा-त्मानी आशातना थाय ?

उ०—श्रीआचार्य महाराजादि श्रीजिनालयमां दर्शनार्थे आवे ते अवसरे श्रावकोना उच्चा थवाथी श्रीजिनेश्वर देवनी आशातना

थाय नहि. उलटुं उजा न थाय तो श्रीगुरुमहाराजनो अविनय
थाय तेथी अवश्य उजा थवुं जोइए.

श्रीश्राद्धविधिमां जगवान् श्रीरत्नशेखरसूरीश्वरजी महाराजे
स्पष्ट कहेल ठे के:-

“ चैत्यादौ गुर्वागमनाद्यवसरे चाभ्युत्थानादिप्रतिपत्तिः कार्या ”

जावार्थ:-श्रीजिनमंदिरमां श्रीआचार्यादिमहाराजना आगमन
अवसरे उजा थवुं आदि प्रतिपत्ति करवी.

कलिकाखसर्वज्ञ जगवान् श्रीहेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाए श्री
योगानन्दना त्रीजाप्रकाशमां लखेल ठे के:-

“ ततो गुरुणामभ्यर्णे, प्रतिपत्तिपुरःसरम् ।

विदधीत विभुद्धात्मा, प्रत्याख्यानप्रकाशनम् ॥ १२६ ॥

व्याख्या-ततोऽनंतरं गुरुणां-धर्माचार्याणां देववंदनार्थमागतानां स्ना-
नादिदशनधर्मकथाद्यर्थं तत्रैव स्थितानां ”

जावार्थ:-देववंदन करवाने पधारेला अथवा स्नात्रादिना दर्शन
करवाने अथवा व्याख्यान करवाने अर्थे त्यांज स्थित रहेला श्रीगुरु-
महाराज-धर्माचार्य महाराजनी पासे प्रतिपत्ति पूर्वक देवनी पासे करेल
प्रत्याख्यानने निर्मल चित्तवाळो फरीथी गुरुनी पासे करे ॥ १२५ ॥

आ उपरना श्लोकमां प्रतिपत्ति कही ते प्रतिपत्तिने बे श्लो-
कोवने देखाडे ठे.

“ अभ्युत्थानं तदालोके-ऽभियानं च तदागमे ।

शिरस्यंजलिसंश्लेषः, स्वयमासनढौकनम् ॥ १२६ ॥

भासनाभिग्रहो भक्त्या, वंदना पर्युपासनम् ।

तयानेऽनुगमश्चेति, प्रतिपत्तिरियं गुरोः ॥ १२७ ॥ ”

जावार्थ:-१ श्रीगुरु महाराज आवे तेमने देखीने उजा थवुं. २
श्रीगुरु महाराज आवे तयारे सन्मुख जवुं. ३ श्रीगुरु महाराजने दे-

खीने मस्तके अंजली करवी अर्थात् बे हाथजोमी मस्तके लगानवा.
४ स्वयं पोते आसन आपवुं. ५ आसननो अजिग्रह एटले आसन
उपर श्रीगुरु महाराजना बेठा पढी बेसवुं. ६ जक्ति पूर्वक वंदन करवुं.
७ स्थित अयेथी तेमनी सेवा करवी अने ८ ज्यारे जाय त्यारे पठवामे
केटलांक पगलां जवुं. आ श्रीधर्माचार्य महाराजनी विनयरूप प्रति-
पत्ति जाणवी. ॥ १२६-१२७ ॥

प्र०-१ए०-साध्वीजीने मनःपर्यवज्ञान थाय ?

उ०-अप्रमत्तगुणस्थानके वर्तती महासती साध्वीजीने मनः-
पर्यवज्ञान थाय.

श्रीप्रवचनसारोद्धारना २७० मा द्वारमां कहेल ठे के:-

“ अरिहंत १ चक्रि २ केशव ३ बल ४ संभिन्ने ५ य चारणे ६ पुवा । ७ ।

गणहर ८ पुलाय ९ आहारग १० च नहु भवियमहिलाणं ॥ ३७ ॥

ज्ञावार्थ:-१ आमर्षोषधि, २ विप्रमौषधि, ३ खेदोषधि, ४ जलो-
षधि, ५ सर्वोषधि, ६ संजिन्नश्रोतलाब्धि, ७ अवधि ज्ञानलाब्धि, ८
ऋजुमतिलाब्धि, ९ विपुलमतिलाब्धि, १० चारणलाब्धि, ११ आशी-
विषलाब्धि, १२ केवललाब्धि, १३ गणधरलाब्धि, १४ पुर्वधरलाब्धि १५
अरिहंतलाब्धि, १६ चक्रवर्तीलाब्धि, १७ बलदेवलाब्धि, १८ वासुदेवलाब्धि,
१९ क्षीरमधुसर्पिआश्रवलाब्धि, २० कोष्ठकबुद्धिलाब्धि, २१ पदानु-
सारिणीलाब्धि, २२ बीजबुद्धिलाब्धि, २३ तेजोलेख्यालाब्धि, २४ आ-
हारक लेख्यालाब्धि, २५ शीतलेख्यालाब्धि, २६ वैक्रिय शरीरलाब्धि, २७
अक्षीण महानसीलाब्धि, अने २८ पुलकलाब्धि, आ अठावीशलाब्धिउं
ठे तेमांथी १ अरिहंत, २ चक्रवर्ती, ३ वासुदेव, ४ बलदेव, ५ संजि-
न्नश्रोत, ६ जंघाचारण विद्याचारण, ७ पुर्वधर, ८ गणधर, ९ पुलाक, अने
१० आहारक शरीर, आ दशलाब्धिउं जव्यब्रीउंने न होय बाकीनी

અઢારલલ્લિઢી સ્ત્રીઢને હોય. અઢારમાં ઋજુમતિ તથા વિપુલમતિ બન્ને મનઃપર્યાયજ્ઞાન લલ્લિઢી ઢે. તેથી ઋજુમતિ તથા વિપુલમતિ મનઃપર્યાયજ્ઞાન શ્રીમતી સાધ્વીઢને હોય. આ પાઠમાં સ્ત્રીવેદમાં મનઃપર્યાયજ્ઞાન સ્પષ્ટપણે કહેલ ઢે. સ્ત્રીવેદ કહેવાથી શ્રીમતી સાધ્વી-ઢજ સમજવી.

શ્રીષ્ઠશીતિ કર્મગ્રંથમાં શ્રીદેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાણ પળ કહેલ ઢે કે:-

“ તસ જોય વેય સુક્ષ્મા-હાર નરપણિદિ સંનિ ભવિ સઘ્વે । ”

જાવાર્થ:-ત્રસમાં, મન, વચન અને કાયાના યોગમાં, સ્ત્રીવેદ, પુરુષ વેદ અને નપુંસક વેદમાં, શુક્લલેશ્યામાં, આહારકમાં, મનુષ્યગતિ-માં, પંચેન્દ્રિયામાં, અને સંજ્ઞી માર્ગણામાં ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન, ૪ કેવલદર્શન, ૫ મતિજ્ઞાન, ૬ શ્રુતજ્ઞાન, ૭ અવ-ધિજ્ઞાન, ૮ મનઃપર્યાયજ્ઞાન, ૯ કેવલજ્ઞાન, ૧૦ મતિ અજ્ઞાન, ૧૧ શ્રુતઅજ્ઞાન, અને ૧૨ વિજગજ્ઞાન, સર્વ ઇટલે વારે ઉપયોગ હોય.

પ્ર૦-૧૯૯-ધર્મધ્યાનના ધ્યાતા કોણ હોઈ શકે ?

ઉ૦-અપ્રમાદી ક્ષપકનિર્ઘ્થ અને અપ્રમાદી, ઉપશમકનિર્ઘ્થ મહાત્મા ધર્મધ્યાનના ધ્યાતા હોય. શ્રીઆવશ્યકસૂત્રમાં ધ્યાનશતકમાં શ્રીજિનજ્ઞગણિક્ષમાત્રમણજી મહારાજે કહ્યું ઢે કે:-

“ સઘ્વસ્મત્સહિયા, મુણિઢો સ્ત્રીણોવસંતમોહા ય ।

જ્ઞાચારો નાળધણા, ધમ્મજ્ઞાણસસ નિદિઢ્ઠા ॥ ૬૩ ॥ ”

સારાંશ:-પાંચે પ્રકારના સર્વપ્રમાદથી રહિત જ્ઞાનવાન્ ક્ષપક અને ઉપશમક સાધુ મહાત્માઢ ધર્મધ્યાનના ધ્યાતા શ્રીજિનેશ્વરોણ અને શ્રીગણધરમહારાજાઢણ કહ્યા ઢે.

પ્ર૦-૨૦૦-દીક્ષાલેનાર સર્વ પુરુષોને ઉપધિનું સર્વ સરલુંજ હોય ?

૩૦-દીક્ષા લેનાર પુરુષો-સામાન્ય, મધ્યમ અને ઉત્તમ એમ ત્રણ પ્રકારના હોય છે. કુત્રિકાપણની ઉપધિ સંબંધી સ્વર્ચ જઘન્યથી દીક્ષા લેનાર સામાન્ય પુરુષને પાંચ રૂપીયાનું થાય, મધ્યમ સ્થિતિવાળા શેઠશાહુકારાદિકોને એકહજાર રૂપીયાનું સ્વર્ચ થાય છે અને ઉત્તમ પુરુષ ચક્રવર્તિ અને મંમલિકરાજા વિગેરેને જઘન્યથી એકલાખ રૂપીયાનું સ્વર્ચ લાગે છે.

શ્રીવૃહત્કલ્પના બીજા સ્કંડમાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ પળતો પાગતિયાળં, સાહસ્સં હોતિ હૃમ્મમાદીળં ।

ઉક્ષોસ સતસહસ્સં, ઉત્તમ પુરિસાળ ઉવધીઓ ॥ ૬૬ ॥ ”

જાવાર્થ:-દીક્ષા અંગીકાર કરનાર સામાન્ય મનુષ્યને ઉપધીનું મૂલ્ય પાંચ લાગે. ઇચ્છ્ય શ્રેષ્ઠી સાર્થવાહ આદિ મધ્યમ પુરુષોને દીક્ષાની ઉપધીનું મૂલ્ય હજાર રૂપીયા થાય અને ઉત્તમ પુરુષો ચક્રવર્તી માંમલિક પ્રજૃતિ રાજાઝને લાખ રૂપીયા દીક્ષા સંબંધી ઉપધીના સ્વરચના લાગે. અહીં જઘન્ય પાંચ રૂપીયા મધ્યમ હજાર અને ઉત્કૃષ્ટા લાખ રૂપીયા ઉપધીનું મૂલ્ય કહેલ છે પણ સર્વને એક સરખું ન સમજવું.

પ્ર૦-૨૦૧-‘ કુત્રિકાપણ ’ નો અર્થ શો ?

૩૦-‘કુ’ એટલે પૃથ્વી આદિ ‘ ત્રિક ’ એટલે સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ આ ત્રણ લોક કહેવાથી ત્રણ લોકમાં રહેલી-૧ જીવ, ૨ ધાતુ અને ૩ મૂલાત્મક વસ્તુ તેની ‘ આપણ ’ કહેતાં પુણ્યશાલિ મનુષ્યોના ઇન્દ્રિતને પૂર્ણ કરનાર પૂર્વજવના સંબંધી દેવથી અધિષ્ઠિત દુકાન. તે દુકાનમાંથી સ્વરીદ કરનાર પુણ્યત્મા મનુષ્યોને વસ્તુમાત્ર પૂરી પામે છે. આવી દેવાધિષ્ઠિત દુકાન પ્રથમના સમયમાં ઉજ્જાયિની રાજગૃહી આદિ નગરીઝમાં હતી.

શ્રીવૃહત્કલ્પસૂત્રવૃત્તિના બીજા સ્કંડમાં ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ कुत्तिय पुढवी सन्ना, जं विज्जति तत्थ चेयणचेयं ।

गहणुत्तोगे अखमं, न तं तहिं आवणे नत्थि ॥ ६५ ॥ ”

सारांशः—कु एटले पृथ्वी तेनुं त्रिक अर्थात् स्वर्ग मर्त्य अने पाताल, तेमां रहेल वस्तुना जे दुकान ते कुत्रिका पण कहीये अर्थात् सर्वलोकना ग्रहण उपजोगमां समर्थ एवा त्रण जगत्मां रहेल चेतन अथवा अचेतन सर्व पदार्थ ते कुत्रिकापणमां अवश्य होय. जे पदार्थ ते कुत्रिकापणमां न होय ते पदार्थज जगत्मां नथी.

प्र०—१०१—देवाना एक नाटकमां केटलो काल व्यतीत थाय ?

उ०—देवाना एक नाटकनी अंदर चारहजार वर्ष जेटलो काल व्यतीत थइ जाय. खरतर गह्णीय श्रसिमय सुंदरजी उपाध्याए श्री विशेषशतक नामना ग्रंथमां कहेल ठे केः—

“ देवानां एकस्मिन् नाटके कियान् कालो लगति कापि दृष्टं श्रुतं वा ? उच्यते—श्रीपार्श्वनाथदशगणधरसंबंधे ससमगणधराधिकारे देवनाटकस्य चतुर्वर्षसंख्यात्वात्, तथा च तत्पाठः जाणं देवाणं पेक्षणयं पि चडहिं वाससहस्सेहिं समप्पइ । इति ”

सारांशः—देवताउना एक नाटकमां केटलो काल लागे ते कोई ठेकाणे जोयुं ठे के सांजद्वयुं ठे ? उत्तर—श्रीपार्श्वनाथ जगवान्ना दश गणधरना संबंधमां सातमा गणधरना अधिकारमां देवनाटकनुं चार हजार वर्षनुं प्रमाण कहेल ठे. ते पाठ—‘जे देवताउनुं नाटक पण चार हजार वर्षे समाप्त थाय ठे.’

प्र०—१०३—‘कन्यादान न देवुं’ एवा नियमवाळा श्रीचेकामहाराजाने पुत्रीउं हती या नहि ? हती तो तेनो विवाह थयो या नहि ? अने थयो तो ते कोणे कयों ?

उ०—श्रीचेकामहाराजाने बीजी बीजी राणीउंथी उत्पन्न थयेली १ प्रज्ञावती, २ पद्मावती, ३ मृगावती, ४ शिवा, ५ ज्येष्ठा, ६ सुज्येष्ठा

अने ७ चेलणा, आ नामनी सात पुत्रीं हती. तेमांची पाच पुत्री-
उनो तेमनी मातांउए श्रीचक्रामहाराजाने जणावीने अनुक्रमे १ प्रजा-
वतीजीनो वीतजयपचनना महाराजा श्रीउदायननी साथे, २ पद्माव-
तीजीनो चंपानगरीना महाराजा दधिवाहननी साथे, ३ मृगावतीजीनो
कौशंबी नगरीना श्रीशतानीक राजानी साथे, ४ शिवानो उज्जयिनी
नगरीना चक्रप्रद्योतन राजानी साथे अने ५ ज्येष्ठानो कप्रियकुंरुपुर
नगरना महाराजा श्रीनंदीवर्धननी साथे विवाह कर्यो. ६ सुज्येष्ठाए
तो कौमारश्चवस्थामांज दीक्षा अंगीकार करी अने ७ चेलणानो राज-
एही नगरीना महाराजा श्रीश्रेणीकनी साथे गंधर्वविवाह थयो हतो.
श्रीचक्रामहाराजानी आ साते पुत्रीं सती हती.

श्रीत्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्रना दशमा पर्वनाठठा सर्गमां कलि-
कालसर्वज्ञ जगवान् श्रीहेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाए कहुं ठे के:-

“ पृथक् राक्षसीभवास्तस्य, बभूवुः सप्त कन्यकाः ।

सप्तानामपि तद्राज्यां-गानां सप्तेव देवताः ॥ १८६ ॥

प्रभावती १ पद्मावती २, मृगावती ३ शिवापि ४ च ।

ज्येष्ठा ५ तथैव ६ ज्येष्ठा ६, चेलणा ७ चेति ताः क्रमात् ॥ १८७ ॥

चेदकस्तु आचकोऽन्य-विवाहनियमं वहन् ।

ददौ कन्यां न कस्मैचिद्, उदासीन इव स्थितः ॥ १८८ ॥

तन्मातर उदासीन-मपि ह्यापृच्छथ चेदकम् ।

वराणाम-रूपाणां, प्रददुः पंच कन्यकाः ॥ १८९ ॥

प्रभावती वीतमये-श्वरोदायिनभूपतेः ।

पद्मावती च चंपेश-दधिवा नभूभुजः ॥ १९० ॥

मृगावती च मृगेश-वृषस्य तु मृगावती ।

शिवा राजपुत्रनाशस्य, प्रद्योतपृथिवीपतेः ॥ १९१ ॥

ज्येष्ठामाधेनाथस्य, नन्दिवर्धनभूपतेः ।

श्रीवो नाथज्येष्ठस्य, ज्येष्ठा दत्ता यथारुचि ॥ १९२ ॥

હૃથં ચિરકા સુજ્યેષ્ઠા, સ્વયમ્ના ચ્છય ચેદકમ્ ।

સમીપે ચ નાયાયાઃ, પરિવ્રજ્યામુપાદદે ॥ ૨૬૫ ॥

ગાન્ધર્વેણ વિવા ન, પરિણીયાથ ચેલ્લણામ્ ।

રાજા નાગ-લસ્યા-મૃત્વાઽઽક્યત્ ત-સુતાન્ મૃતાન્ ॥ ૨૭૨ ॥ ”

સારાંશઃ—શ્રીચેના મહારાજાને જુદી જુદી રાણીઝંથી તેના રા-
જ્યના સાત અંગોની અધિષ્ઠાયિકા સાત દેવીઝંજ હોય તેવી સાત
પુત્રીઝં ઉત્પન્ન થઈ. તેનાં અનુક્રમે નામ પ્રજાવતીજી ૧, પદ્માવતીજી ૨,
મંગલાવતીજી ૩, શિવા ૪, જ્યેષ્ઠા ૫, સુજ્યેષ્ઠા ૬, અને ચેલ્લણા ૭ બીજાનો
વિવાહ ન કરવાનો નિયમ કરનાર પરમ શ્રાવક શ્રીચેના મહારાજાએ
કોઈને પણ કન્યાઝં આપી નહિ પણ ઉદાસિનની જેમ સ્થિત રહ્યો. કન્યા-
ઝંની માતાઝં ઉદાસિનજાવે સ્થિત રહેલા શ્રીચેના મહારાજાને પૂઠીને
કન્યાઝંને યોગ્ય વરોને પાંચ કન્યાઝં આપી. ૧ શ્રીમતી પ્રજાવતીજી,
વીતજ્ઞપત્તનના નાયક શ્રીઉદાયી મહારાજાને, ૨ શ્રીમતી પદ્માવતીજી
ચંપાનગનીના નાયક શ્રીદધિવાહન મહારાજાને, ૩ શ્રીમતી મૃગાવ-
તીજી કૌશાંબીનગનીના સ્વામી શ્રીશિતાનીક મહારાજાને, ૪ શ્રીમતી
શિયા ઝાઝાનના નગરીના સ્વામી શ્રીચંક્રપ્રયોત મહારાજાને, ૫ શ્રી-
મતી જ્યેષ્ઠા શ્રીકુંભપુરનગરના સ્વામી શ્રીવીરપરમાત્માના વર્તીલ બંધુ
શ્રીનંદીવર્ધન મહારાજાને આ પ્રમાણે ઇત્થા મુજબ આપી. વૈરાગ્યવતી
શ્રીમતી ૬ જ્યેષ્ઠા મંગલાવતીજી શ્રીચેના મહારાજાને પૂઠીને સ્વયં શ્રીમતી
ચંદનબાલા મહાસતીજીની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી. શ્રીશ્રેણિક
મહારાજાએ ચેલ્લણાને ગાંધર્વ વિવાહે પરણીને નાગ-જાર્યવાહ અને સુ-
લ્લસાજી સતીની પાસે જઈ તેમના બત્રીસે પુત્રોના મૃત્યુ પાત થયાના
મામાચાર કહ્યા.

પ્રશ્ન—૨૦૪—કયા કયા ગુણસ્થાનકમાં વર્તતો જીવ કાલધર્મ પામે ?

तथा परजवमां जीवनी साथे कयां कयां गुणस्थानको जाय ?

उ०-त्रीजुं ' मिश्र ' नामनुं गुणस्थान, बारमुं ' क्षीणमोह ' गुणस्थान अने तेरमुं ' सयोगी ' गुणस्थान. आ त्रण गुणस्थानकोमां वर्ततो जीव काळधर्म पामे नहि. बाकीनां अगीयार गुणस्थानकोमां वर्ततो जीव काळधर्म पामे. ते अगीयार गुणस्थानोमांथी पदेसुं ' मिथ्या-दृष्टि ' गुणस्थानक, बीजुं ' सास्वादन ' गुणस्थानक अने चोथुं ' अविरति सम्यग्दृष्टि ' गुणस्थानक, आ त्रण गुणस्थानको परजवमां जीवनी साथे जाय ठे अने बाकीनां आठ परजवमां साथे जतां नथी.

श्रीगुणस्थानकक्रमारोहमां कहेल ठे के:-

“ ननु मिश्रस्थ एव क्रियते, तथा मिश्र इव क्षीणमोहे सयोगिनि च वर्तमानो जीवो न क्रियते, परेष्वेकादशसु मिथ्यात्वसास्वादनाविरतदेशविरतप्रमत्ताप्रमतापूर्वकरणानिदृष्टिबादरसूक्ष्मसंपरायोपशान्तमोहायोगिकेवलिरूपेषु गुणस्थानकेषु वर्तमानो क्रियते, तथा तेष्वेकादशसु मरणगुणस्थानकेषु मिथ्यात्वसास्वादनाविरतिसम्यग्दृष्टिलक्षणानि त्रीणि गुणस्थानकानि जावेन सह परमबलमप्यनुयान्ति, न चापराण्यष्टौ गुणस्थानानि । ”

सारांश:-मिश्रगुणस्थानकमां वर्ततो मरे नहि तथा मिश्रनी जेम क्षीणमोह गुणस्थानमां तथा सयोगी गुणस्थानमां वर्ततो जीव मरे नहीं, बाकीना १ मिथ्यात्व गुणस्थान, २ सास्वादन, ४ अविरति, ५ देशविरति, ६ प्रमत्त, ७ अप्रमत्त, ८ अपूर्वकरण, ९ अनिदृष्टिबादर, १० सूक्ष्मसंपराय, ११ उपशान्तमोह अने १४ अयोगीकेवली गुणस्थान आ अगीयार गुणस्थानकमां वर्ततो जीव काळधर्मने प्राप्त थाय, तथा ते अगीयार मरण गुणस्थानकमार्थी १ मिथ्यात्व, २ सास्वादन अने ४ अविरति सम्यग्दृष्टि आ त्रण गुणस्थानको जीवनी साथे परजवमां पण जाय ठे. बाकीनां आठ गुणस्थानको साथे जतां नथी.

प्र०-२०५-श्रीकेशवज्ञानी महात्माउने ध्यान अथवा आवश्य-कआदि क्रियानो कज्ञाप करवानो होय ?

૩૦-શ્રીજી સજ્જાની મહાત્માઠને ચિન્તનરૂપ ધ્યાન ન હોય અને આવશ્યકઆદિ ક્રિયાઠ પળ કરવાની હોય નહિ કારણકે તેઠને જીવમન નથી તેમજ ક્રિયાઠ કરવાનું કારણ પળ નથી, અર્થાત્ કારણ વિના કાર્ય હોઈ શકે નહિ.

શ્રીજીવતારના અઢારમા શતકના દશમા ઉદ્દેશમાં કહેલ છે કે:-

“તત્ત્વ નિજસજ્જાપ્રાપ્તિવાસયમાદીણું જયણાત્તિ॥ વ્યાખ્યા-ઈહ તપઃ-અનશનાદિ, નિયમાઃ-તદ્વિષયા, અભિગ્રહવિશેષાઃ-યથા ઇતાવત્તપઃસ્વાધ્યાયવૈયા સ્યાદે મયાઽવશ્યંરાત્રિન્દિવાદૌ વિધેયમિત્યાદિરૂપાઃ, સંયમઃ-પ્રત્યુપેક્ષાદિઃ, સ્વાધ્યાયો-ધર્મકથાદિઃ, ધ્યાન-ધર્માદિઃ, આવશ્યક-ષડ્વિધં ઇતેષુ ચ યદપિ ભગવતઃ કષ્ણિત તદાનીં વિશેષતઃ સંભવતિ તથાપિ તત્ત્વસદ્ભાવાન્તદસ્તીત્યર્ગતત્યમ્ ।”

સારાંશઃ-અનશનાદિ તપ, અગ્નિગ્રહ વિશેષ નિયમ, પ્રત્યુપેક્ષાદિ સંયમ, ધર્મકથાદિ સ્વાધ્યાય, ધર્માદિ ધ્યાન, ષડ્વિધ આવશ્યક આમાંથી જો કે પરમાત્મા શ્રીમહાવીરસ્વામિજીને કંઈ પળ વિશેષર્થ સંજવતું નથી તો પળ તેના ફલના સદ્જાવથી છે એમ સમજવું અર્થાત્ વાસ્તવિક પ્રતિક્રમણાદિક હોય નહિ.

૩૦-૨૦૬-પ્રતિક્રમણમાં દેવવંદન કરવામાં આવે છે તે સમયે જે સ્થાપનાજી રાખવામાં આવે છે તે સ્થાપનાજી શ્રીગુરુદેવની છે તો તેમની પાસે દેવવંદન થઈ શકે ?

૩૦-જે સ્થાપનાજીની પાસે પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયા કરવામાં આવે છે તે કેવલ શ્રીગુરુનીજ સ્થાપના નથી પરંતુ દેવવંદન કરવા અવસરે તેમાં શ્રીપંચપરમેષ્ઠિની સ્થાપના માની દેવવંદન થાય છે. જો ગુરુનીજ સ્થાપના હોય તો તેમની પાસે ચૈત્યવંદન ન થાય. શ્રીસેનપ્રશ્નન બીજા ઉપાસમાં કહેલ છે કે:-

“ शुद्धपादुकाग्रे प्रतिक्रमणादिकं शुध्यति न वेति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्-केवल-
देववन्दनं, विना सर्वं प्रतिक्रमणादिकं शुध्यतीति न च पादुका पुष्पादिभिर-
चर्यते इति प्रतिक्रमणादिकं न शुध्यतीति वाच्यं पुष्पादिभिरजिनप्रतिमाना-
मग्रेऽपि प्रतिक्रमणादिक्रियायाः शुद्धयमानत्वात् इति ॥ ४४ ॥ ”

सारांशः—श्रीगुरुमहाराजनी पादुकानी अगानी प्रतिक्रमणा-
दिक क्रिया शुद्ध थाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—केवल देव-
वन्दनना विना प्रतिक्रमणादि सर्व क्रिया शुद्ध थाय. पादुकानी पु-
ष्पादिथी पूजा थाय ठे माटे तेमनी पासे प्रतिक्रमणादिक क्रिया
शुद्ध न थाय एम न कहेवुं. पुष्पादिकथी पूजित श्रीजिनप्रतिमानी
अगानी पण प्रतिक्रमणादिक क्रियाओ शुद्ध थाय ठे.

श्रीसंघाचार ज्ञाप्यवृत्तिमां श्रीतपगह्वनायक श्रीधर्मघोषसूरीश्व-
रजी महाराजे स्पष्ट उल्लेख करेल ठे के:-

“ जिनबिंबाभावे पुण, ठवणा गुरुसक्खियावि कीरंती ।
चियवन्दण चिय इमा, तत्थवि परमिद्धिठवणाओ ॥ ३ ॥
अहवा जत्थ व तत्थ व, पुरओ परिकप्पिऊण जिनबिंबं ।
कीरइ बुहेहि एसा, नेया चियवन्दणा तम्हा ॥ ४ ॥ ”

सारांशः—श्रीजिनप्रतिमाना अज्ञावे तथा श्रीगुरु महाराजनी
साक्षीना पण अज्ञावे श्रीजिनेश्वरनी तथा श्रीगुरुमहाराजनी स्थापना
करवी. तेमां पण चैत्यवन्दना निश्चये करी श्रीपरमेष्ठीपदनी स्थापना
करीने करवी. अथवा ज्यां त्यां पण श्रीजिनप्रतिमानि—चैत्यनी पोतानी
सम्मुख कल्पना करीने बुध पुरुषो वन्दन स्तुति करे ते कारणची तेने
चैत्यवन्दना जाणवी.

प्र०-१०७-सर्व शाश्वती प्रतिमाउ पांचसो धनुष्यनीज उंची
होय के उंची बधती पण होय ?

उ०-उर्ध्वलोकमां तथा अधोलोकमां रहेली शाश्वती प्रतिमाउ

સાત હાથની ડંચી છે અને તિર્હાલોકમાં રહેલી શાશ્વતી પ્રતિમાડું પાંચસો ધનુષ્યની ડંચી છે.

શ્રીસંઘાચાર જ્ઞાપ્યવૃત્તિમાં જગવાન્ શ્રીધર્મઘોષસૂરીશ્વરજી મહારાજે સ્પષ્ટપણે ડલ્લેલ કરેલ છે કે:-

“ ઉત્તે મંગુલળં, અહ ડ ઢમસસ સત્તરયળીઓ ।

તિરિલોપ પંચ ઘણુસય-સા ડયપાડિમા પળિવયામિ ॥ ૨૬ ॥ ”

સારાંશ:-ઉત્તેધ અંગુલના માનથી સાત હાથની અધોલોકને વિષે જીવનપતિમાં બીરાજમાન તથા ઉર્ધ્વ લોકમાં વૈમાનિક પ્રેય-યક અને અનુત્તર વિષે રહેલી શ્રીજિનેશ્વર પરમાત્માની શાશ્વતી પ્રતિ-માડુંને તથા પાંચસો ધનુષના પ્રમાણની તિર્હા લોકમાં વૈતાલ્ય આદિ પર્વતો ઉપર સિદ્ધાયતન કુટોમાં રુચકદ્વીપ, કુંરુલદ્વીપ અને નંદીશ્વરાદિ દ્વીપોમાં અંજનગિરિ આદિ સ્થાનોમાં બીરાજમાન શાશ્વતી શ્રીજિનપ્રતિમાડુંને હું નમસ્કાર કરું.

પ્ર૦-૧૦૦-વાસુદેવો જે શિલા ઉપાને છે તેનું નામ ‘કોટિશિલા’ શા કારણથી કહેવાય છે ?

જ૦-મગધ દેશમાં દશાર્ણ પર્વતની પાસે ઉત્તેધ અંગુલના માપથી એક યોજન લાંબી એકયોજન પહોળી અને એકયોજન ડંચી એક ગોઠ શિલ છે તે ઉપર શ્રીશાન્તિનાથસ્વામિના શ્રીચક્રાયુઠ નામના પ્રથમ ગણ ધરદેવ અનેક સાધુડંની સાથે અણસણ કરી સિદ્ધિપદને પામ્યા અને તે મની બત્રીસ પાટ પરંપરા સુધી સંસ્થાતા ક્રોઠ મુનિવરો જાતકાપદને પામ્યા તે પછી શ્રીકુંથુનાથસ્વામિની અઘાત્રીસ પાટપરંપરાસુધી સંસ્થાતા ક્રોઠ મુનિવરો એજ શિલાઉપર અણસણ કરીને શિવપદ પામ્યા, તેવી રીતે શ્રીશ્વરનાથસ્વામિની ચોવીસ પાટ સુધીના બારક્રોઠ મુનિવરો શ્રીમદ્દિનાથજગવાન્ની વીસપાટ સુધીના ઠ ક્રોઠ મહર્ષિડ, શ્રીમુનિ

सुव्रतस्वामिना त्रण क्रोन महात्मात् अने एकत्रीसमा तीर्थपति श्री नमिनाथस्वामीजीना एक क्रोन महर्षिउं एवी रीते अनेक कोटि महर्षिउं अणसण करी एज शिला उपर सिद्धिपदने पाम्या. ए कारणशी ते शिलानुं नाम ' कोटिशिला ' पम्थुं.

श्रीमद्भगवद्गीता उपाध्यायजी कृत विशेषशतकमां उल्लेख ठे के:-

“ भरतक्षेत्रमध्यखंडे मगधदेशे दशार्णपर्वतसमीपे उत्तरेषां ललिप्यके-
कयोजनपृथुलायामा एकयोजनोष्ठा वृत्ता केटि शिलायाऽस्ति ।
तस्यां श्रीशान्तिनाथादिजिनषट्कतीर्थसिद्ध्याः अनेक मुनिकोटयो ज्ञेयाः,
कथमित्याह-प्रथमं श्रीशान्तिनाथस्य चक्रायुधनामा प्रथमगणधरोऽनेकसा-
धुगणपतिः सिद्धः । ततो द्वात्रिंशत्पट्टप्रतिष्ठितः कृष्णपरंपरामां संख्याय-
मुनिकोटयः सिद्धाः, ततः श्रीकुन्धुनाथतार्थसम्बन्धिनोऽष्टाविंशतियुगैः संख्ये-
यमुनिकोटयः सिद्धाः । ततः श्रीअरजिनस्य द्वादश 'कोटयो मुनीनां चतुर्विं-
शतियुगानि यावत् सिद्धाः । ततः श्रीमल्लिकार्जुनस्य विंशति युगानि यावत् षट्
कोटयः सिद्धाः । ततः श्रीमुनिव्रतस्य तिस्रः कोटयः सिद्धाः । ततः श्रीनमि-
तार्थकरस्य एका मुनिकोटिः सिद्धाः । एवमन्येऽपि बहवः साधवः सिद्धाः तेन
कारणेन एषा कोटिशः सिद्धिभवनात् कोटिशिला इत्यभिधीयते ॥ ”

संक्षेपः-भरतक्षेत्रना मध्य बंक्रमां मगधदेशनां दशार्ण पर्वतनी
पासे उत्तरेषां ललिप्यना मानथी बनेली एक योजन लांबी एक योजन
पहोळी अने एक योजन उंची गोळ एक कोटिशिला नामनी शिला
ठे. ते शिला उपर श्रीशान्तिनाथ आदि ठ जिनेश्वरदेवोना अनेक कोटि
साधुउं सिद्ध थयेला ठे. केवी रीते सिद्ध थया तेनुं वर्णन करे ठे. प्रथम
श्रीशान्तिनाथजीना अनेक साधुना गण परिवरेला श्री चक्रायुध नामा
प्रथम गणधर मोक्षे पधार्या, ते पढी बन्नीश पाट मुधी परंपरामां रहेला
संख्याता क्रोनमुनिउं सिद्धि पदने पाम्या. ते पढी श्रीकुन्धुनाथ जगवान्-
ना तीर्थमां अठवीस पाटपरंपरामां संख्याता क्रोमी मुनिउं सिद्धिपदने
प्राप्त थया. पढी श्रीअरजनाथजिनेश्वरना तीर्थमां चावी पाटना बार

क्रोक मुनिउं सिद्ध्या. पढी श्री-मुनिउं जगवान्ना वीश पाट सुधी ठ
क्रोक मुनिउं सिद्धपदने प्राप्त थया. पढी श्रीमुनि सुव्रतस्वामिना त्रण
क्रोक मुनिउं मोक्ष पास्या. पढी श्रीनमिजिनेश्वरना एक क्रोक मुनिउं
सिद्धिपद वर्या. एवी रीते अन्य पण बहु साधुउं मोक्षे गया. एम अनेक
क्रोक मुनिउंना मोक्ष जवाना कारणथी कोटी शिखा कहीए ठीए.

श्रीअष्टि तप्रजसूरिकृतश्रीशांतिनाथचरित्रनी अंतर्मां कहेअ ठे के:-

“ इतोऽस्ति भरतक्षेत्रे, मध्यखंडे सुरावितः ।

भुवि ख्यातं कोटिशिला-ऽभिधानं तीर्थस्तमम् ॥ १६१९ ॥

विषयानानं तत्र, बहुकेवलिसंयुतः ।

चक्रायुधगणधरः, पुण्यात्मा प्रययौ शिवम् ॥ १६२० ॥

तस्यां शिलायां कालेन, बह्व्यः संयतकोटयः ।

सिद्धाश्चक्रायुधान्निभ्यां, यका पूर्वं पवित्रिता ॥ २१ ॥ यदुक्तम् ।

सिद्धे गणधरे यस्मिं-स्तीर्थे शांतिजिनेशितुः ।

सिद्धास्तत्र महातीर्थे, संख्याता यतिकोटयः ॥ २२ ॥

अन्येरापे भगवत-स्तीर्थे तत्र शिलातले ।

साधूनां कोटयः सिद्धाः, संख्याता गतपापकाः ॥ २३ ॥

अरस्य स्वामिनस्तीर्थे, साधुद्वादशकोटयः ।

अष्टप्रका कमाणि, क्षपयित्वा शिवं गताः ॥ २४ ॥

तीर्थे मल्लिजिनेन्द्रस्य केवलज्ञानधारिणाम् ।

षडत्र कोटयः प्राप्ता, निर्वाणं व्रतशालिनाम् ॥ २५ ॥

मुनिसुव्रतनाथस्य, तीर्थे तीर्थेऽत्र विश्रुते ।

साधूनां कोटयस्तिस्रः, संप्राप्ताः पद्मव्ययः ॥ २६ ॥

तीर्थे नमिजेन चापि, कोटिरेक महात्मना ।

सिद्धास्तत्रानगाणां, सुखेशुद्धक्रियावताः ॥ २७ ॥

अन्येऽपि बहवः, सिद्धा ये तत्र साधवः ।

कालेन गच्छता तेऽत्र, ग्रंथे न कथिता मया ॥ २८ ॥

येषां तीर्थकृतां तीर्थे, सिद्धा कोटिरनका ।

तान्येव कात्तान्यत्र, सेयं कोटिशिला ततः ॥ २९ ॥

ચારણશ્રમણૈઃ । નિચયશ્ચૈર્દેવા દરૈસ્તથા ।

તદ્મત્તયા વચ્ચતે નિત્યં, તીર્થ કોટિશિલાભિષય ॥ ૧૬૩૦ ॥ ”

સારાંશઃ—ઝરતક્ષેત્રના મધ્યમ સ્વંરમાં દેવોયો પૂજિત પૃથ્વીમાં પ્રસિદ્ધ કોટિશિલા નામનું ઉત્તમ તીર્થ છે. ત્યાં ઘણા કેવલજ્ઞાની-ઝની સાથે પવિત્ર આત્મા શ્રીચક્રાયુધ નામા ગણધર મહારાજા મોક્ષમાં ગયા છે, જે શિલા પ્રથમ શ્રીચક્રાયુધ ગણધર મહારાજના ચરણથી પવિત્ર થયેલી તે શિલા ઉપર કાલે કરીને ઘણા ક્રોડ સાધુઝ મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા છે. જે તીર્થ ઉપર શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વરના ગણધરદેવ સિદ્ધિ પદને પામ્યા છે. તે મહાતીર્થ ઉપર સંખ્યાત ક્રોની મુનિઝ સિદ્ધ થયા છે. તે શિલા ઉપર શ્રીકુંથુનાથ જગવાનના તીર્થમાં પાપરહિત સંખ્યાતા ક્રોન સાધુઝ સિદ્ધ થયા છે. શ્રીચરનાથ પરમાત્માના તીર્થમાં આઠ જાતિના કર્મને ક્ષય કરી ચારક્રોન મુનિઝ મોક્ષે પધાર્યા છે. શ્રીમદ્ધિજિનેશ્વરના તીર્થમાં ઝ ક્રોન કેવલજ્ઞાની મહર્ષિઝ મોક્ષને પામ્યા છે. આ પ્રસિદ્ધ તીર્થ ઉપર શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિના તીર્થમાં ત્રણ ક્રોન સાધુઝ મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા છે, શ્રીનમિજિનના તીર્થમાં એક ક્રોન મહાત્મા વિશુદ્ધ ક્રિયાવંત સાધુઝ સિદ્ધ થયા છે. એવી રીતે તે તીર્થ ઉપર અન્ય પણ બહુ સાધુઝ જે કાલે કરીને સિદ્ધ થયા તે આ પ્રંથમાં મેં કહ્યા નથી. જે તીર્થકરોના તીર્થમાં સંપૂર્ણ ક્રોની મુનિઝ સિદ્ધ થયા તેજ અહીં કહ્યા છે. તે કારણથી આ કોટિશિલા કહેવાય છે. ચારણ મુનિઝ, સિદ્ધ પુરુષો, યક્ષો, દેવો અને અસુરો તે કોટિશિલા નામા તીર્થને ઝક્તિવને નિત્ય વંદન કરે છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના પ્રથમ ઝલ્લાસમાં કહ્યું છે કેઃ—

“ વાસુદેવોત્પાટયા કોટિશિલા શાશ્વતી અશાશ્વતી વા સા ચ કુત્ર સ્થાનકેઽસ્તિ તથા ચૈર્દેવૈઃ સર્વાપ્યુત્પાદ્યતેઽથવૈકદેશેન તથા નરાણાં કોટયોત્પાટ્યા કોટિશિલેતિ યથાર્થનામાઽન્યથા વેતિ પ્રશ્નોઽત્તરઃ —કોટિ-

શિલાઃશાશ્વતી જ્ઞાયતે ગંગાસિંધુવૈતાલ્યસાવસ્થાત્તત્ત્વત્થાનં મધ્યે શાલ્ભે તસ્યા અર્ધનાચથા સા મગધદેશે દશાર્ધપર્વતસમીપે ચાસ્તાતિ તથા સર્વેરપિ વાસુદેવૈઃ, સર્વાઽપ્યુત્પાત્યતે નત્વેકદેશેન પરં પ્રથમેન ઉત્તરસ્થાનં ચરમેણ ચ મૂમેશ્વતુરંગુલાનિ યાવન્મહતા કષ્ટેન જાનુ યાવદ્વાનીયતે તથા નરાણાં કોત્યોત્પાત્યત્વેન શ્રીશાંતિનાથાદિજિજ્ઞાસુઃ પૂજાતિર્ગતનેકાનિકોટીનાં તત્ર સિદ્ધત્વેન ચ કોટિશિલેત્વભિધીયતે इत्यक्षराणि तीर्थकल्पना इति ॥૭॥

સારાંશઃ—વાસુદેવો જેને ઉપાકે છે તે કોટિશિલા શાશ્વતી છે કે અશાશ્વતી છે? તે શિલા કયા ઠેકાણે છે? શિલાને સર્વ વાસુદેવો સંપૂર્ણ ઉપાકે છે કે તેના એક ભાગને ઉપાકે છે? તથા ક્રોર મનુષ્યો મઠીને ઉપાકે તેથી કોટિશિલા એ નામ યથાર્થ છે કે અયથાર્થ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—गंगा, सिंधु, वैताल्य आदि शाश्वता पदार्थोंना नामोमां तेनुं नाम न होवाथी अशाश्वती जाणवी. तथा ते मगध देशमां दशार्ध पर्वतनी पासे थे. तथा सर्व वासुदेवो संपूर्ण उपाके ठे पण एक जागने नहि. परंतु प्रथम वासुदेव मस्तक उपर उत्रनी जेम धारण करे थे. ठेछा वासुदेव पृथ्वीथी चार अंगुल उंची करे घणा कष्टथी यावत् ढींचण सुधी उंची करे थे. तथा क्रोर मनुष्यो मळीने उपारवा योग्य होवाथी अने श्रीशांतिनाथ आदि ठ जिनेश्वरना तीर्थना अनेक क्रोर मुनिउं तेना उपर सिद्ध थवाथी ते शिलानुं नाम कोटिशिला कहैवाय थे. एवा अक्षरो श्रीतीर्थकल्पादिकमां थे.

પ્ર૭-૨૭૯—બુવનપતિ દેવોનાં જવનો રત્નપ્રજા પૃથ્વીમાં કયા સ્થાનોમાં છે ?

ઉ૭—રત્નપ્રજા પૃથ્વીના પિંડ એક લાલ ઇંસી હજાર યોજનનો છે. તેમાંથી એક હજાર યોજન ઉપરના અને એક હજાર યોજન નીચેના ઘોઘી વાકીના એક લાલ અગ્રેત્તર હજાર યોજનમાં રત્નપ્રજા નાર-

કીના તેર પ્રતરમાં ત્રીસ લાલ નરકાવાસા છે તે નરકાવાસાની પાસે આજુબાજુએ અસુરકુમારના આવાસો હોવાનો સંજવ છે.

શ્રીજગવતી સૂત્રના તેરમા શત્કમા ઠઠા ઉપરનાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“યજ્ઞવ્યભાષે પુઢવીએ ત્રીસાએ નિરયપરિસામેતે દેવોસદ્દીએ આયાવા જાલ સહસ્તેસુ અત્રયરંસિ આયાવા અસુરકુમારાવાસંસિ અસુરકુમારદેવતા-
એ ઉલ્લેખે-ઘ્યાલ્યા-‘ નિરયપરિસામેતેસુ ’ સ્તિ નરકપરિપાથતઃ ‘ ચોસદ્દીએ આયાવા’ અસુરકુમારસામસુ’ સ્તિ રૂઢ આયાવ સ્તિ અસુરકુમારવિશેષાઃ ”

સારાંશ:-ત્રીશ લાલ નરકાવાસવાળી રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વીને વિષે નરકાવાસની ચારે બાજુએ રહેલા અસુરકુમારના ચોસઠ લાલ આ-
વાસો છે, તેમાંથી એક અસુર કુમારના આવાસમાં અસુરકુમાર દેવ-
પણે ઉત્પન્ન થયો.

પ્રશ્ન-૨૧૦-અજીર્ણ કેટલા પ્રકારનાં છે ?

ઉત્તર-૧ જ્ઞાનનું અજીર્ણ માન, ૨ તપનું અજીર્ણ ક્રોધ, ૩ ક્રિ-
યાનું અજીર્ણ પરનિંદા અને ૪ અજ્ઞનું અજીર્ણ ત્રિસૂચિકા આ ચાર
પ્રકારનાં અજીર્ણ છે. શ્રીપ્રશ્નોત્તરશતકના નામના પ્રથમાં કહેલ છે કે:-

“ અજીર્ણાનિ કતિ વિધાનિ ? ઉચ્યતે-અજીર્ણાનિ ચતુર્વિધાનિ તથા-
અજીર્ણ તપસઃ ક્રોધો, જ્ઞાનાજીર્ણમહંકૃતિઃ ।

પરતસિઃ ક્રિયાજીર્ણ-મન્નાજીર્ણ વિસૂચિકા ॥ ૧ ॥ રૂતિ । ”

સારાંશ:-અજીર્ણ કેટલા પ્રકારનું ? ઉત્તર અજીર્ણના ચાર જેદ
૧ તપનું અજીર્ણ ક્રોધ, ૨ જ્ઞાનનું અજીર્ણ અજિમાન, ૩ ક્રિયાનું
અજીર્ણ ઈર્ષા, ૪ જોજનનું અજીર્ણ ત્રિસૂચિકા ।

પ્રશ્ન-૨૧૧-શ્રીચક્રવર્તી, વલ્લભદેવ આદિ યોગી મહાત્માર્જુનાં પણ
અસ્થિર્ણ દેવલોકમાં દેવો પૂજે છે ?

ઉત્તર-દેવતાર્જુ દેવલોકમાં યોગને ધરનારા ચક્રવર્તી, વલ્લભદેવ આદિ
યોગીમહાત્માર્જુનાં અસ્થિર્ણને પણ શ્રીતીર્થંકર મહારાજનાં અસ્થિર્ણ-

નીમાફક જક્તિથી પૂજે છે. શ્રીયોગશાસ્ત્રની ટીકામાં કલિકાલસર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રીદેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ કહ્યું છે કે:-

“ તથાહિ તીર્થનાથાનાં, યોગમૃચ્ચક્રવર્તિનાં ।

દેહાસ્થિસકલસ્તોમઃ, સર્વસ્વર્ગુ પૂજ્યતે ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીતીર્થંકર પરમાત્મા તથા યોગધારી શ્રીચક્રવર્તી મહર્ષીઝનાં શરીરના હાઠકાદિકનો સંપૂર્ણ સમૂહ સર્વ દેવલોકમાં પૂજાય છે.

પ્ર૦-૨૧૨-કયા કયા સૂત્રો પાંચમા આરાના અંત સુધી રહેશે ?

૩૦-શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર, દશવૈકાલિકસૂત્ર, નંદીસૂત્ર અને શ્રી-અનુયોગદ્વારસૂત્ર પાંચમા આરાના ઢેઠા સુધી પટલે શ્રીમહાવીરસ્વા-મિના શાસન સુધી વિદ્યમાન્ રહેશે.

શ્રીતીર્થોદ્ગાલિપયત્નામાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ વાસાણ સહસ્ત્રેણ ય, એકવીસાએ ર્હઈ અરહવાસે ।

દસવેચાલિયઅત્યે, દુષ્પસહજઈમિ નાસિહીતિ ॥ ૫૦ ॥

રૂગવીસસહસ્સાઈ, વાસાણં વીરમોક્ષગમણાઓ ।

અવ્વોચ્છિન્નાં હોહી, અવસ્સગં જાવ તિત્થં તુ ॥ ૫૨ ॥

રૂગવીસસહસ્સાઈ, વાસાણં વીરમોક્ષગમણાઓ ।

અણુઓગદારનંદી, અવ્વોચ્છિન્નાં જા તિત્થં ॥ ૫૩ ॥

સારાંશ:-આ જરતક્ષેત્રમાં શ્રીમહાવીરસ્વામી પરમાત્માના મોક્ષ-ગમનથી એકવીસહજાર વર્ષ પર્યંત ૧ શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્ર, ૨ શ્રી આવશ્યકસૂત્ર, ૩ શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્ર અને ૪ શ્રીનંદીસૂત્રજી અ-વ્યુહિનપણે યાવત્ તીર્થમાં વર્ષતા શાસન પ્રજાવક એકાવતારી ઢેઠા યુગપ્રધાન જગવાન્ શ્રીદુઃપસહસૂરિ સુધી વિદ્યમાન રહેશે.

પ્ર૦-૨૧૩-શ્રીશ્રેણીક મહારાજાનો જીવ આવતી ચોવીસીમાં પ્રથમ તીર્થંકર થશે તે વખતના તેમના માતા પિતાનું નામ શું ?

उ०-आवती चौबीसीमां प्रथम तीर्थकर श्रीपद्मनाभस्वामिजी शतदुवार नामना नगरना सुमुची नामना राजानी जडा नामनी राणीना पुत्र तरीके उत्पन्न थशे.

श्रीतीर्थोद्गाखियपयन्नामां कछुं ठे के:-

“ नमो मि सतदुवारे, सुमहरायस्स भारिया भदा ।

सयणिज्जे सुहसुत्ता, चोदससुमिणेह पेछीति ॥ २५ ॥ ”

सारांश:-सतदुवार नगरमां सुमति राजानी जडा राणी सु-
खमां सुतां थकां चउद स्वमां देखशे.

प्र०-२१४-श्रीतीर्थकर महाराजाओ दीक्षा अवसरे वार्षिक-
दान आपे ठे ते प्रजातकाळथी आरंजी निरंतर केटखा काळ सुधी
आपे ठे ?

उ०-श्रीतीर्थकर महाराजाओ दीक्षा अवसरे एक वर्ष पर्यंत
सूर्योदयथी मध्यान्हकाळ सुधी अर्थात् बे प्रहर सुधी निरंतर दान
आपे ठे. श्रीज्ञानसूत्रमां श्रीमल्लीनाथस्वामिना अधिकारमां स्पष्ट-
पणे कहेस ठे के:-

“ मल्ली अरहा कल्लकल्लिं जाव मागहओ पायरासो ति व्याख्या-
‘ जाव मागहओ पायरासो’ ति मगवदेश संबन्धिनं प्रातराशं-प्रामातिकं
भोजनकालं यावत् प्रहरद्वयादिकमित्यर्थः ”

सारांश:-श्रीमल्लीनाथ परमात्माए दीक्षा समयमां निल
एक करोम अने आठ लाख सोनेया प्रातःकाळथी आ-
रंजीने मध्यान्ह समय सुधीमां अनाथ आदि याचक जनोने या-
वत् एक वर्षना व्रणसोने साठ दिवसमां अठासी क्रोम अने पसीलाख
सोनेया आपी दीक्षा अंगीकार करी ठे.

प्र०-२१५-सामायक, पौषधमां श्रावकोने आचूषण चहरवां
कक्षे या नहि ?

उ०-सामायिक पौषधमां श्रावकोने आचूषण पहेरवां न कट्ये. कारण के कुंडकोलिक श्रावके सामायिकमां मुद्रिका उतारी अन्यस्थाने मूकी ठे. श्रीउपासकदशांगना उट्टा अध्ययनमां स्पष्ट उल्लेख ठे के:-

“ कुंडकोले सयणोवांसए अत्रया कयाइ पुवावरन्. कालसमयसि जेणेव असोगवणिपा जेणेव पुडविसिलापट्टए तेणेव उवागच्छिता नाममु द्गं च उत्तरिजगं च पुडविसिलापट्टए छवेइ ”

सारांश:-कुंडकोलिकनामा श्रावके अन्यदा काले मय्याहु समये ज्यां अशोकवाटिका पृथिवी शिक्षापट्ट ठे त्यां जईमे मुद्रिका अने उ त्तरासणने उतारी पृथिवी शिक्षापट्ट उपर मूक्या.

श्रीप्रथमपंचशकमां लखेल ठे के:-

“ सामायिकं कुर्वन् मुकुटं कंडले नाममुद्रां चापनयति ”

सारांश:-श्रावक सामायिकने करतो मुकुट कुंडलो अने मुद्रिकांने काढी नाखे.

प्र०-२१६-अवधिज्ञानी महारमा परमाणुने देखे या नहि ?

उ०-कोइक अधो अवधिज्ञानवान् महारमा परमाणुने जाणे पण देखे नहि अने कोइक जाणे पण नहि अने देखे पण नहि. परमावधिज्ञानी तो परमाणुने जाणे पण खरा अने देखे पण खरा.

श्रीजगवतीजीसूत्रना अठारमा शतकना आठमा उद्देशामा कहेल ठे के:-

“ उडमत्तेणं भंते ! मणुस्ते परमाणुपोगलं किं जाणति पासति उदाहृ : ज जाते न पासति ? गोयमा ! अत्येगतिर जाणति न पासति, अत्येगतिर न जाणाते न पासति ”

“ अहोहिणं भंते ! मणुस्ते परमाणुपोगलं जहा उडमत्ते ”

सारांश:-हे जगवन् ! उडमत्त मनुष्य परमाणु पुद्गलने ज जाणे देखे के अथवा न जाणे न देखे ? हे गौतम ! कोइक श्रुतज्ञा

નથી જાણે પણ શ્રુતજ્ઞાનને મેત્ર ન હોવાથી ન દેલે. કોઈક ન જાણે અને ન દેલે.

હે જગવન! અવધિજ્ઞાની મનુષ્ય પરમાણુ પુદ્ગલને જાણે દેલે? ઉત્તર-જેમ ઉદાસ્યે કોઈક શ્રુતજ્ઞાની જાણે પણ દેલે નહીં. કોઈક જાણે પણ નહિ અને દેલે પણ નહિ.

પ્ર૦-૨૧૭-પ્રાયઃ ઘણા સંત્રોની શરૂઆતમાં ‘ઑંકાર’ આવે છે તો ‘ઐંકાર’ શબ્દ કયા કયા સ્વર અને વ્યંજનના સંયોગથી નિષ્પન્ન થાય છે અને તેનો અર્થ શો પ્રાય ?

ઉ૦-‘અ, ઇ, યા, ઊ’ આ સ્વરો અને ‘મ્’ આ વ્યંજનનો પરસ્પર યોગ થવાથી ‘ઑંકાર’ શબ્દ બનેલો છે. પ્રથમ અરિદ્ધંતપદનો આય અક્ષર ‘અ’ વીજા અશરીરી અર્થાત્ સિદ્ધપદનો આય અક્ષર ‘અ’ અને ત્રીજા આચાર્યપદનો આપદિ અક્ષર ‘યા’ આ ત્રણે સ્વરનો યોગ થવાથી ‘ઑ’ રૂપ થાય, તેની સાથે ઉપાધ્યાયપદનો આત્મનો અક્ષર ‘ઊ’ મલવાથી ‘ઐ’ બને અને ‘ઐ’ ની સાથે પાંચમા મુનિ-પદનો ‘મ્’ આ વ્યંજનનો યોગ થવાથી ઑંકાર બને છે. ‘અ, ઇ, યા, ઊ, મ્’ આ પાંચના યોગથી ‘ઑંકાર’ શબ્દ બનેલો છે. આથી તેનો અર્થ પંચપરમેષ્ઠી થાય છે અર્થાત્, ‘ઑંકાર’ શબ્દ ‘અરિદ્ધંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ’ આ પંચપરમેષ્ઠીપદનો બોધક છે.

પ્ર૦-૨૧૮-ઠાઠા આરામાં ઝરતક્ષેત્રમાં જન્મેલ મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ થાય યા નહિ ?

ઉ૦-ઠાઠા આરામાં ઝરત અને પેરવત ક્ષેત્રમાં જન્મેલ કોઈક મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ થાય. શ્રીવિચારસારનામના મંથમાં શ્રીપ્રયુક્તસુ-રિજીમહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ ओसाप्येयस्सर्पिणी, बारस अरगेसु होइ सम्मत्त । ”

सारांशः—अवसर्पिणी तथा उत्सर्पिणीना बार आरामां सम्यक्त्व होय. ओजंबुद्धीपत्रादिद्वारा पण कहेल ठे के:-

“ ओसवं धम्मसत्तम्परिभट्टे । ”

सारांशः—प्राये करीने धर्म संज्ञा तथा सम्यक्त्व बल्लेयी प्रण प्राय शब्द कहेवाची सम्यक्त्व कदाचित् संजवे ठे.

प्र०-२१ए-अळश-मसामां जीव होय ?

उ०-अळशमां मनुष्यना जीवथी जुदो अन्य जीव न होय.

श्री हीरसूरीश्वर महाराजे श्रीहीर प्रश्नना त्रीजा प्रकाशम कहेल ठे के:-

“ तस्स अयसिया ओलंबति तं च वेज्जे अदक्खु त्ति । भगवतीषोड शतक तृतीयोद्देशके क्रियाधिकारे अत्र वैद्यस्य का क्रिया ? किं जीव इत प्राणातिपातादेका किं वा कार्यकरण व्या इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्-‘ तस्स अयसिमा ओलंबति तं च वेज्जे अदक्खु ’ एतत्तत्र वैद्यस्य या क्रिया व्यापा जन्या न तु जीवजातजन्या अर्शासां जीवत्वप्रतिपादकाक्षराण मन्तुलमादिति ”

सारांशः-‘ तस्स अयसिया ओलंबति तं च वेज्जे अदक्खु ’ ति श्रीभगवतो रत्नना ज्ञेयमा शतकना त्रीजा उद्देशामां क्रियाना शिष्टां ठे. अही वैद्यने शी क्रिया लागे ? जीवने नाश कर संबंधी के साधुने नीचे पाडी अळशने ठेदनरूप कार्य करवा संबंध इति प्रश्न अत्र उत्तर साधु महात्माने अळश लंबायमान ठे ते वै देख्या तेयी वैद्ये ते अळश ठेदी नाख्या आ रत्नमां वैद्यने जे क्रि लागे ते क्रिया अळशमां जीव होवाना अक्षरो शास्त्रमां न होवा जीवजात यो थयेली नहि पण ठेदनरूप व्यापारथी उत्पन्न थये मज्जा,

પ્રશ્ન-શ્રીહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ અઢશમાં જીવનો નિષેધ કરે છે પણ શ્રીશીલાંકસૂરીશ્વરજી મહારાજે આચારાંગજીની ટીકામાં જીવ કહેલ છે તેનું કેમ ? શ્રીઆચારાંગ સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનના ઘીજા ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ સમાનજાતાંયલતો-ભેદાદિકમર્શોમાંસાંસ્કરચ્ચેતનાચિન્હમસ્ત્યેષ ”

સારાંશ:-માંસ અંતરવાળા અઢશની જેમ પોતાની સદૃશ જાતીય લતાની ઉત્પત્તિ આદિ થવાથી વનસ્પતિમાં ચેતના (જીવ) નું ચિન્હ અવશ્ય છે.

ઉત્તર-આ પાઠમાં ‘અઢશમાં મનુષ્યના જીવ શિવાય જુદો જીવ છે’ એવા અફરો નથી. આ પાઠથી તો મનુષ્યનો જીવ સિદ્ધ થાય છે. જુદો જીવ હોવાની તમને પ્રાંતિજ થયેલી છે.

જગદ્ગુરુ જગવાન્ શ્રીમદ્વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજના વચ્ચે નમાં શંકા કરવી એ શું યોગ્ય છે ?

શ્રી જગવતીજીની ટીકામાં શ્રી અન્નયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજે લખેલ છે કે:-

“તસ્મિન્ન-વૈદ્યસ્ય ક્રિયા વ્યાપારરૂપા સાંસ્કરશુભાધર્મબુદ્ધિયા હિન્દા-નસ્ય લોભાદિના ત્વશુભા ક્રિયતે ભવતિ ‘જસ્મિન્ન-હિન્દૈ’ ત્તિ યસ્ય સાધોર-શીલસિદ્ધિ-ન્ટે નો તસ્ય ક્રિયા ભવતિ નિર્વાપાત્વાત્, કિં સર્વથા ક્રિયાગ-અમાભઃ ? નૈવમત આહ-નમ્રત્થ-ઇત્યાદિનેતિ યોગ્ય નિષેધઃ સોઽન્યત્રૈકસ્મા-ધર્માન્તરાયાદ, ધર્માન્તરાયલક્ષણા ક્રિયા તસ્યાપિ ભવતીતિ ભાવઃ, ધર્માન્ત-રાયઃ શુભધ્યાનચિન્હેદાદર્શનહેદા-મોદનાદેતિ ॥ ”

જાવાર્થ:-ધર્મબુદ્ધિથી સાધુના અઢશને ઉદનાર વૈદ્યને ઉદ-વાના વ્યાપારરૂપ શુદ્ધ ક્રિયા લાગે. લોભાદિકથી અઢશના ઉદનાર વૈદ્યને તો અશુદ્ધ ક્રિયાજ લાગે. જે સાધુના અઢશ ઉઘ્યા તેમને તો વ્યાપારરહિત ઓવાર્થા ધર્મ અંતરાય શિવાય અન્ય ક્રિયા ન લાગે.

શુદ્ધ ધ્યાનનો વિષ્ણુદેવ થવાથી અથવા અલ્પજ્ઞતા ઠેકાણના અનુમોદનથી ધર્મ અંતરાય ક્રિયા લાગે.

જો અલ્પજ્ઞતામાં જીવ હોત તો સૂત્રકાર શ્રીગણધરદેવે તથા ટીકાકાર મહર્ષિએ જેમ સાધુને અલ્પજ્ઞતા ઠેકાણના અનુમોદનથી ધર્મ-અંતરાય રૂપ ક્રિયા કહી તેમ પ્રાણાતિપાતની ક્રિયા પણ કેમ ન કહી માટે અલ્પજ્ઞતામાં જીવ કહેવો તે અનુચિત છે અને તેથીજ અલ્પજ્ઞતામાં જીવ કહેનાર ત્રિમિત થયેલ છે. એ તદ્દન સ્પષ્ટ છે.

આંસમયદંડરજી ઉપાધ્યાયે વિશેષસંગ્રહમાં લખેલ છે કે:-

“ મસંકુરો હવ સમાણ-જાડ રૂવં-રોવલંભાઓ ।

પુદ્ગલીવિદુમલવળો-વલાદઓ હંતિ સચિત્તા ॥ ૪૬ ॥ (૬૪૬)

“વ્યાખ્યા-માંસાંકુર હવ મષાદિઃ સમાનજાતીયરૂવાંકુરોપલંભાત્ પૃથિવીવિદુમલવળોપલાદયઃ પાર્થિવા-ભવન્તિ સચિત્તા ઇતિ પ્રયોગગાથાર્થઃ [‘પ્રયોગસ્તુ સંસ્કૃત્ય કર્તવ્ય ઇતિ] [‘પ્રયોગ સ્ત્વેવ દ્રષ્ટવ્યઃ ચેતના વિદુમલવળોપલાદયઃ સ્વાશ્રયસ્થાઃ પૃથિવીવિકારાઃ સમાનજાતીયાં-રોત્પત્તિમત્ત્વાત્ અશૌંભિકારાં રવત્] ઇત્યાદિ આંપંચવસ્તુ કસ્તુત્રવૃત્તૌ અગ્ર અશૌંભિકા સ્ય જાતત્વવ્રત્તકાળં વિશેષઃ ॥ ૭૪ ॥ ”

સારાંશ:-માંસના અંકુરાવાળા મષાદિની જેમ સદૃશ જાતિના અંતરાયાના ઉત્પત્તિ હોવાથી પૃથિવી, પરવાળાં, લવણ, પાષાણ આદિ સચિત્ત પૃથિવીના જ્ઞેદો છે ઇતિ પ્રયોગસુચક ગાથાનો અર્થ પ્રયોગ સંસ્કાર કરીને કરવો. પ્રયોગ આ પ્રમાણે જાણવો.-સદૃશ જાતિના અંતરાયાની ઉત્પત્તિવાળા થવાથી સ્વસ્થાનમાં રહેલા પરવાળાં, વિદુમ, લવણ પાષાણાદિકો પૃથિવીના વિકારો જીવવાળા છે. ઇત્યાદિ શ્રી પંચવસ્તુત્રવૃત્તિમાં કહ્યું છે. અહીં અલ્પજ્ઞતા વિકારને જીવનો ત્રમ કરવો વિશેષ છે. ॥ ૭૪ ॥

[૧] પ્રથમના કૌંડમાં રહેલો પાઠ વિશેષસંગ્રહમાં નથી. [૨] બીજા કૌંડમાં રહેલો પાઠ પંચવસ્તુની પ્રતમાં નથી.

પ્ર૦-૨૨૦-શ્રીઆવશ્યકસૂત્રની રચના શ્રીગણધરદેવનીજ કરેલી છે યા તેના રચયિતા કોઈ અન્ય સ્થવિરમહર્ષિ છે ?

ઉ૦-શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના રચયિતા શ્રીગણધરદેવજ છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉદ્ધાસમાં લખેલ છે કે:-

“બૃહાવશ્યકમૂલસૂત્રાણિ ગણધરકૃતાન્યન્યકૃતાનિ વેતિ પ્રશ્નોઽત્તર-
બૃહાવશ્યકમૂલસૂત્રાણિ ગણધરકૃતાનોતિ સંભાવ્યતે યતો વૃંદારુદૃત્તૌ સિ-
દ્ધાણં બુદ્ધાણમિત્યસ્યાચાસ્તિભો ગાથા ગણધરકૃતા હત્યુક્તમસ્તિ”

સારાંશ:-શ્રીષળાવશ્યકમૂલસૂત્રો શ્રીગણધરદેવનાં કરેલાં છે કે અન્યના કરેલાં ? इति પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-શ્રીવૃંદારુદૃત્તિમાં “સિદ્ધાણં બુદ્ધાણંની આદ્યની ત્રણ ગાથાઓ શ્રીગણધરદેવની રચેલી” એમ કહેલ હોવાથી શ્રીષળાવશ્યકમૂલસૂત્રો શ્રીગણધરદેવનાં કરેલાં સંજવે છે.

ઉપરના પાઠમાં શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે તપગણનાથક પ્રાતઃસ્મરણીય પરમપૂજ્ય શ્રીદેવેંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના વચનને અનુસારે આવશ્યકસૂત્ર શ્રીગણધરદેવનું રચેલું કહેલ છે.

પ્રશ્ન-શ્રીવાસોંતક પ્રકરણમાં પ્રથમ વિચારમાંજ શ્રીઆવશ્યક-સૂત્રના કર્તા જગવાન્ શ્રીજડબાહુસ્વામિજી મહારાજ છે એમ સ્પષ્ટ કહેલ છે જૂઠું તે પાઠ:-

“ આવશ્યકસૂત્રાણિ ગ્રંથાઃ શ્રીમદ્બાહ્યાદિભિરેવ કૃતા નાન્યૈરિત્યાદિપરં-
પરાવત્સંવિષ્ણુપરંપરાગતં સર્વં પ્રમાણિતમ્ ”

સારાંશ:-શ્રીઆવશ્યકાદિ ગ્રંથો શ્રીજડબાહુસ્વામી આદિકો-
જ કરેલા છે અન્યોએ નહિ એ પરંપરાની જેમ સંવિદ્ય પરંપરાગત સર્વ પ્રમાણ કરવું.

આ પ્રમાણે સ્પષ્ટ ઉદ્ધેલેલે ઉતાં આવશ્યકનાં મૂલ સૂત્રો શ્રી ગણધરદેવોએજ રચેલાં છે એવો આગ્રહ શો ?

ઉત્તર-આ તમારું કથન અજ્ઞાનતા સૂચક છે. જોગસસ તથા

આવશ્યક સૂત્ર શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજીનું કરેલ કહેવાથી શ્રીઆવશ્યક નિર્ધુક્તિજ સમજવી, પણ મૂળ આવશ્યક સૂત્ર નહીં.

શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા અધ્યયનના પ્રથમ ઉદ્દેશામાં સ્પષ્ટ-પણે લખેલ છે કે:-

“ આવશ્યકાન્તર્મૂલચતુર્વિંશતિસ્તવસ્વારાતોયકાલભાવિના મદ્રવાહુ-સ્વામિનાઽકારિ, તત્તશ્ચાધુક્તઃ પૂર્વકાલભાવિન્યાચારાંગે વ્યાખ્યાયમાને પશ્ચા-ત્કાલભાવિના ચતુર્વિંશતિસ્તવનાતદશ હાતે કશ્ચિત્ સુકુમારમતિઃ, મદ્રવાહુ-નેષ દોષો યતો મદ્રવાહુસ્વામિનાઽયમતિદેશાઽભ્યધ્યાયિ સ ચ પૂર્વ-માવશ્યકનિર્ધુક્ત વિભાય પશ્ચાદાચારાંગનિર્ધુક્ત ચક્રે ”

સારાંશ:-આવશ્યકમાં રહેલ લોગસ્ત તો શ્રીગણેશદેવ મહા-રાજની પછી થયેલા શ્રીજડ્વાહુસ્વામી મહારાજે કરેલ છે તેથી પૂર્વ કાળમાં બનેલ આચારાંગની વ્યાખ્યા ન કરતા પશ્ચાત્ કાળમાં થયેલ લોગસ્તની જલામણ કરવી અયોગ્ય છે એમ કોઈ બાઝબુદ્ધિ પ્રશ્ન કરે છે અત્ર ઉત્તર-શ્રીજડ્વાહુસ્વામિએ નિર્ધુક્તિની જલામણ આપેલી છે તેથી દોષ નથી. શ્રીજડ્વાહુસ્વામી મહારાજે પ્રથમ આવશ્યક નિ-ર્ધુક્તિ રચી પશ્ચાત્ આચારાંગની નિર્ધુક્તિ રચી છે. આ ઉત્તરના પાઠમાં શ્રીજડ્વાહુસ્વામિએ આવશ્યક નહિ પણ આવશ્યકની નિર્ધુક્તિ રચી છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉલ્લાસમાં પણ લખેલ છે કે:-

“ આવશ્યકાન્તર્મૂલચતુર્વિંશતિસ્તવસ્વારાતોયકાલભાવિના શ્રીમદ્રવાહુ-સ્વામિનાઽકારાત્યાચારાંગવૃત્તો દ્વિતીયાધ્યયનત્યાદૌ તદ્વ કિમિદમેવ સુત્રં મદ્રવાહુનાઽકારિ સર્વાણ વાઽવશ્યકસૂત્રાણ કૃતાન્યુત પૂર્વ ગણવરઃ કૃતાનોતિ કિં તત્ત્વમિતિ ? પ્રશ્નોઽત્તરમ્-આચારાંગાદિકમંગપ્રાવેદં ગણવ-રમુદ્ધિઃ કૃતમાવશ્યકાદિકમંગપ્રાવેદમંગદશાપજાવનન શ્રુતસ્યચિરેઃ કૃત-મિતિ વિચારામૃતસંગ્રહઆવશ્યકવૃત્ત્યાયનુસારેણ જ્ઞાયતે તેન મદ્રવાહુ-સ્વામિનાઽવશ્યકાન્તર્મૂલચતુર્વિંશતિસ્તવરચનમપરાવશ્યકરચનં ચ નિર્ધુ-ક્તિરુપતયા કૃતમિતિ આચાર્યઃ શ્રીઆચારાંગવૃત્તૌ તત્રૈવાધિકારેઽસ્તીતિ બોધ્યમિતિ ”

સારાંશ:-શ્રીગણધરદેવની પઠી થયેલા શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજી મહારાજે શ્રીઆવશ્યક સૂત્રમાં લોગસ્તની રચના કરી છે. એમ શ્રીઆચારાંગસૂત્રના બીજા અધ્યયનની આયમાં ટીકામાં કહેલ છે તો શું લોગસ્તજ શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજી મહારાજે રચેલ કે સંપૂર્ણ આવશ્યક રચ્યું છે? કે પ્રથમ શ્રીગણધર મહારાજે રચ્યું છે સત્ય શું છે? અત્ર ઉત્તર-શ્રીઆચારાંગાદિ અંગપ્રવિષ્ટસૂત્રો શ્રીગણધરદેવે રચ્યાં અને અનંગ પ્રવિષ્ટ આવશ્યકાદિ શ્રીસ્થવિર મહારાજે રચ્યાં હિતિ અમૃતસંપદ અને આવશ્યકવૃત્ત્યાદિને અનુસારે કરીને જણાય છે. તે હેતુથી આવશ્યકમાં રહેલ લોગસ્ત તથા અન્ય અધ્યયનરૂપ શ્રીઆવશ્યકનિર્ણયકિરૂપે રચના શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજીએ કરી છે એવો જાવાર્થ શ્રીઆચારાંગની ટીકામાં તેજ અધિકારમાં છે.

ઉપરના પાઠમાં શ્રીસેનસૂરિજી મહારાજે સ્પષ્ટ લખાસો કરેલ છે કે શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર મૂળરૂપે શ્રીગણધરદેવેજ રચેલ છે.

પ્ર-આવશ્યક સૂત્ર ગણધરદેવનુંજ કરેલું છે તો અનંગપ્રવિષ્ટ શ્રી આવશ્યકાદિક સ્થાવેરકૃત એમ સ્થાન સ્થાનમાં પાઠો છે તેને માટે શું સમજવું ?

શ્રીવિશેષઆવશ્યકમાં અંગપ્રવિષ્ટ અને અંગબ્રાહ્મના લક્ષણમાં સ્પષ્ટપણે લખેલ છે કે:-

“ ગણધરા ગૌતમસ્વામ્યાદયસ્તત્કૃતં શ્રુતં બ્રાહ્મીરૂપમહપ્રવિષ્ઠં સ્થવિરારુ ઓમ્બ્રવાહુસ્વામ્યાદયસ્તત્કૃતં શ્રુતમાવશ્યકનિર્ણયકિરૂપમનંગપ્રવિષ્ઠમગ્ધાસુચ્યત ”

સારાંશ:-શ્રીગૌતમસ્વામિજી આદિ ગણધરદેવોએ કરેલું બાર અંગરૂપ શ્રુત તે અંગ પ્રવિષ્ટ કહેવાય છે અને શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજી આદિસ્થવિરોએ કરેલું શ્રુત શ્રીઆવશ્યકનિર્ણયકિરૂપ આદિ અનંગપ્રવિષ્ટ

અંગબાહ્ય કહેવાય છે. આ પાઠથી સ્પષ્ટ સમજવું કે જે જે પ્રંથોમાં આવશ્યકસૂત્ર શ્રીજગદ્બાહુસ્વામિજીનું કરેલું અથવા અંગબાહ્ય-અનંગ પ્રવિષ્ટ શ્રીઆવશ્યકાદિ શ્રીસ્થવિરમહર્ષિનાં રચેલાં આ સર્વ સ્થાનમાં શ્રીઆવશ્યકનિર્યુક્તિ સમજવી પણ મૂલ આવશ્યકસૂત્ર નાહિ, મૂલ આવશ્યકસૂત્ર તો શ્રીગણધરદેવેજ રચેલ છે અન્યથા શુદ્ધ શ્રીગણધરદેવો અને અન્ય સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા વિગેરે આવશ્યક કેવી રીતે કરી શકે? શું તેડ પ્રતિક્રમણ નહોતા કરતા ? કરતા હતા તો તે કોનું રચેલું ? અને જો શ્રીગણધરદેવના સમયમાં આવશ્યક-સૂત્ર હતું તો પછી શ્રીજગદ્બાહુસ્વામિજીએ નવીન શા કારણથી રચ્યું?

જગવાન્ શ્રીમન્મહાવીરસ્વામિજી મહારાજના સમયમાં આવશ્યકસૂત્ર વિद्यમાન હતું. શ્રીજગવતીસૂત્રના બીજા શતકના પહેલાં હેશામાં લખેલ છે કે:-

“ તર્ણં સે સંસ્વે અણગારે સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ તહારુ-
વાણં ઘેરાણં અંતિણે સામાહયમાહ્યાઈં એકારસ્સ અંગાઈં અહિજિત્તા ”

સારાંશ:-શ્રમણજગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વામિજીના લંધક નામના મહર્ષિએ ગુણોએ કરીને વિશિષ્ટ એવા સ્થવિર મહર્ષિડ પાસે સામાજિક આદિ શબ્દથી ઢાઢ્યયનરૂપ શ્રીઆવશ્યક સૂત્ર અને અગીયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું.

શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનમાં લખેલ છે કે:-

“ સમણે મગવં મહાવીરે મગવં ગોયમં એવં વયાસી-એવં સ્વલુ ગોયમા !
મમ અંતેવાસી મેહે નામં અણગારે પગતિમદ્દે જાવ વિણેણં તહારુવાણં
ઘેરાણં અંતિણે સામાહયમાહ્યાઈં એકારસઅંગાઈં અહિજિહ ”

સારાંશ:-શ્રમણ જગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વામિજી જગવાન્ શ્રી-
ગૌતમસ્વામિજીને કહે છે કે હે ગૌતમ ! પ્રકૃતિજડક ચાવત્ વિ-

નિત મેઘકુમારનામા મારા શિષ્યે ગુણોષ્ કરીને વિશિષ્ટ એવા સ્થવિર-
મહારાજની પાસે સામાયક આદિ અગીયાર અંગ સૂત્રોનું અધ્યયન કર્યું.
શ્રીવિપાકસૂત્રના સુખવિપાક નામા પ્રથમઅધ્યયનમાં લેખેલ છે કે:-

“ સે સુબાહુઅગણારે સમણસ્સ ભગવઓ મહાસિલ્લસ્સ તારુણાણં યે-
રાણં અંતિણં સામાયમાહયાઈં એકારસ અંગાઈં અહિજ્જઈ ”

સારાંશ:-તે સુબાહુકુમાર સાધુએ શ્રમણજગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વા-
મિજીના સ્થવિરમહર્ષિ મહારાજની પાસે સામાયક આદિ અગીયાર
અંગસૂત્રોનું અધ્યયન કર્યું.

શ્રીઆવશ્યકસૂત્રની રચના શ્રીગણધરદેવે જો નથી કરી તો
શ્રીજગવતીજીમાં, શ્રીજ્ઞાતાજીમાં અને શ્રીવિપાકસૂત્રમાં પ્રજુશ્રમિહા-
વીરસ્વામિજીની પાસેજ દીક્ષિત થયેલા શ્રીસ્કંધકમુનિજી, શ્રીમેઘ-
કુમારજી અને શ્રીસુબાહુકુમાર વિગેરે મહર્ષિઁને સામાયકઆદિ અ-
ગીઆર અંગના પાઠી કહ્યા છે તો તે સામાયક આદિ શબ્દથી ચતુ-
વિંશતિસ્તવઆદિ ઉપઅધ્યયનો તેઁ ક્યાંથી જાણ્યા? આથી સિદ્ધ થાય છે
કે શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના રચયિતા અન્ય કોઈ સ્થાવરમંથિ નહિ પરંતુ
સાદ્ગત્ ગણધરદેવજ છે. માટેજ આજકાલના ધ્રમિત લેખકોના લ-
ખાણો ઉપર આધાર રાખી શ્રદ્ધાલુ આત્માઁને ધ્રમિત થવાને એક
પણ કારણ નથી.

પ્ર૦-૨૨૧-નવકારવાલીના મણકા એકસોને આઠ (૧૦૦) જ
રાખવા પણ ન્યૂન યા અધિક ન રાખવા એનું કારણ શું ?

ઉ૦-શ્રીજિનાગમમાં શ્રીઅરિહંતજગવાન્ના બાર ગુણ, શ્રીસિદ્ધ-
જગવાન્ના આઠ ગુણ, શ્રીઆચાર્યજગવાન્ના ઠત્રીસ ગુણ, શ્રીઉપા-
ધ્યાયજગવાન્ના પચીસ ગુણ અને શ્રીસાધુમહાત્માના સત્તાવીસ ગુણ,
આ પ્રમાણે પંચપરમોષ્ઠિના એકસો આઠ ગુણ કહેલા છે એટલે નવકાર-

વાલીમાં તે એકસોને આઠ ગુણોની સ્થાપનારૂપે એકસો ને આઠ મળી કા
રાખવામાં આવે છે. જેઓ અરૂપી ગુણોની સ્થાપના માને અને પ્રત્યુની
સ્થાપના ન માને તેઓને કેવા બુદ્ધિમાન્ સમજવા ?

પ્ર૦-૨૨૨-તરપણીઆદિમાં દોરો નાખવાનું વિધાન કોઈ શા-
સ્ત્રમાં છે યા નહિ ?

ઉ૦-ગૌશ્વરીમાં ચાદર ઓઢવી, તુંબકા અને તરપણીના મુલ્કમાં
દોરો નાખવો વિગેરે જીતવ્યવહાર છે. શ્રીધર્મરત્નપ્રકરણમાં કહ્યું છે કે:-

“ કપ્પાણં પાવરણં, અગ્ગાય ચાઢ ઓલિયામિકુલા ।

ઓવગ્ગહિય કહાહય, તુંબયસુહદાણ દોરાઈ ॥ ૮૨ ॥ ”

સારાંશ:-ગૌશ્વરી જતાં કપકાનું પાંગરવું-ઓઢવું, ચોલપટ્ટાનો
ફેરફાર, જોડીની બે ગાંઠો બાંધી મિક્કાણ-વહોરવા જવું, કટાહક
અને તુંબકાના મુલ્કે દોરો બાંધવો આદિ ઔપચારિક ઉપકરણો રા-
ખવાં એ આચરણ છે.

પ્ર૦-૨૨૩-વર્તમાન અવસર્પિણી કાલમાં રુદ્રો કેટલા થયા
છે, તેના નામો અને તે કોના કોના શાસનમાં થયા ?

ઉ૦-પ્રથમ તીર્થપતિ શ્રીકૃષ્ણદેવમહારાજના શાસનમાં ૧ જી-
વલો નામનો પ્રથમ રુદ્ર થયેલ છે, શ્રીઅજિતનાથ પરમાત્માના શાસ-
નમાં ૨ બીજો જિતશત્રુ રુદ્ર, શ્રીસુવિધિનાથજીના શાસનમાં ૩ ત્રુદ્ર,
નામારુદ્ર, શ્રીશીતલનાથજીના તીર્થમાં ૪ વિશ્વાહલરુદ્ર, શ્રીશ્રેયાંસનાથ-
જીના શાસનમાં ૫ સુપ્રતિષ્ઠ રુદ્ર, શ્રીવાસુપૂજ્યના તીર્થમાં ૬ અચલ
રુદ્ર, શ્રીવિમલનાથજીના તીર્થમાં ૭ પુંકરીકનામા રુદ્ર, શ્રીઅનંતનાથ-
સ્વામિના તીર્થમાં ૮ અજિતધર રુદ્ર, શ્રીધર્મનાથસ્વામિના તીર્થમાં
૯ અજિતનાથ રુદ્ર, શ્રીશાંતિનાથસ્વામિના તીર્થમાં ૧૦ પેઢાલ રુદ્ર,

श्रीमद्वावीर शासनमां अगीया मो सत्यकीसुतनामा रुद्र.
आ प्रमाणे वर्तमान चोवीशीमां अगीयार रुद्रो थया ठे.

श्रीविचारस प्रकरणांमां लखेल ठे के:-

“ भीमावलि जियरुद्रू, भदो बिस्साहलो य सुपइहो ।
अचलो य पुंडरीओ अजियधरो अजियनाहो य ॥ ४७३ ॥
पेढालु चिचय दसमो, एकारसमो य सच्चई सुउत्ति ।
एए रुद्र नामा, एकारस हुंति अंगधरा ॥ ४७४ ॥
भीमावली य उसमे, जियरुद्रू होइ अजियतित्थंमि ।
सुविहाईसुं रुद्रा, पेढालो संति पेरंतो ॥ ४७५ ॥
सच्चईसुओ य रुद्रो, बोधवो बद्धमाणतित्थंमि ।
एए रुद्रा सव्वे, भणिया दसमंमि पुव्वंमि ॥ ४७६ ॥

सारांश:- १ जीमावली, २ जितशत्रु, ३ जद्र, ४ विश्वाहल, ५ सुप्र-
तिष्ठ, ६ अचल, ७ पुंरुरिक, ८ अजितधर, ९ अजितनाथ ० दशमो पेढाल,
अने अगीयारमो सत्यकीपुत्र. अंगविद्याना धारणहार ए अगीयार
रुद्रो थया ठे. श्रीऋषजदेवजीना तीर्थमां जीमावलीनामा, श्रीअजि-
तनाथजीना तीर्थमां जितशत्रुनामा, श्रीसुविधिनाथस्वामिथी श्रीशां-
तिनाथजी महाराज सुधी आठ परमात्माना शासनमां अनुक्रमे आठ
रुद्रो थया. श्रीवर्द्धमानस्वामिना तीर्थमां डेढो अगीयारमो सत्यकी-
पुत्र नामनो रुद्र थयो. ए सर्व रुद्रो दशमा पूर्वमां कहेला ठे.

प्र०-२२४-श्रीमन्महावीरस्वामी परमात्मा विचरता हता ते
काळमां कुत्रिकापणो कया कया नगरमां हती ?

उ०-त्रिय कुं-ग्रामनगर, वीतजयपत्तननगर, उज्जायिनी, राज-
गृही, हस्तिशिर्षक आदि घणी नगरीउमां कुत्रिकापणो हती एम श्री-
जगवतार तथा श्रीबृहत्कल्पजाण्यादिना पाठथी सिद्ध थाय ठे.

जगवतीसूत्रना नवमा श्रवकना तेत्रीसमा उद्देशासां तथा चेरमा ।
तकना ठठा उद्देशासां लखेख ठे के:-

“ जमालिस्स खत्तियकुमारस्स पिया कोडुंबियपुरिसे सदावेह ।
हावेत्ता एवं बयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिए सिद्धिआओ तिभि स
सहस्साई गहाय वो सयसहस्सेहि कुत्तियावणओ रजोहरणं च पडिग
च आणेह सयसहस्सेण कासवगं च सदावेह. ”

“ तए णं ते उदायणे राया केसि रासं एवं बयासी-खिप्पामेणं दे
पिया । कुत्तियावणओ ”

सारांश:-जमाखि नामा त्रिय उत्तरना पिताए कौटुंबिकपु
षोने बोलावीने एम कहुं के हे देवताना प्यारा जंमारमांथी त्रण ला
लइ बे लाखना कुत्रिकापणथी रजोहरण अने पातरां लावो अ
एक लाखे हजामने बोलावो.

ते पढी ते उदायन राजाए केशी राजाने कहुं के हे देवता
प्यारा कुत्रिकापणथी रजोहरण अने पातरानी इहा ठे.

श्रीवृत्कल्पना ज्ञाप्यमां लखेख ठे के:-

“ पजोए नरसी , वज्र उज्जेणी , चचा भासी ।

भरुअच्छ वणियऽसहह , यद्धमसयस स्तणं ॥ ७१ ॥

कम्ममि अज्जित, रुद्धो मारेति सो य तं चित्तु ।

भरुअच्छागम बाबार-दाण लिप्पं च सो कुणति ॥ ७२ ॥

भोएण खंभकरणं, उत्तर जा न हेमि त्ताहार ।

निज्जित ततलागं, आसेण ण पेइसी जाव ॥ ७३ ॥

एमेव जेइल्लं, सिचालो वाणमंतरो तत्थ ।

जिज्जितइत्तिलागं, रायाने सालिअइस्स ॥ ७४ ॥

सारांश:-चंद्रप्रद्योत नामा राजा राज्य करतो हुत्ते ते अवा
उज्जयिनी नामा नगरीमां नव कुत्रिकापणो वृत्ती. एकदर कालमां जूत
अद्राथी रहित जरुचनगरना रहेवासी वाधियाए उज्जयिनी नगरी

कुत्रिकापणे जडने चूतनी मागणी करी कुत्रिकापणना स्वामी वाणि-
 आप विचार क्यो आ कौशक उग मने उगवाने आवेल ठे. ती बहु
 मूख्य कही निषेध करुं एम विचारी एक लाख रुपीया कहा तेथी ते
 वाणिउं लाख रुपीया आपवाने तैयार थयो. एटले दुकानदारे अठमनो
 तप करी व्यंतरदेवनुं आराधन करी सर्व हकीकत कही, देवे कहुं
 खुशीथी आप अने कहेजेके चूतने काम तारे आपवुं पडशे जो काम
 नहि आपे तो भूत रोषायमान थडने तने मारी नाखशे. ते वाणियाए ते
 वातनी कबुलात करी चूतने लडने जरुच गयो पढी जे काम वाणिउं
 आपे ते कामने चूत जलदीथी करी आपि. हवे वाणिआनी पाते काम
 न होवार्थी मारवाना जयथी एक स्थंज रोपावी कहुं के बीजुं काम
 ज्यां सुधी न बतावुं त्यां सुधी आ स्थंजा उपर चड अने उत्तर आ
 प्रमाणे कहेवार्थी चूते कहुं हे शेठीआ हुं हाथो तमे जीत्या हवे तेनी
 निशानी करी आपुं. तमे घोडा उपर बेसीने पाठळ जोया विना ज्यां
 सुधी जशो तेदली जग्यामां तलाव थशे आ प्रमाणे चूतना कहेवार्थी
 वाणिउं घोकेश्वार थड बार योजन सुधी गयो तेथी बार योजननुं
 जरुचनी नजीक भूत तलाव थयुं. आज प्रमाणे तोशला नाम नगरीना
 वाणिआए पण ईसिपाल नामा व्यंतरने बश करी ईसिपाल नामनुं
 सरोवर करावुं. राजघडी नगरीमां श्रीशालिजद्र महाराजनी दीक्षा
 समय एक लाख रुपीया आपी उपकरणो कुत्रिकापणथी अंगीकार कर्था.
 श्रीहस्तिशिर्षक आदि नगरीउमां श्रीसुबाहुकुमार आदिनी दीक्षामां
 कुत्रिकापणथी दीक्षानां उपकरणो अंगीकार कर्था. श्रयादि वर्णनथी
 बीजी चली नगरीउमां श्रीमहावीर परमात्माना समयमां कुत्रिका-
 पणो होती.

પ્ર૦-૨૨૫ વર્તમાન ચોવીસીમાં થયેલા બાર ચક્રવર્તી, નવ વસુદેવો, નવ પ્રતિવાસુદેવો અને નવ બલદેવો કયા કયા તીર્થકર મહારાજના સમયમાં થયા અને તેણે કઈ ગતિમાં ગયા ?

૭૦-બાર ચક્રવર્તિંડ પૈકી પહેલા શ્રીજરતચક્રવર્તી પ્રથમ તીર્થપતિ શ્રીઋષભદેવસ્વામિના સમયમાં થયા, બીજા શ્રીસગનામના ચક્રવર્તી શ્રીઅજિતનાથસ્વામિજીના સમયમાં થયા, ત્રીજા શ્રીમઘવા નામના ચક્રવર્તી અને ચોથા શ્રીસનત્કુમાર ચક્રવર્તી પંડરમા તીર્થપતિ શ્રીધર્મનાથસ્વામી અને સોડમા શ્રીશાન્તિનાથસ્વામિજીના આંતર સમયમાં થયા, પાંચમા, ઢઠા અને સાતમા ચક્રવર્તી સોલમા, સત્તરમા અને અઢારમા શ્રીતીર્થકર દેવોજ થયા અર્થાત્ સોલમા શ્રીશાન્તિનાથસ્વામી, સત્તરમા શ્રીકુંયુનાથસ્વામી અને અઢારમા શ્રીઅરનાથપરમાત્મા પાંચમા, ઢઠા અને સાતમા ચક્રવર્તી થયા, આઠમા શ્રીસુન્દ્રમચક્રવર્તી શ્રીઅરનાથસ્વામી તથા ઊગળ સમા તીર્થપતિ શ્રીમલ્હિનાથસ્વામિના આંતર સમયમાં થયા, નવમા શ્રીપદ્મચક્રવર્તી અને દશમા શ્રીદ્દિરિષેણ ચક્રવર્તી વીસમા તીર્થપતિ શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી અને એકવીસમા તીર્થપતિ શ્રીનમિનાથસ્વામિના આંતરસમયમાં થયા અને બારમા શ્રીબ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી બાવીસમા શ્રીનેમનાથસ્વામી અને ત્રેવીસમા શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિના આંતરસમયમાં થયા. આ બાર ચક્રવર્તીમહાપુરુષો કાશ્યપગોત્રમાં થયેલા છે સર્વના શરીરનો વર્ણ સુવર્ણ સમાન છે.

આ બાર ચક્રવર્તિંડ પૈકી ત્રીજા શ્રીમઘવા નામના અને ચોથા શ્રીસનત્કુમાર નામના ચક્રવર્તી મહાપુરુષો ષટ્સંક્રાન્તિ સામ્રાજ્ય પરિત્યાગ કરી ચારિત્રનું પાલન કરી ત્રીજા દેવલોકમાં ગયા, અઠમા શ્રીસુન્દ્રમચક્રવર્તી અને બારમા શ્રીબ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી જીંદગી

પર્યંત રાજ્યમાંજ આસક્ત રહીને રૌદ્રધ્યાનના પ્રતાપે સાતમી નરકના અધિકારી થયા અને બાકીના આઠ ચક્રવર્તીનું પરમ શુદ્ધ સંયમના ઉપાસક બની કેવલજ્ઞાનાદિક ઉપાર્જન કરી સિદ્ધિપદને પામી અજરામર અને અવિચલ સુખના જોક્તા બન્યા.

નવ વાસુદેવો પૈકી પહેલા શ્રીત્રિપૃષ્ઠ નામના વાસુદેવ અગીયારમા તીર્થપતિ શ્રીશ્રેયાંસનાથસ્વામિના સમયમાં થયા, બીજા શ્રીદ્વિપૃષ્ઠ નામના વાસુદેવ બારમા તીર્થપતિ શ્રીત્રાસુપૂજ્યસ્વામિના સમયમાં થયા, ત્રીજા શ્રીસ્વયંજૂ નામના વાસુદેવ તેરમા શ્રીવિમલનાથસ્વામિના વચ્ચતમાં થયા, ચોથા શ્રીપુરુષોત્તમ નામના વાસુદેવ ચૌદમા તીર્થપતિ શ્રીઅનંતનાથસ્વામીના સમયમાં થયા, પાંચમા શ્રીપુરુષસિંહ નામના વાસુદેવ પંદરમા તીર્થપતિ શ્રીધર્મનાથસ્વામિના શાસનમાં થયા, ઊઠ્ઠા શ્રીપુરુષપુંડરિક નામના વાસુદેવ અને સાતમા શ્રીદત્ત નામના વાસુદેવ શ્રીઅરનાથસ્વામી તથા શ્રીમલ્લિનાથસ્વામિના આતરસમયમાં થયા, આઠમા શ્રીલક્ષ્મણ નામના વાસુદેવ શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી તથા શ્રીનમિનાથસ્વામિના આંતરસમયમાં થયા અને નવમા શ્રીકૃષ્ણ નામના વાસુદેવ બારીસમા શ્રીનેમનાથસ્વામિના સમયમાં થયા. આ નવ વાસુદેવ મહાપુરુષોમાં આઠમા શ્રીલક્ષ્મણજી કાશ્યપગોત્રમાં અને બાકીના આઠ વાસુદેવો શ્રીગૌતમગોત્રમાં થયા.

પહેલા શ્રીત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ સાતમી નરકે ગયા, બીજા શ્રીદ્વિપૃષ્ઠ નામના ત્રીજા શ્રીસ્વયંજૂ નામના, ચોથા શ્રીપુરુષોત્તમ નામના પાંચમા શ્રીપુરુષસિંહનામા અને ઊઠ્ઠા શ્રીપુંડરિક નામા આ પાંચે વાસુદેવો ઊઠી નરકે ગયા, સાતમા શ્રીદત્ત નામના વાસુ-

દેવ પાંચમો નરકે ગયા આઠમા શ્રીલક્ષ્મણ નામના વાસુદેવ ચોથી નરકમાં અને નવમા શ્રીકૃષ્ણ નામના વાસુદેવ ત્રીજી નરકમાં ગયા.

આ નવ વાસુદેવોનાં મોટા જાડાં નવ બલદેવ થયા તેઓમાં પ્રથમ બલદેવ નામ શ્રીબલ, બાજા નામ શ્રીવિજય, ત્રીજાનું નામ શ્રીજિહ્વ, ચોથાનું નામ શ્રીસુપ્રજ, પાંચમાનું નામ શ્રીસુદર્શન, છઠ્ઠાનું નામ શ્રીઆનંદ, સાતમાનું નામ આનંદ, આઠમાનું નામ શ્રીપદ્ય [રામચંદ્ર] અને નવમાનું નામ શ્રીરામ [બલદેવજી] આ નવે બલદેવ મહાપુરુષો વત્સલોત્તમચિત્તવંતુ હોવાથી જે સમય શ્રીવાસુદેવોનો તેજ સમય ઇમનો એ સદ્ગુણ સમજી શકાય તેવી હકીકત છે.

આ નવ બલદેવો પૈકી નવમા રામના નામ બલદેવજી પાંચમા દેવલોકે ગયા છે અને બાકીના આઠ બલદેવ મહર્ષિઓ પરમશુદ્ધ સંયમનું પાલન કરી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધિસુખને પામ્યા છે.

આ સંપૂર્ણ વર્ણન કાલિયાસર્પવંશ જગવાન શ્રીદેવચંદ્રસૂરી-શ્વરજી મહારાજાએ સ્વરચિત ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષચરિત્રના પ્રથમ પર્વના ઊઠા સર્ગમાં સ્પષ્ટરૂપે લેખેલ છે.

પહેલાં અશ્વમેધ, ૨ તારક, ૩ મેરક, ૪ મધુકૈટબ, ૫ નિશુન્જ, ૬ વલી, ૭ પહાડજી, ૮ રાવણ, ૯ જરાસિંધુ આ નવ વાસુદેવનાં શત્રુઓ વાસુદેવો અનુક્રમે થયા છે અને નવે નરક ગતિમાં ગયા છે.

પ્ર૦-૨૨૬-શ્રીમદ્દેવગીતાસૂત્રના યોગ જે સાધુ મુનિરાજે કરેલ છે તે સાધુ પોતે નહિ વહન કરેલા પચાસાંગ આદિ સૂત્રના યોગ બીજાને કરાવી શકે ?

જો જે સાધુ મુનિરાજે જે સૂત્રના યોગ પોતે વહન કરેલ નથી તે સૂત્રના યોગ બીજાને કરાવી ન શકે.

श्रीसेनप्रश्नना श्रीजा उद्धासमां लखेख ते के:-

“येन साधुना ये योगा न व्यूढास्तेन तद्योगानां प्रवेशोत्तारणं कार्यते नवेति प्रश्नोत्तरम्-मुख्यवृत्त्या येन ये योगा व्यूढास्तेन तेषामेव प्रवेशो-त्तारणां कं विधीयते, तदभावे तु न च योगद्वारयोगवाहिना सर्वव्य-वहारो भव-स्तेभ्यो नि-मनं च कार्यते तयोः क्रियायाः असंबन्धत्वादिति प्रश्नोत्तरम् परं सर्वथैव तत्क्रियाकांता न ह्युच्यते ॥ ३६ ॥”

सारांश:-जे साधु मुनिराजे जे सूत्रना योग बह्न करेला नवी ते साधु ते सूत्रना योगमां प्रवेश तथा तेना योगमांभी बहार काही शके ? उत्तर-मुख्यवृत्तिथी जे साधुए जे सूत्रना योग बह्न करेला होय तेनाज योगमां प्रवेश तथा निर्गमन करावी शके, तेना अज्ञावे नंदीसूत्र तथा अनुयोगद्वार सूत्रना योग बह्न करेला साधु प्रवेश अने निर्गमननो सूत्रना योगनी क्रियांनी साथे संबंध न होवाथी सर्व सूत्रना योगमां प्रवेश अने योगमांभी बहार काढवानी क्रिया करावी शके एवी परंपरा वे. परंतु ते साधुनी काढेले योग संबंधी क्रिया वो सर्वथा शुरू नज थाय.

प्र०-२२९ शीखना प्रज्ञावे जे महर्षिनुं नाम चोरासी चाकीनी सुभी रक्षेवानुं वे ते श्रीस्थूलित्तत्रस्वामी प्रतिबोध निमित्ते गुरुश्रीनी अ-प्रतिभी वेष्ट्याना मकानमां चातुर्मास रखा तेची रीतिए कोह साध्वीजी पण तेज निमित्ते गुरुश्रीनी अनुमति सेकवीते वेष्ट्याने त्यां रक्षाने उल्लेख कोह शाखमां वे ?

उ०-अवधिज्ञानने धारण करणार श्री कुबेरदत्त नामका सा-ध्वीजी, पोताना जाह कुबेरदत्तने पोतामी माता कुबेरदेवा साथे अयोध्या संबंध थावे वे एम ज्ञानथी जसपीने ते बघेने प्रतिबोध करया निमित्ते गुरुजीजीला आज्ञा सेकवीने मथुरा नगरीमां आवी

पोतानी माता कुबेरसेना के जे बेइया ठे तेनी पासे स्थापना याचना करी, तेना मकाननी पासेज केटलीक मुदत रहीने ते बस्नेने प्रतिबोध कर्यो.

श्रीवसुदेवहीकिमां अहार नातरानी कथामां लखेल ठे के:-

“ कुबेरदत्ता सगिहं पेसिया, तीएषि जणणी तहेव पुच्छिया तिए अहावत्तं कहियं सा तेण निवेयणसमाणी पवइया पवत्तिणीए सह विहरइ, मुदा य णाए सारकखिया पवत्तिणी वयणेण बिमुज्झमाणचरित्ताए ओ नानं समुप्पन्नं, आभोइओ अ णाओ कुबेरदत्तो कुबेरसेणाए गिहे वसमानो, अहो अज्ञानदोसुत्ति चित्तेज्ज तेसिं संबोहणनिमित्तं अज्जाहिं समं चि रमानो मद्धुरं गया कुबेरसेणाए गिहे वसहिं मग्गिज्ज ठिया । ”

सारांश:- कुबेरदत्ताने पोताने घेर मोकली तेणीए पोतानी माताने तेमज पूठधुं माताए जे बात हती ते कही वैराग्यपामी संसार कारागारथी उदाश थइ कुबेरदत्ताए दीक्षा अंगीकार करी. प्रवर्तिनीनी साथे विचरवा लागी. जाणने अर्थे प्रवर्तिनीनी आझाथी मुझाने गोपली राखी. विशुद्धमान चारित्रने पालतां थका अवधिज्ञान उत्पन्न थयुं. ते अवधिज्ञानयं कुबेरदत्तने कुबेरसेनानी साथे आसक्त थयेलो देख्यो. अहो अज्ञानदोषो केवा ठे एम विचारी तेने प्रतिबोध करवाने अर्थे आर्यानी साथे मथुरा नगरीमां गइ कुबेरसेनाना घेर वसती मागीने त्यां रही.

जेम श्रीवसुदेवसाहितं दृष्टांत साधुजं नथी खेवानुं तेम श्रीकुबेरदत्ता साध्वीनुं दृष्टांत पण अन्य साध्वीजं खेवानुं नथी. ए खास भावनां खवा जेवी इकीकत ठे.

प्र०-२२०-श्रीजनालयमां देववंदन करतां साध्वीजं सूत्रो जणे तो ते सावकोन काम आवे या न आवे ?

उ०-पुरुष अर्थात् साधु अथवा श्रावक स्तुति कहे ते चारे प्रकारना श्रीसंघने कहे अने स्त्री एटले साध्वी अथवा श्राविका स्तुति कहे तो ते साध्वी अथवा श्राविकानेज कहे परंतु साधु के श्रावकने न कहे. श्रीतपगह्वनायक परमपूज्य श्रीधर्मघोषसूरीश्वरजी महाराजनी बनावेली श्रीचैत्यवंदनजाण्यनी टीका (श्रीसंघाचारजाण्यवृत्ति) मां स्पष्टपणे उल्लेख ठे के:-

“ इत्थं य पुरिसधुईए, वंदइ देवे चउविहो संघो ।
इत्थीधुईइ दुविहो, समणीओ साविया चेव ॥ १ ॥ ”

सारांश:-अही देववंदन करतां पुरुष-साधु अथवा श्रावक स्तुति कहे तेथी चतुर्विध संघ देववंदन करी शके अर्थात् श्रावकनी कहेली स्तुति पण चतुर्विध श्रीसंघने कहे. स्त्रीनी-साध्वी अथवा श्राविकानी कहेली स्तुतिथी साध्वी अने श्राविकाने बे जणने देववंदन करवा कहे पण साधु के श्रावकने न कहे.

ज्यारे साध्वीए कहेली एक स्तुति पण श्रावकोने न कहे तो पढी साध्वीए कहेलां प्रत्याख्यानादि बीजां सूत्रो कइ रीतिए कहे ? श्राविकाए कहेलां सूत्रो तो कहेपवानी वातज शी. आ उपरथी पञ्चस्काण पण पुरुषने न आवडतुं होय तो साध्वी या श्राविका पासे करवुं कहे या न कहे ए विचारकोए विचारी लेवुं.

प्र०-२१ए आर्यंबीलमां लुण कहे या नहि ?

उ०-आर्यंबिलमां श्वेतसिंभव, बलवण अने संचळ विगेरे काममां आवी शके ठे.

मल्लभारगह्वीय पूज्य श्रीचंद्रसूरिजीमहाराजकृत श्रीलघुप्रवचन-सारोद्धारमां कहुं ठे के:-

“ सियसिंधव सुंठि मरी, मेही जोवचलं च बिडलवणं ।

हिंण सुगंधिसुयार्ह, पकप्पण साइमं वत्थु ॥ १३ ॥ ”

सारांशः—आयंबिलमां श्वेतसिंधव, सुंठ, मरी, मेथी, संचळ-काळुं
लुण, बलवण, हिंण अने सुगंधिसुवा आदि स्वादिम वस्तु कढ्ये.

प्र०-२३० जेना घरमां जन्म अथवा मरण थयेल होय तेना
घरना माणसोथी देवपूजा थइ शके ? तेना गोत्रीउने केटला दिवसनुं
सूतक लागे ? परदेशमां जन्ममरणनुं केटला दिवसनुं सूतक ? तथा
तेना घरे साधुउं आहार पाणी अर्थे केटला दिवसे बहोरवा जाय ?

उ०—जेना घरमां जन्म अथवा मरण थयेल होय तेने स्नान
कर्या पठी देवपूजा थइ शके. पुत्र अथवा पुत्रीना जन्म संबंधी सूत-
कर्मां कंइ पण विशेष नथी. श्रीव्यवहारजाण्यनी पीठिकामां सूत-
कना बे जेद लौकिक अने लोकोत्तर, लौकिक सूतकना बे जेद अल्प-
काळनुं अने जावजीवनुं, तेमां अल्पकाळनुं लौकिक सूतक दश दिवस
वर्जतुं एम तामान्यपणे कहेल ठे. गोत्रीउने आश्रित अथवा परदेशमां
जन्ममरण संबंधी सूतक जुदुं कहेल नथी. मृतक संबंधमां नाना-
प्रकारना जेदो कोइक कहे ठे तेवा जेदो कोइ पण प्रमाणिक ग्रंथोमां
न होवारी कपोल अल्पित अज्ञता सूचक जाणवा. सूतकीना घेर
गौचरी आश्रित जे देशमां ब्राह्मणादिको जेटला दिवसे त्रिकाण
जाय तेटला दिवसे साधुउने जावाने कढ्ये.

श्री हीरप्रश्नना चोथा उल्लासमां लखेल ठे केः—

“येषां गृहे पुत्रपुत्रीजन्म जातं भवति तद्गृहं जाः खरतरपक्षे स्वगृह-
पानीयेन देवपूजां न कुर्वन्ति तद्यतिनोऽपि तद्गृहे दशदिनानि यावत्त
विरान्ति तदक्षराणि कुत्र सन्ति, आत्मपक्षे चैतदाश्रित्य को विधिरिति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र यद्गृहे पुत्रपुत्रीप्रसवो जातो भवति, तद्गृहपानीयेन

देवपूजा न श्रूयति इत्यक्षराणि शास्त्रे ज्ञातानि न सन्तीति, तथा तद्गृहे
देवपूजाश्रित्य यस्मिन् देशे यो लोकव्यवहारस्तदनुसारेण यतिभिः कर्तव्यं,
दशदिननिर्बन्धस्तु शास्त्रे ज्ञातो नास्तीति ॥ १८ ॥ ”

सारांशः—जेना घरमां पुत्रपुत्रीनो जन्म थयेल होय तेना घरना
मनुष्यो पोताना घरना पाणीथी देवपूजा खरतर गह्ममां करता नथी.
तेम तेमना साधुउं पण ते सूतकवाळाना घरे दश दिवस सुधी व्हो-
रवां जता नथी, तेना अक्षरो कया ग्रंथमां ठे. तथा आपणा गह्ममां
तेने माटे शो विधि ठे ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—जेना घरमां पुत्रपुत्रीनो
जन्म थयेल होय तेना घरना पाणीथी देवपूजा शुरू न थाय एवा
अक्षरो शास्त्रमां जाण्या नथी तथा तेना घेर व्होरवा जवानी बाब-
तमां जे देशमां जे लोकव्यवहार होय तेने अनुसारे साधुउंए करवुं.
दश दिवसनो नियम शास्त्रमां जाण्यो नथी.

उपरना श्रीहीरप्रभना पाठनो स्पष्ट खुळासो श्रीसेनप्रभना
श्रीजा उल्लासमां करेल ठे केः—

‘जायमयसूअगाई निच्छडा’ इत्यादि, सूतकशब्दः प्रत्येकं संबध्यते
जातकसूतकं नाम जन्मानंतरं दशाहानि यावत्, सूतकसूतकं मृतानंतरं दश-
दिवसान् यावत्, तत्र यद्वर्ज्यं तद्विधा ‘लोन’त्ति लाकिकं ‘उत्तर’त्ति लोको-
त्तरं, लौकिकं विधा इत्वरं यावत्कथिकं च, तत्रेत्वरं यत्सूतकं मृतकादि लोके
दशदिवसान् यावद्वर्ज्यते इति। यावत्कथिकं च बह्वङ्गिपकर्मकारहोवादि,
एतान्यक्षराणि व्यवहारसूत्रवृत्तौ संतीत्युक्त्वा सूतकगृहं दशदिवसान् या-
वत् खरतरास्त्यजन्तः सन्ति, प्रश्नोत्तरग्रन्थे तु दशदिवसनिर्बन्धो ज्ञातो ना-
स्तीत्युक्तमस्ति तत्कथम्, इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्—व्यवहारसूत्रवृत्तौ सूतकविषये
षडशदिनवर्जनं तद्देशविशेषपरत्वेन, ततो यत्र देशे सूतकविषये यावानवधि-
स्तावन्ति दिनानि वर्जनीयानि, तेन प्रश्नोत्तरग्रन्थेन सह न कोपि विरोध
इति ॥ २९० ॥ ”

सारांशः—‘जायमय’ इत्यादि, सूतक शब्द दरेकनी साथे जोरवो,

જાતક સૂતક જન્મ પઠી દશ દિવસ સુધી, મૃતક સૂતક મરણ પઠી દશ દિવસ પર્યંત, તેમાં વર્જવાના બે જેદ-૧ લૌકિક અને ૨ લોકોત્તર, લૌકિકના બે જેદ ૧ અદ્ય કાળનું અને ૨ જાવજીવનું, તેમાં અદ્યકાળનું જન્મ મરણનું સૂતક લોકમાં દશ દિવસ વર્જિત છે. વરુન, ઢિંપક, ચમાર, કુંબ આદિ નીચ જાતિનો આહારાદિ જાવજીવ સુધી વર્જિત છે. આ પ્રમાણે અક્ષરો શ્રીવ્યવહાર સૂત્રની ટીકામાં છે. એમ કહી સૂતકવાળા ઘરને દશ દિવસ સુધી સ્વરતરો ત્યાગે છે. શ્રીહરિપ્રશ્ન ગ્રંથમાં તો દશ દિવસનો નિયમ જાણવામાં નથી એમ કહેલ છે. તેનું કેમ? શ્વેત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-શ્રીવ્યવહારસૂત્રની ટીકામાં સૂતકના સંબંધમાં જે દશ દિવસ વર્જવા કહ્યા છે તે દેશ વિશેષને આશ્રિત તથા જે દેશમાં સૂતક વિષયમાં જેટલા દિવસની મર્યાદા છે તેટલા દિવસ વર્જવા તેથી શ્રીહરિપ્રશ્ન-ગ્રંથની સાથે કોઈ પ્રકારનો વિરોધ નથી.

કેટલાક વર્તમાનકાળના કહેવાતા પંક્તિ પુત્ર જન્મનું અગીયાર દિવસનું અને પુત્રી જન્મનું બાર દિવસનું સૂતક કહે છે તે આ ઉપરના પાઠથી વિરુદ્ધ હોવાથી અસત્ય સમજવું.

શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉલ્લાસમાં કહેલ છે કે:-

“પ્રસ્તાપત્યા સ્ત્રી કદમતીનાં માસં યાવન્ન સંઘટ્ટયતિ કસ્યાપિ, ન કરોતિ ચ પાનક્રિયા અત્સાંપાનાં તુ દિનદશકં યાવન્નત્તિક્તિમ્? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-
प्रस्तापतया स्त्री जन्मानादे दशदिनानि न करोतीति लोकरीतिस्तत्रापि
देशविशेषे प्रसूतयुनाऽपि ॥ ११८ ॥”

સારાંશ:-બાલક પ્રસૂત થયેલી કદવામતીઝની સ્ત્રી એક માસ સુધી કોઈનો પણ સંઘટ્ટો કરતી નથી તથા રાંધવાની ક્રિયા પણ કરતી નથી, આપણા ગ્રંથમાં તો દશ દિવસ સુધી તેનું કેમ? શ્વેત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-બાલક પ્રસૂત થયેલી સ્ત્રી દશ દિવસ સુધી સંઘટ્ટાદિક

न करे ते लोकरीति ठे तेमां पण देश विशेषमां कोईक स्थानमां न्यूनाधिकपणुं पण होय.

श्रीप्रभु पूजा आश्रित श्रीसेनप्रश्नना चौथा उद्दासमां उद्देख ठेके:-

“जन्मसूतके मरणसूतके च प्रतिमापूज्यते न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-उभयत्रापि स्नानकरणानन्तरं प्रतिमापूजननिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥ ७८ ॥ ”

सारांश:-जन्मसूतकमां तथा मरणसूतकमां श्रीजिनप्रतिमापूजा थाय के नहि? इति प्रश्न अत्र उत्तर-बन्ने सूतकमां स्नान कर्या पढी श्रीजिनप्रतिमापूजानो निषेध जाण्यो नथी.

साधुअने वहोरवा जवा आश्रित श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उद्दासमां कहेल ठे के:-

सूतकगृहं साधवः आहारार्थं यान्ति न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-यत्र देशे सूतकगृहे यावद्भिर्वासरैर्ब्राह्मणादयो भिक्षार्थं व्रजन्ति तत्रात्मभिरपि तथा विधेयमिति वृद्धव्यवहारः ॥ २०१ ॥ ”

सारांश:- साधुठ सूतकवाळा घरे आहारने अर्थे जाय के नहि? इति प्रश्न अत्र उत्तर-जे देशमां ब्राह्मणादिको सूतकना घरे जेटला दिवसे जिहाने अर्थे जाय ते देशमां आपणे पण तेम करतुं एवो वृद्धव्यवहार ठे.

उपर जणावेला श्रीहीरप्रश्नना अने श्रीसेनप्रश्नना पाठोनो विचार करतां जन्म अने मरणनुं सूतक लोकोत्तर नथी, लौकिक व्यवहार ठे अने ते पण अमूक दिवसज पाळवानो प्रतिबंध नथी किंतु देशरीतिज कहेल ठे. ज्ञान कर्या पढी श्रीप्रभु पूजानो निषेध नथी. १ गोत्रवाळाने अमूक दिवसनुं सूतक, २ परदेशमां जन्म अथवा मृत्यु थयुं होय तो अमूक दिवसनुं सूतक, ३ मृतकने अरुके, खांध दे के बाळवुं विगेरे कार्य करे तेने अमूक दिवसनुं सूतक, अमूक वर्षनी थयवाळो मरण पामे तो अमूक दिवसनुं सूतक इत्यादि विषयमां कोई

પણ પ્રમાણિક ગ્રંથમાં કંઈ પણ જાતનો ખુલાસો નથી ઢતાં કેટલાક મરજી મુજબ લખે છે અને બોલે છે તે લખવું અથવા બોલવું શાસ્ત્ર-વિરુદ્ધ હોવાથી અપ્રમાણિક સમજવું.

પ્ર૦-૨૩૧ જરતદેત્રના ૩૨૦૦૦ દેશમાં સામીપચીશ દેશ આર્ય અને બાકીના અનાર્ય છે. તેમ મહાવિદેહ દેત્રની દરેક વિજયમાં પણ સમજવું કે કેમ ?

ઉ૦-જે પ્રમાણે જરતદેત્રમાં આર્ય અનાર્યના જોડો છે તે પ્રમાણે મહાવિદેહમાં આર્ય અનાર્ય જોડ હોય એવું ઝાંચવામાં આવ્યું નથી. તેમજ ત્યાં નિરંતર કેવલજ્ઞાની મહર્ષિઓ વિચરતા હોવાથી અને સદા કાલ ચોથો આરો વર્તતો હોવાથી તેવો સંજવ પણ નથી.

આ સંબંધમાં શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકામાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ જરતદેત્રવર્તિન એવાયી ઉક્તા ઉપલક્ષણસ્વાત્તેષામન્યેપિ મહાવિદે-
હાન્તરવર્તિવિજયમધ્યાદિબ્ભવી બહવો દ્રષ્ટવ્યા : ”

સારાંશ:-જરતદેત્રમાં વર્તતાજ સામીપચીસ આર્ય દેશો કહ્યા તેના ઉપલક્ષણથી બીજા પણ મહાવિદેહમાં રહેલ વિજયના મધ્ય-
લંકના ઘણા આર્ય દેશો જાણવા.

પ્ર૦ ૨૩૨-પુંકારિકસ્વામિજી પાસે ચૈત્યવંદન કરતાં નમુત્યુળંની અંદરની પ્રથમની સંપદામાં જે પદો છે તે તીર્થંકર પ્રત્યે ઘટે તેવાં છે તે શ્રીગણધર મહારાજા સન્મુખ કેમ કહી શકાય ?

ઉ૦-શ્રીપુંકારિક સ્વામિજીની મૂર્તિ સિદ્ધસ્વરૂપ હોવાથી શ્રી સિદ્ધમહારાજની સન્મુખ નમુત્યુળં કહેવામાં વિરોધ નથી. તથા એ પદોના સામાન્ય અર્થ કરીને ઘટાવવાથી શ્રીગણધરમહારાજામાં પણ ઘટી શકે છે તેથી તે પ્રમાણે અર્થો ઘટાવવા.

પ્ર-૨૩૩-શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિના નવ જવ અને શ્રીચંદ્રપ્રજુજી ના સાત જવ 'શ્રીસત્તિશતક સ્થાનક' ગ્રંથમાં કહેલ છે અને બીજા સ્થાનોમાં બન્ને પરમાત્માના ત્રણ ત્રણ જવ કહેલ છે તેનું શું કારણ ?

ઉ-શ્રીચંદ્રપ્રજુજી તથા શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિજીના જવો વિષે મતાંતર સંજ્ઞા છે. શ્રીચતુર્વિંશતિજિનજવસ્તોત્રમાં પરમાત્મા શ્રીમુનિ-સુવ્રતસ્વામિના નવ જવ અને પરમાત્મા શ્રીચંદ્રપ્રજુજીના ત્રણ જવ કહેલ છે. કલિકાલ સર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રીદેવચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજકૃત ત્રિષષ્ઠી શ્લોકા પુરુષ ચરિત્રમાં બન્ને પરમાત્માઓના ત્રણ ત્રણ જવોનું વર્ણન કરેલ છે. તેનું કારણ એમ જણાય છે કે તેમના બીજા જવોમાં કંઈ પણ વર્ણન કરવા લાયક વિશેષ હકીકત ન હોવાથી જે જવમાં તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું તે જવથીજ વર્ણન કર્યું હશે. એમ સંજ્ઞા છે. તેમાં કયા જવમાં સમ્યક્ત્વ પામ્યા તેનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી તેથી 'સત્તિશતકસ્થાનક' ગ્રંથમાં કહેલ જવોની સાથે ત્રિષષ્ઠીમાં કહેલ જવોનો વિરોધ જણાતો નથી. નિશ્ચય તો તત્ત્વજ્ઞાની મહારાજ જાણે.

પ્ર-૨૩૪-શ્રીશ્રેણિકમહારાજા પહેલાં શ્રીજિનમંદિર અને શ્રીજિન-મૂર્તિ હતી કે નહિ ? તે વિષે સૂત્રમાં કોઈ પાઠ છે ?

ઉ-શ્રીશ્રેણિક મહારાજાની પહેલાં શ્રીજિનમંદિર અને શ્રીજિન-મૂર્તિ હોવાનાં અનેક પ્રમાણો સૂત્રગ્રંથોમાં વિદ્યમાન છે; તેમાંનાં કેટલાંક નીચે આપવામાં આવે છે:-

‘ ઔપપાતિક ’ સૂત્રમાં શ્રીશ્રેણિક મહારાજાના પુત્ર કોણીક રાજાની ચંપાનગરીના વર્ણનમાં સૂત્રકાર મહર્ષિ લખે છે કે:-

“ ધદુલા અરિહંતચેદ્યાઈ ”

સારાંશ:-ચંપાનગરીમાં ઘણાં શ્રીઅરિહંત જગવાનોનાં મંદિરો છે.

સર્વાક્ષર સન્નિપાતિ-શ્રુતકેલી જગવાન્ શ્રીસુધર્માસ્વામિ રચિત-
શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં ડ્રૌપદીજીના અધિકારમાં નીચેનાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ તદ્દર્શ સા દોર્બ્ધ રાયવ કલા જેણે મજ્જનઘરે તેણે ઉવાગચ્છદ્ધ, મજ્જનઘરમણ્ણવિસદ્ધ, પહાયા કયવલીકમ્મા કયકોડયમંગલપાયચ્છિન્ના દુષ્કપ્પાવેસાઈ મંગલાઈ વત્થાઈ પરિહિયા મજ્જનઘરાઓ પઢિણિક્કમ્મ ૨ ત્તા જેણે જિણઘરે તેણે ઉવાગચ્છદ્ધ ૨ ત્તા જિણઘ મણુપ્પવિસદ્ધ ૨ ત્તા જિણપ-
ઢિમાણ આલોપ્પણામં કરે ૨ ત્તા લોમ ત્થયં પરામુસદ્ધ એવં જહા સૂરિયાઓ જિણપઢિમાઓ અંચેઈ તહેવ માણિયઈ જાવ ધૂવં ડહદ્ધ ૨ ત્તા વામં જાણુ અંચેઈ દાહિણં જાણુ ધરણિતલંસિ, નિવેસેઈ ૨ ત્તા તિક્કલુત્તો મુદ્ધાણં ધર-
ણિતલંસિ નિવેસેઈ નિવેસિત્તા હસિં પચ્ચુનમ્મ કરયલજાવકદ્ધ એવં વયા-
સી નમોત્થુણં અરિહંતાણં ભગવંતાણં જાવ સંપત્તાણં વંદદ્ધ નમંસદ્ધ જિણઘરા-
ઓ પઢિાનેક્કમ્મ । ”

જ્ઞાવાર્થ:-તે સમયે દ્રુપદરાજાની પુત્રી ડ્રૌપદી જ્યાં સ્નાન કરવાનું ઘર છે ત્યાં જાય છે, ત્યાં જઈને સ્નાનઘરમાં પ્રવેશ કરે છે, તેમાં સ્નાન, શલિકર્મ ઇત્દે શ્રીજિનમંદિરમાં પૂજા કૌતુક ઇત્દે તિલ્લગદિ મંગલ ઇત્દે દધિ, દુર્વા, અક્ષત આદિ પ્રાયશ્ચિત (દુઃસ્વપ્ન આદિકના ઘાત-કર્મી ક્રિયા) કર્યું છે જેણે ઇવી રાજપુત્રી શ્રીમતી ડ્રૌપદી શ્રીજિનમંદિ-રમાં પ્રવેશને યોગ્ય શુરુ અને મંગલમય વસ્ત્રો પહેરીને મજ્જન ઘર (સ્ના-નઘર)માંથી નીકળી નીકળીને જ્યાં શ્રીજિનમંદિર-દેરાસર છે ત્યાં આવી આવીને શ્રીજિનમંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો પેસીને શ્રીજિનપ્રતિમાને જોતાંની સાથેજ પ્રણામ કર્યો પ્રણામકરીને મોરપીઠી લીધી, તે પઠી જેમ જ્યાં જ-વતાઈ શ્રીજિનપ્રતિમાની પૂજાકરી તેમ સઘલો વિધિ જાણવા. તે સુર્યાજ-દેવતાનો અધિકાર યાવત્ ધૂપ કર્યો ત્યાં સુધીનો લેવો. (શ્રીજિનમૂર્તિની પૂજા કર્યા પઠી રાજવરકન્યા ડ્રૌપદી) ધૂપ ઉલ્લેખીને રાજો ઠીંચણ ઠંચો રાલે છે અને જમણો ઠીંચણ પૃથ્વીના તલ ઉપર સ્થાપે છે, તે પ્રમાણે

रीने कंइक नीचे नमे ठे. नीचे नमीने हाथ जोकी-दस नख जेगा
री-मस्तके खंजडि करीने एम बोली के-अरिहंत जगवंतोंने यावत्
अडिगति पाम्या ठे तेमने मारो नमस्का थाउं (अत्र-यावत्
अडिशब्दथी संपूर्ण शकस्तव लेवुं) पढीथी वंदन नमस्कार करी
।जिममंदिरथी नोकळे ठे.

आ पाठथी पण सुतरां सिद्ध ठे के श्रीश्रेणिक महाराजानी
हेलां श्रीजिनमंदिर अने श्रीजिनमूर्ति अवनितलने पावन करती हती
रण के श्रीमती डौपदीजी श्रीश्रेणिक महाराजाथी चोरासी हजार
वों पूर्वे बावीसमा तीर्थपति श्रीनेमनाथस्वामिना समयमां थयेलां ठे.

आ अवसर्पिणीना प्रथम तीर्थपति श्रीऋषजदेवस्वामिना पुत्र
यम चक्रवर्ती श्री जरत महाराजाए अष्टापदपर्वत उपर श्रीजिनमंदिर
गढ्युं अने तेमां चोवीसे तीर्थपतिउंनी शरीरना प्रमाणे म-
हिर मूर्तिउं पधरावी अने वर्तमान शासनना अधिपति श्रमण
गवान् श्रीमहावीरस्वामिजीना प्रथम गणधर सर्व लब्धि समन्वित
गवान् श्री गौतमस्वामिजीए साक्षात् प्रजुश्रीनी अनुमतिथी यात्रा
री तथा वगुर नामना आवके उंगणीसमा तीर्थपति श्रीमद्विनाथ-
मामिनुं मंदिर बंधाव्युं. आवा उल्लेखो श्रीआवश्यकसूत्रमां ठे.

आ रीते श्रेणिक महाराजानी पहेलां श्रीजिनमंदिर अने श्री
जिनमूर्ति होवानां अनेक प्रमाणो सूत्र ग्रंथोमां मौजुद ठे. श्रीजिन-
देरो अने श्रीजिननी मूर्तिउं ते श्रीजिनना शासननी साथेज सिद्ध
पटले शासनना मर्मज्ञोना हृदयोमां श्रीजिनमंदिरनो अने श्रीजिन-
र्त्तेनी ह्यातिनो प्रश्नज उपस्थित न थवो जोइए.

जेम हिंदुस्तानमां गुजरात, काठीयावारु, मेवारु अने मारवारु

વિગેરે દેશોમાં જમીનમાંથી અનેક પ્રાચીન શ્રીજિનમૂર્તિઠં નીકળી આવે છે તેમ થોડાં વર્ષો પહેલાં પોર્ટુગાલના હંગરી પ્રાંતમાં બુદાપેસ્ત નામના શહેરમાં શ્રીમહાવીરસ્વામિજીની ઘણીજ પ્રાચીન મૂર્તિ જમીનમાંથી એક અંગ્રેજને મળી છે અને એ મૂર્તિને તેણે બાગની વચ્ચે ઢાંચી બનાવી સ્થાપન કરી છે. એ મૂર્તિનો ફોટો પંજાબના રહેવાસી જસવંતરાય જૈનીની પાસે છે.

જો પ્રાચીન સમયમાં શ્રીજિનમંદિરો અને શ્રીજિનમૂર્તિઠં ન હતી તો જે દેશમાં હજારો વર્ષથી જૈનોની વસ્તી નથી તે ઠાંત્યાંની જમીનમાંથી પ્રજુની મૂર્તિ ક્યાંથી નીકળી આવી ? આ વિષયમાં વિશેષ જાણવાની હજીવાળાએ પ્રાતઃસ્મરણીય પરમપૂજ્ય ન્યાયાંત્રોનેધિ જહારક શ્રીવિજયાનંદસૂરીશ્વર (આત્મારામ)જી મહારાજકૃત સમ્યક્ત્વ-સહયોગાર જોવો.

પ્ર૦-૨૩૫-સમવસરણમાં વ્યંતરેંદ્ર ત્રણ (૩) બાજુ મૂર્તિ સ્થાપન કરતા હતા એવો પાઠ કયા સૂત્રના મૂળમાં છે ?

ઉ૦-શ્રીસમવાયાંગ નામના ચોથા અંગસૂત્રમાં સમવસરણનું વર્ણન કરતાં લખે છે કે:-

“ કલ્પસ્સ સમોસરણં નેયવ્વં ”

ટીકા-“ કલ્પ-પ્રાણ્યના સમવસરણવત્ત્વવ્યતા જ્ઞેયા ”

જ્ઞાવાર્થ:-સમવસરણની વક્તવ્યતા એટલે સ્વરૂપ શ્રીબૃહત્ કલ્પ-પ્રાણ્યમાં કહેલ ક્રમથી જાણવી.

શ્રીસમવાયાંગ સૂત્રના મૂળમાંજ ડ્યારે સમવસરણના વર્ણન માટે શ્રી બૃહત્કલ્પપ્રાણ્યની જલામણ કરી છે એટલે શ્રીસમવાયાંગસૂત્રને માન્ય કરનારાંને શ્રીબૃહત્કલ્પપ્રાણ્યને માન્યા શિવાય હુટકોજ નથી અને તે શ્રીબૃહત્કલ્પપ્રાણ્યમાં સમવસરણનું વર્ણન કરતાં લખ્યું છે કે:-

“ तिर्दिसि पडिरूवगया य देवकया ”

टीका—“ यासु च दिक्षु भगवतो मुखं न भवति तासु तिसृष्वपि ती-
र्थकराकारधारकाणि सिंहासन-उत्र-चामर-धर्मचक्रालंकृतानि प्रातेत्य-
णि देवकृतानि भवन्ति ”

जावार्थः—जे दिशाओमां जगवाननुं मुख न होय ते त्रणे दि-
शाओमां सिंहासन, उत्र, चामर अने धर्मचक्रथी अलंकृत श्रीती-
र्थकरना आकारने धरनारां प्रतिबिंबो (प्रतिमाओ) देवोए करेलां
होय ठे. श्रीआवश्यकसूत्रमां पण खरुयुं ठे केः—

“ तिर्दिसि पडिरूवगयाओ देवकया ”

टीका—“ शेषासु तिसृषु दिक्षु प्रतिरूपकाणि तु तीर्थकराकृतीनि सिंहा-
सनादियुक्तानि देवकृतानि भवन्ति ”

जावार्थः—बाकीनी त्रण दिशाओमां तीर्थकरसमान आकृतिवाळां
अने सिंहासनादिके करीने समन्वित प्रतिबिम्बो (प्रतिमाओ) देवोए
करेलां होय ठे.

प्र०-२३६—मूर्तिने लेप करवानो जैनशास्त्रनो पाठ बतावो ?

उ०—मूर्ति अने तेनी पूजा जक्ति तथा मंदिर शास्त्र सिद्ध ठे तो
पढी मूर्तिने खाना पने तो तेने लेप करवो ते जक्तिरूप होवाथी
स्वयंसिद्ध ठे. एमां बळी पाठनो प्रश्नज केवो ?

प्र०-२३७—बलिकर्म शब्द जीमसी माणेके उपावेला प्रतिष्ठाकल्पमां
आवे ठे. तेनो अर्थ शो थाय ठे ?

उ०—‘ बलिकर्म ’ शब्दनो अर्थ देवपूजा थाय ठे. श्रीनाममालामां—
“ पूजार्हणा सपर्यार्चा उपहारबली समौ ” आ पाठथी ‘ बलि ’ शब्द
पूजानो वाचक कह्यो ठे, एटले सूत्रमां ज्यां ज्यां ‘ कयबलिकम्मा ’ शब्द
आवे ठे त्यां त्यां ‘ करी ठे देवपूजा जेणे ’ एज अर्थ थाय, पण
बीजो नहि.

પ્ર૦-૨૩૮-‘શ્રીજિનપ્રતિમા જિનસારીચી’ કયા સૂત્રના મૂલ પાઠમાં છે ? તે પાઠ બતાવો ?

ઉ૦-શ્રીરાયપસેણીસૂત્રમાં સૂર્યાનંદેવના અધિકારમાં લખ્યું છે કે:-

“ ધૂવં દાઝળ જિણવરાણં ”

જાવાર્થ:-જિનેશ્વરોને ધૂપ કરીને.

ઉપરના ઉલ્લેખથી શ્રીરાયપસેણીસૂત્રમાં સૂત્રકારમહર્ષિય જિનમૂર્તિઓને ‘જિણવરાણં’ આ શબ્દથી સંબોધી સ્પષ્ટપણે શ્રીજિનના સરચી જણાવી છે.

પ્ર૦-૨૩૯-શત્રુંજય, ગિરનાર, આબુ, તારંગા, અષ્ટાપદ, સમેત-શિખર માનવાનું કયા સૂત્રના મૂલ પાઠમાં છે ?

ઉ૦-તરણ તારણ તીર્થોને માનવાનો અને પૂજવાનો અધિકાર શ્રીજૈનશાસ્ત્રોમાં ન હોય એવો વિચાર પણ જૈનત્વના રસિયાને કેમ આવવો જોઈય? શ્રુતકેવલી ભગવાન્ શ્રીજદ્બાહુ સ્વામિજી મહારાજે શ્રી આચારાંગસૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધની નિર્યુક્તિમાં ત્રીજી ‘જાવના’ નામની વૃક્ષિકામાં દર્શનજાવનાનું સ્વરૂપ દર્શાવતાં તીર્થોને માનવા પૂજવાનો સ્પષ્ટતયા ઉલ્લેખ કર્યો છે તે દર્શાવવા પૂર્વે માત્ર મૂલસૂત્ર માનવામાંજ શ્રેયઃ સમજનારા સ્થાનકવાસી (ઢૂંઢીઆ) સંપ્રદાયના સમાધાનની ક્ષાતર નિર્યુક્તિને માનવા માટે મૂલસૂત્રોમાં આવતા કેટલાક આધારો ટાંકવાની ક્ષાતર જરૂર છે:-

શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રમાં સૂત્રકારમહર્ષિ લખે છે કે:-

“ ત્તાણુગમે નિજ્જુત્તિઅણુગમે ય । નિજ્જુત્તિઅણુગમે તિવિદે વસસે ”

સારાંશ:-અનુગમ બે પ્રકારના એક સૂત્રાનુગમ અને બીજો નિર્યુક્તિ અનુગમ, નિર્યુક્તિ અનુગમના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે.

श्रीसमवायांगसूत्रमां तथा श्रीनंदीसूत्रमां जगवान् सूत्रकार-
महर्षिं सखे ठे के:-

“ निष्कलजा निष्कलितो ”

सारांश:-निर्युक्तिं संख्याती ठे.

‘श्रीजगवतीजी’ नामना पांचमा अंगसूत्रना पचीसमा शतकना
श्रीजा उद्देशमां सर्वांग सन्निपाति जगवान् श्रीसुधर्मास्वामिजी
नाराज सखे ठे के:-

“ सत्त्वा खलु पद्मो, बीजो निष्कलितमिस्तिओ भणिओ ।

तद्बीजो निरवसेसो, एस विद्दी होइ अनुओगे ॥ १ ॥ ”

सारांश:-पद्मेओ मात्र सूत्रनो अर्थ, बीजो निर्युक्तिथी मिश्रित
अवे श्रीजो संपूर्ण अर्थ आपवो. अनुयोमनी विधि आ ठे.

श्रीअनुयोगद्वार, श्रीसमवायांग अने श्रीनंदीसूत्र आ ग्रंथ
ग्रन्थ आधारो निर्युक्ति मानवानी आझा करे ठे अने श्रीजगवती-
सूत्र जेम बीजा प्रकारनी व्याख्यामां ‘ निष्कलितमिस्तिओ ’ आ श-
ब्दथी निर्युक्तिनो समावेश करे ठे तेम ‘ निरवसेसो ’ आ शब्दथी श्रीजा
प्रकारनी व्याख्यामां जाण्य, चूर्णि तथा टीकानो पण समावेश करे ठे.
आधी रीतनां प्रमाणो मौजुद उतां मूळसूत्रनेज मानवानो अने नि-
र्युक्ति आदिने न मानवानो आग्रह साचा आगमप्रेमीने होइज न शके.

हवे उपर कहेबा प्रमाणे आआचांगसूत्रनी निर्युक्तिमां श्री
जगवान्स्वामिजीय शुं सख्युं ठे ते जुठ:-

जम्माभिसेय-निक्खमणवरणनाए पपयाय ।

दिक्खोव-भरण-मंदर-नं सोसर भोम-नगरेसुं ॥ ३३१ ॥

अद्धानय-जित्ते गयगपय य धम्मचके य ।

पासर-पत्तनगं चमदप्यायं च वंदामि ॥ ३३२ ॥

સારાંશ:-શ્રીતીર્થંકરદેવોની જન્મઝૂમિમાં તથા નિષ્ક્રમણ, દીક્ષા, જ્ઞાનોપાત્તિ તથા નિર્વાણભૂમિમાં અને દેવલોકજવનોમાં, મેરુપર્વત ઉપર, નંદીશ્વરદ્વીપાદિ તથા પાતાલજવનોમાં રહેલ શાશ્વત ચૈત્યોને હું વંદન કરું તું. તેવીજ રીતિએ અષ્ટાપદ, ગિરનાર, ગજાપ્રપદ, ધર્મચક્ર-તક્ષશિલા નગરીમાં, જ્યાં ધરણેંદ્રે શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિનો મહિમા કર્યો હતો તે અહિઠત્રા નગરીમાં, જ્યાં દશપૂર્વધર શ્રી વજ્રસ્વામિજીએ ‘પાદપોપગમન’ નામનું અનશન કરેલું તે રથાવર્ત નામના પર્વત ઉપર તથા જ્યાં શ્રમણ જગવાન્ શ્રીમદ્દાવીરસ્વામિજીનું શરણ લઈ ચમરેંદ્રનો ઉત્પાત થયો હતો ત્યાં ઇત્યાદિ સ્થાનોમાં યથાસંજવ અજિગમન, વંદન પૂજન, ગુણોત્કીર્તનાદિ ક્રિયાઓ કરવાથી દર્શનશુદ્ધિ થાય છે.

શ્રીજ્ઞાતાસૂત્ર તથા શ્રી અંતગરુદશા નામના ઠંઠા અને આ-ઠમા અંગસૂત્રમાં “ જાવ સેતુંજે સિદ્ધે ” “ જાવ વુઝે સિદ્ધે ” ઇત્યાદિ વર્ણન આવે છે તથા શ્રી જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાતિ નામના સૂત્રમાં શ્રીઋષ્ય-દેવ જગવાન્ ‘અષ્ટાપદ’ પર્વત ઉપર મોકલ ગયાના તથા શ્રી જ્ઞાતા-સૂત્રમાં શ્રીમલ્હિનાથજગવાન્ ‘સમેતશિખર’ પર્વત ઉપર મોકલે ગયાના અધિકારો છે.

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે અનેક સૂત્રોમાં અનેક તીર્થોનું વર્ણન આવે છે.

પ્ર૦-૨૪૦-અઢી દ્વીપમાં શાશ્વતી વસ્તુ કેટલી છે તેનાં નામ (અને) પાઠ ?

૭૦-શ્રી ક્ષેત્રસમાસ પ્રકરણમાં વિસ્તારથી વર્ણન છે તથા શ્રી જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાતિ આદિમાં પણ છે ત્યાંથી જોઈ લેવું.

પ્ર૦-૨૪૧-શત્રુંજય શાશ્વતો કહે છે તે વિષેના એક બે ઉલ્લેખો બતાવશો.

उ०-श्रीशत्रुंजयमाहात्म्यमां लख्युं ठे के:-

“ शत्रुंजयो जयन् पापं, चिन्वन् धर्मं ददन् सुखं ।

पुनानः सकलान् लोकान्, गीरिर्जयति शाश्वतः ॥ ”

सारांश:-पापने जीतनार, धर्मने एकठो करनार, सुखने आपनार अने सकल लोकोने पवित्र करनार श्री शत्रुंजय नामनो शाश्वत (सदास्थायी) गीरि जयवंतो वतों.

श्रीश्राद्धविधिमां पण लखेल ठे के:-

“ तीर्थेऽत्र शाश्वतप्राये, यात्रा स्नात्रार्चना तपः ।

दानादि अनन्तफलं, सुस्थाने बीजबद्ध भवेत् ॥ २८१ ॥ ”

सारांश:-प्रायशाश्वता एवा आ शत्रुंजय नामा तीर्थमां यात्रा, स्नात्रपूजा, तप अने दानादि धर्म सुस्थानमां बावेल बीजनी जेम अनंत फलने आपनार थाय ठे.

प्र०-२४२-संध्या समये जे श्रावक श्राविका रात्रि पौषध अंगीकार करे ते पौषध उच्चर्या पढी पाणी वापरी शके ?

उ०-प्रातःकालमां दिवसनो पौषध कयों होय अने बपोरना जाननी वृद्धि थवाथी जो रात्रि पौषध अंगीकार करे अथवा सवारमां पौषध न करेल होय अने रात्रि पौषध अंगीकार करे तेउ पौषध स्वीधा पढी पाणी वापरी शके नहि. कारण के रात्रिनो पौषध अंगीकार करनारने पौषध व्रतनो जे पाठ उच्चारववामा आवे ठे तेमां ‘आहारपोसहं सब्ध’ आ प्रमाणे सर्वथा आहारनुं पञ्चखाण कराववामां आवे ठे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा उद्दासमां लखेल ठे के:-

“ यः सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति स तदुच्चारणानन्तरं पानीयं पिबति न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-यः सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति तस्याहार-

पौषधः सर्वत वाच्यते न देयः । चित्तपात्रो भवतु मा वा परं रात्रि-
पाषधक एवावृत्तं स पानीयं न विन्यस्यति ॥ ३९ ॥ ”

सारांशः—संन्याए रात्रिपौषध जे भावक करे ते भावक पौषध उच्चर्या पढी पाणी पीवे के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—संन्या अव-
सरे जे पौषध अंगीकार करे तेने आहारपौषध सर्वधी उ त्त्वाय ते
पण देशधी उच्चरावता नथी. ते कारणधी दिवसनो अंगीकार करेखो
होय अथवा न करेखो होय परंतु रात्रिपौषध छीधा पढी ते भावक
पाणी पीवे नहि.

प्र०—२४३—उपधानवाहीने वाचना नवकारपूर्वक आपवी के
नवकार विना ?

उ०—उपधानवाहीने वाचना नवकार विना आपवा. आहीर-
रीश्वरजी महाराजे श्रीहीरप्रभना चोथा प्रकाशमां कहेख ठे के—

“ उपधानवाचना नवकार विना दीयते उत तत् विना ? इति प्रश्नोऽ-
त्रोत्तरम्—उपधानवाचनां श्रीविजयदानसूत्रेण नमस्कारं विनैव दत्तव्यं न-
यमपि तथैव दद्य इति ॥ २७ ॥

सारांशः—उपधाननी वाचना नवकार पूर्वक आपवी के नवकार
विना ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—उपधाननी वाचना श्रीविजयदानसूत्र-
श्वरजी महाराज नवकार विना आपता हता अमे पण तेवीज रीतिप
आपीए ठीए.

प्र०—२४४—उपधान, वा व्रत अने चोथा व्रत संबंधी नंदीनी
क्रिया करावतां भावक भाविकाने श्रीनंदीसूत्र संजळावतुं के नहि ?

उ०—भावक भाविकाने उपधान आदि दरेक नंदीनी क्रिया
करावतां प्रण नवकाररूप नंदीसूत्र संजळावतुं. जगद्गुरु श्री
रीश्वरजी महाराजाए श्रीहीरप्रभना चतुर्थप्रकाशमां कहेख ठे के—

“आवकश्राविकाणं नन्दीसूत्रश्रावणं ‘नाणं पंचविहं पल्लतं’ इत्यादिरूपं नमस्कारत्रयरूपं वा क्रियते इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आवकश्राविकाणं नन्दीसूत्रं नमस्कारत्रयरूपं श्राव्यते इति ॥ ३१ ॥

सारांशः—आवक श्राविकाणं ‘नाणं पंचविहं पल्लतं’ रूपं नन्दीसूत्र संजलावतुं के त्रण नवकाररूप संजलावतुं ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—आवक श्राविकाणं त्रण नवकाररूप नन्दीसूत्र संजलावीए ठीए.

प्र०-१४५—उपधानमाळारोपणनी क्रियामां उपधानवाळाने जेम प्रवेदन (पवेयणा) नी क्रिया कराववामां आवेढे तेम माळा पहेरनारने पवेयणानी क्रिया करावाय के केम ?

उ०—उपधान संबधी अथवा अन्य माळा पहेरनारने माळारोपणनी क्रियामां प्रवेदन (पवेयणा) नी क्रिया कराववानो नियम नथी.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा प्रकाशमां लखेल ठे के:—

“मालापरिधाने प्रवेदनकं करोति न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मालापरिधाने प्रवेदनकरणनियमो ज्ञातो नास्तीति ॥ ७ ॥”

सारांशः—माळारोपणमां पवेयणुं करावतुं के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—माळारोपणमां पवेयणुं करवानो नियम जाण्यो नथी.

प्र-१४६—उपधाननी वाचना आवक श्राविकाणं बेसीने लेवे के उज्जा रहीने लेवे ?

उ०—उपधाननी वाचना आवको चैत्यवंदननी मुद्राए बेसीने लेवे श्राविकाणं उज्जी रहीने लेवे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा प्रकाशमां फरमावेल ठे के:—

“उपधानवाचनां आढ्याः आढ्यश्रोर्ध्वस्थानेन गृह्णन्ति उपविश्य वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानवाचनां आढ्य उर्ध्वस्थिताः शृण्वन्ति, आढ्यास्तु चैत्यवंदनमात्रेण ॥ ३२ ॥”

सारांशः—उपधाननी बाबन्ना भावको तथा भाविकाउ उज्जा ग्रहण करे के बेसीने ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—उपधाननी बाबन्ना भाविकाउ उज्जा उज्जा सांजले अने भावको बैल्यवन्दननी मुझा करीने सांजले.

प्र०—२४७—उपधान तपनी माळारोपणनी नंदी चोमासायाय शके के केम ?

उ०—उपधाननी माळारोपणनी नंदी विजयादशमीथी आजीने थइ शके. श्रीहीरप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां कहेल ठे के:—

“मालापरिधापननन्दिः कदा मंडयते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मालापरिधापननन्दिमाश्रित्य तत्रंदिविधानं विजयदशमीदेवान्तरं शुध्यती वृद्धवादः ॥ ४ ॥”

सारांशः—माळारोपणनी नंदी क्यारे करवी ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—माळारोपणनी नंदी विजयादशमी पढी शुद्ध थाय एम वृद्धवाद ठे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा उल्लासमा पण लखेल ठे के:—

“चातुर्मासकमध्ये मालारोपणनादिः कुतः प्रवृत्ति र्दिशयते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चातुर्मासकमध्ये त्र्यव्रतमालारोपणनन्दी विजयदशम्यनन्तं भवतः । द्वादशव्रतनन्दिस्त्वर्वागपि भवन्ती दृश्यते इति ॥ २९ ॥”

सारांशः—चोमासामां माळारोपण संबंधी नंदी क्यारथी थाय इति प्रश्न अत्र उत्तर—चोमासामां चोथा व्रतनी अने मालारोपणनन्दी विजयादशमी पढी थाय. बारव्रतनी नंदी तो विजयादशमीन पहेला पण थती देखाय ठे.

प्र०—२४८—जेणे ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौनएकादशी आदि व उच्चरेल होय तेमने उपधानमां ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौनएकादशी आदि आवे तो तेज तपथी चात्रे के जुदो करवो पने ?

उ०—जेणे ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौनएकादशी आदि व्रत उच्चरेल ठे. तेने उपधानमां तपना दिवसे ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौन-एकादशी आदि आवे तो तेज तपथी सरे जुदो करवो न पने. पारणाना दिवसे ज्ञानपंचमी आदि आवती होय तो ते दिवसे तपज करवो पने.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा उल्लासमां सखेल ठे के:—

“ उपधाने बाह्यमाने तपोदिने यदि कल्याणकतिथिरायाति तदा तेनैवोपवासेन सरति उतान्योऽधिकः कृतो विलोक्यते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानतपोदिनान्तःकल्याणकतिथ्यागमने नियंत्रिततपस्त्वात्तेनैवोपवासेन सरति ॥ १२ ॥ ”

सारांशः—उपधान बढन करतां तपना दिवसे जो कल्याणक तिथि आवे तो तेज उपवासथी सरे के बीजो अधिक करवो जोइए ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—उपधान तपना दिवसे कल्याणक तिथि आवे तो संलग्न तप होवाथी तेज उपवासथी सरे जुदो करवा जरूर नहीं.

श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां पण कहेल ठे के:—

“ उपधानवाहिनां तपोदिने कल्याणकतिथिरायाति तदा तेनैव तपसा सरति नर्वाति ? प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—बद्धतपस्त्वाद् तेन तपसा सरतीति ज्ञायते अन्यथा चतुर्दश्यादिष्वेकाशनकं कृत्वाग्रेतना कल्याणकतिथिराराध्यत इति ॥ ६९ ॥ ”

सारांशः—उपधानवाहिउने तपना दिवसे कल्याणक तिथि आवे तो तेज तपथी सरेके नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—संलग्न तप होवाथी तेज तपथी सरे एम जणाय ठे. (कल्याणकना आराधकने) उपधान विना पूर्णिमा अमावास्यादि तिथिमां कल्याणक दिवस होय अने ठठ करवानी शक्ति न होय तेमने चतुर्दशी आदि तिथिमां एकासणुं करीने अगांकीनी कल्याणक तिथिमां उपवास करी कल्याणकनुं आराधन करवुं.

उपरना पाठोमां कढ्याणक तपमां तेज तपथी सरे लखेल ठे, तेने अनुसारे ज्ञान पंचमी आदिना तपने माटे पण समजवुं.

प्र०-२४ए-सामायिक पूर्ण थये पार्या विना बीजुं सामायिक करे तेणे तथा पौषध पूर्ण थये पार्या विना बीजो पौषध करे तेणे केटला आदेश मागवा ?

उ०-सामायिकमां सामायिक लेवे तेणे सामायिक दंरुक उच्चर्या पढी बेसणे ठाउं आ एकज आदेश मागवो अने पौषधमां पौषध लेवे तेणे संपूर्ण आदेशो मागवा.

श्रीसेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां लखेल ठे के:-

“ सामायिकमध्ये सामायिकग्रहणे यावन्त आदेशाः पूर्वं सामायिके मार्ग्यन्ते तावन्त एवाग्रेतने किं वा न्यूनाः ? न्यूनत्वे च सामायिकवर्दिनपौषधे गृहीते तन्मध्ये रात्रिपौषधग्रहणेऽपि पूर्णादेशमार्गणं वा न्यूनादेशमार्गणम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सामायिकमध्ये सामायिकग्रहणे सामायिकदंडोच्चारणानन्तरं ‘बहुवेळ करस्युं’ इत्यादेशो मार्ग्यते दिवसपौषधमध्ये रात्रिपौषधग्रहणे च ‘बहुवेळ करस्युं’ इति पयन्ता आदेशा मार्ग्यन्ते प्रतिलेखनादेशास्तु सांध्यप्रतिलेखनापाठनावसरे मागितत्वात् नूनं मार्ग्यन्त इति ॥ १७४ ॥”

सारांश:-सामायिकमां सामायिक ग्रहण करे तेने जेटला आदेशो प्रथमना सामायिकमां मागेज ठे तेतलाज अगादीनी सामायिकमां मागवा के न्यून ? जो न्यून मागवा तो सामायिकनी जेम दिवसपौषध ग्रहण करेल होय ते रात्रि पौषध ग्रहण करे तो तेने पण पूर्ण आदेशो मागवा के न्यून आदेशो मागवा ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-सामायिकमां सामायिक ग्रहण करे तो सामायिक दंडक उच्चर्या पढी ‘बेसणे ठाउं’ आ आदेश मंगाय ठे. अने दिवसपौषधमध्ये रात्रिपौषध ग्रहणमां ‘बहुवेळ करस्युं’ पर्यंत संपूर्ण आदेशो मंगाय ठे. पमिजेह-

पूना आये तो सांजनी पकिलेहण करवाना अवसरे मागेला ठे तेथी करीने न मागवा.

प्र०-२५०-पौषधमां लघुनीति (मात्रुं) करीने मात्र ईरियाव-हीज करवा जोइए के गमणागमणे पण आलोववा जोइए ?

उ०-पौषधमां लघुनीति (मात्रुं) करीने आव्या पढी ईरियावही करी गमणागमणे अवश्य आलोववा जोइए.

श्रीआचारमयवीर नामनी प्राचीन समाचारीमां कहेल ठे के:-

“ काइअ बोसिरिअ ईरिअ पडिकमिअ ग-प्राप्तणमालोइअ ”

सारांश:-लघुनीति वोसरावी ईरियाव पडिकमीने गमणा-गमणे आलोववा.

प्र०-२५१-उपधान तप पूर्ण थया पढी कोईक उपधानमां रही पवेयणानी क्रिया करे तेने दिवस पडे तो दिवसनी वृद्धि थाय के नहि ?

उ०-उपधान तप पूर्ण थया पढी उपधानमांज रहीने पवेयणानी क्रिया करे तो पकेला दिवसनी वृद्धि थाय.

श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां लखेल ठे के:-

“ उपधानशेषपूर्णे जाते नेष्टवर्तेषु दिनवृद्धिर्भवति न वेति प्रश्नो-
त्तर:-उपधानशेषमवेदने दिनवृद्धिर्भवतीति ॥ २६ ॥ ”

सारांश:-उपधान पूर्ण थये बाकीना पवेयणामां दिवसनी वृद्धि थाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-उपधानना बाकीना पवेयणामां विसर्ग वृद्धि थाय.

प्र०-२५२-सामायिक अथवा पौषधमां रहेल आवक वासके-पादिकथी ज्ञाननी पूजा करी शके ?

उ०-सामायिक के पौषधमां आवक वासकेपादिकथी ज्ञाननी पूजा करी न शके. श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां कहेल ठे के:-

“ पौषधवतां आद्यानां कर्पूरदिभिः कल्पादपुस्तकजा पौषधवतां आदीनां च गूहलिकान्युंछनकादिकरणं शुध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्- पौषधवतां आद्यानां कपूरादिभिः कल्पादपुस्तकजा न घटते द्रव्यस्त्वस्वरूपत्वाद् गुरुपारंपर्येणापि तथा दृष्टत्वाच्च एवं पौषधवतीनां आदीनां गूहलिकान्युंछनकाद्याश्रित्यापि ज्ञेयमिति ॥ १७० ॥ ”

“ पौषधिकः पक्षिकालेखितप्रतिमा वासेन जयते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पौषधिकः कारणं विना पट्टादिकं न जयतीति ज्ञेयमिति ॥ १७० ॥ ”

सारांशः-पौषधमां श्रावकोथी श्रीकल्पसूत्रादिनी कर्पूरादिकथी पूजा थाय ? तथा पौषधमा श्राविकाओथी गूहलिका, न्युंठनादि यश् शके ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-पौषधमां वर्त्तता श्रावकोने ड्रव्यपूजा होवार्थी कर्पूरादिकथी श्रीकल्पसूत्रादिनी पूजा न थाय, गुरुपरंपराथी पण एम देखेल ठे. एवीज रीते पौषधवंती श्राविकाओने गूहलिका अने न्युंठनादिकोने माटे पण जाणवुं ॥ १७० ॥

पौषधमां रहेल श्रावक पट्टमां चित्रेल प्रतिमानी वासहोपथी पूजा करे ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-पौषधमां रहेल श्रावक कारण विना पट्टमां चित्रेल प्रतिमानी पूजा न करे.

प्र०-१५३-पौषधमां सांजनी पन्डिलेहणमां ‘पौषधशाला प्रमार्जु’ आ आदेश माग्या पढी जेम उपवासी श्रावक मुहपत्ति, चरवळो अने कटासणुं एम त्रण वानांनी पन्डिलेहण करे ठे अने आयंबिल एकसतुं आदि करेल श्रावक मुहपत्ति, चरवळो, कटासणुं, कंदोरो अने धोतीछे एम पांच वानानी पन्डिलेहण करे ठे. तो श्राविका माटे पण तेमज ठे या कंइ फेरफार ठे ?

उ०-पौषध करनार श्राविका चाहे उपवासी होय अथवा आयंबिल आदि करेल होय तो पण तेणे पन्ड्यानी पन्डिलेहणामां ‘पौष-

‘પૌષ્પશાળા પ્રમાર્જુ’ આ આદેશ માગ્યા પછી મુદ્દપત્તિ, ચરવલો, કટાસણું, સાનો, કાંચલી અને સારુલો આ ઠ વાનાંની પમિલેહ્ણા કરવી.

શ્રીપ્રાચીનસામાચારીમાં લખેલ છે કે:-

“પોસહસાલં પમજ્ઞામિત્તિ મણિઅ સાવબો પુત્તિ પાડંછળં પહિરણં
અ પેહેહ, સાવિઆ પુણ પુત્તિ પાડંછળં સાહિઅં કંચુગં ઉત્તરિજ્ઞં અ પેહેહ,
તઓ ઠવળાયરિઅં પેહિઅ પોસહસાલં પમજ્ઞિઅ સ્વમાસમણેણ ઉવહિમુદ્દ-
પત્તિ પેહિઅ સ્વમાસમણેણ મંડલીઅ જાણુદિઓ સજ્ઞાઅયં કરિઅ વંદણં દાડં
પચ્ચક્કલાણં કરિઅ સ્વમાસમણદુગેણ ઉવહિ સંદિસાવિઅ વત્થકંબલાહ
પેહેહ, જો અચ્ચત્તદ્દી સો સવ્વોવહિઅંતે પહિરણં, સાવિઆ ગોસેવ્વ ઉવહિ
પેહેહ ”

સારાંશ:-શ્રાવક ‘પૌષ્પશાળા પ્રમાર્જુ’ આદેશ માગી મુદ્દપત્તિ
કટાસણું અને ધોતીડં પમિલેહે અને શ્રાવિકા મુદ્દપત્તિ, કટાસણું,
સાનો, કંચુકી અને સારુલો પમિલેહે પછી સ્થાપનાચાર્યને પમિલેહી
પૌષ્પશાળા પ્રમાર્જિ સ્વમાસણ દર્શ ઉપધિ મુદ્દપત્તિ પમિલેહી સ્વમાસમણ
દર્શ માંડલીમાં ઢીંચણનર થઇને સક્કાય કરીને વાંદણા દર્શ પ્રત્યાહ્વાન
કરી બે સ્વમાસમણ દર્શ ઉપધિ સંદિસાવીને વત્થ કંબલાદિકની પમિ-
લેહ્ણા કરે, જે ઉપવાસી હોય તે સવ ઉપધિના અંતમાં ધોતીડં પમિલેહે
અને શ્રાવિકા સવારની જેમ ઉપધિની પમિલેહ્ણા કરે.

પ્ર૦-૧૫૪-જેણે રોહિણી આદિ તપ અંગીકાર કરેલ હોય તેને
ઠકીય ઉપધાનમાં ઠઠે દિવસ રોહિણી આદિ આવે તો શું કરે ?

ઉ૦-જેણે રોહિણી આદિનો તપ ઉચ્ચર્યો હોય તેણે ઠકીય ઉપ-
ધાનમાં જો ઠઠે દિવસે રોહિણી આવે તો ઠઠે દિવસે રોહિણીનો ઉપ-
વાસ તથા સાતમા દિવસે ઉપવાસ અવશ્ય કરવાનો હોવાથી ઠઠ
કરવો પડે તો જેની ઠઠ કરવાની શક્તિ ન હોય તેણે ઠઠે દિવસે

રોહિણી આદિ ન આવે તેવી રીતે ઠક્કીયા ઉપધાનમાં પ્રવેશ કરવો.
શ્રીસેનપ્રભના ત્રીજા ઉદાસમાં લખેલ છે કે:-

“ ઠક્કીયાક્યોપધાને ઉચ્ચરિતપંચમાતપનાં ષષ્ટદિને યદા પંચમી સમેતિ તદા પંચમ્યુપવાસં કૃત્વા સસમાને આચામ્લં કરોતિ કિં વા ષષ્ઠં કરોતીતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરમ્-સસમદિને ઉપવાસસ્યાવશ્યકરણીયત્વેન ષષ્ઠં કરોતિ શાસ્ત્રમાયે તુ તદ્-સારેણૈવોપધાનપ્રવેશં કરોતીતિ ॥ ૩૪ ॥ ”

સારાંશ:-જ્ઞાનપંચમીનો તપ જેણે ઉચ્ચરેલ હોય તેને ઠક્કીય નામા ઉપધાનમાં ઠઠા દિવસે જો પાંચમ આવે તો પાંચમનો ઉપવાસ કરીને સાતમે દિવસે આયંબિલ કરે કે ઠઠ કરે ? શ્વેત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-સાતમે દિવસે ઉપવાસ અવશ્ય કરવાનો હોવાથી ઠટ્ટ કરે ઠટ્ટ કરવાની શક્તિ ન હોય તો ઠઠે દિવસ પાંચમ ન આવે તેને અનુસારે ઉપધાનમાં પ્રવેશ કરે.

ઉપરના પાઠને અનુસારે રોહિણી મૌનૈકાદશી આદિ અન્ય તપને માટે પણ જાણવું.

પ્ર૦-૨૫૫-શ્રીસરસ્વતી દેવીનું વર્ણ આદિ સ્વરૂપ કેવું છે ?

ઉ૦-શ્રીસરસ્વતી-શ્રુતદેવીનોવર્ણ શ્વેત છે હંસવાહન છે અને ચાર હાથ છે.

પૂજ્યપાદ શ્રીપાદલિસસૂરીશ્વરજી કૃત નિર્વાણકલિકા-પ્રતિષ્ઠા-પદ્ધતિ નામા ગ્રંથમાં લખેલ છે કે:-

“શ્રુતદેવતાં શુક્લવર્ણાં હંસવાહનાં ચતુર્મુખાં વરદ કમલાન્વિતદાક્ષેણકરાં સ્તુતકાંદમાલાન્વિતવામકરાં ચેતિ”

સારાંશ:-શ્રીશ્રુતદેવો જગતીનો શુક્લ વર્ણ, હંસવાહન અને ચાર હાથ. જમણા એક હાથમાં વરદ અને બીજા હાથમાં કમલ છે. યાજ્ઞા એક હાથમાં પુસ્તક અને બીજા હાથમાં અક્ષમાલા છે.

પ્ર૦-૨૫૬-મ્હોટી શાંતિમાં રોહિણી, પ્રજ્ઞાસિ આદિ સોલ વિદ્યાદેવીઓનાં નામો આવે છે તેનાં વાહન, શસ્ત્ર આદિનું વર્ણન કયા ગ્રંથમાં છે અને કેવું છે ?

૭૦-રોહિણી આદિ દેવીઓના વર્ણ અને વાહન આદિનું વર્ણન નિર્વાણકલિકા (અપર નામ પ્રતિષ્ઠાપદ્ધતિ)માં છે. એ ગ્રંથના કર્તા જગવાન્ શ્રીપાદલિતસૂરીશ્વરજી મહારાજ છે. જેઓ પૂર્વધર અને પા-
દલેપની શક્તિવાળા હતા. જે મહર્ષિના નામથી નાગાર્જુને પાદલિત (પાક્ષીતાણા) વસાવ્યું છે. તેઓશ્રી ઉપરના ગ્રંથમાં રોહિણી આદિ સોલ દેવીઓના વર્ણ વિગેરે દર્શાવતાં નીચે મુજબ લખે છે:-

૧. શ્રીરોહિણી દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન ગાય અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં અક્ષસૂત્ર (માળા), બીજા જમણા હાથમાં વાળ. એક ઢાંચા હાથમાં શંખ અને બીજા ઢાંચા હાથમાં ધનુષ્ય.

૨. શ્રીપ્રજ્ઞાતિ દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન મયૂર અને ચાર હાથ. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ (હાથની આકૃતિ વિશેષ), બીજા જમણા હાથમાં શક્તિ. એક ઢાંચા હાથમાં બીજોરુ અને બીજા ઢાંચા હાથમાં શક્તિ.

૩. શ્રીવજ્રશૃંગલા દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં સાંકળ. એક ઢાંચા હાથમાં કમલ અને બીજા ઢાંચા હાથમાં સાંકળ.

૪. શ્રીવજ્રાંકુશીદેવીનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો, વાહન હસ્તિ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં વજ્ર. એક ઢાંચા હાથમાં બીજોરુ અને બીજા ઢાંચા હાથમાં અંકુશ.

૫. શ્રીઅપ્રતિચક્રાદેવીનો વર્ણ વિજલી જેવો, વાહન ગરુડ, અને હાથ ચાર. તે ચારે હાથમાં શસ્ત્ર તરીકે ચક્ર.

૬. શ્રીપુરુષદત્તા દેવીનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો, વાહન મહિષી (જેંશ) અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા હાથમાં તરવાર. એક નાબા હાથમાં બીજોરુ અને બીજા નાબા હાથમાં ઢાલ.

૭. શ્રીકાલીદેવીનો વર્ણ કાળો, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં અક્ષસૂત્ર, બીજા જમણા હાથમાં ગદા. એક નાબા હાથમાં વજ્ર અને બીજા નાબા હાથમાં અન્નય (હાથની આકૃતિ વિશેષ) છે.

૮. શ્રીમહાકાલી દેવીનો વર્ણ તમાલપત્રના જેવો શ્યામ, વાહન પુરુષ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં અક્ષસૂત્ર, બીજા જમણા હાથમાં વજ્ર. એક નાબા હાથમાં અન્નય અને બીજા નાબા હાથમાં ઘંટા.

૯. શ્રીગૌરીદેવીનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો, વાહન ઘો અને ચાર હાથ. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં મુશલ. એક નાબા હાથમાં અક્ષમાલા અને બીજા નાબા હાથમાં કમલનું વલય.

૧૦. શ્રીગંધારી દેવીનો વર્ણ નીલો, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં મુશલ. એક નાબા હાથમાં અન્નય અને બીજા નાબા હાથમાં વજ્ર છે.

૧૧. શ્રીસર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલા દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન વરાહ (સુવર) અને શસ્ત્રસહિત અસંખ્ય હાથ છે.

૧૨. શ્રીમાનવો દેવીનો વર્ણ શ્યામ, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં પાશ. એક નાબા હાથમાં અક્ષસૂત્ર અને બીજા નાબા હાથમાં વૃક્ષ છે.

૧૩. શ્રીવૈરોદ્યા દેવીનો વર્ણ શ્યામ, વાહન અજગર અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં તરવાર અને બીજા જમણા હાથમાં સર્પ. એક માથા હાથમાં ઢાલ અને બીજા માથા હાથમાં સર્પ છે.

૧૪. શ્રીઅચ્ચુસા દેવીનો વર્ણ વિજળીના જેવો, વાહન અશ્વ (ધોમો) અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં તરવાર અને બીજા જમણા હાથમાં બાણ. એક માથા હાથમાં ઢાલ અને બીજા માથા હાથમાં સર્પ. (બીજી પ્રતના અનુસારે એક માથા હાથમાં ધનુષ્ય અને બીજા માથા હાથમાં ઢાલ આ પ્રમાણે છે.)

૧૫. શ્રીમાનસી દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન હંસ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ અને બીજા જમણા હાથમાં વજ્ર. એક માથા હાથમાં અક્ષવલય અને બીજા માથા હાથમાં વજ્ર છે.

૧૬. શ્રીમહામાનસી દેવીનો વર્ણ શ્વેત. વાહન સિંહ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, અને બીજા જમણા હાથમાં તરવાર. એક માથા હાથમાં કમંદુલું અને બીજા માથા હાથમાં ફલક છે.

પ્ર૦-૨૫૭-પૌષધમાં ઉપધિનું પદ્મિલેહણ કરી કાજો લઈ અને વોસિરાવ્યા પછી ઈરિયાવહી કરીને ગમણાગમણે આલોવવા યા નહિ ?

ઉ૦-પૌષધમાં ઉપધિનું પદ્મિલેહણ કરી કાજો લઈ પરીઠવી વોસિરાવી પછી ઈરિયાવહી કરી ગમણાગમણે આલોવવા જોઈએ. કોઈક ઈરિયાવહી કર્યા બાદ કાજો વોસિરાવે છે, કોઈક ગમણાગમણે કરતા નથી તે ઠીક નથી. શ્રીપ્રાચીનસામાચારીમાં કહેલ છે કે:-

“ પોસહસાલે પમજ્ઞિઅ કજયં ઉદ્ધરિઅ પરિદ્વિઅ ઈરિયં પદ્મિક્કમિઅ ગમણાગમણમાલોપ્પેહ ”

સારાંશ:-પૌષધશાલા પ્રમાર્જિ કાજો લઈ પરીઠવી ઈરિયાવહી પદ્મિક્કમીને ગમણાગમણે આલોવવા.

श्रावकनी जेम साधुउंए काजो उधरी जोई तपासी परिठवी वोसिरावीने पठी ईरियावही करवी न करे तो दंरु आवे.

श्रीमहानिशीथसिद्धांतना सातमा अध्ययनमां लखेल ठे के:-

“वसहिं दंडाउंछगेण विहीए पमज्जिऊण कयवरं पच्चुप्पेहेऊण छप्पइयाओ संविभाइऊण य तं कयवरं परिट्टवेज्जा परिट्टवित्ताणं सम्मं विहीए अच्छंतो उवउत्तो एगगमाणसो पयंपयेणं सुतत्थोभयं सरमाणो जे भिक्खू न ईरियं पडिक्कमेज्जा तस्स आयंबिलखमणं पच्छित्तं निहिसिज्जा ”

सारांश:-दंरासणे करीने उपाश्रयनो काजो लई काजो जोई षट्पदिकादिक होय तेने जुदी भूकी काजाने परिठवीने सम्यक् विधिपूर्वक उजा रही उपयोग पूर्वक एकाग्र मनथी पदपदना सूत्र, अर्थ अने तदुजयने स्मरण करतो जे साधु ईरियावही न करे तेने आथं-बिल अथवा उपवासनुं प्रायश्चित्त आपवुं.

प्र०-१५०-श्रीदेवाधिदेव-श्रीतीर्थंकर परमात्माना जन्मान्निषेकमां एक क्रोड अने साठ लाख कळशोनुं वर्णन आवे ठे ते संख्या शी रीते मळे ?

उ०-जुवनपतिना बीस इंद्रो, व्यंतरना बत्रीस इंद्रो, वैमानिकना दश इंद्रो अने मनुष्यक्षेत्रना एकसोने बत्रीस चंद्र सूर्यो मली एकसोने चोराणुं इंद्रोना एकसोने चोराणुं अजिषेको. असुरकुमारनी दश इंद्राणीउं, नागकुमारदि नवनिकायनी जेगी ठ दक्षिण दिशानी तथा ठ उत्तर दिशानी मली बार इंद्राणीउं, व्यंतरनी चार इंद्राणीउं, ज्योतिषीनी चार इंद्राणीउं अने सौधर्म ईशाननी सोल इंद्राणीउं मझी ठेंतालीस इंद्राणीउंना ठेंतालीस अजिषेको. सामानिदेवोनो एक, त्रायत्रिंशकदेवोनो एक, चार लोगपालना चार, अंगरक्षक देवोनो एक, वर्षद देवाताउंनो एक, अनिकाधिपति देवोनो एक अने प्रहरीर्णक

देवोनो एक, सर्व मल्ली दश अजिषेको. इंद्रोना एकसोने चोराणु, इंद्रा-
णीउना ठेतालीस अने सामानिकादि देवताउना दश सर्व मल्ली अढीसो
अजिषेको थया, एक एक अजिषेकमां एक एक जातिना आठ आठ
हजार कळशो एवा सुवर्णादि आठ जातिना मल्लीने चोसठ हजार
कळशो होयठे. आठ हजार सुवर्णना कळशो, आठ हजार रजतना
कळशो, आठ हजार रत्नना कळशो, आठ हजार सुवर्ण अने
रत्नना कळशो, आठ हजार सुवर्ण अने रजतना, आठ हजार
रजत अने रत्नना, आठ हजार सुवर्ण रजत अने रत्नना कळशो,
आठ हजार माटीना कळशो, सर्व मल्ली चोसठ हजार कळशोथी
एक अजिषेक थाय. तेवा अढीसो अजिषेक होवाथी चोसठ हजारने
अढीसोनी साथे गुणतां एक क्रोरु अने साठ लाख कळशो थाय.

श्रीसेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां लखेस ठे के:-

“ ज्योतिष्का ज्योतुंगो, बारस जोअणाइ विच्छिन्नो ।

ज्योणमेगं नालुअ, इगकोडी सडिलक्खाई ॥ १ ॥

कलशानामियं संख्या कथं मिलति तद्व्यक्त्या प्रसाद्यम् ? इति प्रश्नो-
ऽत्रोत्तरम्-अच्युताधिपत्यादीनां द्विषष्टीन्द्राणां द्विषष्टिस्तथा द्वात्रिंशदधिक-
शतनरलोकस्थसूर्यचन्द्राणां द्वात्रिंशदधिकं शतमेव चतुर्नवत्यधिकशतैन्द्राणां
चतुर्नवत्यधिकशतमभिषेकास्तथा दक्षिणोत्तरदिग्भेदेनासुराधिपत्योद्देशेन्द्रा-
णीनां दश तथा नागादीनां नवानामपि स्थाने स्थाने एकालापकेन स्वरूपा-
भिधानादक्षिणोत्तरदिग्भेदेन तदधिपतीनां जात्यपेक्षया द्वादशाग्रमहिषीणां
द्वादश एवं व्यन्तराधिपतीनां चतुरग्रमहिषीणां चत्वार एवं ज्योतिष्का-
धिपतीनां चतुर्दिग्वाणीनां चत्वार आद्य देवलोकद्वयाधिपत्योः षोडशेन्द्रा-
णीनां षोडश एवं षट्चत्वारिंशदिन्द्राणीनां षट्चत्वारिंशदभिषेकास्तथा
सामानिकानामेकस्त्रायस्त्रिंशानामेको लोकपालानां चत्वार अंगरक्षकानामेकः
नरपञ्चानामेकोऽनीकाधिपतीनामेकः प्रकीर्णकसुराणामेक एवं दश सर्वमीलने

સાર્થદ્વિશતાભિષેકાસ્તથા કનકમયાદીનામષ્ટપ્રકારાણાં કલશાનાં પ્રત્યેક-
મષ્ટાષ્ટૌ સહસ્રા इति चतुःषष्टिसहस्रकलशाः तदंकस्याभिषेकांकेन गुणने
गाथोक्ता कलशसंख्या भवतीति संभावना छुटकपत्रे दृश्यत इति ॥૨૦॥”

સારાંશ:-પચવીસ યોજનની ડુંચાઈ, બાર યોજનની પહોળાઈ
અને એક યોજનનું નાઠવું એવા એક કોડ અને સાઠ લાખ કલશો
આ સંખ્યા કેમ મળે ? તે પ્રગટપણે કહેવા કૃપા કરવી ? इति प्रश्न
અત્ર ઉત્તર-અચ્યુત ઇંદ્ર સુધી વાસઠ ઇંદ્રોના વાસઠ અગ્નિષેકો, મ-
નુષ્ય લોકના એકસોને વત્રીસ ચંદસૂર્યના એકસોને વત્રીસ અગ્નિષેકો
એમ એકસોને ચોરાણુ ઇંદ્રોના એકસોને ચોરાણુ અગ્નિષેકો તથા અ-
સુરકુમારની દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશાની મઠીને દશ ઇંદ્રાણીઓના
દશ, તથા સ્થાન સ્થાનમાં એકજ આલાવે કરીને જોગા કથન કરેલાં
એવા નાગકુમારાદિ નવનિકાયની દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશાની જાતિની
અપેક્ષાએ બાર ઇંદ્રાણીઓના બાર અગ્નિષેકો, વ્યંતરની ચાર ઇંદ્રાણીડુંના
ચાર અગ્નિષેકો એવી રીતે ડ્યોતિષીની ચાર ઇંદ્રાણીઓના ચાર તથા
પ્રથમના બે દેવલોકની સોલ ઇંદ્રાણીઓના સોલ, એમ ઠેંતાલીસ ઇંદ્રા-
ણીડુંના ઠેંતાલીસ અગ્નિષેકો તથા સામાનિ કોનો એક, ત્રાયત્રિંશકદેવોનો
એક, લોકપાલોના ચાર, પર્ષદાના દેવોનો એક, અનીકાધિરાતિનો એક
અને પ્રકીર્ણક દેવોનો એક એમ દશ, સર્વ મઠીને અઢીસો અગ્નિષેકો.
સુવર્ણાદિ આઠ જાતિના કલશો તેમાં એક એક જાતિના આઠ આઠ
હજાર કલશો હોવાથી ચોસઠ હજાર કલશો એક અગ્નિષેકમાં હોય
ઢે. તે ચોસઠ હજારને અઢીસે ગુણ કરતાં ગાયમાં કહેલ એક કરોડ
અને સાઠ લાખ કલશોની સંખ્યા થાય એવી સંજ્ઞાવના છુટક પ-
ત્રમાં દેખાય ઢે.

प्र०-१५ए-चैत्र मासनी तथा आसो मासनी अस्त्राध्यायमां तप करे ते वीसस्थानकमां, रोहिणीमां, आलोयणामां के वर्धमान-तपमां गणाय ?

उ०-चैत्र मासमां तथा आसो मासमां शुदी सातम आठम अने नौम आ त्रण दिवसमां करेलो तप आलोयणमां अथवा वीस-स्थानकतपमां गणाय नहि पण रोहिणी आदि तपमां तथा वर्धमान तपमां गणाय.

श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजे सेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां लखेल्ले के:-

“ आश्विनास्वाध्यायमध्ये कृततपसो दिनत्रयमथवा द्वादशदिनान्यु-पधानालोचनायामन्यालोचानायां वा समायाति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सप्तम्यादिदिनत्रयं गणनायां न यांतीति ॥ १२२ ॥ ”

सारांश:-आसो मासनी असजायना त्रण दिवस अथवा वार दिवसमां करेलो तप उपधाननी आलोयणामां अथवा बीजी आ-लोयणामां गणाय ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-सातम आदि त्रण दिवस गणत्रीमां न आवे.

सेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां कहेल्ले के:-

“ आश्विनचैत्रास्वाध्यायमध्ये उपवासः क्रियते स विंशतिस्थानकमध्ये पक्षेप्तुं शुध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-आश्विनचैत्रास्वाध्यायमध्ये सप्त-म्यादिदिनत्रयकृतोपवासो विंशतिस्थानकमध्ये पक्षेप्तुं न शुध्यतीति ॥ १२३ ॥ ”

“ चत्राश्विनास्वाध्यायदिनेषु यत्तपः कृतं स्यात्तत्तपो रोहिण्यालोचनादिषु सप्तेति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सप्तम्यादिदिनत्रयकृतं तप आलोचनायां न गण्यते रोहिण्यादि तथाविधसंभङ्गतपसि तु गण्यते नतु सर्वत्रेति ॥ २०० ॥ ”

सारांश:-आसो मास अने चैत्र मासनी असजायमां उपवास करे ते वीसस्थानकमां गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-

आसो तथा चैत्र मासनी असजायमां सातम आदि त्रण दिवसमा करेलो तप वीसस्थानक तपमां न गणाय.

चैत्र तथा आसो मासनी असजायमां जे तप कर्यो होय ते तप रोहिणीमां तथा आश्लोचणामां गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-सातम आदि त्रण दिवसमां करेलो तप आश्लोचनामां गणाय नहि रोहिणी आदि संलग्नतपमां गणाय.

प्र०-२६०-श्राविकाउण शरीर (ऋतु) संबंधी त्रण दिवसनी असजायमां करेलो तप रोहिणी, ज्ञानपंचमी, मौनएकादशी, अने आर्यबिंश वर्धमान तप वीसस्थानक आदि तपनी गणतरीमां गणाय ? तथा आश्लोचणमां गणाय ?

उ०-शरीर संबंधी त्रण दिवसनी असजायमां श्राविकाउण करेलो तप रोहिणी, ज्ञानपंचमी, अष्टमी, चतुर्दशी, मौनएकादशी, अने आर्यबिंशवर्धमान आदि तपमां गणाय पण वीसस्थानक तपमां के आश्लोचणमां न गणाय.

जगद्गुरु श्रीविजयहीरसूरीश्वरजी महाराजे हीरप्रश्नना बीजा प्रकाशमां लखेल ठे के:-

“अस्वाध्यायदिनत्रयान्तःकृत उपवास आलोचनं तत्तत्संज्ञं न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-अस्वाध्यायदिनत्रयसत्कं तप आलोचनातपसि नायाति ॥३॥”

सारांश:-ऋतुधर्मसंबंधी त्रण दिवसनी असजायमां करेल उपवास आश्लोचणना तपमां गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-असजायना त्रण दिवसमां करेल तप आश्लोचणना तपमां न गणाय.

श्रीहीरसूरीश्वरजी महाराजना पट्टप्रज्ञावक श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजे पण श्रीसेनप्रश्नना चोथा उल्लासमां लखेल ठे के:-

“स्थानकतपोऽष्टकर्मसूरणतपसांबिलवर्धमानतपसां मध्येऽस्वाध्यायदि-
गणयं गण्यते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—स्थानकतपोऽष्टकर्मसूरणतपसां
मध्येऽस्वाध्यायदिगणयं न गण्यते आंबिलवर्धमानतपसो मध्ये गण्यते इति
परंपरास्तीति ॥ १५६ ॥”

सारांशः—वीसस्थानक तप, कर्मसूरण तप, आयंबिल वर्धमान
तप मध्ये असजायना त्रण दिवस गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र
उत्तर—वीसस्थानक तपमां तथा कर्मसूरण तपमां श्राविकाने शरीर
संबंधी असजायना त्रण दिवस न गणाय. आयंबिल वर्धमान तपनी
अंदर गणाय एवी परंपरा ठे.

प्र०—२६१—पालक नामना देवे इंद्रनी आज्ञाथी बनावेलुं पा-
लक नामनुं विमान सचित्त होय के अचित्त ?

उ०—पालक नामनुं विमान सचित्त होय.

श्रीस्थानांगसूत्रना दशमा स्थाननी वृत्तिमां लखेल ठे केः—

“आभियोगिकाश्चैते देवा विमानोभवन्तीति”

सारांशः—पालकादि दश आजियोगिक देवताउं स्वयं विमान-
रूपे बने ठे.

प्र०—२६२—पालक आदि दश विमान करनार देवोनां नाम ?

उ०—१ पालक २ पुष्पक आदि नामो ठे. श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिना
पांचमा वक्षस्कारमां लखेल ठे केः—

“पालय पुष्पे य साम्परे, सिरिवच्छे अ नंदिआवत्ते ।

कामगम पीङ्गमे, मनोरमे विमल सवओमहे ॥ १ ॥”

सारांशः—पालक १, पुष्पक २, सौमनस ३, श्रीवत्स ४, नंदा-
वर्त्त ५, कामगम ६, प्रीतिगम ७, मनोरम ८, विमल ९, सर्वतोऽङ्ग १०

प्र०—२६३—चोसठ इंद्रो जे विमानोमां बेसीने अहीं आवे ठे

તે પાલકાદિ દેવોષ્ બનાવેલ પાલકાદિ વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ તથા ડુંગ્રાઈ, કેટલી અને ઇંડોના મહાન્ ઇંદ્રધ્વજોની પણ ડુંગ્રાઈ કેટલી હોય ?

૭૦-વૈમાનિક સૌધર્માદિ દશ ઇંડોના પાલકાદિ વિમાનોની એક લાખ યોજન લંબાઈ અને પહોળાઈ છે. અને તેની ડુંગ્રાઈ પોત પોતાના વિમાન જેટલી અને તેમના મહેંદ્રધ્વજોની ડુંગ્રાઈ એક હજાર યોજનની છે. અસુરકુમારના ઇંડોનાં વિમાનો પચાસ હજાર યોજન લાંબાં પહોળાં અને તેમનો મહેંદ્રધ્વજ પાંચસો યોજન ડુંગ્રો છે. યુવનપતિના બાકી રહેલા ધરણેંદ્ર આદિ અઢાર ઇંડોનાં વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ પચીસ હજાર યોજનની અને તેમના મહેંદ્રધ્વજોની ડુંગ્રાઈ અઢીસો યોજનની છે. વ્યંતરના તથા ય્યોતિષીના ઇંડોનાં વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ એક હજાર યોજનની અને તેમના મહેંદ્રધ્વજોની ડુંગ્રાઈ સવાસો યોજનની હોય છે.

શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાસિત્રત્રમાં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ છે કે:-

“ જાણવિમાણા સર્વેસિં જોઅણસયસહસ્સવિચ્છિન્ના ઉચ્ચત્તેણં સવિમાણપ્પમાણ , મહિંદજ્ઞયા સર્વેસિં જોયણ ત્તહસ્સિઆ ”

“ વિમાણં પન્નાસં જોઅણસહસ્સાઈં મહિંદજ્ઞઓ પંચ જોઅણસયાઈં ”
“વિમાણં પળ્લીસં જોયણસહસ્સાઈં મહિંદજ્ઞઓ અન્નાઈંજાઈં જોયણસયાઈં”

“ વિમાણા સહસ્સં મહિંદજ્ઞયા પળ્લીસં જોઅણસયં ”

સારાંશ:-વૈમાનિકના સૌધર્માદિ દશ ઇંડોનાં યાન વિમાન એક લાખ યોજન લાંબાં પહોળાં અને ડુંગ્રાં સ્વસ્વવિમાનો પ્રમાણે અર્થાત્ સૌધર્મ અને ઈશાનના ઇંડોનાં પાંચસો યોજન ડુંગ્રાં, સનત્કુમાર અને મહેંદ્રના ઇંડોના ઠસો યોજન ડુંગ્રાં, બ્રહ્મદેવલોક અને લાંતકના ઇંડોનાં યાનવિમાન સાતસો યોજન ડુંગ્રાં, શુક્ર અને સહસ્ત્રા-

રના ઇંડ્રોનાં યાનવિમાન આઠસો યોજન ઊંચાં, પ્રાણત અને અચ્યુતના ઇંડ્રોનાં યાનવિમાન નવસો યોજન ઊંચાં. સૌધર્માદિ દશે ઇંડ્રોની મહેંદ્રધ્વજાઈ એક હજાર યોજન ઊંચી.

અસુરકુમારના ચમરેંદ્રનું યાનવિમાન પચાસ હજાર યોજન લાંબું અને પહોળું, મહેંદ્ર ધ્વજા પાંચસો યોજન ઊંચી. બલીંદ્રનું પણ ચમરેંદ્રની જેમ જાણવું.

નાગકુમારાદિક નવનિકાયના જૂતાનંદાદિક અઠાર ઇન્ડ્રોનાં યાનવિમાન પચીસ હજાર યોજન લાંબાં અને પહોળાં, ઇંદ્રધ્વજા અઠીસો યોજન ઊંચી.

વાણવ્યંતર અને ય્યોતિષીના ઇંડ્રોનાં યાનવિમાના એક હજાર યોજન લાંબા અને પહોળાં, ઇંદ્રધ્વજા સવાસો યોજન ઊંચી.

જુવનપતિ વાણવ્યંતર અને ય્યોતિષીના ઇંડ્રોનાં યાનવિમાન ધનાવનાર આજિયોગિક દેવતાઈ સૌધર્માદિકના પાલકાદિક દેવોની પેઠે નિયત નથી.

પ્ર૦-૨૬૪-શ્રીકાર્તિક શેઠ તાપસના પરાજનવથી સંસારથી વિરક્ત થઈ એક હજાર અને આઠ વણિકપુત્રોની સાથે શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી પરમાત્મા પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી બાર વર્ષ ચારિત્ર પાલી છાદ-શાંતી જાળી સૌધર્મ ઇંદ્ર થયાનું વર્ણન શાસ્ત્રોમાં આવે છે અને શ્રી સંપ્રદાણીમાં 'લંતંમિ ચૌદસપુત્રિસ્ત' ચૌદપૂર્વી જઘન્યથી ઠઠા દેવદાસ્યમાં જાય આ પ્રમાણે કથન છે તો ચૌદ પૂર્વી કાર્તિકશ્રેષ્ઠી મહર્ષિ સૌધર્મ ઇંદ્ર કેમ થયા ?

ઉ૦-શ્રીકાર્તિક શેઠ મહર્ષિ થઈ ક્ષત્રી-ચૌદપૂર્વ જાણ્યા બાદ કંદક પ્રમાદથી વિસ્મરણ થવાથી સૌધર્મેંદ્ર થયા એમ સંજવે છે.

શ્રીશ્લોકમંત્ર સૂત્રની વૃત્તિમાં કહેલ છે કે:-

“ નનુ ચતુર્દશપૂર્વિણો જઘન્યતો લાંતકદેવલોકેઽવતારઃ સ્યાત્ ‘ લાંતકિ
ચઉદસપુલ્લિસ્ત્વ ’ ઇતિ વચનાત્ તત્કથં સૌધર્મં સુરપતિર્જાત ઇતિ ? ઉચ્ચત્તે-
ચતુર્દશપૂર્વાણાં પઠિતાનામપિ પ્રમાદાત્ કિંચિત્ કિંચિદ્વિસ્મૃત્યા ”

સારાંશ:-ચઉદ પૂર્વિણી જઘન્યથી પણ લાંતક દેવલોકમાં ઉત્પત્તિ
થાય એમ શ્રીસંગ્રહણી સૂત્રનું વચન હોવાથી ચૌદ પૂર્વી સૌધર્મ
દેવલોકના ઇંદ્ર થયા તે કેમ ? ઉત્તર-ચઉદ પૂર્વ જણેલા પણ પ્રમા-
દથી કંઈક વિસ્મરણ થવાથી.

પૃ-૨૬૫-કોઈ જઘ્યાત્મા નવકારમંત્રના આરાધન માટે નવ-
કારમંત્રની ઊઠી કરે તેને કેટલા ઉપવાસો તથા કેટલું ગણણું ?

ઉ-નવકારમંત્રના પ્રથમના સાતપદો પૈકી પ્રત્યેક પદના
જેટલા જેટલા અક્ષરો છે તેટલા તેટલા ઉપવાસો સાથેજ કરવા.
જેમકે પ્રથમપદના સાત અક્ષરો છે, બીજાપદના પાંચ અક્ષરો, ત્રીજા
પદના સાત અક્ષરો, ચોથાપદના સાત અક્ષરો, પાંચમાપદના નવ
અક્ષરો, ષઠા પદના આઠ અક્ષરો અને સાતમા પદના આઠ અક્ષરો છે.

આ પ્રમાણે પ્રત્યેક પદના જેટલા જેટલા અક્ષરો છે તેટલા તેટલા
ઉપવાસો તે તે પદના કરવા. આઠમા નવમા પદના સત્તર અક્ષરો
છે તેથી સત્તર ઉપવાસ કરવાની શક્તિ હોય તો સત્તર ઉપવાસ જેગા કરે.
સત્તર ઉપવાસ જેગા કરવાની શક્તિ ન હોય તો આઠમા પદના
આઠ ઉપવાસ જેગા કરે અને નવમા પદના નવ ઉપવાસ જેગા કરે. પણ
પ્રમાણે નવ પદના અક્ષરો ઉપવાસ કરવા. ગણણું જે જે પદનો તપ કરે તે
તે પદનું સાત પદ સુધી જુડું જુડું ગણવું આઠમા નવમા પદનો તપ
જેગો કરે તો જેણું ગણે અને જુદો કરે તો જુડું ગણે.

શ્રીમેત્તશ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા ઉપાસનાં કહેણ છે કે:-

“ નમસ્કા પાનનાજિજ્ઞાસાં ક્રિયક્ત ઉપવાસાઃ ક્રિયન્તે ? તત્ર ચ નમ-
સ્કારપાનિ કથં ગણયતે ? इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्-नमस्का स्य नव पदानि
सन्ति तत्र प्रथम सप्तपद प्रत्येक २ यावन्त्य ११ाणि तावन्त उपवासाः संब-
न्धाः निवृत्ते भवन्त्येवमपि ११ तस्य १० वस्तुनि सन्ति, तस्मात् साप्तसौ सत्यां
सप्तदशोपवासः। संख्याः कथं व्याख्यातया भावे बाधौ नव उपवासाः कर्तव्याः,
तथा गणनमाश्रित्या निकषः तस्य सारेणैकान्तो न दृश्यते, यतः कश्चिद्ग-
णयति कान्धर्मे ११, यो गणयति, स सप्तौलिकामध्ये यत्पदतपः करोति तत्पदं
गणयति, तथा ऽष्टमनवमपदतपः संबन्धं करोति तर्हि पदद्वयगणनमपि संबन्धं
गणयति, यत्किं पदद्वयतपः करोति तर्हि पदद्वयगणनमापि पृथक् गणयति ।
गणनं तु प्रतिपदं लक्ष्यमानं ज्ञेयमष्टमनवमपदयोः संबन्धगणनं लक्ष्यमानं
तयोः पृथक् तपसि पृथग्गणनं लक्ष्यप्रमाणं । तथा कश्चिद्वदा यत्पदतपः करोति
स तदा तत्पदं गणयति द्विसहस्रमानं गणयति, तस्माद्यस्य यादृशी शक्तिः स
तद्वत् गणनं विधत्ते इति ॥ ५० ॥ ”

સારાંશ:-નવમં મંત્રમી ઊઠીમા કેટલા ઉપવાસ કરવા ? અને
તેમાં નવકારના પદો કેવી રીતે ગણવા ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-नव-
कारमंत्रना नव पदो हे तेमां ११ तस्य १० पदोना दरेकना जेटला
अकरो हे तेटला उपवासो एक साधे करवा। आठमा नवमा पदना
सत्तर अकरो हे माटे जो शक्ति १० बल्ले सत्तन उपवास साथे करवा.
शक्ति न होय तो आठ अने नव उपवास पृथक् करवा. गणं गणवा
आश्रित सांप्रत काळनी प्रवृत्तिः अनुसारे कोइक गणे हे कोइक
नथी गणता एकांत नथी जे गणे हे ते सात उठोमां जे पदोनो
तप करे ते पदने गणे हे तथा आठमा अने नवमा पदनो तप साथे
करे तो बल्ले पदने साथे गणे जो जुदा तप करे तो बल्ले पदने जुदा
गणे. दरेक पदनुं एक लाख गणवुं. आठमा अने नवमा पदने साथे
गणे तो बे लाख अने आठमा नवमा पदने जुदा गणे तो एक एक

लाख गणे. तथा कोशक जे पदनो तप करे ते पदने बे हजार गणे
ठे ते माटे जेनी जेबो शक्ति होय ते प्रमाणे ते गणे.

विश्वोद्धारकश्रीवीरविजुशासनवियद्विजासनाहर्मणि—पांचाल
देशोद्धारक-लुम्पकमतोद्देक-सूरिचक्रचक्रवर्ति-परमपूज्य-
न्यायाम्मोनिधि जैनाचार्य श्रीमद्विजयानंदसूरीश्वर(श्री
आत्माराम मुनीश) पट्टपूर्वाचलसहस्राकिरण-मि-
थ्यामतमत्तमत्तगजगणघटाविघटनपंचानन-प्रातः-
स्मरणीय-सुविहितनामधेय-आचार्यवर्य-
श्रीमद्विजयकमलसूरीश्वर-चरणकमलच-
ञ्चरीक-विश्ववल्लभश्रीवीरजिनागम-
विशदीकरणैकलक्ष्य-त्राचंयमशि-
रोरत्नवाचकचंद्रश्रीवीरविजया-
जिधगुरुमंत्रसेवाहेवाक-विज-
यदानसूरि-प्रणीतं वि-
विधप्रश्नोत्तराजिधग्रंथ-
पूर्वार्द्ध समाप्ति-
मगमत.

જૈનધર્મના અસ્પર્શ અને અગમ્ય સિદ્ધાન્તોનો સ્પેષ્ટ કરી તે સિદ્ધાન્તોનેજ અનુસરી ચાલતું તથા જૈન સમાજના પ્રત્યેક હિતમાં શાસ્ત્રધારે ભાગ લેતું, એકનું એક, નીકર અને સ્વતંત્ર, અઠવાડીક પત્ર—

“શ્રી વીરશાસન.”

આ પત્રમાં પૂ. આચાર્યોદિ મુનિપ્રવરેના તથા ધર્મ શ્રદ્ધાળુ, સંસ્કારી લેખકોના મનનીય લેખો, સુંદર રસમય ચાલુ વાતા, દેશદેશાવરના જૈન સમાચારો, હુનિઆના જાણવાજોગ સમાચારો, ઉપરાન્ત તન્ત્રી સ્થાનેથી લખાતી ચાલુ વિષયની નોંધો વિ. નું વાંચન દર શુક્રવારે આપવામાં આવે છે.

આ પત્રની ખાસ વિશેષતાઓ.

- ૧ અમ્હારો ઉદ્દેશ, નિઃસ્વાર્થિયજી ધર્મમાં નિશ્ચલ રહી ધર્મ અને સમાજની હિતકર સેવા કરવાનો છે.
 - ૨ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ, એ અમ્હારું સાધ્યબિન્દુ નથીજ.
 - ૩ આ પત્રના તન્ત્રી ઓનરરી કામ કરે છે.
 - ૪ દરવર્ષે મનનીય સાહિત્યના કીર્તિસ્થંભો સમા ખાસઅંકો લેટ અપાય છે.
 - ૫ એક હજાર પુસ્તક દરવર્ષે લેટ અપાય છે.
 - ૬ “તીર્થપ્રકરણ”ની સાચી અને સત્તાવાર ખબરો મેળવી તે સંબંધી ખાસ વાંચન આપવામાં આવે છે.
 - ૭ આ પત્ર કોઈ વ્યક્તિનું નહિ પરન્તુ એક જાહેર સંસ્થાનું છે કે જોડેનો ઉદ્દેશ માત્ર જ્ઞાનપ્રચાર અને શાસનસેવાનોજ છે.
- આ સવેનો લાભ લેવા માટે આજેજ વીરશાસનના આહુક થાઓ.

હાર્વાર્ષિક લેવાજમ

સ્થાનિક.... રૂ. ૫-૦-૦
ખડારગામ	રૂ. ૫-૬-૦
પરદેશ....	... રૂ. ૭-૮-૦

—ટપાલ ખર્ચ સાથે.—

આહુક થવા માટે લખો:—

હાર્વાર્ષિક ખદલ

૧. અઠવાડીક નિયમિત અંકો.
૨. ખાસ નીકળતા વધારાઓ.
૩. મનનીય સાહિત્ય અંકો.
૪. વાર્ષિક હજાર લેટ જુક.

૦૫૦ વીરશાસન.

હાજ પટેલની યોગ-અમદાવાદ.

“શેઠ નગીનભાઈ મહુભાઈ જૈન સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ”

ગ્રંથાંક ૧—અભયકમાર ચરિત્ર ભાષાન્તર કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

મળવાનું ઠેકાણું—માસ્તર ગોરધનદાસ, ડે. આનંદજીવન ગોપીપુરા—સુરત.

